TRC3 Düzey 2 Bölgesi (Mardin - Batman - Siirt - Şırnak) Bölge Planı (2011-2013)

TRC3 Düzey 2 Bölgesi

Bölge Planı

(2011-2013)

Mardin - Batman - Siirt - Şırnak

T.C. Dicle Kalkınma Ajansı

Savurkapı Mah. Nusaybin Cad. No:31
47100 Meydanbaşı / MARDİN

T: (0482) 212 11 07
F: (0482) 213 14 95

www.dika.org.tr

Destek Hattı:
444 24 54

Dicle Kalkınma Ajansı

Mardin | Batman | Siirt | Şırnak

TRC3 BÖLGE PLANI (2011-2013)

DİKA®

dicle kalkınma ajansı

tigris development agency

Dicle Kalkınma Ajansı
Mardin | Batman | Siirt | Şırnak

TRC3 BÖLGE PLANI (2011-2013)

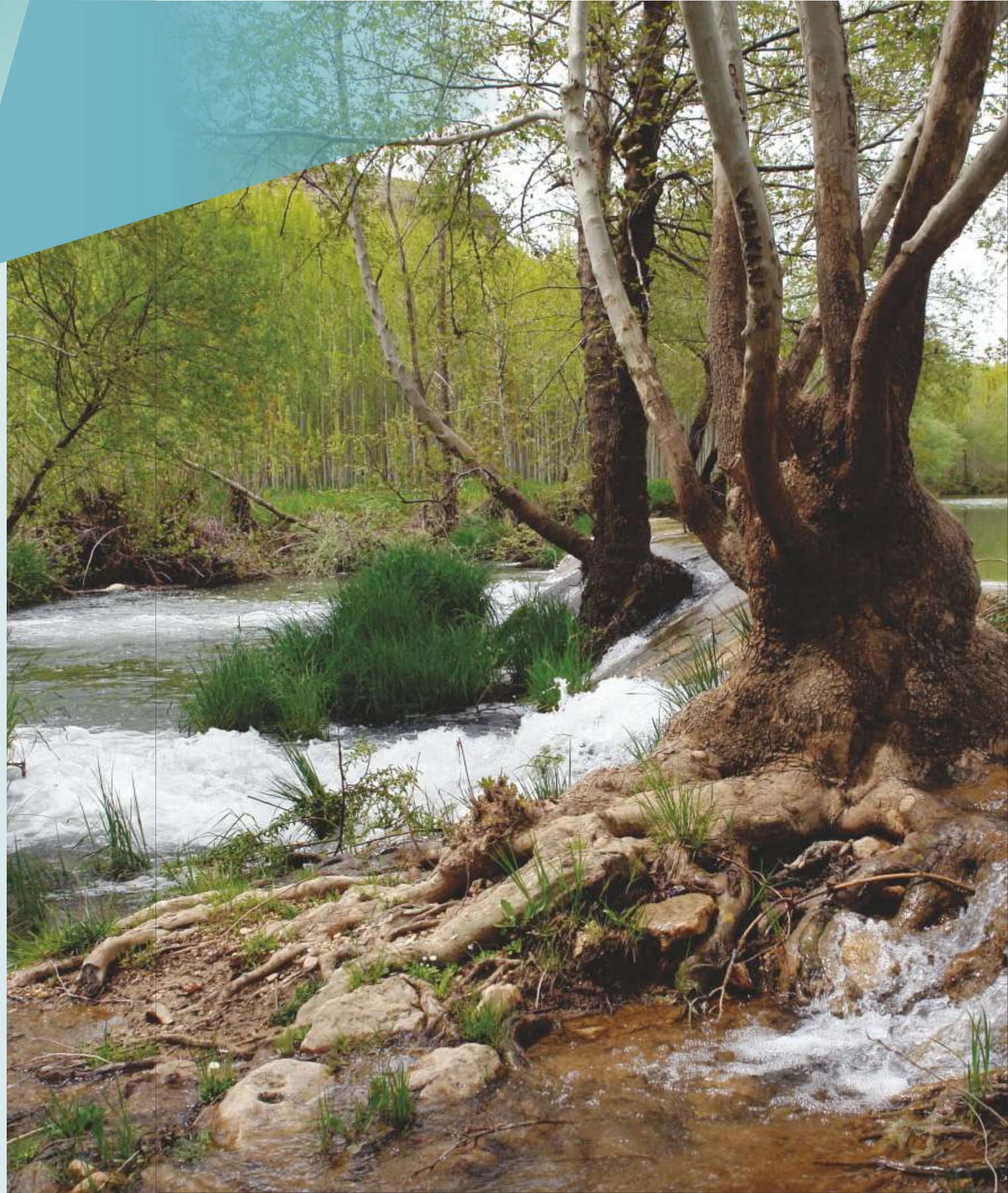

Plan Onaylanma Tarihi: 31.05.2011
Baskı Tarihi: Eylül 2011

© 2011, DİKA
Tüm hakları saklıdır.
Kaynak gösterilmek kaydıyla alıntı yapılabilir.

Dicle Kalkınma Ajansı
Savurkapı Mah. Nusaybin Cad. No:31
Meydanbaşı 47100 MARDİN
T: (0482) 212 11 07 F: (0482) 213 14 95
www.dika.org.tr info@dika.ogr.tr

Grafik Tasarım:
www.bia.com.tr
Baskı Yeri:
Arkadaş Matbaası

DİKA®
dicle kalkınma ajansı
tigris development agency

Önsöz

Bölgeler arası ve bölge içi eşitsizliklerin giderilmesi kalkınma planlarında ele alınan temel konulardan birisi olmuştur. Ülkemizdeki bölge planlama deneyimleri sonrasında bölgesel gelişmenin yalnızca merkezi planlama ile değil Bölge'nin kendi içsel dinamiklerini tanıması ve harekete geçirmesi ile mümkün olabileceği anlayışı giderek yaygınlaşmaktadır.

Mardin, Batman, Şırnak ve Siirt illerini kapsayan TRC3 Bölgesi'nde planlama, koordinasyon ve uygulama kapasitesini artırmak amacıyla faaliyet gösteren Dicle Kalkınma Ajansı tarafından DPT koordinasyonunda Dokuzuncu Ulusal Kalkınma Planı'na paralel olarak hazırlanan ve 2011-2013 yıllarını kapsayan TRC3 Bölge Planı, dört ili bir bütün olarak değerlendiren, mevcut durumu ve ihtiyaçları analiz eden, paydaşlarla birlikte Bölge'nin temel gelişme eksenlerinde stratejiler belirleyen bir yol haritası niteliğindedir.

2011-2013 yıllarını kapsayan üç yıllık dönemin, TRC3 Bölgesi'nde köklü değişimlerin yaşanacağı bir dönem olması öngörülmektedir. 1989 yılından bu yana devam eden GAP'ın, TRC3 Bölgesi'nin kalkınmasında kilit rol oynayacak sulama, ulaşım ve enerji projelerinin tamamlanması bu dönemde gerçekleşecektir. Bölge'nin sınır komşularıyla ilişkileri ve sınır ülkelerde oluşacak siyasi ve ekonomik istikrar da yine bu dönemde Bölge'nin kalkınmasında belirleyici bir rol oynayacaktır. Bölge'nin turizm, enerji, lojistik, madencilik, tarım, hayvancılık ile tarıma ve inşaat sektörüne dayalı endüstrilerde sahip olduğu potansiyeller Bölge içinden ve dışından giderek daha çok yatırımcının ilgisini çekmektedir. Bölge'nin sahip olduğu bu potansiyellerin etkin bir şekilde değerlendirilmesi, Bölge'nin iş ve yatırım ortamının geliştirilmesine yönelik alınacak altyapı, finansman, tanıtım, bilgilendirme ve işgücüne yönelik tedbirlerle, Bölge'deki kurumsal yapının etkinleştirilmesi ve yönetişimin geliştirilmesiyle, beşeri gelişmenin, sosyal içermenin ve sürdürülebilir kentleşmenin sağlanmasıyla mümkün olacaktır.

Bölge'nin gelişme eksenlerini bu doğrultuda belirleyen TRC3 Bölge Planı, üniversiteler ve yerel yönetimler başta olmak üzere bütün kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör temsilcileri, sivil toplum kuruluşları ve toplumun tüm kesimlerinin katkı ve katılımıyla Bölge'de sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması ve rekabet gücünün artırılması için bir ortak dil ve iletişim aracı olmaktadır. Plan aynı zamanda, 2011-2013 yılları arasında Ajans tarafından uygulanacak faaliyetlere ve Mali Destek Programlarına esas teşkil edecek, Bölge'de diğer kurum ve kuruluşlar tarafından yürütülen program ve projeler için bölgesel amaç ve stratejileri ortaya koyan bir rehber niteliğinde olacaktır.

Çalışmada emeği geçen ve çalışmaya katkı sunan başta Yönetim Kurulu ve Kalkınma Kurulu üyelerimiz olmak üzere Bölge'deki kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerine, titiz ve özgün çalışmalarından ötürü Ajansımız Genel Sekreteri ve çalışanlarına teşekkür eder, TRC3 Bölge Planı'nın bölgemiz ve ülkemiz için hayırlara vesile olmasını temenni ederim.

Dicle Kalkınma Ajansı Yönetim Kurulu

Başkan
Vahdettin ÖZKAN
Şırnak
Valisi

Üye
Musa ÇOLAK
Siirt
Valisi

Üye
Turhan AYVAZ
Mardin
Valisi

Üye
Ahmet TURHAN
Batman
Valisi

Üye
Av. M. Beşir AYANOĞLU
Mardin
Belediye Başkanı

Üye
Serhat TEMEL
Batman
Belediye Başkan Vekili

Üye
Selim SADAK
Siirt
Belediye Başkanı

Üye
Ramazan UYSAL
Şırnak
Belediye Başkanı

Üye
Abdülkerim ERDEM
Mardin
İl Genel Meclisi
Başkan Vekili

Başkan Vekili
Salih AKTAN
Batman
İl Genel Meclisi
Başkanı

Üye
Fırat SOYSAL
Siirt
İl Genel Meclisi
Başkanı

Üye
Leyla BİRLİK
Şırnak
İl Genel Meclisi
Başkan Vekili

Üye
Mehmet Ali TUTAŞI
Mardin
Ticaret ve Sanayi
Odası Başkanı

Üye
Mehmet TEYMUR
Batman
Ticaret ve Sanayi
Odası Başkanı

Üye
Güven KUZU
Siirt
Ticaret ve Sanayi
Odası Başkanı

Üye
Osman GELİŞ
Şırnak
Ticaret ve Sanayi
Odası Başkanı

Sunuş

5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun doğrultusunda DPT koordinasyonunda hazırlanan TRC3 Bölge Planı, 2010 yılında tamamlanarak kamuoyuyla paylaşılan Ön Bölgesel Gelişme Planı'nın ardından, 2011-2013 yıllarına yönelik gelişme eksenlerini ve stratejileri ortaya koyan temel bir dokümandır.

Dicle Kalkınma Ajansı, "Bölge Planı"nı 'Zengin tarihi ve kültürel mirasını, doğal sermayesini ve jeostratejik konumunu akılcı, yenilikçi ve katılımcı bir yaklaşımla etkin ve sürdürülebilir bir şekilde değerlendirerek; yeniden üretim, ticaret ve medeniyet merkezi olmayı başarmış, istikrar içinde gelişen, herkesin güven ve umutla yaşamak istediği bir bölge olmak' vizyonuyla hazırlamıştır. Bu vizyon doğrultusunda TRC3 Bölgesi'nde kalkınmanın sosyal boyutu, beşeri gelişmenin sağlanması ve sosyal içermenin geliştirilmesi ile kentsel çevrenin iyileştirilerek sürdürülebilir şehirleşmenin sağlanmasına bağlıdır. Bölge'nin ekonomik kalkınması ise Bölge'de altyapı, bilgilendirme, tanıtım, finansman ve işgücü alanındaki temel eksikliklerin giderilerek uygun yatırım ortamının oluşturulması ve Bölge'nin yatırım çekmek için daha rekabetçi koşullara kavuşmasına, Bölge'nin içsel dinamiklerine ve coğrafi konumuna dayalı rekabet avantajına ve istihdam yaratma kapasitesine sahip sektörlerinin geliştirilmesine bağlıdır. Bölge'de kurumsal kapasitenin güçlendirilerek, sosyal ve ekonomik kalkınma yönetişiminin sağlanması ise tüm bu alanlardaki ilerlemelere ivme kazandıracaktır.

TRC3 Bölge Planı, ülkemizde değişen, stratejik ve katılımcı yeni planlama anlayışına uygun olarak yerelde üretilmiş örnek bir çalışmadır. Bölge planı, Ajans merkezinde bulunan Araştırma, Strateji Geliştirme ve Programlama Birimi ile dört ildeki Yatırım Destek Ofisi uzmanlarından oluşan Plan Hazırlama Ekibi koordinasyonunda diğer birimlerin katılımıyla, yereldeki kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör temsilcilerinin desteğiyle hazırlanmıştır.

TRC3 Bölge Planı hazırlanırken Mevcut Durum Analizi'nde yer alan istatistiki analizler ve saha çalışmalarıyla ele alınan temel sosyo-ekonomik veriler, Yönetim Kurulu Üyeleri, üniversiteler ve diğer kamu kuruluşlarının yanında, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör temsilcilerinin görüş ve önerileri alınarak yorumlanmış, bölgesel stratejiler öncelikler belirlenmiştir.

Bölge Planı, Dicle Kalkınma Ajansı'nın 2011-2013 yılları arasında uygulayacağı proje ve faaliyetlere dayanak oluşturmasının yanında, Ajans'ın bölgesel gelişmenin sağlanması için "kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek" amacına yönelik yönetişim çerçevesini belirlemektedir. Planda öngörülen önceliklerin gerçekleştirilmesi önümüzdeki dönemde de Bölge'deki kamu kurum ve kuruluşları ile özel sektör temsilcilerinin, sivil toplum kuruluşlarının, üniversitelerin ve toplumun tüm kesimlerinin aktif işbirliği ve katılımıyla mümkün olabilecektir.

Plan'ın hazırlanması sürecinde katkılarını esirgemeyen; Devlet Planlama Teşkilatı Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü'nün değerli yönetici ve uzmanlarına, GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı yönetici ve uzmanlarına, TÜİK Bölge Müdürlüğü'ne, dört ildeki Ajans Yönetim Kurulu ve Kalkınma Kurulu üyelerine, TRC3 Bölgesi'ndeki tüm kamu kurum ve kuruluş yöneticilerine, üniversite, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör temsilcilerine, çalıştaylara ve anket çalışmalarına gönüllü ve aktif katılım sağlayarak planın katılımcı bir yapıya sahip olmasını sağlayan tüm katılımcılara, plan sürecinde deneyimlerinden ve uzmanlıklarından faydalanılan Türkiye Ekonomik Politikalar Araştırma Vakfı (TEPAV) yönetici ve uzmanlarına, TRC3 Stratejik Gelişme Raporu ve eğitimler konusunda işbirliği yapılan Türkiye Kalkınma Bankası'nın yönetici ve uzmanlarına teşekkür eder, çalışmanın Bölge'nin kalkınması amacına hizmet etmesini ve faydalı olmasını temenni ederim.

Abdullah ERİN
Genel Sekreter

Dicle Kalkınma Ajansı
Mardin | Batman | Siirt | Şırnak

TRC3 BÖLGE PLANI (2011-2013)

İçindekiler

1. Genel Çerçeve 1
1.1 Uluslararası Boyut 4
1.1.1 Avrupa Birliği 5
1.1.2 Birleşmiş Milletler 5
1.1.3 OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) 6
1.2 Ulusal Boyut 7
1.2.1 GAP Eylem Planı ve Bölge'yi Kapsayan Stratejilerin Değerlendirmesi 14
1.3 Bölgesel Panorama 16
1.3.1 Bölge'nin Dünyadaki Konumu 16
1.3.2 Bölge'nin Türkiye'deki Konumu 17
1.3.3 Coğrafi ve Kültürel Özellikler 17

2. Planlama Yöntemi ve Organizasyon 19
2.1 Süreç, Yöntem ve Kuramsal Arka Plan 22
2.1.1 Bölge Planlama Yaklaşımı 23
2.1.2 Bölge Planlama Süreci ve İlkeler 23
2.1.3 Raporlama ve Bilgi Paylaşımı 24
2.1.4 Paydaş Analizi 26

3. Geniş Katılımlı Toplantılar 29

4. Değerlendirme, Yorumlar ve Öngörüler 37

5. GZFT ANALİZİ 53

6. Vizyon, Gelişme Eksenleri ve Stratejik Öncelikler 65
6.1 Vizyon 68
6.2 Gelişme Eksenleri ve Stratejik Öncelikler 68

7. Bölgesel Gelişme Senaryosu ve Mekansal Gelişme Şeması 149

8. Uygulama, İzleme ve Değerlendirme 159

9. Performans Göstergeleri 165
9.1 Beşeri Gelişme ve Sosyal İçerme 169
9.2 İyileştirilmiş Kentsel Çevre ve Sürdürülebilir Şehirleşme 170
9.3 Uygun Yatırım Ortamı ve Rekabetçilik 171
9.4 Sektörel Gelişme 172
9.5 Kurumsal Kapasite ve Bölgesel Kalkınmanın Yönetişimi 173

10. Kısaltmalar / Ekler / Tablo Listesi / Şekil Listesi / Harita Listesi 175

DİKA®
dicle kalkınma ajansı
tigris development agency

Genel Çerçeve

1

1

1.1 Uluslararası Boyut

Türkiye'de giderek önemi artan sürdürülebilir kalkınma ve bölgeler arası farkların azaltılması yaklaşımıyla paralellik arz eden Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve OECD bölgesel gelişme politikaları, Türkiye'de en az gelişmiş Düzey 2 Bölgelerinden biri olan TRC3 Bölgesi açısından da önemli birer kaynak teşkil etmektedir. Bu bölümde uluslararası alanda bölgesel politikaların gelişimi ve yeni bölgesel kalkınma yaklaşımı ele alınmaktadır.

1.1.1 Avrupa Birliği

Avrupa Birliği, üyesi olan ülkeler arasında ekonomik ve sosyal uyumun sağlanabilmesi için ülkeler arasında olduğundan daha derin olan bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının giderilmesini sağlayacak bölgesel politikalar oluşturmaya ihtiyaç duymuştur. Avrupa Topluluğu'nun kurucu antlaşması olan Roma Antlaşması'nda (1957) üye ülkeler arasında ekonomik bütünleşmenin sağlanabilmesi için bölgeler arasındaki gelişme farklarının giderilmesi gerektiği belirtilmiş fakat yeni genişleme dalgalarıyla bu sorun giderek büyümüştür. 1981'de Yunanistan'ın, 1986'da ise İspanya ve Portekiz'in Topluluğa üye olmasından sonra, 1987'de, kabul edilen Avrupa Tek Senedi, genişlemelerle artan bölgesel farkların giderilmesini hedeflemiştir.

Bu amaca yönelik oluşturulan Avrupa Bölgesel Fonu'nun amacı "Topluluk içinde var olan temel bölgesel farkların giderilmesi, geri kalmış bölgelerin yapısal ıslahı ve gelişmesi ile gerilemekte olan sınaî bölgelerin konvansiyonuna katılarak yardımda bulunulması"[1] olarak belirtilmiştir. Genişlemelerin devam etmesi ile derinleşen farklar, bölgesel politikaların Birliğin gündeminde ilk sıralarda yer almasına yol açmış ve bunların giderilmesi için yapılan çalışmalar artarak sürmüştür. Bu soruna yönelik olarak uygulanan mali yardımlar, Yapısal Fonlar ve Uyum Fonu adı altında verilmektedir. Bu kapsamda sağlanan mali yardımlar AB bütçesinin yaklaşık üçte birini oluşturmaktadır.

Uyum Fonu ise AB'ye yeni üye olan ülkelerin özellikle çevre ve ulaştırma altyapısı konularında Birlik standartlarına uyumlarının kolaylaştırılması için uygulanmaktadır. Genişleyen Avrupa Birliği, üye ülkelere sağladığı mali yardımlar yanında henüz aday olan ülkeler için de katılım öncesi mali araçları kullanmaktadır. SAPARD (Tarım ve Kırsal Kalkınma için Özel Katılım Programı), PHARE (ekonomik yeniden yapılanma için) ve ISPA (Katılım Öncesi Yapısal Politika Aracı) olarak üç desteği içeren katılım öncesi araçlar, 2007 yılında IPA (Katılım Öncesi Yardım Aracı) adı altında toplanmıştır.

2000 yılında Lizbon'da kabul edilen ve AB'nin 2010 yılına kadar dünyanın en rekabetçi ve en dinamik bilgiye dayalı ekonomisi olma hedefini açıklayan Lizbon Stratejisi, bu hedefin gerçekleşmesi için Birlik içindeki bölgesel gelişmişlik farklarının giderilmesini zorunlu kılmıştır.

Avrupa Birliği'nin her geçen gün artan bölgesel gelişme farkları nedeniyle yaşadığı problemler ve bunlara ürettiği çözümler, sadece üyeliğe aday bir ülke olmasının getirdiği yükümlülükler bağlamında değil, bölgeleri arasında benzer sorunları yaşaması sebebiyle Türkiye açısından da takip edilmesi ve bölgesel planlama konusunda göz önünde bulundurulması gereken konuların başında yer almaktadır.

1.1.2 Birleşmiş Milletler

2000 yılında 189 ülke tarafından imzalanan Binyıl Bildirgesi, insani kalkınmanın sağlanabilmesi için aşırı yoksulluk ve açlığa 21'inci Yüzyıl içerisinde son verilmesi temel amacına dayanan Binyıl Kalkınma Hedefleri'ne temel teşkil etmiştir. Zirve sonunda aşağıdaki hedeflere 2015 yılına kadar ulaşılması konusunda uzlaşılmıştır:

1. Mutlak yoksulluk ve açlığı ortadan kaldırmak

2. Herkesin temel eğitim almasını sağlamak

3.Cinsiyet eşitliğini teşvik etmek ve kadının güçlendirilmesini sağlamak

4. Çocuk ölümlerini azaltmak

5. Anne sağlığını iyileştirmek

6.HIV/AIDS, sıtma ve diğer salgın hastalıkların yayılımını durdurmak

7. Çevresel sürdürülebilirliği sağlamak

8. Kalkınma için küresel ortaklıklar geliştirmek

Bu hedefler doğrultusunda, odak çalışma alanları olarak demokratik yönetişim, yoksulluğun azaltılması ile çevre ve sürdürülebilir kalkınmayı belirleyen Birleşmiş Milletler'in küresel kalkınma ağı olan ve 166 ülkede faaliyet gösteren Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Türkiye'de bölgeler ve cinsiyetler arası eşitsizlikler konusunda çalışmalar yürütmektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri ile diğer bölgeler arasındaki eşitsizliklerin uzun yıllardır sürmekte olduğunu ifade eden UNDP Türkiye Temsilciliği, Türkiye'deki bölgeler arası eşitsizliklerin azaltılması için güçlü politikalar oluşturma amacında olduklarını belirtmektedir.[2] Bu kapsamda "yoksulluğun azaltılması" başlığı altında Türkiye'de uygulanan programlar arasında; GAP Bölgesi'nde Kadının Güçlendirilmesinde Yenilikler, genel amacı sivil toplumun karar alma mekanizmalarına katılımını ve yerel yatırımlarda söz sahibi olmasını sağlayarak yerel yönetişimi güçlendirmek olan ve GAP-GIDEM Projesi kapsamında oluşturulan GAP Rekabet Gündemi yer almaktadır. Rekabet Gündemi, sürdürülebilir üretim ve girişimciliği geliştirme olmak üzere iki temel strateji ve bu stratejileri destekleyen uluslararasılaştırma,[3] uygulamalı teknolojiler, kümelenme ve ağ oluşturma şeklindeki sektörel alt stratejiler üzerine kurulmuştur. Proje uygulama desteği kapsamında ise son olarak 2007'de başlayan ve 2012'de tamamlanması öngörülen Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın yürütücüsü olduğu Diyarbakır-Batman-Siirt Kalkınma Projesi uygulanmaktadır. Bu proje ile söz konusu illerdeki az gelişmiş bölgelerin tarımsal verimliliğinin ve gelir düzeyinin artırılması ve küçük ölçekli tarımsal girişimcilerin teşvik edilmesi amaçlanmakta ve Köy Geliştirme Programı, Kırsal Ekonomik Büyüme ve İstihdam İçin Kapasite Geliştirme'den oluşan üç bileşen ile bu amaca ulaşılması planlanmaktadır.

Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu Türkiye 2010'da, Türkiye'de hem bölgeler arasında hem de bölge içindeki gelir dağılımında önemli farklar olduğuna vurgu yapılmıştır. Rapor'a göre; Türkiye'de gelir sadece ülke genelinde değil, bölge ve yerleşim yeri düzeyinde de dengeli dağılmamakta ve bu yüzden gelir ve yoksulluk düzeylerindeki bölgesel farklar ülke için önemli bir zorluk olarak kalmaya devam etmektedir.[4]

1.1.3 OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)

Bölgesel gelişme konusunda birçok çalışma yapan OECD, bölgesel gelişmeyi; bölgesel farkların, bölgelerde istihdam ve refah yaratan ekonomik faaliyetlerin desteklenmesi yoluyla azaltılması yönünde bir çaba olarak tanımlamakta ve bölgesel gelişmeyi büyük ölçekli altyapı gelişimi ve yatırım çekme yoluyla sağlamaya çalışan geçmiş politikaların başarısız olması sonucu yeni bir bölgesel gelişme anlayışının doğduğunu belirtmektedir. Buna göre; bu yeni yaklaşımın kilit özellikleri şunlardır:[5]

• Yerel firmaların performanslarını etkileyen dolaylı ve doğrudan unsurları kapsayan bir gelişme stratejisi,

• Dışsal yatırım ve transferler üzerine daha az, içsel değerler üzerine ise daha çok odaklanma,

• Dezavantajlar yerine fırsatlara vurgu yapılması,

• Ulusal, bölgesel ve yerel yönetimlerle beraber diğer paydaşları içeren, merkezi yönetimin daha az baskın bir rol aldığı, müşterek bir yönetişim yaklaşımı.

OECD'ye göre bölgeler, yerel varlıklarını ve kaynaklarını harekete geçirmeyi başardıklarında daha yüksek bir gelişme sağlamaktadırlar. Pazarlara uzaklık gibi dezavantajları olan bölgeler, beşeri sermayelerini geliştirmeye ve yenilikçiliğe odaklanarak kendi varlıklarını değerlendirebilir ve bu dezavantajların olumsuz etkilerini hafifletebilirler. Bu yeni yaklaşımda, yerel aktörlerin birbirleriyle kurdukları iletişimin kolaylığı ve boyutlarının da bölgelerin gelişmesi üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu belirtilmektedir. Bilgi ekonomileri ekseninde şekillenen küresel rekabet ortamında bölgelerin yenilik ve ekonomik etkileşim için en uygun birimler olarak önemlerinin artması, OECD'nin "How Regions Grow?", "Regions at a Glance", "Regions Matter" gibi çalışmalarda bölgelerin, geleneksel bölge yaklaşımındaki ulus devlet dışına kapalı birimler tanımından farklı olarak, uluslararası ilişkilerde doğrudan yer alan ve kurdukları ilişki ağları ülke sınırlarını aşan birimler olarak tanımlanması sonucunu doğurmuştur. Bölgelerin büyüme ve gelişmelerini ise pazara yakınlık, kamusal yatırımların çokluğu, fiziksel kaynakların zenginliği kadar, bilgi üretme ve yenilikçilik kapasitesi, iyi eğitilmiş nüfus yaratabilme yeteneği, küresel piyasalarda faaliyet gösterebilme yeteneği, işletmelerin gelişmesine imkân veren bir altyapı sistemine ve iyi işleyen bir emek piyasasına sahip olma[6] gibi faktörlerin de etkilediği OECD çalışmalarında sıklıkla vurgulanmaktadır.

Bölgelerin artan önemleri, bölge planlarına yüklenen rolün artmasına neden olmuştur. OECD, bu rolün;

• Bölgesel eşitsizlikleri kontrol eden ve sürdürülebilir kalkınma yolunda ilerleyen uzun veya orta vadeli bir mekânsal strateji oluşturulması,

• Çeşitli sektörel politikaların mekânsal kalkınma amaçları doğrultusunda koordine edilmesi,

• Yerel yönetimlerin kendi mekânsal gelişme politikalarını ulusal ve hatta uluslararası politika hedefleriyle uyum içinde şekillendirmelerinin ve merkezi politikaların bölgesel ve yerel adaptasyonunun sağlanması.[7]

fonksiyonlarını ihtiva ettiğini belirtmektedir. Bu önemli fonksiyonlarına rağmen planlamanın, merkezi hükümet birimlerindeki hiyerarşi içinde göreli bir zayıflığı ve bu hiyerarşide yer alan sektörel politikaların bazen birbirleriyle çatışması gibi iki sorunu bulunmakta ve planlama; tam da bu çelişen sektörel politikaların koordinasyonu ve mekânsal eklemlenmesi için başlıca araç vazifesi görmektedir. Bu noktada ise iyi bir yönetişim sistemi planların koordinasyon görevi görebilmesinde etkili olmaktadır.

OECD, her yıl yayınladığı "OECD Regions at a Glance" çalışmasında üye ülkelerinin bölgelerini karşılaştırmakta ve farkların giderilmesi için politikalar oluşturmaktadır. Diğer üye ülkeler gibi Türkiye de bu çalış-

[1] *Avrupa Tek Senedi, İKV:43, Eylül 1987, İstanbul, (çev. Meltem CANSEVER).*
[2] *http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=321*
[3] *Uluslararasılaşma: Firmaların faaliyetlerini ulusal sınırların dışına yayması. (http://dergi.iibf.gazi.edu.tr/dergi_v1/3/3/9.pdf)*

[4] *http://www.undp.org.tr/publicationsDocuments/TR%202010%20MDG%20Report_TR.pdf*
[5] *http://www.oecd.org/dataoecd/18/45/42446805.pdf*
[6] *Hidayet KESKİN ve Onur SUNGUR, "Bölgesel Politika Ekseninde Yaşanan Dönüşüm: Türkiye'de Kalkınma Planlarında Bölgesel Politikaların Değişimi", SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,Mayıs 2010,Sayı:21,ss.271-293.*
[7] *OECD, "Regions Matter: Economic Recovery,Innovation and Sustainable Growth",2009.*

maları dikkatle izlemekte ve tavsiyeleri dikkate almaktadır.

1.2 Ulusal Boyut

Türkiye'de 1963-67 yıllarını kapsayan Birinci Ulusal Kalkınma Planı'ndan bu yana hazırlanan Ulusal Kalkınma Planlarında, bölgesel gelişme, bölge planlama ve bölgeler arası eşitsizliklerin giderilmesi konuları farklı vurgu ve önem düzeyleriyle ve hatta içinde bulunulan konjonktürle şekillenen farklı terimlerle işlenmektedir. Buna paralel olarak ülkemizde 1950 yılından bu yana birbirinden farklılaşan bölge planlama deneyimleri yaşanmış, bunlar içerisinde GAP, yerelde sahiplenme yaratmadaki güçlükler ve gerçekleşmesindeki gecikmelere rağmen en çok ve belki de tek uygulamaya yansıyan ve somut başarılar elde edilen bölge planlama deneyimi olmuştur.

Sekizinci ve Dokuzuncu Ulusal Kalkınma Planlarında Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonlarının toplanarak Ulusal Planlara altlık raporlar hazırlaması Türkiye'de bölgesel kalkınma politikalarında önemli bir değişime işaret etmiştir. Bu raporlarda yurtdışında uygulanan bölgesel kalkınma politikaları ve araçları detaylı olarak incelenmiş ve Türkiye'de bölgesel gelişme politikaları için Kalkınma Ajanslarının kuruluşunu da içeren yeni modeller önerilmiştir.

Kalkınma Ajanslarının kurulmasıyla birlikte yerelde kalkınma planlaması yapabilecek, buna dayanarak bölgenin sosyal ve ekonomik kalkınmasına hizmet edecek faaliyetlerin gerçekleşmesini sağlayacak ve takip edebilecek birimler oluşmuş; fakat bu durum hem Kalkınma Ajansları arasında, hem de Kalkınma Ajanslarıyla merkezdeki kurumlar arasında daha güçlü bir koordinasyon yapısı ihtiyacını doğurmuştur. Bu kapsamda Dokuzuncu Ulusal Kalkınma Planı'nda bahsedilen Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi'nin hazırlanması çalışmalarına başlanmış ve ulusal düzeyde toplanacak bir Bölgesel Gelişme Ulusal Komitesi'nin ilk adımları atılmıştır. Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi oluşturulması çalışmaları kapsamında Ajansların bölge planlama çalışmalarına destek olmak amacıyla DPT tarafından Bölge Planlama Kılavuzu hazırlanmıştır.

3194 sayılı İmar Kanunu bölge planlarını planlama hiyerarşisi içerisinde ulusal kalkınma planları ve il çevre düzeni planları arasına yerleştirmekte, il çevre düzeni planlarından sonra ise imar planları (nazım imar planı ve uygulama imar planı) gelmektedir. Bu silsile içerisinde her planın bir önceki plana uygun olması esası getirilmektedir. Bu doğrultuda TRC3 Bölgesel Gelişme Planı'nın aşağıda Kalkınma Ajanslarını ve Bölge'yi ilgilendiren genel ve sektörel planlarla ve politikalarla uyumlu olması beklenmektedir.

PLAN VE STRATEJİLER	GELİŞME EKSENLERİ, AMAÇLAR	KALKINMA AJANSLARINI İLGİLENDİREN HÜKÜMLER
UZUN VADELİ STRATEJİ (2001-2023)	Üniter yapı korunarak devletin yeniden yapılandırılması Toplumun eğitim ve sağlık düzeyinin yükseltilmesi Gelir dağılımının düzeltilmesi Bilim ve teknoloji yeteneğinin güçlendirilmesi Yeni teknolojilerin geliştirilmesi Altyapı hizmetlerinde etkinliğin artırılması Çevrenin korunması sağlanarak ekonomik ve sosyal yapıda dönüşümün gerçekleştirilmesi İhracata dönük, teknoloji yoğun, katma değeri yüksek, uluslararası standartlara uygun, yerel kaynakları harekete geçiren bir üretim yapısının oluşturulması	
	Bölge ülkelerine yönelik yeni girişimlerin yapılması ve Bölge'de bugüne kadar gerçekleştirilen işbirliğinde yeni aşamalara ulaşılması	
DOKUZUNCU KALKINMA PLANI (2007-2013)	Rekabet gücünün artırılması İstihdamın artırılması Beşeri gelişme ve sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi Bölgesel gelişmenin sağlanması Kamu hizmetlerinde kalitenin ve etkinliğin artırılması	Madde 103: Yeni Maden Kanunu ile madencilik konusundaki izinlerde süreci önemli ölçüde kolaylaştıran düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca, Kalkınma Ajansları Kanunuyla, illerde izin başvurularının yapılacağı, takip ve koordine edileceği tek merci olarak Yatırım Destek Ofisleri oluşturulmasına imkân sağlamıştır. Madde 281: (...)GAP'ın sadece enerji ve sulama yatırımlarından oluşan bir altyapı projesi olarak değil, yeni kurulacak Kalkınma Ajanslarının ortak işbirliği platformundan da yararlanarak yerel girişimleri harekete geçiren entegre bir bölgesel gelişme programı olarak ele alınması ihtiyacı bulunmaktadır. Madde 282: Son dönemlerde, dünyadaki gelişmelere paralel olarak Türkiye'de de yerel kalkınma girişimleri ivme kazanmıştır. Yerel ve bölgesel kalkınmada kamu, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasında işbirliğini geliştirmek, kaynakların etkin kullanımını sağlamak, yerel dinamikleri ve içsel potansiyeli harekete geçirerek bölgesel gelişmeye yeni bir ivme kazandırmak üzere, Düzey 2 bölgeleri esas alınarak hazırlanan Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun 2006 yılında yürürlüğe girmiştir. Madde 387: Kalkınma Ajanslarının kurulmasıyla bölgesel potansiyelleri değerlendirmek üzere yabancı sermaye yatırımlarından yararlanmaya önem verilecek, böylece ülke genelinde Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı tarafından yürütülecek tanıtım faaliyetlerini bölgesel bazda tamamlayıcı bir yaklaşım uygulanacaktır. Ayrıca illerde Yatırım Destek Ofisleri kurularak yatırımcıların izin işlemleri kolaylaştırılacaktır. Madde 656: Bölgesel gelişme planları; yerel dinamikleri ve içsel potansiyelleri harekete geçirmeye yönelik strateji ve öncelikleri belirleyen esnek, dinamik, katılımcı ve uygulanabilir nitelikte hazırlanacaktır. Kalkınma ajanslarıyla işbirliği içinde tüm bölgelerin gelişme stratejileri ve planları tamamlanacak ve yeterli finansmanla desteklenecektir.
ORTA VADELİ PROGRAM (2011-2013)	Ülkemizin refah seviyesinin artırılması nihai hedefi doğrultusunda, büyümeye istikrar kazandırmak, istihdamı artırmak, kamu dengelerini iyileştirmek ve fiyat istikrarını sağlamak	D.1.iii) Hazırlanacak Bölge Planlama Kılavuzu çerçevesinde, kalkınma ajanslarının koordinasyonunda Düzey 2 bazındaki tüm bölgelerde bölge planlama çalışmaları yürütülecektir.

		D.1.iv) Bölge plan ve programlarının uygulanabilirliği takip edilecek, mevcut entegre bölgesel gelişme planları, kalkınma ajanslarının katkısıyla, uygulanabilir programlara ve/veya eylem planlarına dönüştürülecek, çeşitlendirilmiş finansman imkânları sunan tutarlı bir kaynak tahsis planlaması yapılacak, izleme ve değerlendirme mekanizmaları oluşturulacaktır. D.1.ix) Kalkınma ajansları ile diğer kuruluşların verdiği teknik ve mali destekler arasında tamamlayıcılık ve koordinasyon gözetilecektir. D.2.iii) Bölgesel potansiyeli ve yerel işgücü piyasası özelliklerini dikkate alan ve yerel düzeyde ekonomik dönüşümü destekleyen girişimcilik ve işletme modelleri oluşturulacak; bunun için Kalkınma Ajanslarının yerel düzeyde ihtiyaç duyulan koordinasyon ilişkilerini kurması ve uzmanlık kuruluşlarıyla işbirliği mekanizmaları oluşturması sağlanacaktır.
GAP EYLEM PLANI (2008-2012)	Bölge'de işgücünün niteliğinin artırılması İşgücüne katılma oranının ülke ortalamasına yaklaştırılması Bölge'deki toplam istihdamın artırılması Bölge'de kişi başına gelirin ülke ortalamasına yaklaştırılması Bölge'de eğitim ve sağlık göstergelerinin Türkiye ortalamasına getirilmesi Bölge genelinde okul öncesi eğitimde, ilköğretim ve ortaöğretimde okullaşma oranının artırılması İlköğretim ve ortaöğretimde derslik başına öğrenci sayısının azaltılması Hastanelerin koğuş sisteminin az sayıda hastanın kalabileceği odalara dönüştürülmesi Bölge'de kurulan üniversitelerin yerleşke altyapılarının geliştirilmesi Plan kapsamındaki yatırımların tamamlanması sonucunda ulaşım altyapısı ile içme suyu, kanalizasyon, katı atık gibi kırsal ve kentsel altyapı ihtiyaçlarının karşılanması	GAP Eylem Planı'nda belirlenen faaliyetlerden aşağıda yer alanlarda Kalkınma Ajansları "İşbirliği Yapılacak Kuruluş" olarak sayılmaktadır: Cazibe Merkezleri Programı'nın Bölge'de öncelikli olarak uygulamaya geçirilmesi Özel sektör yatırımlarını Bölge'ye çekmek amacıyla, ülke geneli için geliştirilen teşvik sisteminin GAP illerinin bölgesel ve sektörel özelliklerini de dikkate alarak kademeli şekilde düzenlenmesi İşletmeler arası işbirlikleri ve kümelenme faaliyetlerinin desteklenmesi GAP Bölgesi'ndeki işletmelerin ve girişimcilerin rekabet güçlerini geliştirmek amacıyla başta KOBİ'ler olmak üzere finansman imkânlarının artırılması ve finansmana erişimin kolaylaştırılması KOBİ'lerin rekabet güçlerinin artırılması amacıyla yürütülecek bölgesel kalkınma programı kapsamında yatırım projelerinin desteklenmesi Bölge'nin teknoloji geliştirme ve yenilik kapasitesinin artırılması, bu alanda kurumsallaşma için teknoparkların yaygınlaştırılması Kültür varlıklarının korunması ve geliştirilmesi Bölge'de yeni turizm çekim merkezleri oluşturulması ve mevcutların güçlendirilmesi Turizm altyapısını iyileştirmeye yönelik planlama çalışmalarının yapılması

	Bölge'nin turizm altyapısının iyileştirilmesi Turizm çekim merkezlerinin oluşturulması Turizmin çeşitlendirilmesi yoluyla turizmin bölge ekonomisi içindeki payının artırılması Tarımda verimliliğin artırılması Tarıma dayalı sanayinin rekabet gücünün geliştirilmesi Bölge ihracatının artırılması	Orman varlığının artırılması ve barajların erozyondan korunmasının sağlanması Yenilenebilir enerji kaynaklarından üretim ve kullanımın yaygınlaştırılması Tarımsal üretimde verimliliğin artırılarak tarıma dayalı sanayi yapısının geliştirilmesi Özel nitelikli bölgesel kalkınma projelerinin uygulanması Mayınlı arazilerin temizlenerek ekonomiye kazandırılması İŞ-KUR'un Bölge'deki kapasitesi ve etkinliğinin artırılması Kamu İnternet Erişim Merkezleri'nin yaygınlaştırılması Bölge'de yer alan mahalli idarelerin hizmet kalitesi ve kapasitelerinin geliştirilmesi GAP Rekabet Konseyi'nin kurumsallaşmasının sağlanması
UYUM İÇİN STRATEJİK ÇERÇEVE	İnsan kaynaklarını geliştirerek ve bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltarak Türkiye'nin AB'ye yakınsama sürecine ve ekonomik-sosyal kalkınmasına katkıda bulunmak	
KATILIM ÖNCESİ EKONOMİK PROGRAM (2010-2012)	Küresel krizden çıkış sürecinde ekonomik ve sosyal yapının güçlü önlerinden yararlanarak ekonominin yeniden istikrarlı büyüme dönemine girmesini sağlamak, kamu kesimi gelir ve harcama politikaları yoluyla küresel ekonomik krizin büyüme üzerindeki olumsuz etkilerini en aza indirmek, istihdamı artırmak ve böylece ülkemizin refah düzeyini artırmak	Yerel kalkınma potansiyelini harekete geçirmek amacıyla tasarlanan ve 2009 sonu itibarıyla kuruluş süreci tamamlanan 26 kalkınma ajansına 2010 yılında 450 milyon TL kaynak ayrılması öngörülmüştür. Kalkınma ajanslarının yürütecekleri faaliyetler kapsamında 2010-2012 dönemi için kullanılacak toplam kaynak 1,4 milyar TL olarak öngörülmüştür. Bölgesel kalkınma politikalarında önemli bir araç olan kalkınma ajanslarının Temmuz 2009'daki Bakanlar Kurulu kararı ile kurulan 16 ajansla birlikte tüm Düzey 2 bölgelerinde kurulması tamamlanmıştır. İkincil mevzuat çalışmaları ile birlikte ajanslara yönelik süreç modelleme ve Kalkınma Ajansları Yönetim Sistemi (KAYS) çalışmaları devam etmektedir.
ULUSAL KIRSAL KALKINMA STRATEJİSİ	Temelde yerel potansiyel ve kaynakların değerlendirilmesini, doğal ve kültürel varlıkların korunmasını esas alarak, kırsal toplumun iş ve yaşam koşullarının kentsel alanlarla uyumlu olarak yöresinde geliştirilmesi ve sürdürülebilir kılınmasıdır	Bugüne kadar, Türkiye'de bölge düzeyinde plan ve programların uygulanması, katılımcı mekanizmalarla işbirliğinin sağlanması amacını güden, yerelde teknik, idari ve mali kapasitesi güçlü kurumların eksikliği önemli ölçüde hissedilmiştir. Bu eksikliğin giderilebilmesi amacıyla hazırlanan "Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı" Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görüşülmektedir. Tasarının

		yasalaşması durumunda, Ajansların, kırsal kalkınma faaliyetlerinin ve projelerinin bölgesel düzeyde desteklenmesi ve koordinasyonu konusunda önemli roller üstlenebileceği öngörülmektedir.
KIRSAL KALKINMA PLANI (2010-2013)	**Temel amaç:** Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi belgesindeki öncelik alanlarına ilişkin olarak kırsal kesimdeki yaşam ve çalışma koşulları açısından önem arz eden ve kırsal kalkınma alanında desteklenmesi gereken faaliyetlerin belirlenmesi **Stratejik amaçlar:** Ekonominin geliştirilmesi ve iş imkânlarının artırılması İnsan kaynaklarının, örgütlenme düzeyinin ve yerel kalkınma kapasitesinin geliştirilmesi Kırsal alan fiziki altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi ve yaşam kalitesinin artırılması Kırsal çevrenin korunması ve geliştirilmesi	AB'ye üyelik sürecinde ülkemizin yükümlülükleri arasında önemli bir yer işgal eden tarım ve kırsal kalkınma müktesebatına uyum faaliyetlerimiz IPARD Programı çerçevesinde yürütülmektedir. Program, gerek TKB gerekse Kalkınma Ajansları tarafından ulusal kaynaklarla yürütülen hibe programları açısından bağlayıcı niteliğe sahiptir. Söz konusu iki programın IPARD ile ve kendi aralarında sağlaması gereken uyum, ilgili kuruluşlarca merkezi ve yerel düzeyde müşterek şekilde gözetilecektir. TKB tarafından yürütülen hibe programları ile kalkınma ajansları tarafından yürütülen hibe programlarının destek alanları ve yararlanıcıları bakımından bir ölçek ve mekân farklılaşmasına gidilmesi elzem gözükmektedir. (...)IPARD Programı'nın destek yapısı ve KKP kapsamındaki faaliyetler gözetilerek, TKB ve Kalkınma Ajansları tarafından uygulanacak hibe programları için ayrı destek yapıları tanzim edilebilir.
GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ TARIM MASTER PLANI	**Temel amaç:** Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için bölgenin mevcut kaynaklarının(doğal, fiziki sermaye, işgücü ve finans kaynakları), fırsatlarının ve kısıtlarının analiz edilmesi suretiyle kalkınma ihtiyaçlarının belirlenmesi ve bölge potansiyelinin optimal düzeyde kullanılmasına yönelik amaç ve stratejiler geliştirerek bölgeye uygun tarımsal program ve proje alanlarının ortaya konmasıdır. **Stratejik amaçlar:** Bitkisel üretimde verim ve kalite artışını sağlayıcı ve maliyeti azaltıcı tedbirler alınması ve tarımsal işletmelerin gelir seviyesinin yükseltilerek rekabet gücünün artırılması Hayvancılığı ve hayvansal ürünler üretimini geliştirerek yetiştiricilerin gelir seviyesini yükseltmek	

	Kaliteli üretim artışı ile sağlıklı ve yeterli gıda temininde sürdürülebilirliğin sağlanması Tarımsal pazarlama altyapısının güçlendirilmesi ve tarım-sanayi entegrasyonunun sağlanması Kırsal kesimin ekonomik yönden güçlendirilmesi ve hayat standardının yükseltilmesi Üretici örgütlerinin desteklenmesi ve geliştirilmesi	
SANAYİ STRATEJİSİ (2011-2014)	**Genel amaç:** Türk sanayisinin rekabet gücünü ve verimliliğini artırarak dünya ihracatından daha fazla pay alan, ağırlıklı olarak yüksek katma değerli ve ileri teknolojiye dayalı ürünlerin üretildiği, istihdam sorununu çözmüş, nitelikli işgücüne sahip, topluma ve çevreye duyarlı bir sanayi yapısına dönüşümü hızlandırmak **Temel stratejik hedefler:** Orta ve yüksek teknolojili sektörlerin üretim ve ihracat içindeki payının artırılması düşük teknolojili sektörlerde katma değeri yüksek ürünlere geçişin sağlanması becerilerini sürekli geliştirebilen şirketlerin ekonomideki ağırlığının arttırılması	Madde 12: Sektörel ve bölgesel gelişme politikaları da, AB'ye uyumu da dikkate alarak ve sanayi stratejisi hedefleri doğrultusunda, bölgelerin verimliliğini yükseltme ve rekabet gücünü arttırma amacına hizmet edecektir. Bölgesel gelişme stratejileri, sanayi stratejisi ile uyumlu bir şekilde, kümelenme ve değer zinciri analizlerinin sonuçları doğrultusunda tasarlanacak ve hayata geçirilecektir. Farklı gelişmişlik düzeyindeki bölgelerin değişik sektörler için sunduğu yerel avantajlar belirgin hale getirilerek bölgesel dengesizliklerin giderilmesine önem verilecektir. Madde 16: Sanayi politikası açısından bölgesel kalkınma iki boyutludur. Sadece bölgeleri hedefleyen politikalarda ulusal önceliklerle uyumlu bölgesel önceliklerin belirlenmesi ve devlet yardımları sisteminin mekân odaklı olması gerekmektedir. Ulusal politikaların bölgelerde uygulanması için ise yatırım, iş yapma ve verimliliğin önündeki engellerin kaldırılması (insan kaynağı, kümelenmeler, üniversite-sanayi işbirliği vd.) ve bölgesel aktörler arasındaki yönetişim mekanizmalarının etkin kullanımı önem kazanmaktadır. Madde 95: Kalkınma Ajanslarının kurulmasıyla bölgesel potansiyelleri değerlendirmek üzere yabancı sermaye yatırımlarından yararlanmaya önem verilecek, böylece ülke genelinde Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı tarafından yürütülecek tanıtım faaliyetlerine bölgesel bazda tamamlayıcı bir yaklaşım uygulanacaktır. OSB'lerin Tek Durak Ofisleri (one-stop-shop) mantığı çerçevesindeki çalışmaları dikkate alınarak, her il bazında kurulacak Yatırım Destek Ofisleri ile özel sektör yatırımcılarının kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idarî iş ve

		işlemlerini tek elden takip ve koordine edilmesi planlanmaktadır. **Madde 268: (...) Gelişmiş şehir ve bölgelerin rekabet gücünün sürekli artırılmasının yanında, az gelişmiş bölgeler lehine bölgeler arası gelişmişlik farklarının giderilmesi, bölgesel kalkınma politikasının sanayi stratejisiyle kesişim alanını oluşturmaktadır.** **Madde 279:** **a. Bölgesel ve yerel ekonomi; ekonomik yapılanma ve rekabet gücünü arttırmanın temeli olarak alınacak, özellikle az gelişmiş bölgelerde, yerel düzeyde uzmanlaşmayı sağlayacak şekilde insan kaynakları geliştirilecek, girişimcilik yaygınlaştırılacak ve sermaye birikimini hızlandıracak tedbirler alınacaktır.** **b. Bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması ve bölgelerin rekabet gücü açısından farklılaştırılmış KOBİ politikaları için uygun yatırım ortamı oluşturulacaktır. Bu kapsamda finansman kaynaklarının genişletilmesi ve araçlarının çeşitlendirilmesine, pazara erişimin kolaylaştırılmasına, sürükleyici sektörler liderliğinde kümelenmelerin desteklenmesine özel önem verilecektir. Bu çerçevede, yerel kümelenmeleri güçlendirmeye yönelik olarak kümelenme içindeki aktörlerin işbirliğini arttırıcı mekanizmalar ile dünya piyasalarıyla entegrasyonunu sağlamaya yönelik mekanizmaların oluşumu özendirilecektir. Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı'nın, yerel kümelenmelerle ve bölgesel kalkınma girişimleriyle işbirliği ve koordinasyonu arttırılacaktır.** **Madde 280: Bölgesel kalkınma anlayışı, ulusal bazda tasarlanan ve yönetilen sanayi politikası ile sektörel politikaların yerel/bölgesel düzeydeki önceliklerinin belirlenmesini gerektirmektedir. Bunun için yerel kalkınma önceliklerinin ulusal düzeyde belirlenen sektörel politikalara entegre edilmesini sağlayacak aşağıdan yukarıya bir iletişim ve yönetişim mekanizması oluşturulacaktır. Eylem Planı'nda ise aşağıdaki öncelik ve eylemlerle ilgili Kalkınma Ajansları 'İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar' arasında sayılmıştır:** **"Yatırım ve İş Ortamının İyileştirilmesi" önceliğinde 4 no'lu eylem** **"Firmaların Teknolojik Gelişimi" önceliğinde 41 no'lu eylem** **"Sanayi Politikası ve Bölgesel Kalkınma" önceliğinde 64, 65 ve 66 no'lu eylemler**
BÜTÜNLEŞİK KENTSEL GELİŞME STRATEJİSİ VE EYLEM PLANI (KENTGES) **(2010-2023)**	**KENTGES'in temel amacı, yerleşmelerimizin yaşanabilirlik düzeyinin, mekân ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi ile ekonomik, sosyal ve kültürel yapının güçlendirilmesine yönelik yol haritası oluşturulmasıdır. KENTGES'in temel stratejileri aşağıda yer alan üç ana eksende gruplandırılmıştır.** **-Mekânsal planlama sisteminin yeniden yapılandırılması,** **-Yerleşmelerin mekân ve yaşam kalitesinin artırılması,** **- Yerleşmelerin ekonomik ve toplumsal yapılarının güçlendirilmesidir.**	**KENTGES kapsamında planlanan eylemlerde Kalkınma Ajansları "İlgili Kuruluşlar" altında yer almaktadır. Ajans'ın "ilgili kuruluş" olarak belirtildiği eylemlere aşağıda yer verilmektedir:** **-İl Özel İdareleri bünyesindeki mekânsal planlama ve uygulama birimlerinin kapasiteleri geliştirilecektir.** **-Belediyeler bünyesindeki mekânsal planlama birimlerinin kapasiteleri geliştirilecektir.** **-Belediyeler ve il özel idarelerindeki teknik elemanlara yönelik mesleki ve teknik eğitim programları düzenlenecektir.** **-Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemi ve Mekânsal Planlama Portalının kurulmasına ve işletilmesine yönelik düzenlemeler yapılacaktır.** **-Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nca mekânsal planlamaya altlık oluşturacak nitelikte, sayısal veri tabanı ve izleme gerçekleştirilecektir.** **-Dengeli gelişme ve kontrollü büyüyen kent makro formu oluşturmak ve yönlendirmek için yerleşme düzeyinde mekânsal planlarda gerekli değişiklikler yapılacaktır.** **- Doğal ve kültürel varlıkların envanteri çağdaş teknikler kullanılarak tamamlanacak ve etkin bir veri tabanı oluşturulacaktır.** **-Doğal kaynakların ve koruma alanlarının yönetimi için uluslararası kriterleri dikkate alarak koruma alanlarının tespiti yapılacak ve bu alanlardaki biyolojik çeşitlilik de dâhil envanter çalışmaları tamamlanacaktır.** **-Kırsal kesimde üreticilerin teşvik edilmesi için yeni mekanizmalar ve araçlar geliştirilecektir.** **-Kırsal kesimde tarım dışı ekonomik faaliyetlerin geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.**
TURİZM STRATEJİSİ 2023	**Ülkenin doğal, kültürel, tarihi ve coğrafi değerlerinin koruma-kullanma dengesi içinde kullanılması ve turizm alternatiflerinin geliştirilerek ülkemizin turizmden alacağı payın artırılması**	

1.2.1 GAP Eylem Planı ve Bölge'yi Kapsayan Stratejilerin Değerlendirilmesi

TRC3 Bölgesi'nde sürmekte olan en geniş kapsamlı yatırım programı GAP Eylem Planı kapsamında uygulanmaktadır. 2010 yılı fiyatları bazında toplam 42 milyar TL bütçe ihtiyacı olan Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamında 2010 yılı sonu itibariyle 33,7 milyar TL harcama yapılmış ve nakdi gerçekleşme %80 düzeyine ulaşmıştır. 2010 sonunda fiziki gerçekleşme oranı enerji yatırımlarında %74, sulama yatırımlarında ise %17 civarındadır. Bunun yanı sıra sulama projelerinin %4'ü inşaat halindedir. Son yıllarda GAP için ayrılan ödenek (2010 yılı ödeneği 1990-2007 yılları ortalamasının yaklaşık 4 katıdır.) artırılarak projenin kısa zamanda sonuçlanması amaçlanmıştır.[8] GAP Eylem Planı kapsamında yer alan TRC3 Bölgesi projeleri ve gerçekleşme durumlarına "Ekler" kısmında yer verilmiştir.

[8] *T.C. Başbakanlık Güneydoğu Anadolu Projesi Eylem Planı 2010 3. Dönem Gerçekleşme Raporu, T.C. Başbakanlık Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı , 2011*

GAP Eylem Planı, 9 ili kapsayan GAP Bölgesi'nde tüm kamu kurum ve kuruluşları tarafından Bölge'nin ortak gelişme eksenlerine ulaşmak için yapılacak tüm faaliyet ve desteklemelerin birbiriyle eşgüdümlü gerçeklemesini amaçlamaktadır.

GAP Eylem Planı'nda "ekonomik kalkınmanın desteklenmesi", "sosyal gelişmenin sağlanması", "kurumsal kapasitenin iyileştirilmesi" ve "altyapının geliştirmesi" olmak üzere dört kalkınma ekseni temel alınmaktadır. Bu çerçevede genel ekonomik hedefler şöyle açıklanmaktadır: GAP Eylem Planı'na göre GAP Bölgesi'nde öncelikli ekonomik hedefler arasında istihdamın arttırılması, yüksek katma değerli üretim biçimlerinin yaygınlaştırılması, üretimde çeşitliliğin sağlanması, ulusal ve uluslararası pazarlara entegrasyon sürecinin kolaylaştırılması, GAP Bölgesi ürün ve hizmetleri için olumlu bir marka imajının oluşturulması ve Bölge'nin potansiyelleri doğrultusunda özellikle tarımsal sanayi ve turizmin geliştirilmesinin desteklenmesi yer almaktadır. Yaklaşım olarak bu hedeflerin cazibe merkezleri ekseninde gerçekleştirilmesi benimsenmiştir; fakat Eylem Planı'nda TRC3 Bölgesi için tanımlanmış bir cazibe merkezinin olmaması göze çarpmaktadır.[9] Bunun dışında GAP Bölgesi'nde sanayi ve ticaret teşviklerinin yaygınlaştırılması alanında KOSGEB'lere özel bir rol biçilmiştir.

GAP Eylem Planı'na göre tarım ve kırsal kalkınma konusunda Bölge'de verilecek teşvikler ve hazırlanacak programların uygulanmasında başlıca rol oynayan kuruluşlar GAP BKİ, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ve Bölge Kalkınma Ajanslarıdır. Tarım konusunda GAP Eylem Planı'na göre temel hedefler şunlardır:

- Tarımsal işletmelere yönelik yatırım desteği sağlanması,

- Tarımsal örgütlenmenin teşviki ve benzeri uygulamalarla en uygun üretim ölçeklerinin özendirilmesi,

- Organik tarım faaliyetlerinin yaygınlaştırılması ile ilgili yayım ve eğitim çalışmalarının yapılmasıdır.

Eylem Planı'na göre kırsal kesimdeki üretim potansiyelini daha iyi bir şekilde değerlendirmek ve kırsal yaşam kalitesini arttırmak amacıyla kırsal kalkınma programları uygulanacaktır. Buna ek olarak, Batman, Siirt ve Şırnak'ta kent içinde hayvancılık yapan işletmelerin kent dışına çıkarılması teşvik edilecektir. Bu kapsamda Eylem Planı'nda tanımlanan öncelikler arasında;

- Tarımsal üretimde verimliliğin arttırılarak tarıma dayalı sanayi yapısının geliştirilmesi,

- Özel nitelikli bölgesel kalkınma projelerinin uygulanması,

- Mayınlı arazilerin temizlenerek ekonomiye kazandırılması vardır.

Bunlara ek olarak Köy Bazlı Katılımcı Yatırım Programı ile köy ölçeğindeki tarım, tarıma dayalı işletmeler ve hayvancılık tesisleri desteklenmektedir. Bu programa TRC3 illerinden sadece Batman dâhildir.

Eylem Planı'na göre GAP BKİ Bölge'deki sulama dışı alanlarda tarımsal ve tarım dışı faaliyetlerin çeşitlendirilmesine yönelik, sağlıklı kırsal yerleşim düzenlerinin oluşturulması için hizmet toplulaştırılması esasına dayalı projelere destek verecektir. SYDGM ise Bölge'deki SYD'ler vasıtasıyla hali hazırda yürüttüğü Gelir Getirici Tarımsal Proje desteklerini bilhassa tarımsal ürünlerin işlenerek katma değerlerinin arttırılmasına yönelik faaliyetlere kaydıracaktır. Eylem Planı'na göre sanayi altyapısının geliştirilmesi için Şırnak ve Cizre'de OSB ve KSS projelerinin Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından 2010 yılında tamamlanması öngörülmüştür.[10] Batman'da ise Tevsii OSB Projesi altyapısı 2011 yılı içerisinde tamamlanacaktır. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanan Türkiye Turizm Stratejisi 2023'te TRC3 Bölgesi'nde turizmin geliştirilmesi bölgesel ölçekte "GAP Kültür ve Turizm Gelişim Bölgesi" altında ele alınmıştır. Buna göre, Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak illerini kapsayan Bölge'nin, kültür turizminin yanı sıra golf turizmi, sağlık turizmi, gençlik turizmi, eko-turizm, yamaç paraşütü, trekking, su sporları, kanoculuk, kuş gözlem ve kongre turizmi gibi turizm türlerine odaklı gelişimi sağlanacaktır.

Turizmin geliştirilmesi için belli koridorlar tanımlayan 2023 Stratejisi'nde TRC3 Bölgesi'ne yönelik olarak turizmin "İnanç Turizmi Koridoru"nda geliştirilmesi hedeflenmiştir. İnanç Turizmi Koridoru olarak adlandırılan koridor, Tarsus'tan başlayarak Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa ve Mardin yörelerini kapsamaktadır. Bu koridor üzerinde Tarsus'tan Mardin'e kadar uzanan bölünmüş yol yapımı inanç turizmi aksını güçlendireceği gibi kısa ve orta vadede turistlerin bu Bölge'ye varışlarını ve tercihlerini etkileyecektir. Ayrıca, Şanlıurfa'dan Mardin'e, oradan bir koldan Diyarbakır'a diğer bir koldan ise Siirt'e bağlanan demiryolu İnanç Aksı'nda ulaşımın çeşitlenmesi açısından önemlidir. Tarihi yapılar restore edilerek pansiyonculuğun ve küçük otellerin desteklenmesi sağlanacaktır. Bölge'de, mevcut konaklama kapasitesi kültür ve eko-turizme yönelik yapılacak planlama ve uygulamalarla artırılacaktır.

TRC3 Bölgesi'nden hiçbir kent ya da yerleşim yeri Kültür ve Turizm Bakanlığı "Turizm Kenti" özel statüsü kapsamına alınmamıştır. Öte yandan, 2023 Stratejisi'nde Kars ile birlikte Mardin "Marka Kent" olarak yer almıştır.

GAP Koridoru ile Kış Koridorunu birleştiren "GAP Eko-Turizm Koridoru" biyolojik çeşitlilik açısından ve eko-turizm potansiyeli açısından Türkiye Turizm Stratejisinde eko-turizmin öncelikli olarak geliştirileceği bölgeler arasında yer almıştır.

2008 yılında hazırlanan GAP Rekabet Gündemi Araştırması'na göre Mardin, turizmde hak ettiği yerde olmaktan çok uzaktır. Bu durum, sektörün dikey bağlantılarının olmamasından ya da zayıf olmasından kaynaklanmaktadır. Bu anlamda turizmde yeni yöresel, bölgesel, ulusal ve uluslararası işbirlikleri ve ağlar oluşturan projeler desteklenmelidir.

Kümelenme Faaliyetleri

GAP Eylem Planı'nda yer alan ekonomik önceliklerden bir tanesi de işletmeler arası işbirliklerinin ve kümelenme faaliyetlerinin desteklenmesidir. GAP Rekabet Gündemi Araştırması'na göre GAP Bölgesi'nin stratejik sektörlerini destekleyen birçok kurumsal programın olmasına rağmen kurumlar, ürün ve hizmet tedarikçileri ve stratejik sektörlerin ürün ve hizmetlerini satan şirketler arasında çok az dikey bağlantı mevcuttur. Kümelenme ve ağ oluşturma stratejisi GAP Bölgesi'nin rekabet gücünü artırma çabalarında kilit rol oynayacaktır. Bu kapsamda Eylem Planı'na göre Bölge'deki işletmelerin ortak tasarım, üretim, AR-GE, test analiz merkezleri kurması, ortak tedarik, pazarlama, ihracat gibi alanlarda işbirlikleri ve kümelenme faaliyetleri oluşturmaları desteklenecektir.

Mevcut durumda TRC3 Bölgesi'nde sadece Mardin Turizm İş Kümesi üzerine Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından yapılmış bir analiz vardır. TRC3 Bölgesi'nde diğer sektörlere yönelik bir kümelenme analizi ya da yol haritası henüz hazırlanmamıştır.

Bölgesel Rekabet Edebilirlik, Markalaşma, Ar-Ge ve İnovasyon

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı'na göre TRC3 illerinde imalat sanayi hedef sektörleri gıda ve içecek sanayi, metalik olmayan minerallerin işlenmesi ve metal ürünlerin fabrikasyonu olarak tanımlanmıştır.

Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı Proje Teklif çağrısında TRC3 Bölgesi'nden sadece 1 proje kazanmıştır. (Mardin Kültürel Turizm Merkezi Projesi, Tedbir 1.4 Turizm altyapısının geliştirilmesi ile pazarlama ve tanıtım faaliyetlerinin iyileştirilmesi). Dış ekonomik faaliyetler alanında firmalara danışmanlık sunulmasında TOBB tarafından koordinasyonu yürütülen Türkiye-Avrupa İş Geliştirme Merkezleri öne çıkmaktadır. TRC3 Bölgesi'nde ABİGEM bulunmamaktadır; fakat önümüzdeki dönemde Batman'da bir ABİGEM kurulması gündemdedir.

AR-GE ve inovasyon alanında KOBİ'lere önemli miktarda hibe sağlayan Avrupa Birliği 7'nci Çerçeve Programı'na ise henüz TRC3 Bölgesi'nden hiçbir başvuru yapılmamıştır. KOBİ'lerin bu alandaki bilgileri yetersizdir.

1.3 Bölgesel Panorama

1.3.1 Bölge'nin Dünyadaki Konumu

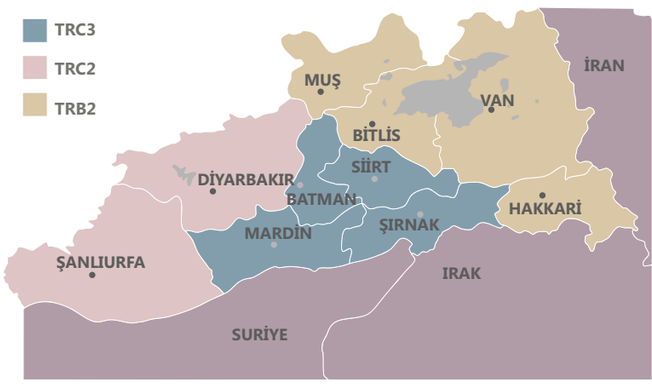

Mardin, Batman, Şırnak ve Siirt illerinden oluşan TRC3 Bölgesi, Türkiye'nin ticaret alanında Orta Doğu ve Kuzey Afrika'ya açılan kapısı konumundadır. Bölge, tarihte ilk medeniyetlere ev sahipliği yapmış olan Mezopotamya'da Dicle Nehri'nin orta kuzey kısmında yer almaktadır. Asırlar boyunca kıtalar arası ticarette en önemli güzergâh olarak kullanılan İpek Yolu Bölge'den geçmektedir. Bu stratejik konumunun yanında Bölge'yi dünya gündemine taşıyan diğer konular; petrol kaynaklarıyla zengin fakat siyasi belirsizliğe sahip Irak'a komşuluğu, 10.000 yıllık bir tarihe sahip Hasankeyf yerleşim yerinin bir bölümünün GAP kapsamında yapılmakta olan Ilısu Barajı suları altında kalacak olması, Mardin'in özgün tarihi kentsel dokusuyla UNESCO kültürel miras listesine girmeye aday bir kent olması ve Hıristiyanlık dini ve özellikle Süryanilik açısından önemli yapıları barındırması nedeniyle inanç turizminde önemli bir yer edinmiş olmasıdır. Bölge'nin hem Türkiye hem de dünya ölçeğinde önemli bir rol üstlenmesinin ana nedenlerinden en başta geleni birçok farklı kültürün asırlardır bir arada yaşadığı bir alan olarak hem Türkiye hem Ortadoğu hem de dünya barışının sağlanması için bir rol model sunmasıdır.

[9] *Tanımlanan cazibe merkezleri: Diyarbakır,Gaziantep,Şanlıurfa.*
[10] *Cizre KSS tamamlanmış olup faaliyete geçmiştir. Şırnak KSS'nin altyapı çalışmaları devam etmektedir. (Şırnak Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü verileri)*

1.3.2 Bölge'nin Türkiye'deki Konumu

TRC3 Bölgesi, Türkiye yüzölçümünün % 3,39'u ve nüfusunun % 2,71'ini oluşturmaktadır. Kuzeyde Bitlis ve Muş, kuzeydoğuda Van, doğuda Hakkâri, batıda Şanlıurfa ve kuzeybatıda Diyarbakır ile komşu olan Bölge, Türkiye'nin sosyo-ekonomik gelişmesini sürdürülebilir kılma gereğinden doğan bölgeler arası ve bölge içi eşitsizlikleri giderme gerekliliği konusunda ilk sırada gelmektedir. Bölge'de sosyo-ekonomik kalkınmanın sağlanmasının, hem birçok sosyal ve ekonomik göstergede Türkiye ortalamasının gerisinde olan Bölge'de yaşayan vatandaşların refah ve mutluluğunu artıracağına, hem de birçok insanı mağdur eden ve ülke kaynaklarının kullanımı üzerinde büyük bir yük getiren terör probleminin çözümünü kolaylaştıracağına inanılmaktadır. Ayrıca, AB üyelik süreci ve AB bölgesel politikalarından da etkilenen bölgesel gelişme yaklaşımı, TRC3 Bölgesi için önem arz etmektedir.

Ülke ihracatına her yıl artan bir katkı sağlayan Bölge, Türkiye'nin "iyi komşuluk ilişkileri"ne dayalı yeni dış politikasında, Irak ve Suriye ile ilişkilerde önemli bir rol oynamaktadır. Adı geçen iki ülkenin de dâhil olduğu birçok Ortadoğu ve Afrika ülkesiyle vizelerin kaldırılmış olması hem dış ticaret alanında hem de iyi ilişkiler açısından olumlu gelişmeler olarak değerlendirilmektedir.

Bölge, kültür ve inanç turizminde yükselen bir değer olarak, kendine özgü doğası, mimari yapısı ve kültürüyle yerli ve yabancı birçok turistin tercih ettiği yerler arasında yerini almıştır. Bölge özellikle bahar aylarında turist akınına uğramaktadır.

TRC3 Bölgesi, yetiştirilen buğday, pamuk, mısır, kırmızı mercimek gibi tarla ürünlerinin yanı sıra fıstık, nar, ceviz, kiraz gibi yöresel ürünleri sayesinde tarımsal sanayi açısından potansiyel barındırmaktadır. GAP sulama kanallarının Bölge'ye ulaşması, mayınlı arazilerin temizlenerek tarım sektörüne kazandırılması ve devam eden arazi toplulaştırma çalışmalarının tamamlanmasıyla Bölge'nin tarım potansiyelini verimli ve etkin bir şekilde değerlendirebileceği ve ülke tarımına katkı sağlayacağı beklenmektedir.

Güvenlik sorunları nedeniyle köylerin boşaltılması; çayır, mera ve yayla gibi alanların kullanıma kapatılması, Bölge ve ülke genelinde tarım ve hayvancılığına büyük zarar vermiştir. Köylerinden ayrılarak şehirlere göç etmek zorunda kalan köylüler, tarım veya hayvancılık faaliyetlerini şehirlerde sürdürmek zorunda kalmışlar, bu ise hem şehirleşme açısından hem de bu faaliyetlerin kalitesinin giderek düşmesi bakımından Bölge'yi olumsuz yönde etkilemiştir. Sadece tarım ve hayvancılık alanında değil, toplumsal alanda da birçok sosyal sorun ortaya çıkmış, yaşanan göçler, büyük şehirlerde yığılmalara, işsizlik, suç artışı gibi birçok toplumsal soruna neden olmuştur.

Türkiye için hayati öneme sahip petrol, asfaltit, fosfat, bakır, krom gibi birçok yeraltı kaynağı TRC3 Bölgesi'nde bulunmaktadır. Batman'da petrol uzun yıllardır değerlendirilebiliyor iken, Şırnak'ta 81 milyon ton rezervi bulunan asfaltit, kükürt oranı yüksek olması sebebiyle evlerde yakıt olarak değerlendirilememekte, Şırnak ve ilçelerinde asfaltiti kullanan termik santraller kurulması çalışmaları ise devam etmektedir. Mardin Mazıdağı fosfat yatakları, Türkiye'nin en büyük fosfat rezervi olmasına rağmen, Etibank Fosfat İşletmeleri Tesisleri şu anda atıl durumda bulunmakta ve bu fosfat rezervi hiçbir şekilde değerlendirilmemektedir. Siirt ili ise özellikle bakır ve krom madenleri açısından zengin olup yeni bir üniversite olan Siirt Üniversitesi, kimya alanında uzmanlaşmayı ve bu madenlerin değerlendirilmesi için çalışmayı amaç edinmiştir.

1.3.3 Coğrafi ve Kültürel Özellikler

İklim, Yer Şekilleri ve Bitki Örtüsü

Bölge'nin Arap yarımadası ve Anadolu plakalarının birleştiği yerde bulunması yer şekilleri, yeraltı ve yer üstü zenginlikleri anlamında çeşitliliğe sahip olmasına ve Bölge'nin farklı coğrafi özelliğe sahip noktalarında farklı iklim koşulları ve doğal bitki örtülerinin oluşmasını sağlamıştır.

Dağlar

•Mardin: Karabaş Dağı, Dilek Dağı, Ziyarettepe, Kalınca Tepe, Âlem Dağı, Mazıdağı, Abdülaziz Dağları, Midyat Dağları

•Batman: Raman Dağları, Aydın Dağı, Taştepe Dağı

•Şırnak: Cudi Dağı, Gabar Dağı, Namaz Dağı, Altın Dağı

•Siirt: Tandır (Kalems) Dağı, Garzan Dağı, Pasteri Dağı, Doğruyol (Beknovi) Dağı, Tartı (Terazi) Tepe, Tünek (Aval) Dağı, Yazlıca (Herekol) Dağı, Körkandil Dağı, Martepe (Kalevina) Dağı

Ovalar, Yaylalar, Vadiler

•Mardin: Kızıltepe Ovası, Mardin Ovası, Nusaybin Ovası, Derik Ovası, Büyükdere Vadisi, Gümüşçayı Vadisi

•Batman: Mereto Yaylası, Batman Ovası, Beşiri Ovası, Batman Çayı Vadisi, Dicle Vadisi

•Şırnak: Faraşin Yaylası, Cizre Ovası, Silopi Ovası, İdil Ovası

•Siirt: Çemikari Yaylası, Çemen Yaylası, Herekol Yaylası, Becevan Yaylası

Akarsular

•Mardin: Çağ Çağ, Savur Çayı, Beyazsu, Buğur Çayı, Gurs Suyu, Büyükdere, Cehennem Deresi, Gümüş Çayı, Zergan Deresi, Şeyhan Deresi

•Batman: Dicle Nehri, Batman Çayı

•Şırnak: Dicle, Hezil Çayı, Kızılsu Çayı, Habur Çayı

•Siirt: Dicle, Botan Suyu, Garzan Çayı, Kızılsu Çayı, Behrancı Deresi

İklim

•Mardin: Akdeniz iklimine yakın özellikler taşır. Bir yandan güneydeki çöl ikliminin etkisi altında bulunması, bir yandan da kuzeydeki yüksek dağların serin hava kütlelerinin Bölge'ye girişini engellemesi nedeniyle ovalık kesimlerde yaz ayları çok sıcak geçer. İl, mikro klimatolojik özellikler gösterir.

•Batman: Karasal iklim görülür. Bozkır iklimiyle Doğu Anadolu'nun yüksek yayla iklimi arasında bir geçiş yeridir.

•Şırnak: İki farklı iklim özelliği gösterir. Doğu Anadolu Bölgesi'ne bakan kısmında kışlar sert ve soğuk geçer. Güneydoğu Anadolu'ya bakan kısmında ise kışlar daha ılık, yaz ayları ise çok daha sıcak geçer.

•Siirt: Karasal iklim görülür. Doğu ve kuzey kesimleri bol yağış alır.

Bitki Örtüsü

•Mardin: Orman ve bitki örtüsü açısından fakirdir. Nusaybin, Savur ve Mardin dağlarının vadi boylarında kavak, badem, bıttım, ceviz, sumak, kiraz ve mahlep gibi bitkiler yetişir. Bunlar dışındaki alanlar ise bozkır görünümündedir.

•Batman: Bozkır özellikleri gösterir. Yalnızca vadileri birbirinden ayıran yüksek sırtlarda meşe, vadi boylarında ise çınar ağaçları görülür.

•Şırnak: Doğal bitki örtüsü bozkırdır. Yüksek yerlerinde alpin çayırları bulunur.

•Siirt: Doğu Anadolu yapraklı orman kuşağı ile Güneydoğu Anadolu bozkır kuşağı üzerinde yer alır. Bazı kesimlerde meşe, ardıç, yabani fıstık, yemişel, dişbudak ve çınar ağaçlarına rastlanır.

Varlıklar

Köklü uygarlıklara ev sahipliği yapmış TRC3 Bölgesi, birçok medeniyet, devlet ve topluluğun tarihi ve kültürel mirasına sahiptir. İpek Yolu üzerinde olmasının yarattığı yüzyıllardır süren ticaret geleneğini Habur ve Nusaybin sınır kapıları yoluyla sağladığı canlı dış ticaret ortamıyla devam ettiren Bölge, Bereketli Hilal'in verimli toprakları ve Dicle Nehri'nin sularıyla tarımda da potansiyelini değerlendirme yolunda ilerlemektedir. TRC3 Bölgesi, kültür ve inanç turizminde markalaşma yolunda ilerleyen, turizm zenginlikleri arasında termal turizmi de eklemiş bir Bölge olarak sahip olduğu varlıkların kendine has özelliklerini keşfetmeye devam etmektedir.

Değerler

Farklılıkların zenginlik olarak kabul edildiği, bu zenginlik içerisinde barış ve insan haklarının temel ilkeler olarak yeşerdiği günümüzde, TRC3 Bölgesi, bir arada yaşayan farklı din, dil ve topluluklarıyla örnek bir yaşam alanı olarak görülmektedir. Hem Paskalya'yı hem Ramazan Bayramı'nı birlikte kutlayan Süryaniler, Türkler, Araplar, Kürtler ve diğer birçok topluluk, hoşgörüye vurgu yapan, bu temeller üzerinde yükselen bir yaşayış tarzı benimsemişlerdir.

Veysel Karani, Hz. Nuh, Ebu'l İz El Cezeri, İsmail Fakirullah, İbrahim Hakkı Hazretleri gibi birçok düşünürün ve bilim insanının mirasını da devralmış olan Bölge, çeşitli nedenlerden dolayı şu an Türkiye'nin eğitim göstergelerinde en geri kalmış bölgeleri arasında yer almaktadır.

Bölge önemli inanç ve kültür değerlerini bünyesinde barındırmaktadır. Tarihte önem arz eden Hz. Nuh Tufanı'nın Mezopotamya ovasında gerçekleştiği Nuh gemisinin de tufan sonrası Cudi Dağı'na oturduğu söylenmektedir. Mem ve Zin'in aşklarını anlatan Mem u Zin ile sadakati işleyen Şahmeran gibi birçok hikâye, efsane ve figür barındıran Bölge edebiyatı, gümüş ve taş işlemeciliği ve battaniye dokumacılığıyla adını duyuran Bölge el işçiliği, Reyhanî ve halaylarıyla Bölge folkloru, bahar aylarında gökyüzünü süsleyen uçurtmaları, kiraz festivalleri, gençlik festivalleri, sıra geceleri ile Bölge eğlence kültürü; son yıllarda, ev sahipliği yaptığı defile, sergi, bienal gibi ulusal ve uluslararası kültür-sanat etkinlikleri, Bölge mimarisinin büyüleyiciliğine vurgu yapan ünlü markaların katalogları ve Bölge'nin özgün kentsel ve kültürel dokusunu konu ve dekor olarak kullanan televizyon dizileri, festivallere gelen ünlü sanatçılar, düzenlenen ralliler, sinema festivalleri gibi birçok etkinlikle harmanlanmakta ve Bölge'yi farklı tat ve renklerin bir arada yaşanabildiği bir mozaik haline getirmektedir. Bu harmanlanma sürecinde Bölge, birçok değerini bir markaya dönüştürmeyi başarmış ve yukarıda kısaca sayılan varlık ve değerlerini koruma konusunda Bölge halkında bir bilinç ve farkındalık oluşmuştur.

Planlama Yöntemi ve Organizasyon

2

2

2.1 Süreç, Yöntem ve Kuramsal Arka Plan

2.1.1 Bölge Planlama Yaklaşımı

1985 yılında kabul edilen 3194 sayılı İmar Kanunu'na göre "Bölge planları; sosyo-ekonomik gelişme eğilimlerini, yerleşmelerin gelişme potansiyelini, sektörel hedefleri, faaliyetlerin ve alt yapıların dağılımını belirlemek üzere" hazırlanmaktadır. Klasik bölge planlama anlayışına göre bölge planlarına bölgesel eşitsizlikleri giderme işlevi yüklenmiştir. Günümüzde bölgesel gelişme anlayışı önceki bölümlerde ele alınan dünya ölçeğinde yaşanan gelişmelere paralel olarak özellikle bölgelerin sosyal sermayelerine, teknolojik ve kurumsal kapasitelerine dayalı rekabet gücü üzerine kurulmuştur. Bu durum bölge planlama kavramının da değişime uğramasına yol açmıştır. Dokuzuncu Kalkınma Planı Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda yer alan eski ve yeni bölge planlama anlayışlarının bir karşılaştırması aşağıdaki tablo ile özetlenebilir:

2.1.2 Bölge Planlama Süreci ve İlkeler

DİKA, Bölge Planı çalışmalarına Ön Bölgesel Gelişme Planı'nın onaylanmasını takiben başlamıştır. Bölge Planı hazırlanırken, çeşitli analiz tekniklerine başvurulmuş ve Plan'ın saha boyutunu, analitik ve katılımcı özelliklerini güçlendirmeye özellikle dikkat edilmiştir. Ulusal ve bölgesel planlar incelenerek DİKA uzmanları tarafından değerlendirilmiş, ihtiyaç duyulan eğitimler alınmış, bölge planlama konusunda bölgesel ve ulusal düzeyde kurum, kuruluş ve kişilerle fikir alışverişinde bulunulmuş ve işbirliği yapılmıştır. Ön Bölgesel Gelişme Planı Ajans'ın Araştırma, Strateji Geliştirme ve Programlama Birimi tarafından hazırlanmış olup, Bölge Planı çalışmaları, Ajans'ın farklı birimlerinden uzmanlardan oluşan geniş katılımlı bir plan hazırlama ekibi tarafından yürütülmüştür.

Tablo 1: Eski ve yeni bölgesel gelişme planlaması[11]

Eski Planlama Anlayışı	Yeni Planlama Anlayışı
Yukarıdan aşağıya, devlet desteğinde, içe kapalı planlama anlayışına göre hazırlanır,	Aşağıdan yukarıya, hiyerarşik, esnek, stratejik ve dışa açık planlama anlayışına göre hazırlanır,
Hedeflerini sektörel büyüme eksenlerinde belirler,	İl düzeyinde stratejik planlama ile etkileşimli ve bütünleşik olarak hazırlanır,
Kaynakların en verimli alanlarda etkin bir şekilde kullanılmasına ve altyapının geliştirilmesine odaklanır,	Bölgelerin kendi potansiyeli ve birikimlerine, geliştirdikleri ağ yapılarına, yerel teknolojik değişim süreçlerine ve yerel kurumların niteliğine dayanır,
Tüm bu süreçlere kamu finansal desteğinin sağlanmasına dayanır,	Bölgeler sosyal sermayeleri (ortaklık kurma, karşılıklı etkileşim ve birlikte iş yapabilme kapasiteleri) bakımından sahip oldukları göreli konumlarına göre, kısaca "tekno-kurumsal kapasitelerine" göre değerlendirilmektedir.
Ulusal bölgesel kaynakların en yüksek ekonomik ve sosyal faydayı sağlayacak şekilde kullanılmasını,	
Bölgelerarası dengesizliklerin en aza indirilmesini hedefler.	

Kaynak: Dokuzuncu Kalkınma Planı Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu

Yeni bölge planlama anlayışında, bölgeler ortak gelecek öngörüsüne ulaşmak için kaynaklarını tüm aktörleriyle birlikte yönlendiren ve diğer bölgelerle rekabet içinde olan aktif birimler olarak algılanmaktadır. Yeni planlama anlayışında bölgedeki kurumlar hem planın hazırlanmasında hem de uygulanmasında aktif ve birbiriyle etkileşimli kilit bir rol oynamaktadır. Bölge planlama aşağıdan yukarı ve yukarıdan aşağı planlama süreçlerinin bir birleşimidir. DPT tarafından hazırlanan Bölge Planlama Kılavuzu'na göre bölge planları esnek, dinamik, çok sektörlü, seçmeci ve sonuç odaklı "genel politika çerçevesi" niteliğinde olmalıdır.

TRC3 2011-2013 Bölge Planı aşağıdaki ilkeler doğrultusunda hazırlanmıştır;

- Bütüncül yaklaşım,
- Özgünlük,
- Katılımcılık ve yerel sahiplenme,
- Yerel kaynaklara ve fırsatlara odaklanma,
- Çeşitlilikte birlik/farklılıkların uyumu,
- İnsan odaklı önceliklendirme,
- Erişilebilirlik,
- Sürdürülebilirlik

"Bütüncül yaklaşım" ilkesiyle planın kapsayıcı olması ve tüm alanlarda paralel gelişmeleri hedeflemesi kastedilmektedir. TRC3 Bölge Planı'nın, daha önce Bölge'de ve diğer bölgelerde yapılan bölgesel gelişme çalışmalarıyla tekrara düşmemesi ve Bölge'ye özgün olması anlamına gelen **"Özgünlük"** ilkesinin yanında **"katılımcılık ve yerel sahiplenme"** ilkesi, planın paydaşların katılımıyla DİKA kolaylaştırıcılığında hazırlanması ve paydaşlarca benimsenerek uygulanmasını ifade etmektedir. **"Yerel kaynaklara ve fırsatlara odaklanma"** ilkesiyle içsel potansiyelin ve sahip olunan kaynakların ortaya çıkan fırsatlar da değerlendirilerek harekete geçirilmesi, **"çeşitlilikte birlik"** ilkesiyle Bölge'nin barındırdığı çok kültürlü yapının uyum halinde bir ortak gelecek tasavvuru oluşturması, **"insan odaklı önceliklendirme"** ile stratejik öncelikler belirlenirken planın insani gelişme boyutunun ihmal edilmemesi ve insan onuruna saygılı, bireylerin kendilerini geliştirebilecekleri her türlü imkâna erişimini güçlendiren bir kalkınma anlayışının yansıtılması, **"erişilebilirlik"** ilkesiyle herkesin okuyabileceği, anlayabileceği ve kolaylıkla ulaşıp, dâhil olabileceği bir plan ortaya konması, **"sürdürülebilirlik"** ilkesiyle de mali, çevresel ve sosyal sürdürülebilirliği olan bir plan hedeflenmektedir.

Bölge Planı çalışmalarını destekleyici bilimsel yöntem ve tekniklerin kullanıldığı analiz süreci "katı veriler" ile "ikincil kaynaklar"ın bileşkesi ile gerçekleştirilmiştir. Bölge'nin temel eksiklerinden biri olan kayıt ve envanter eksiği kimi alanlarda merkezi veri kaynaklarının (TÜİK, Bakanlıklar vb) temel alınması ancak verilerin saha sınamalarının tamamlanamamış olması sonucunu doğurmuştur.

Planlama sürecinde gerçekleştirilen saha anket çalışmaları resmi veriler ile güncel durum arasındaki açıkları gidermeye sınırlı da olsa katkıda bulunmuştur. Sektörel/tematik mevcut durum raporlarının hazırlanması esnasında dört ildeki turizm işletmeleri ve kamu misafirhanelerine **TRC3 Turizm Mevcut Durum Raporu Anket Çalışması** uygulanmış ve Bölge'de bulunan Valilik, Belediye ve Kaymakamlıklarla da **TRC3 Bölgesi Kurumsal Kapasite Anket Çalışması** gerçekleştirilmiştir. Bunun yanında Mevcut Durum Analizi çalışmalarında dört ilde imalat sanayinde yer alan kuruluşlara **Yatırım Ortamı Anketi** uygulanmıştır. Sosyal ve mekânsal analizlerin saha verileriyle desteklenebilmesi için resmi verilerin yanında dört il için bir yoksulluk haritası oluşturulmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaç karşısında, plan sürecinde zaman ve kaynak sınırlaması sebebiyle sadece Şırnak Merkez'de bir **"Pilot Sosyal Haritalama Anketi"** uygulanmıştır. Sosyal haritalama çalışmasının dört ilde yaygınlaştırılması ve diğer alanlarda yapılacak ilave araştırmalara 2011 yılı içerisinde Bölge'nin stratejik öncelikleri doğrultusunda devam edilecektir.

Planlama sürecinde izlenen yöntemler ve yapılan çalışmalar arka sayfadaki "akış şeması"nda gösterilmektedir.

2.1.3 Raporlama ve Bilgi Paylaşımı

5449 sayılı Kanun'un beşinci maddesi (g) bendine göre Ajans'ın görevleri arasında "Bölgenin kaynak ve olanaklarını tespit etmeye, ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmaya ve rekabet gücünü artırmaya yönelik araştırmalar yapmak, yaptırmak, başka kişi, kurum ve kuruluşların yaptığı araştırmaları desteklemek" yer almaktadır. Bu maddeye dayanarak, Dicle Kalkınma Ajansı, bölge planlama çalışmalarıyla paralel bir şekilde Bölge'nin kalkınmasına etki edebilecek alanlarda karar alma mekanizmalarını etkileyebilecek detaylı araştırma raporları hazırlamakta ve bu raporları Ajans Yönetim Kurulu, Milletvekilleri, merkezdeki kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör temsilcileri ve Bölge'deki diğer paydaşlarla paylaşmaktadır. Bu kapsamda aşağıda belirtilen raporlar DİKA tarafından Bölge Planı süreci başlamadan önce hazırlanmıştır:

- Tarım'da Alternatif Enerji Kaynaklarının Kullanımı, Ocak 2010
- TRC3 Bölgesi Yeraltı ve Yer Üstü Zenginlikleri Raporu, Nisan 2010
- Mazıdağı Fosfat Tesisleri'nin Yeniden Ekonomiye Kazandırılmasına Yönelik Alternatif Yatırım İmkânları ve İşletme Modelleri, Mayıs 2010
- Mardin İlinde Yapılması Planlanan 2. OSB için Alternatif Araziler Raporu, Mayıs 2010

Yukarıda belirtilen raporlara ek olarak Bölge Planı'na altlık oluşturmak amacıyla aşağıdaki sektörel/tematik raporlar ve politika notları Ajans tarafından hazırlanmıştır.

- Sanayi Raporu
- Ticaret Raporu
- Enerji Raporu

Tablo 2: TRC3 Bölge planı süreç akış şeması

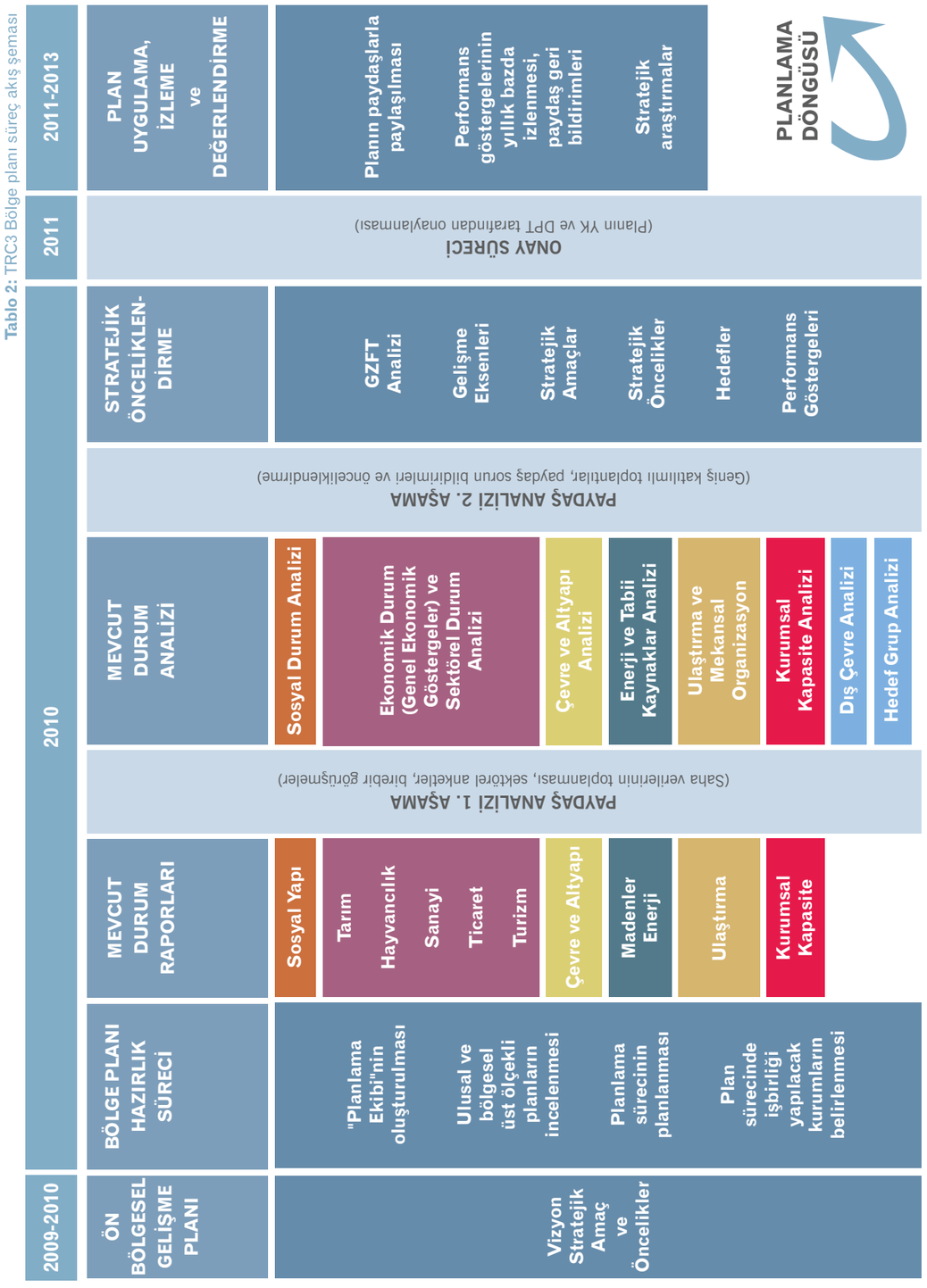

- Ulaştırma Raporu
- Çevre Raporu
- Sosyal Yapı Raporu
- Tarım-Hayvancılık Raporu
- Turizm Raporu
- Kurumsal Kapasite Raporu
- TRC3 Bölgesi Rekabet Analizi 2010-2011

Aşağıda listelenen ve Bölge Planı içeriği ve sürecine katkıda bulunan diğer raporlar ise Plan sürecinde işbirliği yapılan kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde hazırlanmıştır:

- TRC3 Bölgesi Stratejik Gelişme Raporu, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. işbirliğinde
- Kalkınma Ajansları Yönetişim Çerçevesi, TEPAV işbirliğinde
- Kamu Harcamaları Analizi, TEPAV işbirliğinde
- Dış Çevre Raporu, TEPAV işbirliğinde

2.1.4 Paydaş Analizi

Planlama ve katılımlı süreçlerin yönetiminde konunun doğrudan ve dolaylı etkilediği muhataplar ile etkiyi doğrudan ve dolaylı olarak yaratan tarafların belirlenmesi, belirlenenlerin de sürece katılımını sağlamaya yönelik olarak yapılan Paydaş Analizi, yerel toplantıların planlanması ve çalışma gruplarının oluşturulması hedefine paralel olarak gerçekleştirilmiştir. Paydaş katılımlı süreçlerinin yönetimi genel anlamda altı temel aşamada planlanmış olup bu aşamalar;

- Paydaş tespiti
- Paydaşların bilgilendirilmesi
- Paydaşların ihtiyaç ve ilgi alanlarının analiz ve değerlendirilmesi
- Paydaş beklentilerinin yönetimi
- Ortak eylem tanım ve uygulamaları
- Durum Değerlendirmesi (izleme) ve döngü aşamalarıdır.

Paydaş seçiminde değerlendirme yönü etki-ilgi-katkı ekseninde uygulanmış, bu çerçevede; "etki-ilgi", güç-ilgi", "güç-ilgi-yaklaşım", "paydaş çemberleri" v.b yaklaşımların birinin seçimi yerine tümünde ortak olan

- İrade/Temsil (yüksek, orta, düşük)
- Katkı (olumlu, nötr, olumsuz)
- Etki (yüksek veya düşük)

kriter temelleri esas alınmıştır. Ancak illerde farklılık gösteren örgütsel ve kültürel etkilere de paralel olarak analitik çalışma ile beklenen genel kompozisyona ulaşıldığını söylemek yanıltıcı olacaktır. Bu bağlamda, paydaş katılım ve dönütleri dikkate alınarak tüm yerel toplantı ve çalışma grubu faaliyetlerinde "İrade/temsil-İlgi" modeli değerlendirme ve bağlı iletişim yöntemi kullanılmaya çaba gösterilmiştir.

Süreç öncesinde her il için tema/odak/sektör ilişkili kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum örgütlerinin listesi oluşturulmuştur (aşama 1 Paydaş tespiti). Kurumsal analiz aşamasında yer alan kurum ve kuruluşlara ilave olarak tespit edilenler de dâhil olmak üzere; doğrudan, dolaylı, ilintili ve ilişkili olmak üzere dört temel tespit kriteri dikkate alınarak oluşturulan paydaş listesi ile planlama merkez ekibi bünyesinde "sektörel sorun ağacı/paydaş eşlemesi" yapılmıştır. Anılan çalışma "matris tablolar" halinde gerçekleştirilmiş olup, Sektörden temaya, temadan soruna ve sorundan paydaşa doğru bir indirgeme yapılmıştır. Anılan tablolar ışığında 2011-2013 yılları arasında düzenli olarak bir araya gelecek çalışma grupları oluşturulacaktır.

Sosyal projelerin sürdürülebilirliğinde en önemli eksen olan "gönüllü katılım" iradesi dikkate alınarak, paydaşların sürece katkıları ile çalışma grupları kompozisyonunda istedikleri katılım tercihi en üst düzeyde kendilerine bırakılacaktır (aşama 3: Paydaşların ihtiyaç ve ilgi alanlarının analiz ve değerlendirilmesi). Oluşturulacak çalışma grupları DİKA uzmanı grup koordinatörleri tarafından sevk ve idare edilerek paydaşların görüş, talep ve beklentilerinin DİKA faaliyetlerine eklemlenmesi sağlanacaktır.

Paydaş toplantılarının ilki olan Bölge Planı Geniş Katılımlı Paydaş Toplantıları 13-17 Aralık 2010 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Bu toplantılar aracılığıyla Plan sürecine dâhil olan paydaşların listesine "Ekler" kısmında yer verilmiştir. Paydaş toplantılarında katılım/davet oranının yüksek olması Ajans çalışmalarına paydaşların "ilgi" düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Saha Ziyaretleri ve Birebir Görüşmeler

Bölge Planı kapsamında, ÖBGP sürecinde başlatılan saha ziyaretlerine ve birebir görüşmelere Bölge'yi tanımak, mekânsal veriler elde etmek ve paydaşlarla birebir etkileşimi sağlamak amacıyla devam edilmiştir. Bu kapsamda dört ilde kamu kurum, kuruluşları, STK'lar ve özel sektör temsilcileriyle (anketler için yapılan görüşmeler hariç) toplam 62 görüşme gerçekleştirilmiştir. Dış Çevre Analizi kapsamında, 16-19 Ocak 2011 tarihleri arasında Irak'ta Süleymaniye, Erbil, Dohuk ve Zaho illerinde sektör temsilcileri, T.C. Başkonsolosluğu ve kamu kurum, kuruluşları temsilcilikleriyle görüşmeleri içeren bir çalışma ziyareti gerçekleştirilmiştir.

Bölge Planı Çalıştayları

Bölge planlama sürecinde Bölge paydaşlarının mevcut durum analizinin yorumlanmasında ve stratejilerin belirlenmesinde katılımcılığın sağlanmasına ayrıca önem verilmiştir. Bölge illerinde düzenlenen, mevcut durum analizi ve strateji geliştirme amacına yönelik geniş katılımlı paydaş toplantılarına dair genel veriler aşağıda sunulmuştur.

TRC3 BÖLGE PLANI ÇALIŞTAYLARI

Çalıştay Adı	Tarih	Yer	Katılımcı Profili	Katılımcı Sayısı	Çalıştay Çıktısı
Sürdürülebilir Şehirleşme Modelleri Çalıştayı	06/02/2010	Mardin	Şırnak ve Siirt Belediye Başkanları ve Belediyelerden ilgili uzmanlar	15	TRC3 Bölgesi Şehirleşme Sorunlarının Tespiti ve Bölge için Sürdürülebilir Şehirleşme Vizyonu oluşturulması tasarısı.
TRC3 Bölgesi Yöresel Ürünlerin Değerlendirilmesi ve Katma Değerli Ürünler Haline Getirilmesi Çalıştayı	04/03/2010	Mardin	TÜBİTAK'tan baş araştırmacılar, 4 ilin Tarım Müdürlükleri temsilcileri	13	TRC3 Bölgesi Yöresel Ürünlerinin Katma Değerli Ürünler Haline Getirilmesi Araştırma Projesi taslağı
TRC3 Bölgesi Yeraltı ve Yer Üstü Zenginlikleri Çalıştayı	02/04/2010	Mardin	Dört ilin kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler ve üniversitelerinden konuyla ilgili uzmanlar, Bölge'de faaliyet gösteren özel ve kamuya ait madencilik firmaları, Sanayi ve Ticaret Odaları, basın temsilcileri.	36	TRC3 Bölgesi Yeraltı ve Yer Üstü Zenginlikleri Raporu Çalıştay Raporu Mazıdağı Fosfatlarının Alternatif alanlarda değerlendirilmesi konulu fizibilite çalışması
GAP Genç Kalkınma Gönüllüleri Aranıyor Çalıştayı	08/05/2010	Batman	Bölge'den olup dışarıda okuyan gençler ya da Bölge'den gençler, gençlik çalışanları	15	Bölge içinden ve dışından gençlerin Bölge'ye ilişkin vizyonu ve GZFT analizi oluşturulmuştur. Gençlerin Ajans konusunda farkındalığı artırılmıştır.
Kalkınma Kurulu İhtisas Komisyonları Çalıştayları	13/08/2010	Siirt	Kalkınma Kurulu üyelerinden oluşan Sosyal Yapı, Sanayi ve Ticaret, Çevre ve Altyapı, Tarım ve Hayvancılık, Kültür, Turizm ve Spor konulu ihtisas komisyonları katılımcıları	45	Bölgesel Gelişme Planı'na altlık oluşturan sektörel/tematik Mevcut Durum Raporları üzerine görüş ve öneriler alınmıştır. İhtisas Komisyonları'nın alanında faaliyet gösteren paydaşların tespiti ve analizi yapılmıştır.
İhracat Çalıştayları	23-24/11/2010	Mardin ve Cizre	Mardin ve Cizre'de ihracat yapan büyük firmaların sahipleri, genel müdürleri	20 (Mardin) 15 (Cizre)	Türkiye ihracatında giderek yükselen bu iki kentin ihracatçılarının özellikle üretim, dış pazar, sınır kapıları ve bürokratik işlemler ile ilgili sorunları konuşularak önerileri değerlendirilmiştir.
Turizm Sektörü Toplantısı	06/12/2010	Midyat	Turizm ve kültür alanında çalışan STK'lar, dört ilden kültür turizm müdürlükleri	32	TRC3 Bölgesi turizmini markalaştırabilecek ve tanıtımını gerçekleştirebilecek öne çıkan unsurlar tartışılmış ve katılan özel sektör, STK ve kamu temsilcilerinin ortak tanıtım yapması için bir platform oluşmuştur.
Siirt Geniş Katılımlı Paydaş Toplantısı	13/12/2010	Siirt	Siirt ilindeki kamu kesimi, özel sektör ve sivil toplum kuruluşu temsilcileri	96	2011-2013 yıllarında uygulanacak olan TRC3 Bölge Planı'nın yer verdiği temalar tartışılarak katılımcılardan gelen öneriler eklenmiş, bu temalara ilişkin sorunların tespiti yapılmış ve oylama yöntemi ile önceliklendirilmiştir.
Batman Geniş Katılımlı Paydaş Toplantısı	14/12/2010	Batman	Batman ilindeki kamu kesimi, özel sektör ve sivil toplum kuruluşu temsilcileri	81	
Şırnak Geniş Katılımlı Paydaş Toplantısı	16/12/2010	Şırnak	Şırnak ilindeki kamu kesimi, özel sektör ve sivil toplum kuruluşu temsilcileri	93	
Mardin Geniş Katılımlı Paydaş Toplantısı	17/12/2010	Mardin	Mardin ilindeki kamu kesimi, özel sektör ve sivil toplum kuruluşu temsilcileri	100	
Kalkınma Kurulu Toplantısı Yönetişim Çalıştayı	23/12/2010	Şırnak	DİKA Kalkınma Kurulu üyeleri	58	Yönetişim ve DİKA'nın Rolü konulu sunum yapılmış ve katılımcıların bu konu hakkındaki görüşleri alınmıştır.

Geniş Katılımlı Toplantılar

3

3

Geniş katılımlı paydaş toplantıları, bölge planlama sürecinde resmi verilere ve saha çalışmalarına dayanan Mevcut Durum Analizinin hazırlanmasını takiben paydaşların bulgular üzerine görüşlerini almak ve paydaşların sorun ve öncelik algılarını tespit etmek üzere düzenlenmiştir.

Bölge'de öne çıkan sorunlar Dokuzuncu Ulusal Kalkınma Planı'nı gelişme eksenlerine paralel olarak aşağıdaki "tema"lar altında tartışılmıştır.

EKONOMİK BOYUT	İstihdamın Artırılması
	Rekabet Gücünün Geliştirilmesi
SOSYAL BOYUT	Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi
	Kamu Hizmetlerinde Etkinlik ve Verimliliğin Artırılması

Çalıştay temalarının Dokuzuncu Ulusal Kalkınma Planı paralelinde belirlenmesi "Bölge Planı"nın aşağıdan yukarı ve yukarıdan aşağı planlama anlayışlarının buluştuğu noktada yer almasına dayanmaktadır. Çalışma gruplarında Dokuzuncu Ulusal Kalkınma Planı gelişme eksenleri altında Bölge'de öne çıkan temalar ve odaklar "ekonomik boyut" ve "sosyal boyut" başlıkları altında gerçekleştirilen ardışık oturumlarda katılımcılara aşağıdaki çerçeve ile verilmiştir.

EKONOMİK BOYUT	İstihdam	İş Alanları İşgücü Niteliği Kadın İstihdamı Sanayi Altyapısı
	Rekabet Gücü	Verimlilik Pazarlama Finansman Tedarik İşgücü niteliği Sanayi altyapısı
SOSYAL BOYUT	Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışma	Nüfus-Göç Eğitim Sağlık Şehirleşme-konut Sosyal yardımlar
	Kamu Hizmetlerinde Etkinlik ve Verimlilik	Altyapı yetersizliği Kurumlar arası koordinasyon Kurumsal kapasite

Geniş katılımlı paydaş toplantılarında bilgilendirme sunumlarının ardından toplantı moderatörü tarafından stratejik planlama, katılımlı planlama yöntemleri hakkında bilgilendirme yapıldıktan sonra, katılımcılar paralel oturumlarda öncelikle kalkınmanın "ekonomik boyut"unu, ardından "sosyal boyut"unu tartışmışlardır. Her çalışma grubunda Ajans uzmanlarından 2 veya 3 kişi kolaylaştırıcılık yapmıştır.

Ekonomik Boyut ve Sosyal Boyut oturumları altında Dokuzuncu Ulusal Kalkınma Planı'nda belirlenen gelişme eksenleri altında uzmanlar tarafından tespit edilen Bölge'de öne çıkan temaların listesi katılımcılarla paylaşılarak katılımcıların görüşleri alınmıştır. Katılımcılarla birlikte nihai hali verilen tema ve odak listesi, katılımcılar tarafından tek oy hakkı ile oylanmak suretiyle önceliklendirilmiştir.

Her gelişme ekseni altında katılımcılar tarafından en çok oy alan 3 temanın altında katılımcılardan sorun bildirimleri yazılı olarak alınmıştır.

Çalıştaylar dört ilde de tüm ilgili paydaşlara davetiye, üst yazı ve aramalarla duyurulmuştur. Davetliler belirlenirken resmi sivil katılımcılar arasında dengeli bir dağılım olmasına, ilçelerin de il merkezleri kadar temsil edilebilmesine, özel sektörün yanında dernekler, vakıflar, sendikalar gibi örgütlü kesimin de yer almasına dikkat edilmiştir. Çalıştaylarda katılımcı profili yan sayfadaki tabloda gösterildiği şekilde gerçekleşmiş ve çalıştaylarla dört ilde **toplam 370 kişiye** ulaşılmıştır.

Dört ilde paydaşlar tarafından önceliklendirilen sorun alanları illere göre farklılaşmakta, bazı ortak konularda ise benzer özellikler göstermektedir.

Kalkınmanın **ekonomik boyutu** altında dört ilde de işgücü niteliği, iş alanlarının kısıtlılığı ve sanayi altyapısının yetersizliği en öncelikli sorun alanları arasına girmiştir. İşgücü niteliği alanında dört ilde de mevcut iş sahaları ve işgücü nitelikleri arasında uyuşmazlık yaşanmakta, kentsel yaşam kalitesinin düşüklüğüne bağlı olarak dışarıdan gelen ya da Bölge'den olan nitelikli personelin Bölge'de sürekliliği sağlanamamaktadır. Bölge'de mevcut işgücünde ihtisaslaşmanın yaşanmadığı, işgücünün vasıfsız işlerde yoğunlaştığı da öne çıkmaktadır. Dört ilde de güvenlik algısı, tanıtım eksikliği, yatırımcıya yönelik yönlendirme ve teknik destek yetersizliği, teşviklerden yararlanamama ve tarıma dayalı sanayinin yeterince gelişmemiş olması sebebiyle iş alanlarının yetersiz kaldığı dile getirilmektedir. Sanayi altyapısında ise dört ilde de enerji, ulaşım, lojistik, düzensizlik, arazi yetersizliği gibi birbirinden farklılaşan sorunlar dile getirilmiş fakat dört ilde de sanayi altyapısının yatırımlar için elverişli olmadığı dile getirilmiştir.

Tablo 3: Bölge planı geniş katılımlı paydaş toplantıları illere göre katılımcı profili

	MARDİN	BATMAN	ŞIRNAK	SİİRT
Valilik ve Bağlı Kurum/Kuruluşlar	28	35	32	28
Üniversite	4	2	10	2
Kaymakamlık ve Bağlı Kurum/Kuruluşlar	5	4	5	11
Belediyeler	15	3	9	3
Bölge Müdürlükleri	13	7	11	15
Banka Şubeleri	-	6	1	1
Odalar	2	1	4	1
Temsilcilikler (KOSGEB, İGEME, vs.)	-	1	-	2
Birlikler		-	-	3
Kooperatifler	3	-	-	1
Dernekler	17	14	9	8
İşletmeler ve Girişimciler	11	6	5	8
Sendikalar	-	-	3	3
Diğer (ÇATOM, Gençlik Kültür Evleri, Bireysel, vs.)	2	2	4	10
Toplam	100	81	93	96

Kalkınmanın **sosyal boyutu** altında da dört ilde de ortak öncelikli sorun alanları arasına eğitim, göç ve kamu hizmetleri girmiştir. Eğitim alanında dört ilde de okullardaki fiziki koşulların yetersizliği, öğretmenlerin deneyimsizliği ve sürekli olamaması, kız çocuklarının eğitime katılım oranlarının ve genel okullaşma oranlarının düşüklüğü dile getirilmiştir. Nüfus ve Göç alanında genç nüfusa yönelik kentsel yaşam alanlarının kısıtlı olmasından dolayı genç ve eğitimli nüfusun göç etmesi, fırsat eşitsizliği, yetersiz aile planlaması, köyden kente göç ve köye dönüşlerin yeterli destek görmemesi gibi konular öne çıkmıştır. Kamu Hizmetleri alanında ise nitelikli personel eksikliği, bürokratik işlemlerin uzunluğu, kurumlar arası koordinasyonsuzluk gibi sorunlar öncelikli olarak nitelenmiştir.

Ortak sorunların yanında ilin mevcut durumu ve içsel dinamiklerine dayalı olarak farklılaşan öncelikleri dikkat çekmektedir. Çalıştay çıktılarına göre illerin öncelikleri arka sayfadaki tabloda sırasıyla gösterilmektedir.

Tablodan da görülebileceği gibi ekonomik kalkınma alanında **"sanayi altyapısı"** konusu Mardin ve Şırnak'ta ilk sırada yer alırken, Batman ve Siirt'te ise **"iş alanlarının yetersizliği"** en öncelikli sorun olarak öne çıkmıştır. Bu durum, Mardin OSB'de yaşanan enerji sürekliliği ve arazi yetersizliği konusundaki problemler, Şırnak'taki OSB ve KSS altyapılarının tamamlanmamış olması ve Şırnak OSB'nin erişilebilirlik açısından uygunsuz bir konumda bulunması gibi bilgilerle birleştiğinde bu iki ilde sanayi altyapısının paydaşlar tarafından daha öncelikli olarak algılanması anlaşılabilir. Batman'ın aldığı göç karşısında iş alanlarının yetersiz kalması, Siirt'te ise hâlihazırda istihdam oranının düşüklüğü, sanayide çok az sayıda firma bulunması, kamu dışında hizmet sektörünün gelişmemiş olması bu iki ilde "iş alanları" temasının öncelikli olarak algılanmasına sebep olmaktadır. Bunun yanında Mardin ve Siirt markalaşma ve coğrafi işaretlerde (Siirt fıstığı, battaniyesi, Pervari balı, Zivzik narı, Mardin Bıttım Sabunu, Derik zeytini, Mardin evleri) öne çıkan iki il olarak, ildeki "rekabet gücünün

Tablo 4: Bölge planı geniş katılımlı paydaş toplantıları illere göre katılımcı profili

	MARDİN	BATMAN	ŞIRNAK	SİİRT
EKONOMİK BOYUT	Sanayi Altyapısı İşgücü Niteliği İş Alanları Pazarlama Kalite Yönetimi ve Markalaşma	İş Alanları Finansman Yatırım İklimi/ Güvenlik Kamu Politikaları Sanayi Altyapısı Ar-Ge	Sanayi Altyapısı İş Alanları İşgücü Niteliği Sosyal Uzlaşma/ Güvenlik Verimlilik Pazarlama	İş Alanları Sanayi Altyapısı İşgücü Niteliği Yatırım İklimi Pazarlama/Pazarlara Uzaklık Kalite Yönetimi ve Markalaşma
SOSYAL BOYUT	Eğitim Nüfus-Göç Kamu Hizmetleri ve Koordinasyon Jeokültür Düşük Gelir Düzeyi	Eğitim Nüfus-Göç Kurumlararası İşbirliği ve Koordinasyon Kurumsal Kapasite Altyapı Sosyal Dışlanma ve Sosyal Yardımlar	Eğitim Nüfus-Göç Kültür ve Ahlaki Değerler Devlet Politikaları ve Aşiret Yapısı Merkeziyetçi Yapı ve Bürokrasi Kurumsal Kapasite	Eğitim Devlet Politikaları ve Siyasi Olaylar Kültür Nüfus-Göç Örgütlenme ve İşbirliği Kurumsal Kapasite Denetim

geliştirilmesi" için **"pazarlama, markalaşma, kalite yönetimi"** gibi konulara önem vermekte bu alandaki profesyonel yönetim, bilgi ve eleman eksikliğinden yakınmaktadır. **"Yatırım iklimi ve güvenlik"** konuları Şırnak, Siirt ve Batman'daki gruplarda ilk üç öncelikli alana girerken, Mardin ilinde bu konunun paydaşlar tarafından öncelikli olarak dile getirilmemesi, Mardinli yatırımcının güvenlik konusundan ciddi oranda etkilenmediğini düşündürmektedir. DİKA'nın gerçekleştirdiği İmalat Sanayii Yatırım Ortamı anketi de bu durumu doğrulamaktadır.

Kalkınmanın sosyal boyutunda dört ilde de en öncelikli olarak algılanan sorun alanı **"eğitim"**dir. Şırnak ve Siirt'te "devlet politikaları ve aşiret yapısı" öncelikli sorunlar arasına girerken, sosyal kalkınma önündeki kültürel etmenler farklı ifadelerle de olsa Mardin, Siirt ve Şırnak'ta öne çıkmıştır.

Değerlendirme, Yorumlar ve Öngörüler

4

4

Mevcut Durum Analizi, Hedef Grup Analizi, Paydaş Analizi ve Geniş Katılımlı Toplantı çıktılarına dayanarak Bölge'de öne çıkan genel eğilimler, temel kısıtlar ve gelişme potansiyellerini aşağıdaki başlıklar altında değerlendirmek mümkündür.

Nüfus ve Demografik Yapı

Sağlık Hizmetleri

Eğitime Erişim ve Eğitim Hizmetleri

İstihdam

İşgücü Nitelikleri ve Piyasa İhtiyaçlarının Uyumlaştırılması

Rekabet Gücü

Yönetişim

Kamu Hizmetleri

Nüfus ve Demografik Yapı

•TRC3 Bölgesi, Türkiye'de en yüksek doğurganlık hızına sahip bölge olmasına rağmen Bölge'nin düşük nüfus artış hızına sahip olması, Bölge'nin göç veren bir bölge olduğunu ortaya koymaktadır. Bölge illeri arasında **sadece Batman net göç alan bir il** olarak Türkiye ortalamasının üzerinde bir nüfus artış hızına ve Bölge'de en yüksek oranda kentsel nüfusa sahip ildir. Mardin ise hem doğum oranının düşük olması hem de ortalama net göç hızının yüksek olmasına bağlı olarak Bölge'de en hızlı nüfus kaybeden il konumundadır. Bölge illeri dışarıya önemli miktarda nitelikli göç vermelerinin yanında Bölge içinde de özellikle Batman'a önemli miktarda göç yaşanmaktadır.

•TRC3 illerinin şehirleşme oranı Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır. Batman dört il arasında net göç alan tek il olmasının yanında en yüksek şehirleşme oranına sahip ildir. Bölge'deki **göç ve kentleşme olgusunun** sebeplerinin tüm dinamikleri ile birlikte değerlendirilebilmesi için bu alanda kapsamlı saha araştırmaları ve analizler yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Dicle Kalkınma Ajansı, Şırnak Merkez ilçede yürütülen Sosyal Haritalama Pilot çalışmasını 2011 yılında TRC3 Bölgesi illerine yaygınlaştırarak, göç olgusuna ilişkin kapsamlı bir saha araştırması gerçekleştirecektir.

•TRC3 Bölgesi doğurganlık hızı son yıllarda düşüşte olmasına rağmen, Bölge Türkiye'de en yüksek doğurganlık hızına sahip Düzey 2 Bölgelerinden biridir. Yüksek doğum oranı, üretken nüfusun üstündeki bakmakla yükümlü olduğu nüfus yükünü artırmakta, **yoksulluk, çocuk işçiliği, okuldan uzaklaşma** gibi sosyal sorunlara yol açmaktadır. Yüksek doğum oranları, Bölge'de aile planlaması eksikliğinin yanı sıra Bölge'de konuya ilişkin geleneksel bakış açısının etkisinin azalmakla birlikte devam ettiğinin bir göstergesi olup konuya ilişkin bilinçlendirme çalışmalarını gerekli kılmaktadır.

•TRC3 Bölgesi genç bir nüfus yapısına sahiptir. Bölge'de 0-14 yaş grubundaki nüfusun, toplam nüfusa oranı % 41 düzeyindedir. Bu durum Bölge'de çocuklara yönelik sosyal hizmet ve politikaların önemini artırmakta, özellikle kırsal kesimde doğum oranlarının yüksek olduğu ve kadınların okuma yazma ve eğitim düzeylerinin düşük olduğu düşünüldüğünde **okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması, anne-çocuk sağlığı, erken çocuk bakımı** alanında ilgili kuruluşlar tarafından uygulanacak bilinçlendirme programlarının Bölge için önemi artmaktadır.

Sağlık Hizmetleri

•TRC3 Bölgesi'nde sağlık sektörü kamu yatırımlarındaki artışlara bağlı olarak sağlık personeli sayısı, hastane yatak sayısı, bebek ölüm hızı ve aşılama oranlarında iyileşmeler yaşanmakta, ancak tüm bu göstergelerde Bölge, ülke geneliyle karşılaştırıldığında geride kalmaya devam etmektedir. Bu durum Bölge'ye yönelik **sağlık yatırımlarının artırılması** gereksinimini doğurmaktadır.

•**Yüksek bebek ölüm oranları ve yüksek doğurganlık hızları** Bölge'de anne ve çocuk sağlığı alanında büyük eksiklikler olduğuna işaret etmektedir. Şartlı Nakit Transferi kapsamında yapılan sağlık yardımları için Bölge illerinden gelen yüksek başvuru ve yüksek hak ediş oranları da bu gözlemi doğrulamaktadır. Bu alanlarda yapılacak eğitim çalışmalarıyla sorunların kaynağında çözülmesi mümkün olacak, koruyucu anne ve çocuk sağlığı önlemlerinin halk tarafından benimsenmesi ve uygulanması sağlanacaktır.

•Sağlık sektörüne yapılan kamu ve özel sektör yatırımları **2011 yılı sağlık verileri** ışığında değerlendirildiğinde özellikle pratisyen hekim sayısı ve hastane yatak sayısında Bölge genelinde bir iyileşmenin olduğu göze çarpmaktadır. Fakat Bölge illeri uzman hekim sayısı ve diş hekimi sayıları bakımından ülke değerlerinin altında kalmaya devam etmiştir.

•Bölge'de Türkçe bilmeyen ve bu nedenle sağlık hizmetlerine ulaşmakta sorun yaşayan nüfusun mevcudiyeti söz konusudur. Bu sorunun çözülmesinde Bölge'de görev yapan sağlık personelinin Bölge'de konuşulan dilleri öğrenmesi için teşvik edilmesi önem taşımaktadır.

•Bölge'deki lise öğrencilerine sunulacak rehberlik hizmetlerinde, yüksek öğrenim görmek isteyen gençlerin Bölge'nin ihtiyaçları doğrultusunda yönlendirilmesi önemlidir. **Koruyucu ve ilk basamak sağlık hizmetleri** alanında Bölge illerinin altyapısını güçlendirici yatırımların ve eğitim-bilinçlendirme çalışmalarının gerçekleştirilmesi GAP Eylem Planı'nda kararlaştırılan eylemler arasında yer almaktadır.

Eğitime Erişim ve Eğitim Hizmetleri

•Eğitim göstergelerinde son yıllarda hızlı ilerlemeler göstermesine rağmen Bölge, düşük seviyeden başladığı için Türkiye ortalamasının gerisinde kalmaya devam etmektedir. Okuryazarlık oranı, okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim okullaşma oranında Bölge, ülke ortalamasının gerisinde kalmaktadır. Bu durum Bölge kalkınması açısından kilit önem taşıyan **insani sermayenin yakın gelecekte de eğitim ve beceri düzeyinin ve istihdam edilebilirliğinin düşük olmaya devam edeceğini** göstermektedir.

•Bölge'de özellikle kırsalda kadınların önemli bir kısmı okuma yazma bilmemektedir. Okuryazarlık oranının çok düşük düzeylerde seyretmesi Bölge'de konuya ilişkin tedbirler alınmasını gerektirmektedir. **Kadın okuryazarlığını artırmak için** destekleyici tedbirler yaygın eğitim yoluyla uygulanabilir.

•TRC3 Bölgesi okul öncesi ve ilköğretim kademelerinde Türkiye değerlerine yakın okullaşma oranlarına sahip bulunmaktadır. İlköğretim sonrasında Bölge'de okullaşma oranları azalmakta ve bu azalışta kız öğrencilerin yüksek payı bulunmaktadır. TRC3 Bölgesi'nde **okul öncesi eğitim ile ilköğretimin yaygınlaştırılması** ve ilköğretimden sonra özellikle kırsal kesim için **okul terklerinin önüne geçilmesi** konusunda gerekli önlemler alınması önem arz etmektedir.

•Bölge'de derslik başına düşen öğrenci sayısı ilköğretim, ortaöğretim ve genel ortaöğretimde Türkiye ortalamasının üzerinde yer almaktadır. **İlave eğitim yatırımları ihtiyacına** işaret eden bu durum öğretmen başına düşen öğrenci sayısının yüksekliği de göz önüne alındığında Bölge'de eğitimin kalitesinin Türkiye ortalamasından düşük düzeyde seyrettiğini göstermesi açısından önemlidir. Eğitim kalitesinin artırılması ve sağlıklı bir eğitim ortamı yaratılması amacıyla Bölge okullarındaki kalabalık sınıfların ortadan kalkması gerekmekte ve bu anlamda kamu yatırımlarına ihtiyaç duyulmaktadır.

•TRC3 Bölgesi'nde eğitim kalitesinin geliştirilmesi bağlamında **eğitim kurumlarının fiziki ve teknolojik altyapısının geliştirilmesi** önem arz etmektedir. Bölge'de düzenlenen katılımlı toplantılardan elde edilen çıktılara göre TRC3 Bölgesi'nde yüksek düzeyde **öğretmen sirkülâsyonu** yaşanması ve Bölge'nin genellikle eğitimcilerin ilk görev yeri olması, öğrencilerin başarılarını ve motivasyonlarını olumsuz etkilemektedir. Bölge'de görev yapmak üzere gelen öğretmenlerin yaşam kalitesinin iyileştirilmesine yönelik önlemler Bölge'de görev yapan eğitim kadrosunun Bölge'de kalıcı olmasına katkı sağlayacaktır.

•Bölge'nin kültürel, ekonomik ve sosyal yapısı göz önünde bulundurulduğunda örgün eğitim sisteminin yanında **aile eğitimlerinin ve yaygın eğitimin** Bölge için önemi ortaya çıkmaktadır. Özellikle düşük kadın okuryazarlığının azaltılmasını hedefleyen yetişkin eğitimlerinin ve annelere yönelik bilinçlendirme eğitimlerinin Bölge'nin geleceği için kilit öneme sahip yeni nesillerin yetişmesinde katkısı yüksek olacaktır.

İstihdam

•TRC3 Bölgesi **istihdam** göstergelerinde ideal olmayan ülke ortalamasının ve GAP ortalamalarının gerisinde kalmaktadır; fakat bu değerlerde Bölge açısından olumlu gelişmeler izlenmektedir. Türkiye genelinde istihdam oranında 2008 yılıyla kıyaslandığında 2009 yılında azalış, işsizlikte ise artış görülürken, TRC3 Bölgesi istihdam oranında artış ve işsizlik oranında azalış görülmektedir. 2010 yılı itibari ile ise hem Türkiye'de hem de Bölge'de istihdam oranı artmış, işsizlik oranı ise düşmüştür. Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgelerinde, kriz döneminde işsizliğin azaldığı tek Düzey 2 Bölgesi TRC3 Bölgesi olmuştur. Bölge'deki bu olumlu gelişme Bölge'nin ticaret hacminde 2008-2010 yılları arasında yaşanan % 46'lık artışla birlikte yorumlandığında **Bölge'nin Irak'la artan ticaretinin, istihdam üzerindeki olumlu etkileri** ortaya çıkmaktadır.

•TRC3 Bölgesi 2004-2009 yılları arasında ülkenin Doğu ve Güneydoğu'sunda **tarımsal istihdamda en büyük kayıp yaşayan Düzey 2 Bölgesi'dir.** Ancak, 2010 yılında tarımsal istihdamın payında bir önceki yıla göre yaşanan 6 puanlık artış, tarımdan çözülme eğiliminin yavaşladığının işaretçisidir. Bölge'de 2004 yılında tarım sektörü istihdam oranı % 46 düzeyinde iken bu oran 2006 yılına gelindiğinde % 20,1 seviyelerine gerilemiş, 2010 yılında ise % 28'e ulaşarak sanayi sektörünün % 20 olan istihdamdaki payını geride bırakmıştır. Tarımdan kopuş süreci en çok tarımda ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınları etkilemiş **kadınların işgücüne katılma oranı 2004 yılındaki % 16,1'lik değerinden 2007 yılında % 3,1 düzeyine gerilemiş, 2010 yılında ise % 1 0,2 seviyelerine çıkmıştır. Kayıt dışı istihdamın** yaygın olduğu Bölge'de kayıt dışı istihdam edilen nüfusun sosyal güvenlik kapsamına alınmasına yönelik tedbirlere ihtiyaç duyulmaktadır. Saha gözlemlerinden edinilen izlenimlere göre sosyal yardımlar, kayıt dışı istihdamı teşvik edici bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır.

•**Genç işsizliğinin** genel işsizlik oranına göre daha yaygın olduğu Bölge'de gençlerin işgücüne katılımını artırıcı, ekonominin ve işgücü piyasasının taleplerini karşılayacak şekilde mesleki becerilerini geliştirici ve sosyal hayata katılımlarını teşvik edici politikalar geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

İşgücü Nitelikleri ve Piyasa İhtiyaçlarının Uyumlaştırılması

•Bölge'deki **işgücü niteliklerinin piyasa ihtiyaçlarına uyumlu olmaması**, geniş katılımlı toplantılarda özellikle Batman ve Siirt'te rekabet edebilirliği en çok etkileyen unsur olarak öne çıkmıştır. Bölge'deki işgücünün eğitim düzeyi, ülke geneline göre çok düşüktür. TRC3 Bölgesi işgücünün % 65'ini okur-yazar olmayan ya da ilköğretim mezunu erkekler oluşturmaktadır. Türkiye'de çalışanların sahip olduğu beceriler ile firmanın ihtiyaç duyduğu beceriler arasında uyumsuzluk % 34[12] düzeyinde iken Bölge'de bu oran % 55 düzeyindedir.[13] Plan kapsamında yapılan çalışmalarda, Bölge'de ara eleman, beyaz yaka ve ustabaşı temininde sorun yaşandığı tespit edilmiştir. **Ara eleman eksikliğinin en fazla görüldüğü alanların**; muhasebeci (bilgisayarlı muhasebe bilen), montajcı, elektrik teknisyeni, usta, operatör, pazarlama ve satış elemanı, dış ticaret uzmanı, makine arıza bakım elemanı, kaynakçı, paketleme elemanı, mekanik teknisyeni, üretim organizasyon sorumlusu, imalat şefi, kalite kontrolörü, hidrolik teknisyeni, kepçe operatörü, enjeksiyon operatörü, dökme kalıp ustası, laborant, taş işleme ustası, mermer kesim ve silim ustası, döşeme ustası, mobilya ustası, resepsiyon görevlisi, aşçı, garson, komi, host, hostes, servis kat görevlisi, ön büro görevlisi, turizm rehberi, danışman, soğuk mezeci, hediyelik eşya satış-pazarlama elemanı olduğu ortaya çıkmıştır.[14]

•Ara eleman temininde yaşanan sıkıntılarda, **mesleki ve teknik eğitim okullaşma oranının düşük olmasın**ın, mesleki eğitim programlarının Bölge'ye özgü ihtiyaçlar göz önünde bulundurulmadan oluşturulmasının yine bu programlarının işgücü piyasası taleplerine cevap verecek nitelikte olmamasının yanı sıra eğitim personeli ile eğitim kurumlarındaki fiziki ve teknolojik altyapı yetersizliğinin etkisi bulunmaktadır.

•İşsizlik oranının 2010 yılı itibari ile ülke ortalamasına yaklaştığı Bölge, **nitelikli işgücü temininde dışa bağımlı** bulunmaktadır. Beyaz yaka ve ustabaşı temininde en önemli güçlük bu kategorilerdeki çalışanların Bölge'de yaşamayı tercih etmemesi ya da firmalardan normalde aldıkları ücretlerin çok üstünde maaş talep etmeleridir. Bölge'nin ihtiyaç duyduğu nitelikli işgücünün Bölge'den temin edilebilmesi için mesleki eğitim okullaşma oranlarının artırılması, Bölge piyasasının ihtiyaçlarına cevap verecek alanlarda mesleki eğitim programlarının düzenlenmesi, eğitim programları düzenlenirken kamu-özel sektör-üniversite işbirliği gözetilmesi bu konuda yaşanan sıkıntıların önüne geçilmesinde etkili olacaktır. Nitelikli **işgücünün Bölge'de yaşamayı tercih etmesinin sağlanmasında Bölge'nin kentsel yaşam kalitesini artırıcı** tedbirlerin katkısı olacaktır.

[12] *TOBB – TEPAV, ICA Yatırım Ortamı Anketi,2010*
[13] *DİKA TRC3 Yatırım Ortamı Anketi, 2010*
[14] *DİKA TRC3 Yatırım Ortamı Anketi, 2010 ve Mardin Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü İşgücü Piyasası Araştırma Raporu 2011, DİKA saha gözlemleri.*

Gelir Dağılımı, Sosyal İçerme ve Yoksullukla Mücadele

•Bölge'de kişi başına düşen Gayri Safi Katma Değer (GSKD), 2008 yılında Ülke genelinde kişi başına düşen GSKD'nin % 41'ini oluşturmaktadır. Bir diğer deyişle, Bölge'de üretilen katma değerden bir kişiye düşen pay, Türkiye ortalamasında düşen payın yarısından azdır. Bölge'deki yoksulluk ve reel gelirin düşüklüğünü yansıtan başka bir gösterge olan tüketim harcamalarında gıda ve alkolsüz içeceklerin aldığı paya göre Türkiye genelinde hane halkı, tüketim harcamalarının % 22,6'sını gıda ve alkolsüz içeceklere ayırırken bu oran TRC3 Bölgesi'nde % 43,4'e çıkmaktadır. Bu oranlar arasındaki farkın bu denli yüksek olması Türkiye ve TRC3 Bölgesi'nde ortalama gelire sahip bireyler arasında **önemli bir reel gelir farkı** olduğunu göstermektedir.

•Sosyal yardımlar kapsamında TRC3 Bölgesi'ne başta SODES olmak üzere, SYDV ve SHÇEK kanalıyla kaynak aktarılmaktadır. Ancak aktarılan kaynakların etki analizine yönelik yürütülen çalışmalar yetersizdir. TRC3 Bölgesi'ne sosyal yardımlar kapsamında aktarılan kaynakların yararlanıcılar üzerindeki etkisinin araştırılarak, bu alanda yürütülen faaliyetlerinin yoksullukla mücadelede ne denli etkili olduğunun tespit edilmesi ve bu hizmetlerin daha etkili hale getirilmesi için yeni strateji ve politikalar geliştirilmesine yönelik etki analizi yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

•Bölge'de sosyal yardım alanında faaliyet gösteren birçok kamu kurum/kuruluşu, yerel yönetimler ile sivil toplum örgütleri mevcuttur. Sosyal yardım faaliyetleri yürütülürken **kurumlar arası koordinasyonun sağlanması** Bölge'ye aktarılan kaynakların etkin kullanılması için önem arz etmektedir.

•Düzenlenen katılımlı toplantılarda sosyal yardımların Bölge'deki dar gelirli haneleri **sosyal yardım kültüründe** yaşamaya alıştırdığı ve üretkenlikten uzaklaştırdığı yönünde eleştiriler öne sürülmüştür. Çalışabilir durumda olup uzun süredir işgücü piyasasının dışında kalmış kentli nüfusun veya köyden kente göçüp kentsel işgücüne dâhil olamayan kesimlerin sosyal dışlanmaya maruz kalma riskini azaltmak, yardımla yaşama kültürünün yerleşmesini önlemek için bu bireylerin yeniden üretken duruma geçip sürdürülebilir gelire ulaşmaları amaçlanmalıdır.

•Bölge üniversiteleri henüz yeni kurulmuş olup, önümüzdeki dönemde **üniversitelerin** sosyal ve kültürel yapı, işgücü piyasasının özellikleri ve işgücü dışında kalan dezavantajlı birey ve gruplar hakkında **araştırmalar yapmalarının özendirilmesi**, yoksulluk ve sosyal dışlanmayla ilgili sağlıklı verilerin oluşturulması ve tespitlerin yapılmasına olumlu katkı sağlayacaktır. Ayrıca, üniversitelerin Bölge'nin sorunlarına duyarlılıklarının artması, bölge-üniversite ilişkisini güçlendirecek ve üniversitelerin bölgesel kalkınmaya katkısını artıracaktır. Gerekli görüldüğü hallerde Bölge dışından üniversitelerin ve araştırma kurumlarının bu çalışmalarda görev alması sağlanacak, Bölge üniversitelerinin kapasiteleri kurumsal bilgi transferi ve akademik personel etkileşimi sayesinde artacaktır. 2011 yılında tamamlanması planlanan TRC3 Bölgesi Yoksulluk Haritası'nın çıkarılması Bölge'ye özel yoksullukla mücadele programlarının geliştirilmesi için önemli bir adımdır.

•Bölge'de genç nüfus yoğunluğu Türkiye ortalamasına göre daha fazla iken **gençlerin yararlanacağı sosyal ve kültürel olanaklar** kısıtlıdır. Bölge'de kütüphane ve kitapevlerinin sayısı yetersizdir. Yeni kütüphane, kitapevleri, kitap kafeler ve okuma salonlarının açılması, gençlere yönelik yaşam ve danışma merkezlerinin, sosyal ve kültürel imkânların artırılması gençlerin bireysel gelişimlerine katkıda bulunarak, işsizlik, eğitimsizlik, yoksulluk gibi sorunlarla baş etmelerini kolaylaştıracak, toplumdan dışlanmalarını önleyecektir.

•Bölge'de **kadınlar**, risk altındaki grupların başında gelmektedir. Özellikle tarımdan kopuşla birlikte evlere çekilen kadınlar, eğitim ve istihdam imkânlarının dışında kalmakta, Bölge'de kadına karşı tutumla birlikte miras gibi ekonomik haklardan da yoksun kalmakta, hane içi şiddet, aile ve töre baskısı gibi sorunlarla mücadele etmek durumunda kalmaktadır. Bölge'de son yıllarda kadın sorunları konusunda STK'ların ve kamu kurumlarının öncülüğünde bir farkındalık yaratılmakta, GAP tarafından kurulan ÇATOM'lar ve bir takım sivil oluşumlarla kadınlara yönelik imkânlar artmaktadır. Öte yandan TRC3 Bölgesi'nde kadın konuk evi bulunmamaktadır. Bölge'de kadın konusunda mevcut uygulamaların etki değerlendirmeleri yapılarak, kadınların toplumsal ve ekonomik yaşama katılımı hususunda Bölge'de bilinçlendirici faaliyetlere ağırlık verilmesi önemlidir.

•Bir diğer risk grubu olan **65 yaş üstü nüfusun** TRC3 Bölgesi'ndeki oranı Türkiye ortalamasına göre azdır. TRC3 Bölgesi'nde Huzurevi, Yaşlı Hizmet Merkezi ve Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi bulunmamaktadır. Türkiye'de yer alan 96 huzurevinden yalnızca üç tanesi Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yer almaktadır. Mardin ilinde açılan bir huzurevi talep olmaması nedeniyle kapatılmıştır. Bölge'nin sosyokültürel yapısı gereği huzurevleri tercih edilmemekte, yaşlı bakım ve hizmetleri kadınlar tarafından evde yerine getirilmektedir. Evde bakım hizmeti veren kadın-

ların ekonomik ve sosyal hayata katılmaları mümkün olmamaktadır.

•Bireylerin katılımcı, üretken ve kendine yeterli hale gelmesi amacıyla koruyucu, önleyici, eğitici, geliştirici, rehberlik ve rehabilite edici işlevleri sunmakla görevli bulunan gündüzlü **sosyal hizmet kuruluşları** olan Toplum Merkezlerinin ve Aile Danışma Merkezlerinin yaygınlaştırılması ve var olan merkezlerin çalışmalarının çeşitlendirilmesi ve kapasitelerinin artırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Rekabet Gücü

•Bölge, çeşitli rekabetçilik analizlerine göre diğer bölgelerle kıyaslandığında özellikle sosyal göstergelerde, markalaşma ve yenilikçilik becerilerinde en gerilerde yer almaktadır. TRC3 Bölgesi rekabet gücünü en çok etkileyen faktörler **arasında iş alanlarının azlığı, işgücü niteliklerinin piyasa ihtiyaçları ile uyumsuz olması, altyapı yetersizliği, finansmana erişim güçlükleri** gibi faktörler gelmektedir. Bölge rekabet gücünün artırılması, Bölge'de iş ve yatırım ortamının geliştirilmesine yönelik, finansman ve danışmanlığa erişim, enerji ve ulaştırma altyapısı, işgücü ve piyasa ihtiyaçlarının uyumlaştırılması, dış pazarlara ilişkin bilgiye erişim, tanıtım, pazarlama ve markalaşma alanında alınacak tedbirlerle mümkün olabilecektir.

•Bölge, ülke geneline göre daha yüksek oranda genç nüfusa sahip olmasına rağmen, genç nüfustaki işsizlik oranının genele göre yüksek olması Bölge rekabet gücüne olumsuz yansımaktadır. Çalışan nüfusun nitelikleri ise sanayi ve hizmetler sektöründe aranan ihtiyaçlara cevap verememektedir. Bölge'nin yaşam standartlarının düşük olması sebebiyle, nitelikli işgücü Bölge'de çalışmayı tercih etmemekte dolayısıyla Bölge'deki işletmeler, yenilikleri takip edecek ve işleri büyütecek **insani sermaye**den yoksun kalmaktadır. Firmalarda çalışan kişilerin becerilerinin işletmenin ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilmesi gerekmektedir.

•Bölge illerinde **sanayi**de üretilen GSKD ve sanayinin sağladığı istihdam yıllar itibariyle artmaktadır. Son yıllarda Bölge illerine, yatırım yapmak isteyen yatırımcıların sayısı hızla artmaktadır; fakat bu ilgiden Bölge illerinin eşit düzeyde pay aldığını söylemek zordur. Mardin ve Batman'da Organize Sanayi Bölgeleri doluluk oranına ulaşmış iken Siirt ve Şırnak Organize Sanayi Bölgeleri fiziki koşullar nedeniyle yatırımcılardan talep görmemektedir. Yapılan katılımlı toplantılarda sanayi altyapısının Mardin ve Şırnak'ta en öncelikli sorun olarak öne çıkması, Mardin'de hem OSB'deki doluluk oranından hem de OSB'nin kendi şebekesine sahip olmaması sebebiyle elektrik arzında yaşanan dalgalanma ve kesintilerin sebep olduğu kayıplardan kaynaklanmaktadır. Şırnak'ta ise henüz altyapısı tamamlanmamış olan OSB ana ulaşım ağlarına uzak bir konumda bulunmaktadır. Cizre'de yapımı süren OSB'nin tamamlanmasıyla Şırnak ana ticaret hattı üzerinde bir sanayi bölgesine sahip olacaktır.

•Bölge'de üretilen GSKD'de **tarım**ın payı düşüşte olmasına rağmen Türkiye ortalamasının üzerinde kalmaya devam etmektedir. Mevcut durumda Bölge'deki tarımsal üretimde buğday, mercimek, pamuk, mısır ve yem bitkileri ülke üretimi içerisinde kayda değer paya sahiptir. Meyvecilikte ise Siirt fıstığının payı giderek artmaktadır. Organik tarım, iyi tarım ve tarla tarımı konularında yüksek potansiyele sahip olan Bölge'nin bu konuda yapılacak çalışmalarla tarımda rekabet gücü artırılabilecektir. GAP kapsamında devam eden sulama projelerinin tamamlanmasıyla Mardin'de Kızıltepe Ovası, Batman'da Beşiri ve Siirt'te Kurtalan Ovası ile Botan Vadisi'nde, Ilısu Barajı'nın tamamlanmasıyla ise Cizre Ovasında sebze-meyvecilik ve endüstriyel bitkiler gibi katma değeri yüksek ürünlere geçiş yapılabileceği, bunun da Bölge'nin tarımsal rekabet gücünde artış yaratacağı öngörülmektedir. Mayın temizleme çalışmalarının tamamlanmasıyla sınır boyunca organik tarım faaliyetleri gerçekleştirilebilecektir. Sulama projeleri tamamlanmadan önce Bölge'de sulama imkânlarının gelişimiyle üretilebilecek alternatif ürünler üzerine araştırmalar yapılması; Bölge üreticilerinin birlikler kanalıyla örgütlenmelerini destekleyici eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

•**Ticaret ve nakliye sektörü**, ihracatın artmasıyla yükselirken bu alanda profesyonelleşmenin sağlandığı bir lojistik sektörüne olan ihtiyaç giderek artmaktadır. Bölge'de ihracatçı firma sayısı 2001 yılından bu yana 3 katına çıkmıştır. Bölge, Türkiye ve GAP Bölgesi'nin üzerinde kişi başı ihracat değerlerine sahiptir. Fakat Bölge'den en çok ihraç edilen ürünlerin başında demir-çelik, toprak ürünleri, hazır giyim ve konfeksiyon ürünlerinin bulunması Bölge'nin ihracatta üretici konumda değil, nakliyeci konumda olduğunu göstermektedir. Özellikle Şırnak'ın 81 il arasında bin kişi başına düşen kamyon sayısında ilk sırada bulunması bu tespiti doğrulamaktadır. Diğer taraftan **ağır vasıta trafiği** trafik güvenliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Önemli ölçüde ağır vasıta trafiğine maruz kalan E90 Karayolu TRC3 Bölgesi'nde tarım alanları içinden geçmektedir. Söz konusu güzergâhta oluşan hava kirliliği karayoluna yakın yerlerde organik tarım faaliyetlerinin gerçekleştirilmesini zorlaştırmakta ve diğer hava kirliliği kaynaklı olumsuz çevresel etkilere neden olmaktadır. Ülkemizde karayolları yatırım kararlarında önemli ölçüde trafik yoğunluğu yüksek arterlere öncelik verilmektedir. Bu bakımdan ağır vasıta trafiği yoğunluğu kısa vadede kamu yatırımlarını hızlandırıcı bir etkiye sahip olsa da, uzun vadede ulaştırma altyapısı giderlerinin artmasına neden olacaktır. Bölge'nin lojistik sektöründeki avantajları, Bölge'de ana ticaret arterlerinde devam eden ulaştırma karayolu projelerinin tamamlanması, Habur Sınır Kapısı'nın iyileştirilmesi, gümrük işlemlerinin kolaylaştırılması ve Nusaybin Sınır Kapısı'nın yapımının tamamlanması ile birlikte daha da artacaktır.

•Bölge'nin **Irak'la artan ticaret hacminden** daha fazla katma değer elde edebilmesi amacıyla Dış Çevre Analizinde ortaya çıkan tespitler doğrultusunda Irak pazarında artan inşaat malzemeleri, tarım-hayvancılık alanındaki işlenmiş ürünler, gıda, lojistik, turizm ve yenilenebilir enerji sektörlerine yönelik üretim ve hizmet kapasitesinin artırılması gerekmektedir. Türkiye'nin Irak'a yaptığı ihracatta işlenmiş ürünlerin payı artmaktadır ve Irak'ın gelişmesi doğrultusunda artmaya da devam edecektir. Bu durumda, un, bulgur vb. primer ürünlerin üretimine ve ihracatına yoğunlaşan Bölge sanayisinin Irak ile ihracatının sürdürülebilmesi için işlenmiş ürünlere doğru yönelmesi kaçınılmaz olacaktır. Irak ile ihracatta önemli bir rakip olan İran, Irak'ın ithalatında meyve-sebze ve tekstil sektörlerinde aldığı payda Türkiye'yi geçerken, hububatta ise başa baş ilerlemektedir. Türkiye'nin Irak'a ihracatında 2004-2010 yılları arasında meyve sebze ile süt ve süt ürünleri ihracatı artmıştır. Bölge tarım ve hayvancılık sektörlerinin Irak'ta artan bu talep doğrultusunda geliştirilerek ve doğru bilgilendirme ve örgütlenme araçları ile desteklenerek, hala önemli bir kırsal nüfusa sahip olan Bölge'deki üreticilerin ürünlerini pazarlama şansı artırılabilecektir. Mevcut durumda Bölge'nin hayvansal ürünlerde Türkiye üretiminde aldığı pay artmakta olmasına rağmen % 1'lerde seyretmektedir. Bölge'de **hayvancılığın gelişmesi için küçük ölçekli üreticilerin güçlenmesini sağlayacak örgütlenme modelleri** ve pazarlama kanalları teşvik edilmeli, üreticilerin modern hayvancılık teknikleri hakkında bilinç düzeyi artırılmalıdır.

•Irak'ta özellikle kuzeyde, istikrarın artmasıyla hemen hemen her sektörde son birkaç yıl içinde hızlı gelişmeler yaşanmaktadır. Çimento fabrikalarının, nükleer santrallerin açılması, rafinerilerin kurulması, Zaho Serbest Bölgesi ve Organize Sanayi Bölgesi'nin tamamlanmaya başlanması, Ovaköy'de yeni bir sınır kapısı açılarak ortak sanayi ve ticaret bölgesi kurulması gündemdedir. Kuzey Irak Bölgesel Yönetimi, diğer ülkelerin özelde Türkiye'nin Irak'a ihracatını teşvik eden bir politikadan, Kuzey Irak'ı üretime ve hizmete yönelik doğrudan yatırımlar için bir cazibe merkezi haline getirme politikasına yönelmektedir. Irak'taki her geçen gün artan istikrar ortamı ile beraber tüm ülkeyi kapsayacak hızlı bir büyüme ve gelişmenin yaşanabileceği öngörülmektedir. TRC3 Bölgesi'nin aynı hızda gelişememesi durumunda Bölge'den Kuzey Irak'a ciddi bir nüfus ve sermaye kaybı yaşanabilecek, pazarı neredeyse tamamen Kuzey Irak'a yapılan ihracata bağımlı olan Bölge sanayisi ve lojistik sektörü önemli bir pazar kaybı ve gerileme yaşayabilecektir. Irak'taki potansiyel gelişmelerin Bölge üzerine ekonomik, sosyal ve siyasal etkilerini öngörecek ve gerekli önlemleri tespit ederek uygulamaya soka-

cak bir planlamanın ivedilikle yapılması şart gözükmektedir. Irak'taki vatandaşların gelir ve refah düzeyindeki artışın, TRC3 Bölgesi'ndeki artışlarla dengelenememesinin yaratacağı sosyal ve siyasal riskler hesaplanarak bu konuya ilişkin stratejiler ulusal aktörlerle birlikte belirlenmeli, Irak'ın gelişmesinin Bölge için bir tehditten çok Bölge yatırımcılarının yanı başında **cazip yatırım ve iş imkânları** sunan, Bölge'ye sermaye akışı sağlayan bir fırsat olarak değerlendirilmesini sağlamak gerekmektedir. Irak'ta görüşülen yetkililerin Türkiye'ye ve Türk işadamlarına yönelik sınırsız olumlu bakışlarının ve ısrarlı davetlerinin ciddi bir şekilde irdelenmesi ve değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

•Mevcut Nusaybin Sınır Kapısı'nın altyapısının ihracat için elverişli olmaması Bölge firmalarını Akçakale Sınır Kapısı'nı kullanmak zorunda bırakarak ek taşıma maliyetine sebep olmaktadır. Plan dönemi içerisinde Nusaybin Sınır Kapısı modernizasyonu projesinin sona ermesi planlanmaktadır. **Suriye ile Plan döneminde ticari ilişkilerin** arttırılması Nusaybin Sınır Kapısı'nın modernizasyonu projesi ile doğrudan ilgilidir. Söz konusu modernizasyonun, maliyet düşürücü etki yaparak Bölge'nin Suriye'ye olan ihracatını artıracağı öngörülmektedir.

TRC3 Bölgesi ile olan ilişkileri bağlamında ele alındığında Suriye ve Irak pazarları arasında önemli yapısal farkların bulunduğunu söylemek mümkündür. Irak, en temel ihtiyaçlarının önemli bir kısmını üretemeyen ve Türkiye'ye sadece Habur Sınır Kapısı (sadece TRC3 Bölgesi) üzerinden bağlı bir ülkedir. Suriye'de imalat sektörünün Irak imalat sektörüne kıyasla daha gelişmiş olduğunu söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra Suriye; Türkiye'ye Nusaybin Sınır Kapısı dışında, Ceylanpınar, Akçakale, Karkamış, Çobanbey, Cilvegözü ve Yayladağı Sınır Kapıları ile de bağlı bir ülkedir. Bu nedenle Mersin-İskenderun-Habur hattında taşımacılık yapan firmalar Suriye'ye olan taşımalarda Bölge'yi, Irak'a yapılan taşımalardan farklı olarak, transit bölge olarak kullanmak zorunda kalmamaktadır. Suriye ve Irak ticaretindeki bu iki farklılık Bölge ticaretinin % 98'inin Irak ile yapılmasına neden olan etmenlerdendir.

Bölge'den Irak'a yapılan ihracatı; Bölge'de üretilen malların ve Bölge'de yer alan nakliyeci ve komisyoncu firmaların aracılık yaptığı malların ihracatı şeklinde iki kısımda incelemek gerekmektedir. Bölge'de üretilen mallar genel anlamda inşaat malzemesi ve işlenmiş gıda gibi düşük teknolojili sektör ürünlerinden oluşmaktadır. Bölge'de yer alan nakliyeci ve komisyoncu firmaların aracılık yaptığı mallar ise çoğunlukla İstanbul, Kocaeli, Ankara gibi merkezlerden gelen teknoloji yoğun ürünler, yaş sebze-meyve, inşaat malzemeleri ve demir-çelik söktörü ürünleri gibi mallardan oluşmaktadır. Bu mallar Irak'a, Mersin-Habur hattında çalışan lojistik firmaları tarafından taşınmaktadır.

Bölge'den Irak'a yapılan ihracatın Plan döneminde yapısal olarak değişmesi beklenmemektedir (Sanayi bölümünden anlaşılacağı üzere Bölge sanayisi Plan döneminde radikal bir değişim yaşamayacaktır.).

•**Enerji sektörü,** Bölge'de tamamlanan ve yapımı devam eden HES'ler ile ivme kazanmıştır. Şırnak'ta yapılması planlanan termik santrallerin çevreye duyarlı bir teknoloji ile inşa edilmesi durumunda Şırnak asfaltitleri enerji alanında değerlendirilebilecektir. Bölge'de belli noktalarda jeotermal enerjinin de değerlendirilmesine yönelik imkânlar bulunmaktadır. Ancak, Bölge'nin jeotermal potansiyelinin gerçekçi bir şekilde ortaya konabilmesi için ilave arama çalışmaları yapılması gereklidir. Mevcut durumda kaplıca olarak kullanılan kaynakların iyileştirilerek tanıtımının yapılması durumunda iç turizme katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Bölge illeri güneş, rüzgâr ve biyogaz gibi yenilenebilir enerji kaynakları konusunda elverişli şartlara sahip olup, Yenilenebilir Enerji Kanunu'nda yapılan değişikliklerle bu alandaki yatırımlar için cazip hale gelmiştir.

•Bölge, enerji kaynakları dışında sahip olduğu, fosfat, asfaltit, bakır, krom, kireçtaşı, kuvars kumu, Mardin taşı, alçı taşı, petrol, doğalgaz gibi **doğal kaynakların işlenmesi** ve değerlendirilmesine yönelik potansiyele sahiptir. Fakat Bölge'deki bu zenginliklerin gerçek potansiyeli güvenlik kaygısıyla yeterli arama faaliyetleri yapılamaması sebebiyle bilinememektedir. Bakır madenlerinin verimsiz kullanılması, kromun değerlendirilememesi, fosfat madeninin yıllardır atıl durumda bulunması[15], diğer zenginliklerin düşük oranda işletilmesi ve değerlendirilmesi bu zenginliklerin Bölge kalkınmasına katkısını sınırlamaktadır. Bu kaynakların uygun çıktıların oluşabileceği bir üretim planlaması ile özellikle Ortadoğu pazarını da iyi kullanarak, ürünleri birer marka haline getirebilen araştırmaların yapılması ve yaratıcı yatırım modellerinin oluşturulmasına destek vermek gerekmektedir.

,

•Bölge **turizm sektörünün** rekabet gücü hızla artmakta ise de ülke içindeki diğer kültür turizmi merkezleriyle kıyaslandığında turizm sektörü gelişmişliği açısından gerilerde kalındığı görülmektedir. Turizm sektöründe Bölge illerinden özellikle Mardin sahip olduğu potansiyel ile ön plana çıkmaktadır. Batman ise turistik bir şehir olarak anılmasa da GAP kültür turizmi koridoruna Hasankeyf üzerinden bağlanmaktadır. Siirt'in sahip olduğu Veysel Karani ve Tillo gibi merkezler ise daha çok yerel turizm destinasyonu olarak kalmaktadır. Bölge turizminin güçlendirilmesi ve daha geniş alana yayılabilmesi için turizm çeşitliliği üzerinde çalışmalar yapılması gerekmektedir. Bölge'de eğlence sektörünün, yaşam ve kültür merkezlerinin turizmi destekleyici unsurlar olarak geliştirilmesi önem arz etmektedir. Irak ve Suriye ile vize uygulamalarının kalkmasıyla birlikte Bölge iş turizmi için de cazip bir hale gelmiştir. Bölge turizminin kongre turizmi, iş turizmi, doğa turizmi, kültür turizmi, gençlik turizmi, gönüllü turizmi gibi alanlara çeşitlendirilmesiyle turizmden elde edilen gelirlerin artması ve tabana yayılması sağlanacaktır. Bu alandaki gelişmeler, turizm kapasitesini artırıcı, hizmet kalitesini iyileştirici ve turizm altyapısını geliştirici tedbirlerle desteklendiği ölçüde Bölge turizmi diğer kültür turizmi merkezleriyle rekabet edebilir hale gelecektir.

•Bölge'de işletmelerin **finansmana erişim**de yaşadığı güçlükler Bölge'deki önemli sıkıntılardan biridir. Bölge'nin mevduat büyüklüğü itibariyle 26 Düzey 2 Bölgesi içinde 25'inci sırada yer alması Bölge'de sermaye birikiminin yeterli düzeyde olmadığını ve Bölge'de kazanılan gelirin büyük bir kısmının Bölge dışında tasarruf edildiğini göstermektedir. Bölgesel eşitsizlikleri önlemeye yönelik araçlar olan teşvikler Bölge'deki altyapı ve işgücü imkânlarının kısıtlılığı sebebiyle Bölge'ye yatırım çekmekte yetersiz kalmaktadır. Yapılan katılımlı toplantılarda, Bölge'deki işletme sahipleri bankaların Bölge'yi yüksek riskli kategoride görmesi sebebiyle kredi teminat şartlarını diğer bölgelere göre yüksek tuttuğundan şikâyet etmektedir.

•**Markalaşma** potansiyeli yüksek birçok ürüne sahip olan Bölge illerinin bu konuda yetersiz kalmasının, markalaşmanın önemi ve bu konuda izlenebilecek yol hakkındaki bilgi eksikliğinden kaynaklanıyor olması muhtemeldir. Yenilikçilik alanında ise Bölge, hem insan hem de sermaye kaynaklarının yetersizliğinden kaynaklanan sorunlar nedeniyle ilerleme kaydedememektedir. Faydalı model, patent, endüstriyel tasarım başvurularında Bölge çok yetersiz bir konumdadır.

•Bölge üniversitelerinin yeni kurulmuş olması, **Ar-Ge ve üniversite-sanayi işbirliği** konusunda yapılabilecek çalışmaları geciktirmekte, bu da bilgiye ve teknolojiye dayalı bir rekabetçiliğin sağlanmasını engellemektedir.

•Kamu harcamalarının değerlendirmesinin yer aldığı TEPAV Raporu'nda (2010) kamu harcamalarının yarattığı dışsallıkların **illerin rekabet gücünü artırmak-**

[15] *Atıl durumda bulunan Mazıdağı Fosfat Tesisleri, DİKA'nın konu hakkında hazırladığı raporlarla yeniden gündeme gelmiştir. 2011 yılında özelleştirme programına alınan tesisler, 12/5/2011 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanan Özelleştirme Yüksek Kurulu kararıyla özelleştirilmiştir.*

ta yetersiz kaldığı ortaya çıkmaktadır. DPT tarafından 2003 yılında yapılan Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması çalışmasının, 2010 yılında aynı değişkenler kullanılarak yapılan analiz sonuçları karşılaştırıldığında Mardin'in iki sıra gerilemiş (74), Batman'ın iki sıra ilerlemiş (68), Siirt (73) ve Şırnak'ın (78) ise sabit kalmış oldukları görülmektedir.

•2000-2009 yılları arasındaki programlanmış yatırımlar incelendiğinde dört ilde bu yatırımların büyük oranının son beş yılda gerçekleştiği ve bu oranın Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir. Bölge'de yatırımlarda yaşanan artışlar Bölge'nin rekabet gücüne olumlu bir katkı sunarken kalifiye personele ve şehirlerin bu personele sunabileceği sosyal imkânlara duyulan ihtiyacı da artırmaktadır.

•2008-2009 yılları arasında kurulan şirket ve kooperatif sayısında artış yaşanmıştır. **Girişimciliğin teşvik edilerek** değişik sektörlerde faaliyet gösteren işletme sayısının artırılması gerekmektedir. Bölge illerinde danışmanlık ve bankacılık sistemlerinin gelişmemiş olması girişimcilik başta olmak üzere birçok konuda rekabet gücünü etkileyecek olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Yeni teşvik sisteminin de Bölge'ye yatırım çekmekte yetersiz kaldığı gözlemlenmektedir.

•KOSGEB tarafından uygulanan programlar Bölge KOBİ'leri üzerinde olumlu etkiler yaratarak rekabet gücünü artırmaya destek olmaktadır. Bu programların, Bölge ihtiyaçlarını daha çok dikkate alarak düzenlenmesi ve etkin tanıtımının yapılması daha olumlu sonuçlar verecektir.

•Bölge illerinde **fiziki altyapı yetersizliklerinin** yol açtığı birçok sıkıntı bulunmakta ve bu da rekabet gücünü son derece olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Bunların başında sanayi bölgelerinde sık sık yaşanan elektrik kesintisi ve dalgalanmaları, şehirlerde yaşanan su sıkıntısı, katı atık toplanması ve geri dönüşümüne yönelik tesislerin eksikliği, karayolu altyapısındaki yetersizlikler gelmektedir.

•Türkiye genelinde yaşanan gelişmelere paralel olarak TRC3 Bölgesi'nde de **ulaştırma** alanında önemli mesafeler kat edilmiştir. Bölünmüş yol çalışmaları, demiryolu altyapısını geliştirmeye yönelik projeler, Batman Havaalanı yeni terminal binasının hizmete girmesi, Mardin Havaalanı yeni terminal binası projesi, Şırnak Havalimanı projesi bu konudaki önemli adımlardır. Türkiye genelinde devlet yolu, il yolu ve otoyol ağının sadece % 17'lik bir kısmının asfalt betonu olması, TRC3 Bölgesi'nde ise toplam devlet yolu ve il yolunun sadece % 7'sinin beton asfalt yol türünde olması, köy yollarının % 39'unun asfalt olması, internet kullanıcı sayısının Türkiye ortalamasının çok gerisinde olması ve demiryolu ağının önemli bir oranda elektriksiz ve sinyalsiz bir yapıda olması Bölge'de ulaştırma altyapısı alanında ek yatırımlara ihtiyaç duyulduğuna işaret eden başlıca verilerdir.

Yönetişim

•Dokuzuncu Ulusal Kalkınma Planı'nın beş gelişme ekseninden biri olan "yerel dinamiklere ve içsel potansiyele dayalı bölgesel gelişmenin sağlanması" için Bölge'deki kamu kurumları, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasında koordinasyonu sağlamakla görevli Kalkınma Ajanslarının öncülüğünde **Bölge düzeyinde yönetişimin sağlanması** gereklidir. Bölgesel gelişme konusundaki politika ve desteklerin ulusal düzeyde uyumlaştırılabilmesi için ise Bölgesel Gelişme Ulusal Komitesi oluşturulması konusundaki çalışmaların tamamlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

•TRC3 Bölgesi'nde KOBİ'lere uygulanan teşvik ve destek politikaları arasında ulusal düzeyde eşgüdüm yetersizdir. Bölge'deki KOBİ'lere yönelik KOSGEB, Hazine Müsteşarlığı, Tarım Bakanlığı ve Kalkınma Ajansı'nın destekleri mevcuttur. Mevcut desteklerin yerelde etki değerlendirmeleri yapılarak Bölge ihtiyaçlarıyla uyumlaştırılması ve birbirini tamamlayıcı hale gelmesi gerekmektedir.

•Bölge'de uygulanan sosyal yardımlar ve sosyal destekler alanında da koordinasyonsuzluk ve mükerrerlikler göze çarpmaktadır. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından uygulanan KASDEP (Kırsal Alanda Sosyal Destek Programı), Gelir Getirici Proje Destekleri ve SODES'ler arasında desteklenebilecek alanlar bakımından benzerlikler vardır. Sosyal alanda tüm bu destek programlarının mevcut olması Kalkınma Ajanslarının sosyal kalkınma alanında destekler uygulamasını engellemekte, Kalkınma Ajansları'nın KOBİ destekleyen birimler olarak algılanmasına sebep olmaktadır.

•Bölgesel gelişme konusunda ulusal düzeyin yanında **Bölgeler arasında da koordinasyon ihtiyacı** bulunmaktadır. Bölgesel kalkınma planlarının Düzey 2 Bölgeleri idari sınırlarının içine hapsedilmemesi gerekmektedir. Bir ya da birkaç ilin birleştirilmesinden oluşan bölgelerin kendi içindeki ilişki ağları kadar çevre iller ve bölgelerle aralarında geçmişten günümüze kurulmuş olan ilişki biçimlerinin ortaya çıkarılması ve değerlendirilmesi gerekmektedir. TRC3 Bölgesi'nde özellikle turizm, tarım-hayvancılık, ulaştırma gibi konularda ve kümelenme alanında komşu Düzey 2 Bölgelerinin bir arada ele alınmasıyla ortak sorunların ulusal düzeyde yankı bulması ve kayda değer ilerlemeler gerçekleşmesi sağlanabilir. GAP tarafından hazırlanmakta olan Turizm Entegre Stratejik Eylem Planı buna bir örnektir.

•Bölge'de, **üniversite-sanayi işbirliği** gelişmemiştir. Bölge'deki sanayinin daha çok tarıma dayalı sanayi, madencilik ve taşocakçılığına dayalı sanayi alanlarına yoğunlaştığı düşünülürse Bölge'de Ziraat Fakültesi, Maden Mühendisliği, Gıda Mühendisliği gibi alanların bulunmaması ilin ekonomik yapısına bağlı ihtiyaçlarıyla tam olarak örtüşmemektedir. Öte yandan Batman'da bulunan "petrol ve doğalgaz" mühendisliği İl'deki petrol rafinerisi açısından, Mardin'de bulunan "Mimarlık", "Turizm Meslek Yüksekokulu" ve "Güzel Sanatlar Fakültesi" ildeki tarihi ve turistik potansiyelin değerlendirilmesi açısından, Siirt'te bulunan "kimya mühendisliği" ve Batman'daki "jeoloji mühendisliği" Bölge'deki yeraltı ve yer üstü zenginliklerinin değerlendirilmesi açısından üniversite-özel sektör işbirliklerinin oluşmasına altyapı hazırlamaktadır. Bölge'deki piyasa ihtiyaçları ve işgücü nitelikleri uyumsuzluğu düşünüldüğünde, üniversite sanayi işbirliğinin sadece araştırma anlamında değil, staj ve uygulamalı programlarla Bölge'de yetişen gençlere Bölge'deki mevcut sektörlerde ihtiyaç duyulan nitelikleri kazandırma yönünde de desteklenmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.

•Yerel düzeyde kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör ve STK'lar arasındaki iletişim ve işbirliği düzeyi yetersizdir. Bölge'de sadece Mardin ve Batman Belediyeleri'nin 2005'te değişen Belediyeler Kanunu'nun öngördüğü şekilde bir "Kent Konseyi" vardır. İldeki veya ilçedeki kamu, özel sektör ve STK temsilcilerinin bir araya gelerek oluşturduğu "Kent Konseyi" oluşumlarının TRC3 Bölgesi'nde yaygınlaşması Bölge'deki yönetişimi geliştirecektir.

•İl'de İl Koordinasyon Kurulu, İl İstihdam Kurulu, Çocuk Koruma Kurulu gibi Valiliklerin ya da bağlı birimlerin koordinasyonunda toplanan platformlar bulunmakta; fakat bu kurul ve komisyonların resmi kurumlardan oluştuğu ya da resmi katılımın ağır bastığı gözlemlenmektedir. Bu platformların daha katılımcı bir yapıda gerçekleşerek sivil paydaşların da çalışmalara dâhil edilmesi ildeki yönetişimi geliştirecektir.

•Bölge illeri, Türkiye'de Osmanlı Döneminden bu yana kültürel çeşitliliğini korumuş ender Bölgelerden biridir. Bölge'de hala aktif olan 9 adet cemaat vakfı (gayrimüslimlerin Cumhuriyet döneminden önce kurduğu vakıflar), 2 adet Süryani Metropolitliği ve birçok kilise derneği bulunmaktadır. Bölge'yi kültür ve inanç turizmi bakımından da önemli bir yere konumlandıran bu özelliği, Bölge'de bulunan farklı kültürel grupların kent konseyi, belediye meclisleri gibi araçlarla karar alma süreçlerine katılımının sağlanmasıyla daha da gelişecektir.

•Bölge'de **örgütlenme düzeyi çok düşük** kalmak-

tadır. Paydaş toplantılarında, örgütlenme önündeki bürokratik işlem süreçlerinin fazlalığı caydırıcı bir unsur olarak nitelendirilmiştir. Yapısal işbirliklerinin yanında gayrı resmi işbirliklerinin ve lobi oluşumlarının da Bölge'de çok düşük düzeyde kaldığı paydaş toplantılarında dile getirilmektedir (örn. Mardin'de güçlü bir sanayi lobisi bulunmaması vs.). Bölge'deki eğitim düzeyinin Türkiye ortalamasına göre düşük olduğu göz önünde bulundurulduğunda Bölge'de sivil toplum kuruluşlarının ve örgütlenme düzeyinin gelişmesi için bu konuda diğer bölgelerden farklı destek türlerinin uygulanması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bölge'de özellikle kalkınma açısından kilit öneme sahip eğitim, sağlık, kadın sorunları gibi sosyal konularda ve öncelik arz eden ekonomik altyapı ihtiyaçlarının karşılanmasında topyekûn bir etki yaratılması için **kamu, özel sektör ve STK'lar arasında** ve STK'ların kendi aralarında sonuç odaklı işbirliklerinin artırılmasının sağlanması önem arz etmektedir. Bölge'de öncelikle az gelişmiş bölgelerden başlamak üzere sivil toplum kuruluşlarının yerel ve bölgesel kalkınma çabalarına tabandan katkı sağlamaları, öncelikli ihtiyaçlarının farkında olarak kamu idarelerinden talep etmeleri ve takipçi olmaları desteklenmelidir.

• TRC3 Bölgesi bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımı bakımından Türkiye ortalamasına göre çok düşük rakamlara sahiptir. Bölge'deki bireyler, kurum ve kuruluşlar arasında iletişimin artması için Bölge'deki bilgi ve iletişim kullanımının da geliştirilmesi gereklidir.

Kamu Hizmetleri

• Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde kamu kurum ve kuruluşlarının stratejik yönetime geçişinin tamamlanması öngörülmektedir. Bölge'de stratejik plan hazırlamakla yükümlü olan yerel yönetimlerin bu konudaki mevzuata uyum oranının % 50 civarında olduğu yapılan Kurumsal Kapasite anketinde ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda, Bölgesel Gelişme Planı'nı hazırlayan DİKA, Bölge'de stratejik plan hazırlamakla yükümlü olan fakat henüz stratejik planlamaya geçmemiş bulunan kamu kuruluşlarına bu konuda destek sağlayabilir.

• Altyapıya yönelik uygulanan destekler GAP, Sanayi Bakanlığı, İller Bankası, İçişleri Bakanlığı ve Kalkınma Ajansları tarafından yürütülmektedir. Verilen desteklere rağmen Bölge'deki Belediyelerin yol, su, kanalizasyon, katı atık yönetimi gibi temel altyapı hizmetlerinde ve sosyal altyapı hizmetlerinde halen eksiklikler bulunması, illerdeki sanayi altyapılarının yıllardır tamamlanamamış olması Bölge'deki temel altyapı ihtiyaçlarının karşılanması konusunda tüm ilgili kurumlar tarafından ihtiyaç analizine dayalı bir önceliklendirmeye gidilmesi ve programlama yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

• Bölge'deki il ve ilçe merkezleri göç alırken, kentler doğal afet risklerini, doğal kaynakların etkin kullanımını, uygun sosyal ve fiziki altyapı koşullarının oluşturulmasını dikkate alacak şekilde koruma kullanma dengesini gözeterek planlı bir şekilde büyümelidir. Kentsel gelişme konusundaki başlıca aktör olan belediyelerin beşeri, mali ve teknik kapasitelerinin kentin stratejik yönetimini sağlayabilecek şekilde geliştirilmeleri önem taşımaktadır.

• Bölge'de kamu hizmetlerinin etkinleştirilmesi önündeki en önemli sorun, kamu kurumlarındaki insan kaynaklarının eğitim düzeyinin düşük olması, kamudaki teknik kadrolar için nitelikli personelin Bölge'de çalışmayı tercih etmemesidir. Bu durum kurumların proje hazırlama kapasitesini de sınırlamakta mali kaynaklara erişimini güçleştirmekte, kamunun piyasa aktörlerine yeterli yönlendirme yapamamasına sebep olmaktadır. Bölge'deki kamu kurumlarının personel niteliklerinin geliştirilmesi ve proje uygulama kapasitesinin artırılması yönünde desteklenerek Bölge'nin kalkınmasında daha etkin rol oynamaları sağlanmalıdır.

Dicle Kalkınma Ajansı
Mardin | Batman | Siirt | Şırnak
TRC3 BÖLGE PLANI (2011-2013)

GZFT Analizi

5

Bölge Planı GZFT analizi hazırlanırken TRC3 Bölgesi'ndeki paydaşlarla yapılan toplantılar, görüşmeler ve saha bulgularından faydalanılarak Bölge'nin kalkınmasında etkili olabilecek tüm sektörlere ilişkin güçlü ve zayıf yönler, fırsat ve tehditler ortaya konmuş ve analiz edilmiştir.

GZFT Analizinde ayrıca; "Dicle Kalkınma Ajansı Ön Bölgesel Gelişme Planı"ndan, DİKA tarafından Batman'da gerçekleştirilen "GAP Genç Kalkınma Gönüllüleri Aranıyor" Çalıştayı ve 13-14-16-17 Aralık 2010 tarihlerinde sırasıyla Siirt, Batman, Şırnak ve Mardin'de gerçekleştirilen geniş katılımlı paydaş toplantıları sonuçlarından, Türkiye Kalkınma Bankası Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü işbirliğiyle hazırlanan "TRC3 Mardin Alt Bölgesi Stratejik Gelişme Raporu"ndan, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) işbirliğiyle hazırlanan "TRC3 Bölgesi için Dış Ekonomik Çevre Analizi"nden faydalanılmıştır.

GZFT analizi, geniş katılımlı toplantılarda Dokuzuncu Ulusal Kalkınma Planı doğrultusunda Ekonomik Boyut altında İstihdam ve Rekabet Gücü temalarında, Sosyal Boyut altında Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışma ve Kamu Hizmetleri temalarında gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalıştaylarda İstihdam ve Rekabet Gücü temaları altında belirtilen sorunlar benzerlik gösterdiği için aynı tabloda ele alınmıştır.

Ekonomik Boyut

İSTİHDAM ve REKABET GÜCÜ

GÜÇLÜ YANLAR

- İş gücü arz potansiyelinin yüksek ve maliyetinin düşük olması
- Genç nüfusun oransal olarak yüksek olması
- Bölge'deki tüm illerde yüksek öğrenim alanında faaliyet gösteren fakülte ve yüksekokulların bulunması
- Her tür hayvan besiciliğine yönelik yem bitkilerinin yetiştirilebileceği alanların varlığı ve bu alanların Bölge'nin yem ihtiyacını karşılayabilecek kapasitede olması
- Bölge illerinde hem küçükbaş hem de büyükbaş hayvan mevcudunun arttırılmasına uygun potansiyel olması
- Bölge'de et ve süt üretiminin son yıllarda artmış olması
- Organik tarıma ve seracılığa uygun alanların varlığı
- Bölge'nin verimi yüksek ovalara sahip olması
- Bölge'nin markalaşma imkânına sahip ürünleri bulunması
- Sanayi, ticaret ve turizmde Bölge'de yaşanan istihdam artışı
- Bölge'de kişi başına düşen katma değerde artış olması
- Doğal kaynakların varlığı (göller, vadiler, yaylalar, akarsular, dağlar, mağaralar, şifalı su kaynakları) ile Yukarı Mezopotamya'da yer alan Bölge'nin tarihi ve arkeolojik bakımdan büyük bir mirasa sahip olmasıyla turizmin çeşitlendirilmesine uygun imkânların (doğa, tarih, kültür, inanç) bulunması

ZAYIF YANLAR

- Rekabet ortamının gelişememesi ve mesleki örgün ve yaygın eğitim yetersizliği nedeniyle işgücünün nitelik bakımından yetersiz olması
- Çiftçi bilinç düzeyinin düşük, modern tarım girişimciliğinin az sayıda olması ve tarımsal desteklerden yöre çiftçilerinin yeterince yararlanamaması
- Tarımsal gelirin düşük olması (tarımsal teknoloji kullanımının ülke ortalamalarının altında kalması, düşük teknoloji kullanımı, ürün çeşitliliğinin ve verimin düşük olması ve güvenlik problemleri nedenleriyle ekilebilir arazi potansiyelinin yeterince kullanılmaması)
- Kurumsallaşmanın yetersizliği, kooperatif ve üretici birliklerinin bilgi ve teknik kapasitede yaşadığı güçlükler
- Mera alanlarının yetersiz olması ve ıslaha ihtiyaç duyması (Güvenlik nedeniyle mera kullanımının sınırlı olması)
- Geleneksel ön yargılar ve bilinçsizlik nedeniyle suni tohumlama gibi uygulamaların hayvancılık sektöründe yeterince kullanılamaması, hayvan ırkında hala yerli ırkın ağırlığının devam etmesi, kültür ve melez ırkların yaygınlaşmaması nedeniyle verimin düşük olması
- Bölge'nin organik tarım ve seracılık potansiyelinden yeterince yararlanılmaması
- Mayınlı arazilerin varlığının ekilebilir arazi alanıyla çayır mera alanlarını daraltması
- Bilgilendirme ve denetim yetersizliği nedeniyle bilinçsiz sulama yapılması ve kaçak elektrik kullanımı
- Endüstriyel ürünlerin toplam tarımsal üretimdeki payının az olması, tarım-sanayi entegrasyonunun yetersiz olması
- Bölge'de Organize Sanayi Bölgelerinin ve Küçük Sanayi sitelerinin altyapı sorunlarının bulunması (Özellikle Mardin OSB'de sık yaşanan elektrik kesintileri ve dalgalanmalar), yeterince yatırım çekilemediği için özellikle Şırnak ve Siirt OSB'lerinde tesis sayısı azlığı
- Serbest Bölge'nin etkin değerlendirilememesi

- Gelişen turizm sektörünün acentecilik, kültür, eğlence, ulaştırma gibi yan sektörlerin gelişimini tetikleyici etkiye sahip olması
- Bölge'nin zengin yöresel el sanatlarına sahip oluşu (Telkari, Bakırcılık, Taş İşlemeciliği, Şal-Şapik Kumaşı, halı ve kilim dokumacılığı…)
- Batman'da petrol rafinerisinin varlığının petrol yan sanayi açısından büyük potansiyel barındırması
- Bölge'de yenilenebilir enerji kaynaklarını değerlendirme potansiyelinin bulunması
- Mardin'in önemli bir kesimi ile Şırnak ve Siirt'in doğusundaki belli noktalarda güneş enerjisi üretimi alanında yüksek potansiyel arz eden sahalar bulunması ve Mardin'in fotovoltaik güneş enerjisi üretimi tesisleri kurulabilecek geniş düzlüklere sahip olması
- Bölge illerinin fosil enerji kaynaklarına yakın, doğalgaz ve petrol transfer hatlarının üzerinden geçtiği stratejik bir konumda olması
- Zengin yeraltı kaynaklarının (fosfat, petrol, doğalgaz, asfaltit, bakır vb.) varlığı
- Bölge'nin Orta Doğu'ya açılan kapısı konumunda olması (Ortadoğu pazarına yakınlık ve iki tane sınır kapısının olması)
- Bölge'de tarıma dayalı sanayi, turizm gibi sektörlerde kümelenme potansiyeli bulunması
- Ulaşım imkânları açısından; karayolu ulaşım ağının yanı sıra demiryolu ve havayolu ulaşım olanağına sahip olması
- Karayolu taşımacılığı sektöründe yaşanan istihdam artışı

- Şirketleşmenin yaygın olmayışı ve Bölge'de büyük ölçekli özel sektör yatırımlarının sayısının azlığı
- İmalat sanayiinde ürün çeşitliliğinin az olması
- Girişimcilik ve marka kültürünün gelişmemiş olması, bu alandaki teknik destek eksikliği
- Kayıt dışılığın yaygın olması (Kayıt dışı istihdamın yüksek olması)
- Teşviklerin ve desteklerin yeterince bilinmemesi, İşletmelerin proje ve iş geliştirmeye yönelik faaliyetlerinin az ya da yetersiz olması, Bölge'deki KOBİ'lerin yüksek yatırım sermayesi istenmesi sebebiyle devlet teşviklerinden çok az yararlanabilmesi, finansman temininde bankacılık sektörünün etkin kullanılmaması
- Sermaye birikiminin (kişi başına düşen mevduat) Türkiye ortalamasının altında olması
- Bölge'ye gelen turist sayısının az, ortalama kalış sürelerinin kısa olması buna bağlı olarak turizm gelirlerinin düşük kalması
- Turizmde profesyonel eleman azlığı nedeniyle hizmet kalitesinin düşük olması, turizm danışma bürolarının eksikliği ve profesyonel rehberlik faaliyetlerinin yetersiz olması
- Yöresel ürün ve zanaatların tanıtım ve markalaşmasının yetersiz oluşu
- Bölge'de iş geliştirme ve teknoloji geliştirme merkezleri bulunmaması, teknoloji kullanımının yetersiz olması nedeniyle katma değeri düşük ürünler üretilmesi, KOBİ'lerin yenilikçiliğe dayalı çalışmaması
- Bölge'de enerji verimliliğinin düşük olması
- Bölge il merkezlerinde ve Organize Sanayi Bölgelerinde doğalgaz şebekesinin bulunmaması
- Güvenlik sorunu
- Yerli ve yabancı yatırımcılar için uygun fiziksel altyapının bulunmaması
- Bölge'de sektörel kümelenme olmaması
- Bazı büyük merkezlere doğrudan uçuş olmaması, sefer sayısının azlığı
- Lojistik sektörünün profesyonel çalışmaması
- Mevcut sınır kapılarının insan, hizmet, mal akışı için ihtiyaç duyulan kapasitenin altında kalması (Habur Sınır Kapısı'nda, araç geçiş yoğunluğu ve etkin kullanılmama sebebiyle yaşanan gecikmeler, Nusaybin Sınır Kapısı'nın yenilenmesine ve araç trafiğine açılmasına ilişkin çalışmaların gecikmesi)

Ekonomik Boyut

İSTİHDAM ve REKABET GÜCÜ

FIRSATLAR

- Bölge'nin gelişen Irak pazarına coğrafi yakınlığı
- Bölge illerinin GAP Projesi kapsamında olması, GAP kapsamında sulama kanallarının, önemli HES ve ulaştırma yatırımlarının Bölge'ye gelmesinin planlanmış olması
- Yapımı devam eden barajların tamamlanmasıyla birlikte Bölge'de sulanabilir arazinin artması, tarım ve hayvancılık açısından Bölge'nin cazibesinin artması (Bölge'de Ilısu ve Cizre barajlarının yapılacak olması ve bu sayede Cizre Ovası'nın sulanacak olması)
- Kırsal Kalkınma Programları, AB destekli fonlar ve Bölge'ye yönelik diğer tarımsal desteklerin bitkisel üretim ve hayvancılık için uygun koşullar oluşturması
- Irak ve Suriye ile son yıllarda gerçekleştirilen ekonomik işbirliği, Türkiye-Suriye arasında 2004 yılında imzalanan "Serbest Ticaret Anlaşması"nın 2007'de yürürlüğe girmiş olması, 2009 yılında Suriye ile 2010 yılında Lübnan'la vizenin kaldırılmış olması
- Yeni Teşvik Yasası'nın Bölge illerine sağladığı fırsatlar
- Ortadoğu'ya özellikle Irak, Suriye ve İran'a olan yakınlıkla buradaki pazarları hedef alacak, Tarıma dayalı ve ihracata dönük sanayinin gelişme potansiyeli (Suriye ve Irak ile son yıllardaki olumlu ilişkilerin; et, süt bal, deri, v.b. ürünlerin ihracatı için büyük bir pazar oluşturması)
- Bölge'de "Kalkınma Ajansı"nın, Bölge illerinde de Kalkınma Ajansı Yatırım Destek Ofislerinin kurulmuş ve faaliyetlerine başlamış olması, Kalkınma Ajanslarına ayrılan bütçenin artıyor olması.
- Bölge'nin Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı kapsamına alınmış olması ve Batman İli'nin bu kapsamda belirlenen 15 cazibe merkezi arasında yer alması
- Yeni kurulan üniversiteler sayesinde üniversite-özel sektör işbirliği imkânlarının artacak olması

TEHDİTLER

- Irak'ta etnik ve mezhepsel ayrışmalar ve merkezi Hükümet ile bölgesel hükümetler arasındaki yetki karmaşasının yatırım ortamına ilişkin beklenen reformların gecikmesine sebep olması,
- Kamunun tarım-hayvancılık faaliyetlerinin modernizasyonu, bitkisel ve hayvansal ürünlerin değerlendirilmesinde düzenleyicilik gibi faaliyetlerinin yetersiz kalması
- Kurtalan-Irak demiryolu projesinin tamamlanması Bölge'den yapılan ihracatın maliyetlerini düşürebilecekken nakliye sektörünün olumsuz etkileme ihtimaline sahip olması, bu durumun Bölge'nin yoksulluk ve diğer sosyal göstergelerini olumsuz yönde etkileyebilecek olması
- Irak'ta bankacılık ve finans sektörlerindeki yaşanan sıkıntıların devam etmesi
- İran'ın, Türkiye'nin Irak'taki pazar payı için rakip olarak ciddi bir tehdit oluşturması
- İstihdam imkânlarının yetersizliği, Bölge'deki sosyal gerilimlerin Bölge illeri aleyhine bir durum oluşturması, Bölge ile Batı bölgeleri arasındaki ücret ve gelir seviyesi farkları sonucu vasıflı genç nüfusun Bölge dışına göç etmesi
- Türkiye'nin sınır ticaretinde Irak'la tek bağlantısı olan Habur kapısında ihracatı zorlaştıran ve maliyetleri artıran gecikmelerin, Irak'tan gelen taleplerin karşılanamamasına neden olarak pazar kaybına sebep olması
- GAP Bölge Kalkınma Planı'nın uzun yıllar sonuçlandırılamaması ve gecikmeler nedeniyle TRC3 Bölgesi'nde henüz diğer GAP illerinde sahip olduğu etkiye ulaşamaması, GAP Eylem Planı'nda TRC3 Bölgesi için bir cazibe merkezi belirlenmemesi ve bunun Bölge illerindeki kamu yatırımlarını olumsuz etkilemesi
- Devlet yardımlarının Bölge dışı ve yabancı sermayeyi Bölge'ye getirmekte yetersiz kalması
- Mardin'in UNESCO "Dünya Mirası Kenti Listesi"ne kabul edilmemesi durumunda yaşayabileceği imaj kaybı

- Son yıllarda, Bölge şehirlerinde eskiye kıyasla daha istikrarlı bir ortamın hâkim olması ve bunun yatırımcılar için uygun ortam yaratması
- Küresel krizle beraber dünya çapında KOBİ'lere verilen önemin artmış olması
- Bölge ile Suriye arasında ekonomik ilişkilerin artırılmasını sağlayacak Nusaybin sınır kapısının modernizasyonuyla birlikte Bölge'nin Türkiye ile Suriye arasında artan ticaretten daha fazla pay alacak olması
- Dünya çapında yenilenebilir enerji konusunda hassasiyetin artması ve bu alandaki yatırımların ülkeler için büyük önem kazanması
- Doğalgaz altyapısının yakın gelecekte Bölge'ye gelmesinin planlanması
- TPAO'nun yeni petrol kaynakları arama çalışmaları yapmasıyla Bölge'deki petrol kuyularının artma ihtimali
- Bölge'deki sermaye birikiminin; sermayenin verimi, güvenlik ve istikrar sorunları vb. gerekçelerle daha karlı gördüğü yatırım alanlarına, gelişmiş illere yönelmesi
- Irak'ın kuzeyine yapılacak yeni sanayi yatırımlarıyla ya da Irak pazarına işlenmiş ürün satacak üreticilerin girmesiyle Bölge üreticilerinin Irak pazarındaki rekabet koşullarının zorlaşması
- Son yıllarda hızla gelişen Irak pazarına paralel bir ekonomik gelişme izleyen Bölge ekonomisinin, Irak'ta yaşanacak bir siyasi istikrarsızlıktan öncelikle lojistik, sanayi ve turizmde sonra da diğer sektörlerde olumsuz gelişmelere maruz kalması
- Küreselleşme etkisiyle dünya genelinde rekabet koşullarının zorlaşması ve Bölge illerinin rekabetçilik endeksinde gerilerde kalması
- KOSGEB, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın 2009 Teşvik Tebliği kapsamında yürürlüğe giren teşviklerin sağladığı avantajların Bölge'ye yatırım çekmekte yetersiz kalması

Sosyal Boyut

BEŞERİ GELİŞME ve SOSYAL İÇERME

GÜÇLÜ YANLAR

- Çok kültürlü toplumsal yapı ve bunun getirdiği hoşgörü ortamı
- Üniversitelerin kent merkezlerinde sosyal hayatı canlandırması
- Ortadoğu ülkelerinde yaşayan topluluklarla kültürel benzerliklerin bu ülkelerle kurulan ikili ilişkilerde avantaj sağlaması
- Aile bağlarının ve aileler arası dayanışmanın güçlü olması
- Dinamik ve beklentisi yüksek, sanata meraklı ve değişimi isteyen genç nüfus
- Bölge halkında ekonomik ve sosyal kalkınmaya duyulan büyük istek
- Bölge illerinin GAP Projesi kapsamında olması
- Bölge'deki tüm illerde yüksek öğrenim alanında faaliyet gösteren fakülte ve yüksekokulların bulunması

ZAYIF YANLAR

- Bölge'de yaşanan toplumsal olaylar, yöre halkının devlete ve kurumlarına bakışındaki olumsuzluklar
- Bölge'nin göç veriyor olması ve bu göçün genelde çalışma yaşındaki ve eğitimli-nitelikli işgücünden oluşması
- Kadının toplumsal yaşama katılımı önündeki engeller, töre cinayetleri, hane içi şiddet ve kadın intiharları gibi ciddi toplumsal sorunların varlığı
- Bölge'de işsizlik ve yoksulluğun çok yüksek, işgücüne katılım oranının da düşük olması, üretken nüfus üzerindeki bakmakla yükümlü olduğu nüfus oranının (bağımlı nüfus) yüksek olması
- Bölge'nin sosyo-ekonomik gelişmişlik göstergelerinin tamamında Türkiye ortalamasının altında kalması
- Sanayi ve hizmet sektörlerindeki istihdam artışının tarım sektöründe yaşanan kaybı karşılayamaması
- Kamu, üniversite, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasında yeterli işbirliği ve koordinasyonun bulunmaması
- Kent merkezlerinde yeşil alan eksikliği, yapılaşmanın yoğun olduğu çarpık kentleşme
- Köye dönüşler kapsamında dönen kişilerin kırsal yaşama yeniden entegre olamaması, kentte kalanların kentsel yaşama hala uyum sağlayamamış olması, (şehir içi hayvancılık faaliyetlerinin yaygın oluşu; hizmet, inşaat gibi kentsel iş kolları için gerekli niteliklere sahip olmayan işsiz nüfus)
- Kadın okur-yazar oranının Türkiye ortalamasının çok altında olması
- Kadının toplumsal ve ekonomik yaşama katılımının diğer bölgelere oranla çok daha düşük olması (iş alanlarında kadın istihdamını teşvik edecek bir ihtisaslaşma olmaması ve erkeklerin de kadın istihdamı konusunda destekleyici olmaması)
- Sosyal yardımların insanları yardım kültürüyle yaşamaya alıştırması ve atalete itmesi

FIRSATLAR

- Ticaret ve turizm gibi Bölge'nin rekabet üstünlüğü olan alanlarda yapılacak yatırımlarla yeni iş imkânlarının yaratılması ve istihdam oranlarının artması
- Bölge'de yeni kurulan üniversitelerle Bölge'de eğitim ve hizmetler sektörü alanlarında yaşanacak olumlu gelişmeler
- GAP Eylem Planı kapsamında başlatılan SODES Programıyla 2008-2012 yılları arasında toplam 600 milyon TL'nin sosyal içerme, istihdam ve kültür ve sanat bileşenlerinde hazırlanacak projeleri desteklemek üzere GAP ve DAP illerine aktarılmasının öngörülmesi

TEHDİTLER

- Ülkenin iç veya dış siyasetinde yaşanabilecek gelişmelerin ayrımcılık ve ötekileştirme faaliyetlerini artırarak sosyal dışlanmışlığı ve toplumsal çekişmeleri körüklemesi
- Bölge illerinde yüksek oranlarda yaşanan yoksulluk ve işsizliğin sosyal sorunların büyümesine yol açması ve sosyal patlama potansiyeli oluşturması

Sosyal Boyut

KAMU HİZMETLERİ

GÜÇLÜ YANLAR

- Eğitim ve sağlık alanındaki kamu yatırımlarında artış olması
- Ulaşım imkânları açısından; karayolu ulaşım ağının yanı sıra demiryolu ve havayolu ulaşım olanağına sahip olması
- Bölge'de her ilde üniversite kurulmuş olması ve yeni kurulan üniversitelerin Bölge'nin gelişmesine öncü olabilecek farklı alanlara özelleşmiş olması
- İl Tarım Müdürlüklerinin destekleri ile kooperatif ve birlik sayılarının artması
- GAP Eylem Planı kapsamında Bölge'de 2012 yılına kadar yapılacak kamu yatırımlarının koordinasyonunun GAP eliyle yürütülmesi
- Güneş, rüzgâr ve su kaynaklarının enerji amaçlı değerlendirilme çabalarının bulunması ve devam eden doğalgaz, içme suyu vb. diğer altyapı projelerinin bulunması

ZAYIF YANLAR

- Sağlık ve eğitim hizmetlerinin ve altyapısının nitelik ve nicelik bakımından yetersiz ve diğer bölgelerin gerisinde kalması
- Kentsel ve kırsal alandaki ulaşım altyapısının yetersizliği, karayolu ve demiryolu ulaşımındaki yetersizlikler
- Kamu, üniversite, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasında yeterli işbirliği ve koordinasyonun bulunmaması
- Kurumsallaşmanın yetersizliği, kooperatif ve üretici birliklerinin bilgi ve teknik kapasitede yaşadığı güçlükler
- Kalitesiz kömür kullanımının yaygın olması, tarımsal amaçlı yoğun yeraltı su kaynaklarının kullanılması vb. nedenlerle çevre kirliliğinin bulunması (yeraltı ve yerüstü su kaynakları, hava ve toprak)
- Kamu kurumlarının teknik kapasite yetersizliği
- Alt yapı yatırımlarının eksikliği nedeniyle OSB ve KSS altyapısının yetersiz olması
- Elektrik dağıtım-iletim hatlarının yetersizliği nedeniyle sık sık konut elektriğinde kesintiler olması
- Şırnak'ta çıkarılan kömür madenin yüksek oranda kükürt içermesi nedeni ile hava kirliliğine yol açması, söz konusu kömürün kömür yardımı olarak vatandaşlara dağıtılması
- Sosyal Yardımların yoksullukla mücadeleye ilişkin bir strateji içermemesi, yardımların etkin ve verimli bir şekilde dağıtılmaması
- Sosyal Yardımlar yürütülürken kurumlar arası koordinasyon olmaması nedeniyle mükerrer uygulamaların olması
- Kamu hizmetlerinde denetimin etkin bir şekilde yapılamaması

FIRSATLAR

- GAP Eylem Planı ile Bölge'de toplumsal gelişimin sağlanmasına özel bir önem verilmesi ve eğitim ve sağlık alanında Bölge'ye yapılacak kamu yatırımlarında artış öngörülmesi
- Bölge'deki şehirlerin Sokak Sağlıklaştırma çalışmaları
- Üniversiteler ve ilgili kurumlar tarafından başlanan ve sürdürülen arkeolojik araştırmalar ve geliştirmeler
- Mardin Valiliği'nin IPA kapsamında kabul edilen Mardin Kültürel-Turizm Merkezi Projesi'nin uygulanmaya başlanması
- GAP Eylem Planı'nda Mardin'in yeni Turizm Çekim Merkezlerinden biri olması
- Doğalgazın yakın gelecekte Bölge'ye gelmesinin planlanması

TEHDİTLER

- GAP Kalkınma Planı'nın uzun yıllar sonuçlandırılamaması ve geciken projeler nedeniyle henüz TRC3 Bölgesi'nin kalkınmasında yeterli etkiyi yapamaması
- Ilısu Barajı'nın kültürel ve arkeolojik varlıklar konusunda yarattığı risk
- Kurumlar arası iletişim eksikliği ile teşviklerde tutarsızlığın olması
- Yeraltı sularının aşırı kullanımından doğan çevresel ve tarımsal etkiler
- Yaşanan kuraklıkların yem ve su alanlarını tehdit etmesi
- Doğal kaynakların işlenmesine yönelik kamu yatırımlarının ve faaliyetlerinin yetersiz kalması

6 Vizyon, Gelişme Eksenleri ve Stratejik Öncelikler

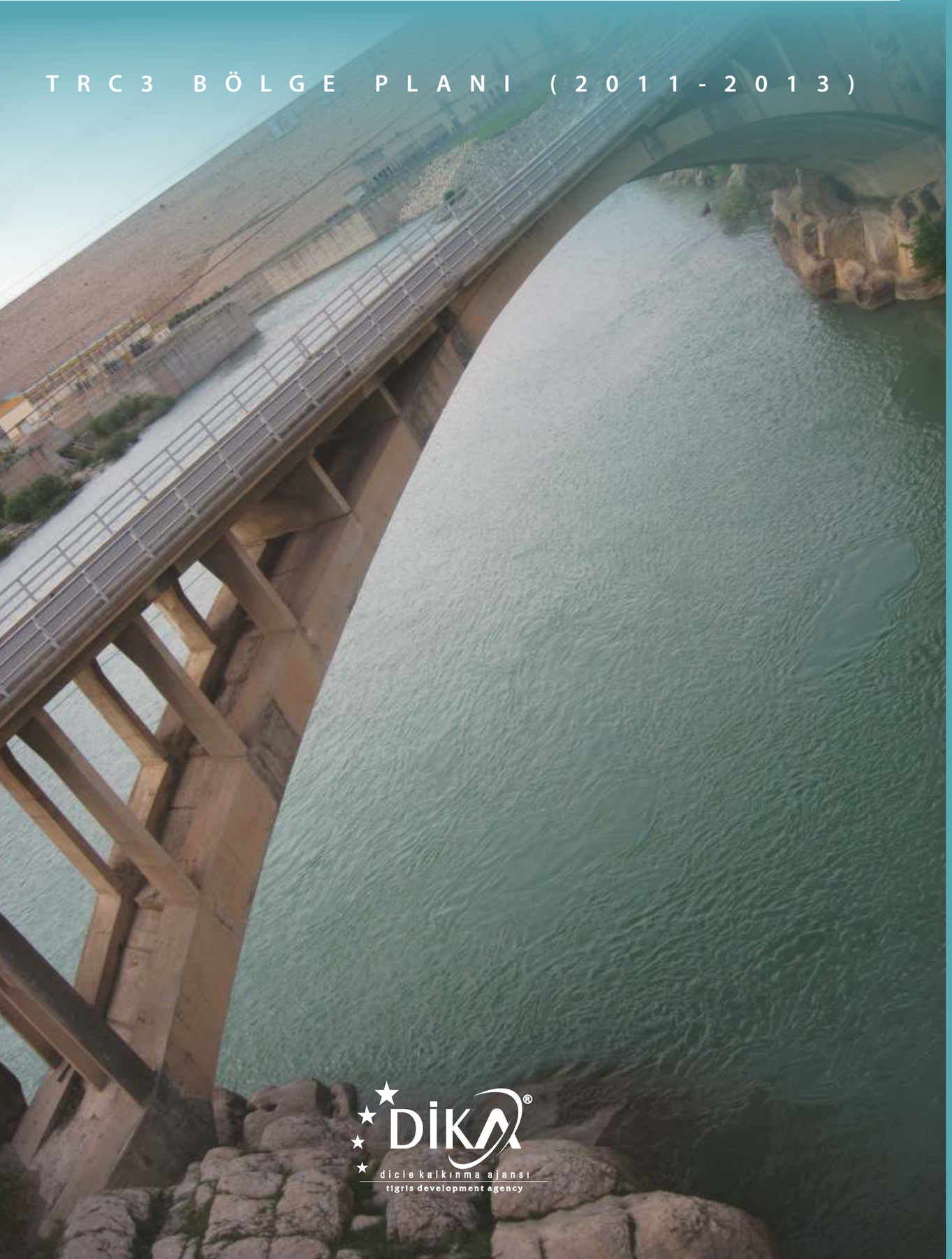

6

6.1 Vizyon

'Zengin tarihi ve kültürel mirasını, doğal sermayesini ve jeo-stratejik konumunu akılcı, yenilikçi ve katılımcı bir yaklaşımla etkin ve sürdürülebilir bir şekilde değerlendirerek; yeniden üretim, ticaret ve medeniyet merkezi olmayı başarmış, istikrar içinde gelişen, herkesin güven ve umutla yaşamak istediği bir bölge olmak'

Türkiye'nin Ortadoğu'ya açılan ticaret yolları ve Mezopotamya Ovası'nın verimli toprakları üzerinde kurulu, doğal kaynaklar bakımından zengin, farklı kültürlerin bir arada yaşadığı ve geçmişte yaşamış türlü medeniyetlerin eserlerini barındıran TRC3 Bölgesi, günümüzde Türkiye'nin ekonomik ve sosyal göstergelerde en gerilerde yer alan bölgelerinden biridir.

Bölge, ülkedeki sanayi ve ticaretin gelişiminin uzun yıllar gerisinde kalmış, başta altyapı ve finansman imkânlarının zayıf olmasından kaynaklanarak üretimini diğer pazarlara satmak yerine yerelde değerlendirmiştir. Son yıllarda sınır komşusu Irak ve diğer ülkelerle artan ticaret imkânları ve bunun paralelinde sanayide yaşanan gelişmeler, Bölge'nin yeniden bir **üretim ve ticaret merkezi** haline gelmesi için önemli bir fırsat olmuştur. Bölge'de, sulama imkânlarının azlığı, teknoloji kullanımının yetersizliği gibi sebeplerle tarımdan yeterince verim alınamazken, GAP projesinin tamamlanmasıyla Bölge'nin sahip olduğu verimli toprakların daha etkin değerlendirilmesine yönelik imkânlar artacaktır. Bölge'nin sahip olduğu kültürel ve turistik değerler ise Mardin ve çevresinde yoğunlaşmakta olup, turizm sektörü de son yıllarda hızlı ve etkileri yayılan bir şekilde gelişerek Bölge'nin çeşitli kültürel etkinliklere ev sahipliği yapan bir **medeniyet merkezi** olma yolunda ilerlemesine olanak sağlamıştır. Tüm bu gelişmeler ışığında TRC3 Bölgesi vizyonu paydaşlardan da alınan geribildirimler doğrultusunda aşağıdaki şekilde belirlenmiştir.

'Zengin tarihi ve kültürel mirasını, doğal sermayesini ve jeostratejik konumunu akılcı, yenilikçi ve katılımcı bir yaklaşımla etkin ve sürdürülebilir bir şekilde değerlendirerek; yeniden üretim, ticaret ve medeniyet merkezi olmayı başarmış, istikrar içinde gelişen, herkesin güven ve umutla yaşamak istediği bir bölge olmak'

6.2 Gelişme Eksenleri ve Stratejik Öncelikler

Planlama sürecinde geniş katılımlı paydaş toplantılarında Dokuzuncu Ulusal Kalkınma Planı öncelikleri doğrultusunda "Rekabet edebilirlik", "İstihdam", "Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışma" ile "Kamu Hizmetleri" temaları altında Bölge'de öne çıkan temel sorunlar önceliklendirilmiştir. GZFT analizi de yine aynı başlıklar altında gerçekleştirilerek ulusal önceliklerle Bölge'deki güçlü, zayıf yönlerin, fırsat ve tehditlerin buluştuğu alanlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Mevcut durum analizinde sosyal yapı, genel ekonomik göstergeler ile tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinde Bölge'nin mevcut durumu analiz edilmiş, dış çevre analizi kapsamında ise Bölge'nin yakın çevresindeki gelişmeler değerlendirilmiştir. Ulusal ve bölgesel gelişme eksenleri ile stratejik amaçların ilişkisi Tablo 5'de gösterilmektedir.

Bölgesel gelişmenin sağlanması günümüzde bölgelerin rekabet gücünün artırılması üzerine kurulmuştur. TRC3 Bölgesi için bölgesel gelişmenin sağlanması, ekonomik alanda Bölge'nin öncelikle iş ve yatırım yapılabilir hale gelmesini sağlayacak **finansman, teknik destek, altyapı, pazarlama ve işgücü** gibi birden fazla sektörü yatay kesen alanlarda tedbirlerin alınması, bunun paralelinde Bölge'nin **coğrafi konumuna ve içsel potansiyeline dayalı rekabet avantajına ve istihdam yaratma kapasitesine sahip turizm, inşaat, yenilenebilir enerji, tarım, madencilik** gibi sektörlerin geliştirilmesine ve **sanayi üretiminin** ihracata dayalı, istihdam yoğun, katma değeri yüksek ürünler ve yan sanayi ürünleriyle çeşitlendirilmesine yönelik özel stratejiler uygulanarak bu sektörlerin rekabet gücünün ve yarattığı istihdamın arttırılması üzerine kuruludur. Ekonomik alandaki tüm bu gelişmelerin ise **beşeri gelişme ve sosyal içermenin sağlanması; kentsel çevrenin iyileştirilmesi ve sürdürülebilir şehirleşmenin sağlanması; kurumsal kapasite ve yönetişimin** geliştirilmesi alanındaki ilerlemelerle desteklenerek sosyal kalkınmanın ve sürdürülebilirliğin sağlanması gerekmektedir. Bölgesel gelişme eksenleri doğrultusundaki stratejik amaçlar ve öncelikleri gösteren özet şemaya Tablo 6'da yer verilmiştir.

Tablo 5: Ulusal ve bölgesel gelişme eksenleri

Ulusal Gelişme Eksenleri 9. UKP (2009-2013)	Bölge Planı Çalıştayları	TRC3 Bölgesel Gelişme Eksenleri	TRC3 Bölge Planı Stratejik Amaçlar (2011-2013)
Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi	Bölgesel Gelişmenin Sosyal Boyutu	BEŞERİ GELİŞME ve SOSYAL İÇERME	1 Bölge'de Sosyal Göstergelerde Ülke Ortalamalarına Yaklaşılması ve Sosyal İçermenin Geliştirilmesi
Kamu Hizmetlerinde Kalitenin ve Etkinliğin Artırılması		İYİLEŞTİRİLMİŞ KENTSEL ÇEVRE ve SÜRDÜRÜLEBİLİR ŞEHİRLEŞME	2 Kentsel Fiziki ve Sosyal Altyapının Geliştirilmesi ve Doğal Kaynakların Etkin Kullanımı
Rekabet Gücünün Artırılması	Bölgesel Gelişmenin Ekonomik Boyutu	UYGUN YATIRIM ORTAMI ve REKABETÇİLİK	3 Bölge'de Yatırıma Elverişli Altyapı ve Emek Piyasası Koşullarının oluşturulması; Finansman, Danışmanlık ve Tanıtım Kapasitesinin Geliştirilmesi Yoluyla Bölge'nin Rekabetçilik Düzeyinin Artırılması
İstihdamın Artırılması		SEKTÖREL GELİŞME	4 Bölge'de Rekabet Avantajına ve İstihdam Yaratma Kapasitesine Sahip Sektörlerin Geliştirilmesi
Bölgesel Gelişmenin Sağlanması	Bölgesel Gelişmenin Yönetişimi	KURUMSAL KAPASİTE ve BÖLGESEL KALKINMANIN YÖNETİŞİMİ	5 Bölge'de Kurumsal Kapasitenin Güçlendirilmesi, Kurumlararası İşbirliklerinin Artırılması Yoluyla Yönetişim Geliştirilmesi

Tablo 6: Gelişme eksenleri, stratejik amaç ve öncelikler

GELİŞME EKSENLERİ	BEŞERİ GELİŞME ve SOSYAL İÇERME	İYİLEŞTİRİLMİŞ KENTSEL ÇEVRE ve SÜRDÜRÜLEBİLİR ŞEHİRLEŞME	UYGUN YATIRIM ORTAMI ve REKABETÇİLİK	SEKTÖREL GELİŞME	KURUMSAL KAPASİTE ve BÖLGESEL KALKINMANIN YÖNETİŞİMİ
AMAÇ	1. Bölge'de sosyal göstergelerde ülke ortalamalarına yaklaşılması ve sosyal içermenin geliştirilmesi.	2. Kentsel fiziki ve sosyal altyapının geliştirilmesi ve doğal kaynakların etkin kullanımının sağlanması.	3. Bölge'de yatırıma elverişli altyapı ve emek piyasası koşullarının oluşturulması; finansman, danışmanlık ve tanıtım kapasitesinin geliştirilmesi yoluyla Bölge'nin rekabetçilik düzeyinin artırılması.	4. Bölge'nin coğrafi konumu ve içsel potansiyeline dayalı rekabet avantajına ve istihdam yaratma kapasitesine sahip sektörlerin geliştirilmesi.	5. Bölge'de kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi, kurumlar arası işbirliklerinin artırılması yoluyla yönetişimin geliştirilmesi.
STRATEJİK ÖNCELİKLER	1.1 Eğitime erişimin artırılması ve eğitim hizmetlerinin iyileştirilmesi	2.1 Bölge'de temel altyapı eksikliklerinin giderilmesi için içme suyu ve kanalizasyon altyapısının geliştirilmesi	3.1 Bölge yatırımcı ve girişimcilerine yönelik finansman kaynaklarının, danışmanlık, kurumsal ve teknik destek hizmetlerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması	4.1 Bölge sanayisinde kümelenme potansiyelinin değerlendirilmesi, yan sanayinin geliştirilmesi ve katma değeri yüksek ürünlerin üretiminin artırılması yoluyla iş ve üretim alanlarının çeşitlendirilmesi	5.1 Bölge'de kamu kurum ve kuruluşlarında kurumsal kapasitenin geliştirilmesi
	1.2 Dezavantajlı grupların toplumsal ve ekonomik yaşama katılımının artırılması ve yoksullukla etkin mücadele sağlanması	2.2 Ortak kullanıma yönelik sosyal altyapı eksikliklerinin giderilmesi ve sosyal donatıların çoğaltılması	3.2 Ulaştırma altyapısının iyileştirilmesi	4.2 Bölge turizminin kapasite, altyapı ve hizmet niteliklerinin geliştirilerek ve çeşitlendirilerek rekabet edebilirliğinin artırılması	5.2 Bölge'de birlikler ve sivil toplum kuruluşları temelinde örgütlenme düzeyinin geliştirilmesi
	1.3 Sağlık hizmetlerine erişimin artırılması ve hizmet kalitesinin iyileştirilmesi	2.3 Konutlara temiz ve sürekli enerji arzının sağlanması	3.3 Sanayi bölgelerinin altyapısının geliştirilmesi	4.3 İnşaat sektörüne yönelik üretim ve hizmet kapasitesinin artırılması	5.3 Bölge'de üniversite, özel sektör, sivil toplum ve kamu kuruluşları arasında koordinasyon ve işbirliğinin artırılması
	1.4 Bölge'de sosyal alanda araştırma kapasitesinin geliştirilmesi	2.4 Bölge'de çevre kirliliğine neden olan atıkların kaynakta azaltılması, arıtılarak alıcı ortamların korunması	3.4 Tarımsal altyapının güçlendirilmesi	4.4 Lojistik sektörü altyapısının geliştirilmesi	
	1.5 Bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımının bilgiye erişim odaklı olarak geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması	2.5 Su kaynaklarının etkin kullanılması yoluyla altyapı hizmetlerinin etkinliğinin artırılması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması	3.5 Bölge'nin dış ticari ilişkilerinin geliştirilmesi	4.5 Bölge'de işletilmeyen madenlerin ekonomiye kazandırılması, işletilen madenlerden alınan verimin artırılması ve alternatif alanlarda değerlendirilmesiyle madencilik sektörünün Bölge'ye sağladığı katma değerin artırılması	
		2.6 Kentsel gelişme alanları planlanırken doğal afet risklerinin ve koruma/kullanma dengesinin gözetilmesi	3.6 Bölge'deki emek piyasası ihtiyaçları ve mevcut işgücü nitelikleri arasındaki uyuşmazlığın azaltılması	4.6 Bölge'nin yenilenebilir enerji potansiyelinin ortaya çıkarılması ve değerlendirilmesi	
			3.7 İşletmelerde enerji verimliliği uygulamalarının yaygınlaştırılması	4.7 Küçük ölçekli hayvancılık işletmelerinin teknik ve mali kapasitelerinin artırılarak rekabetçi düzeye getirilmeleri	
			3.8 İşletmelerin tanıtım, markalaşma ve pazarlama kapasitesinin geliştirilmesi	4.8 Bölge'de tarımsal üretim değer zincirinin güçlendirilmesi, yenilikçi uygulamaların yaygınlaştırılması ve rekabetçi ürünlere odaklanma yoluyla tarımsal potansiyelin etkin ve sürdürülebilir şekilde değerlendirilmesi	
			3.9 Bölge'nin ulusal ve uluslararası tanıtımının geliştirilmesi		

GELİŞME EKSENLERİ ve STRATEJİK ÖNCELİKLERİN İLİŞKİLENDİRİLMESİ

Bölge Planı'nda, aynı gelişme ekseni altında yer alan öncelikler, gelişme ekseni altında yer alan "Stratejik Amaç"a ulaşılması doğrultusunda birbirini tamamlamaktadır.

Farklı gelişme eksenleri altında yer alan stratejilerden "yatırım ortamı ve rekabetçilik" stratejileri ile "sektörel gelişme" stratejileri birbirleri ile uyumlu bir şekilde kalkınmanın ekonomik boyutuna hizmet etmektedir. "İyileştirilmiş kentsel çevre ve sürdürülebilir şehirleşme" gelişme ekseninin sosyal altyapı ile ilgili stratejileri "beşeri gelişme ve sosyal içerme" stratejilerini tamamlarken, fiziki altyapıya ilişkin stratejiler de "sektörel gelişme" ve "uygun yatırım ortamı ve rekabetçilik" stratejileri ile uyumludur.

"Kurumsal kapasite ve bölgesel kalkınmanın yönetişimi" altında yer alan stratejiler ise tüm gelişme eksen-lerini tamamlayıcı bir nitelik arz etmektedir (Şekil 1).

Şekil 1: Gelişme eksenleri ve stratejik önceliklerin ilişkilendirilmesi

Gelişme Eksenleri		Beşeri Gelişme ve Sosyal İçerme					İyileştirilmiş Kentsel Çevre ve Sürdürülebilir Şehirleşme									Uygun Yatırım Ortamı ve Rekabetçilik									Sektörel Gelişme								Kurumsal Kapasite ve Bölgesel Kalkınmanın Yönetişimi		
		SÖ1.1	SÖ1.2	SÖ1.3	SÖ1.4	SÖ1.5	SÖ2.1	SÖ2.2	SÖ2.3	SÖ2.4	SÖ2.5	SÖ2.6	SÖ3.1	SÖ3.2	SÖ3.3	SÖ3.4	SÖ3.5	SÖ3.6	SÖ3.7	SÖ3.8	SÖ3.9	SÖ4.1	SÖ4.2	SÖ4.3	SÖ4.4	SÖ4.5	SÖ4.6	SÖ4.7	SÖ4.8	SÖ5.1	SÖ5.2	SÖ5.3
Beşeri Gelişme ve Sosyal İçerme	SÖ1.1		1	1	1													1					1										
	SÖ1.2	1		1		1	1	1		1																						1	1
	SÖ1.3	1	1		1	1	1	1	1																								
	SÖ1.4			1				1																									
	SÖ1.5	1			1			1		1																							
İyileştirilmiş Kentsel Çevre ve Sürdürülebilir Şehirleşme	SÖ2.1					1		1		1																							
	SÖ2.2			1		1	1			1																							
	SÖ2.3		1				1				1																						
	SÖ2.4							1						1																			
	SÖ2.5						1		1			1				1																	
	SÖ2.6										1																						
Uygun Yatırım Ortamı ve Rekabetçilik	SÖ3.1																			1		1											
	SÖ3.2							1		1					1								1										1
	SÖ3.3								1					1					1			1									1		
	SÖ3.4																1													1	1		
	SÖ3.5													1		1		1															
	SÖ3.6			1		1												1				1											1
	SÖ3.7																		1														
	SÖ3.8															1				1													
	SÖ3.9																				1		1									1	
Sektörel Gelişme	SÖ4.1																					1											
	SÖ4.2		1																				1										
	SÖ4.3																							1									
	SÖ4.4																	1							1								
	SÖ4.5																									1							
	SÖ4.6			1					1										1								1						
	SÖ4.7													1			1			1									1				
	SÖ4.8																1						1							1			
Kurumsal Kapasite ve Bölgesel Kalkınmanın Yönetişimi	SÖ5.1			1		1			1				1		1										1						1		
	SÖ5.2		1											1								1										1	
	SÖ5.3	1	1																												1		1

GELİŞME EKSENİ 1

BEŞERİ GELİŞME ve SOSYAL İÇERME

TRC3 Bölgesi'nde son yıllarda artan ihracat ve altyapı imkânlarına bağlı olarak ekonomide yaşanan gelişmelere rağmen eğitim, sağlık, dezavantajlı grupların sosyal ve ekonomik yaşama katılımı, bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımı gibi göstergelerde Bölge, ülke genelinde son sıralarda yer almaya devam etmektedir. Bölge'de yaygın işsizlik ve yoksulluk Bölge'nin dışa göç veren bir bölge olmasına sebep olmaktadır. Bölge'de çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından sosyal destekler ve projeler uygulanırken, Bölge'deki yoksulluğun boyutları, göç hareketleri ve bunların nedenleri tam olarak ortaya konamamakta, sağlanan yardımların ve desteklerin etki analizleri gerçekçi bir şekilde yapılmamaktadır.

Bölge'de sosyal göstergelerde öncelikli amaç ülke ortalamalarına yaklaşılması ve sosyal içermenin geliştirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda, eğitim altyapısının ve eğitime erişimin geliştirilmesi, dezavantajlı grupların (kadınlar, çocuklar, gençler, yoksullar ve engelliler) sosyal ve ekonomik yaşama katılımının artırılması ve Bölge'de geniş boyutlara ulaşan yoksullukla etkin mücadele sağlanması, sağlık hizmetlerine nüfusun tüm kesimlerinin erişiminin geliştirilmesi, Bölge'de tüm müdahalelere rağmen süregelen çeşitli sosyal sorunların nedenlerinin anlaşılması ve boyutlarının ortaya konması için derinlemesine araştırmalar yapılması ve Bölge nüfusunun birbiriyle ve dış çevre ile etkileşiminin sağlanması, bilgiye ve sosyal hizmetlere çevrimiçi erişim altyapısının hazırlanması amacıyla bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımının yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Gelişme Ekseni: BEŞERİ GELİŞME ve SOSYAL İÇERME

Amaç 1. Bölge'de sosyal göstergelerde ülke ortalamalarına yaklaşılması ve sosyal içermenin geliştirilmesi

Stratejik Öncelik: 1.1

Eğitime erişimin artırılması ve eğitim hizmetlerinin iyileştirilmesi

Mevcut Durum / Açıklamalar

TRC3 Bölgesi'nde okullaşma oranı ilköğretimden sonra büyük oranda düşmektedir. Bu durum gelecek nesillerin istihdam edilebilirliklerinin düşük olmasına ve Bölge'deki işgücü profilinin düşük kalmasına sebep olabilecektir. Okullaşma oranlarının düşmesinde ailelerin özellikle kız çocuklarını okuldan almasının yanında, eğitim altyapısı, mesafeler ve öğretmen yetersizliği nedeniyle eğitim hizmetlerinin Bölge'de nüfusun tamamına ulaştırılamaması, ailelerin gelir düzeyinin yetersizliği gibi nedenler de bulunmaktadır. Bu nedenle ortaöğretim okullaşma oranı sadece kız çocuklarında değil erkek çocuklarında da Türkiye ortalamasına göre düşük seyretmektedir. (Türkiye Ortaöğretim Net Erkek Okullaşma Oranı: % 52,79, TRC3: % 44,7)

Kız ve erkek öğrencilerin ortaöğretim okullaşma oranının artırılması için ortaöğretim olanağından yoksun olan köylerde yaşayan ve eğitimlerine devam etmek için uzak şehirlere gitmek zorunda kalan öğrencilerin kendilerine en yakın yerleşimdeki ortaöğretim kurumuna yerleştirilmelerinin kolaylaştırılması, barınma ve diğer ihtiyaçların karşılanmasındaki sorunların azaltılması gerekmektedir.

Okulöncesi ve ilköğretim kademelerinde kız ve erkek çocukların okullaşma oranları birbirlerine yakın değerler sergilerken (TRC3 İlköğretim Net Erkek Okullaşma Oranı Erkek: % 97,31, Kadın: % 96,95), ortaöğretim kademesinde kız ve erkek çocukların okullaşma oranlarında büyük fark oluşmaktadır (TRC3 Ortaöğretim Net Erkek Okullaşma Oranı: % 52,79, Kadın: % 35,73). Bu durum kız çocuklarının zorunlu eğitim kademesinden sonra büyük oranda eğitim hizmetlerinden yararlanamadıklarına işaret etmektedir.

Kız çocuklarının okullaşma oranının artırılması için kız çocuklarının okula devam etmeleri konusunda ailelere yönelik bilinçlendirme faaliyetleri yürütülerek özellikle kırsal kesimde kız çocuklarının ilköğretim sonrası okul terklerinin önüne geçilmesinin, 'Haydi Kızlar Okula' vb kampanyaların artırılarak cinsiyet ayrımcılığı ve çocuk hakları konusunda il ve ilçe düzeyinde bilinçlendirme yapılmasının, SYDGM tarafından yürütülen ŞNT uygulamalarının Bölge'de sürdürülebilir olarak yürütülmesinin, dezavantajlı kız öğrencilerin ortaöğretimde de taşımalı eğitimden faydalanması ya da yurt imkânlarının artırılmasına yönelik çalışmaların katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Bölge'de derslik başına düşen öğrenci sayısı ilköğretim, ortaöğretim ve genel ortaöğretimde Türkiye ortalamasının oldukça üzerinde yer almaktadır. Derslik sayısının yetersizliği ikili eğitim uygulamalarına neden olmakta bu da eğitim kalitesine olumsuz yansımaktadır. Eğitim kurumlarının fiziki ve teknolojik altyapısının geliştirilmesi önem arz etmektedir. Bu kapsamda eğitim ve öğretim için bina, malzeme ve fiziksel altyapı temini, yatırım ve donatım hizmetlerinin yürütülmesi, okullardaki fiziki mekân ihtiyaçlarının giderilmesi, uzun dönemli insan kaynakları planlaması yapılması ve Bölge'de yüksek düzeyde yaşanan eğitim sirkülâsyonunun önlenmesi, okullardaki fiziki ve teknolojik altyapının iyileştirilmesi, gerekli donatım malzemelerinin sağlanması derslik sayısı ve öğretmen ihtiyacının giderilerek ikili eğitim uygulamalarının önüne geçilmesi gerekmektedir.

Bölge'de yüksek düzeyde eğitmen sirkülâsyonu yaşanmaktadır. Bu durum hem öğrenci motivasyonunu düşürmekte hem de öğretmenlerin adaptasyonunu güçleştirmektedir. Eğitim kurumlarında sosyal, kültürel, sportif, teknolojik ve sanatsal faaliyetlerin teşvik edilmesi önem taşımaktadır. Bunun için okullarda gerekli teknolojik ve fiziksel altyapının oluşturulmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Okulöncesi okullaşma oranları henüz ülke genelinde de düşük olmakla birlikte (Türkiye: % 37,9, TRC3: % 34), Bölge'de hane halkı büyüklüğü, kadın okuryazarlık oranının düşüklüğü, Türkçe bilmeyen nüfusun büyüklüğü düşünüldüğünde Bölge için ülke geneline göre daha kritik bir öneme sahiptir. Okulöncesi okullaşma oranının arttırılması için Bölge'de okulöncesi eğitim altyapısının geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Üst Ölçekli Planlarla İlişkisi

9. UKP Bölüm 7.3.1., Madde:582-590
GAP Eylem Planı Eylem No: SG.1.1, SG.1.2, SG.1.3, SG.1.4
Milli Eğitim Bakanlığı Stratejik Planı (2010-2014)

Paydaşlar

Kaymakamlıklar, İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri, Sivil Toplum Kuruluşları, Yerel Yönetimler

Olası Finansman Kaynakları

DİKA Doğrudan Faaliyet Desteği, SODES, SYDGM ŞNT Yardımları, MEB, sosyal sorumluluk kampanyaları (Haydi Kızlar Okula vs.)

Performans Göstergeleri

- Kız çocukları ortaöğretim okullaşma oranı
- Ortaöğretim net okullaşma oranı
- İlköğretim derslik başına düşen öğrenci sayısı
- Ortaöğretim derslik başına düşen öğrenci sayısı
- Okulöncesi okullaşma oranı

Hedefler

1.1.1 Ortaöğretim okullaşma oranının artırılması

1.1.2 Kız çocuklarının okullaşma oranının artırılması

1.1.3 Eğitim altyapısının iyileştirilmesi ve öğretmen sirkülâsyonunun önüne geçilmesi

1.1.4 Okul öncesi okullaşma oranının artırılması

Gelişme Ekseni: BEŞERİ GELİŞME ve SOSYAL İÇERME

Amaç 1. Bölge'de sosyal göstergelerde ülke ortalamalarına yaklaşılması ve sosyal içermenin geliştirilmesi

Stratejik Öncelik: 1.2

Dezavantajlı grupların toplumsal ve ekonomik yaşama katılımının artırılması ve yoksullukla etkin mücadele sağlanması

Mevcut Durum / Açıklamalar

TRC3 Bölgesi'nde bulunan başlıca dezavantajlı gruplar yoksullar, işsizler, kadınlar, gençler, çocuklar ve engellilerdir.

TRC3 Bölgesi % 75,47 kadın okuryazarlığı ile okuryazarlık oranında Türkiye ortalamasının (% 86,54) çok gerisinde kalmaktadır. Bölge, okuryazarlık oranı ve köy okuryazarlık oranında Düzey 2 Bölgeleri arasında son sırada bulunmaktadır. Bölge'de erkeklerin % 92'si okuryazarken kadınların yalnızca % 75'ü okuryazardır.

TRC3 kırsalında kadın okuryazarlığı % 48 düzeyine düşmektedir. Kadın okuryazarlığının artırılması en başta Bölge nüfusunun en geniş kesimi olan 0-14 yaş grubunun gelişimini olumlu etkileyerek Bölge'nin geleceğine etki edecektir.

Tarım sektöründen uzaklaşan kadınlar eğitim seviyesinin düşüklüğü, çok çocukluluk, dil sorunu, geleneksel yapı gibi nedenlerle toplumsal ve ekonomik hayata yeterli düzeyde katılamamaktadır. Bölge % 10,2 kadın işgücü katılımıyla bu konuda son sıralarda yer almaktadır. Kadına yönelik şiddet de Bölge'de önemli boyuttadır ve konuya ilişkin önlemler alınması önem taşımaktadır.

Bölge'de kadınlara rehberlik hizmeti verecek olan toplum merkezleri ve aile danışma merkezleri yeterli düzeyde değildir. Bölge'de yalnızca 2 Aile Danışma Merkezi ve 9 Toplum Merkezi bulunmaktadır. Bölge'de GAP BKİ koordinasyonunda faaliyet gösteren 21 adet ÇATOM bulunmakta ve kadınlara mahalle düzeyinde ulaşarak çeşitli sosyal ve ekonomik aktivitelere katılımını sağlamaktadır. Bu merkezlerin yaygınlaştırılması, kapasitesinin ve teknik imkânlarının artırılmasıyla daha fazla sayıda kadına ulaşması ve Bölge'deki kadın sorunlarının çözümünde daha etkin olması beklenebilecektir. Bunun dışında Bölge'de DİKA ve diğer kurumlar tarafından yürütülen destek programlarında kadınların yönetici ve uygulayıcı konumunda olduğu ve kadınların sosyal ve ekonomik yaşamını destekleyen projelerin özendirilmesi ve desteklenmesi bu alanda ÇATOM'lar dışında da yeni bir kaynak yaratabilecektir. Kadınların işgücüne ve istihdama katılımını artırmak için ise özellikle tarımdan kopan nüfusu hedefleyen meslek edindirme programlarının, istihdam garantili meslek kurslarının ve ev eksenli, esnek çalışma yöntemlerinin Bölge'de daha fazla sayıda kadına erişmesi sağlanmalıdır. Kadınların eğitim ve istihdama katılımının artmasıyla birlikte hane içi şiddet oranında belli bir düşüş beklenmekle birlikte Bölge'de uygulanacak bilinçlendirme çalışmaları ve danışma faaliyetleriyle hane içi şiddet olaylarıyla da mücadele edilmeli, hane içi şiddete uğrayan kadınlara yönelik danışmanlık ve rehabilitasyon imkânları sağlanmalıdır. Aile danışma merkezinin olmadığı ya da hedef kitlenin danışma merkezi hakkında bilgisi olmadığı durumlarda, saha taraması yapan kadın STK'larının ve ÇATOM'ların kadınların kamu hizmetlerine erişiminde aracı rol oynadığı görülmektedir. Bu nedenle Bölge'de kadın sorunlarının çözümünde kadın STK'ları ve ÇATOM'ların kapasitesinin güçlendirilmesi kilit bir rol oynamakta, bilinçlendirme faaliyetlerinin söz konusu kuruluşlar aracılığıyla yürütülmesinin önemi anlaşılmaktadır. Öte yandan, bu alandaki kamu hizmetleri de iyileştirilerek kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda koruyucu hizmet olarak tedavi ve rehabilitasyon merkezlerinin sayısı ve kapasitesi arttırılmalıdır.

Bölge'deki bir diğer dezavantajlı grup olan çocuklar, Bölge nüfusunun % 41'ini oluşturmaktadır. Türkiye'de genel doğurganlık hızı ‰ 71,24 iken bu oran Bölge'de ‰ 123,71 seviyesindedir. Yüksek bebek ölüm oranları ve yüksek doğurganlık hızları Bölge'de anne ve çocuk sağlığı alanında büyük eksiklikler olduğuna işaret etmektedir. Bölge'de anne eğitimlerine önem verilmesinin sosyal gelişme üzerine çarpan etkileri büyük olacaktır. Hane halkı büyüklüğünün yüksek, gelir düzeyinin düşük olması, annelerin düşük eğitim düzeyi, okul öncesi eğitim olanaklarının yetersizliği gibi faktörlerle birleştiğinde Bölge'de sosyal içerme politikaları ve projelerinin özellikle çocukları ve anneleri hedef alması yerinde olacaktır. Bu kapsamda koruyucu anne ve çocuk sağlığı hizmetlerinin sağlanması önem taşımaktadır.

Bölge'de bir diğer dezavantajlı grup olan gençler, Bölge nüfusunun % 21'ini oluşturmaktadır. Bölge'de genç işsizlik oranı (% 17,7), genel işsizlik oranından (% 11,8) yüksektir. Bölge'de bulunan üniversiteler yeni kurulmuş olup gençlerin faydalanabileceği sosyal ve kültürel imkânlar sınırlıdır. Gençlerin danışmanlık alabileceği, sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerde bulunabileceği merkezlerin sayısının artırılması gençlerin becerilerini geliştirerek daha üretken bireyler olmalarını sağlayacaktır. Bölge'de ortaöğretim okullaşma oranının düşüklüğü göz önünde bulundurulduğunda işgücüne ve eğitime dâhil olmayan genç nüfusa yönelik sosyal imkânların geliştirilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır.

TRC3 Bölgesi'nde bulunan 32.129 özürlü birey, nüfusun % 1,63'ünü oluşturmaktadır (ÖZİDA, 2009). Bölge'de bulunan 2 adet özel özürlü bakımevinin kapasitesi toplam 84 kişiliktir. Bölge'deki genel gelir düzeyi ve imkânlar düşünüldüğünde özürlülere yönelik sosyal hizmetlerin geliştirilmesi, özürlülerin sosyal ve ekonomik yaşama katılımının desteklenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Sosyal yardım faaliyetleri yoksullukla mücadele stratejisinden yoksun şekilde nakit transferi yoluyla gerçekleştirilmektedir. Çalışabilir durumda olup uzun süredir işgücü piyasasının dışında kalmış kentli nüfusun veya köyden kente göçüp kentsel işgücüne dâhil olamayan kesimlerin ve işsizlerin istihdam edilebilirliğini artırmak yönündeki çabalar yetersizdir. TRC3 Bölgesi'ne azımsanmayacak ölçüde sosyal yardım aktarılmakta ancak bu yardımlara yönelik bir etki değerlendirmesi yapılmamaktadır.

Sosyal yardımlar insanları yardımla yaşama kültürüne itmekte, işgücü dışına çıkmasına ya da kayıt dışı istihdama yöneltmektedir. Bölge içinde yoksulluk taraması yapılarak, yüksek riskli yerleşim alanlarına odaklanma sağlayacak yoksullukla mücadele programlarının geliştirilebilmesi için bu alanda faaliyet gösteren kurum ve kuruluşların ortak kullanımına açık bir yoksulluk haritasına ihtiyaç duyulmaktadır. Sosyal yardım alanında faaliyet gösteren kurumlar arasında koordinasyon olmaması nedeniyle sosyal yardımlarda mükerrer uygulamalarla karşılaşılmaktadır. SOYBİS sisteminin bu alanda faaliyet gösteren kuruluşlar tarafından kullanılmaya başlanması yardım talebinde bulunan kişilerin başka kurumlar tarafından aldığı yardımların görülebilmesini sağlamaktadır. Ancak sosyal yardımlar alanında çalışan kurum ve kuruluşların yoksullukla mücadelede bireylerin üretken duruma geçmesini sağlayacak birbirini tamamlayıcı stratejiler üretmesi, uygulaması ve etki değerlendirmelerini yapmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Stratejik Öncelik: 1.2

Dezavantajlı grupların toplumsal ve ekonomik yaşama katılımının artırılması ve yoksullukla etkin mücadele sağlanması

Üst Ölçekli Planlarla İlişkisi

9. UKP Bölüm 7.3.3., Madde: 628,621
GAP EP Eylem No: SG.4.4, SG.4.5, SG.4.6, SG.4.1, SG.4.2, SG.4.3,
Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı (2008-2013),
Kırsal Kalkınma Planı,
Türkiye İş Kurumu Stratejik Planı (2008-2012),
SHÇEK Stratejik Planı (2010-2014),
SYDGM Stratejik Planı (2009-2013),
Sosyal Güvenlik Kurumu Stratejik Planı (2010-2014)

Mevzuat İlişkisi

4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunun Geçici 7'nci Maddesi
5393 Sayılı Belediye Kanunu, 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu, 3294 Sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu

Paydaşlar

GAP BKİ, Valilikler, Kaymakamlıklar, Yerel yönetimler (kadın, çocuk, gençlik, engelli meclisleri vs.), İl Milli Eğitim Müdürlükleri, Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri, ÇATOM'lar, Halk Eğitim Merkezleri, kadın konusunda çalışan STK'lar ve kadın kooperatifleri, üniversiteler

Olası Finansman Kaynakları

DİKA Doğrudan Faaliyet Desteği, SODES, SYDV destekleri, MFİB, AB Yaşam Boyu Öğrenme Programı, kurumsal sosyal sorumluluk projeleri, kurumların öz kaynakları.

Performans Göstergeleri

- Kadın okuryazarlık oranı
- Bebek ölüm oranı
- Kadın işgücüne katılım oranı
- Genç işsizlik oranı
- Toplum merkezleri ve aile danışma merkezleri sayısı
- Kadına yönelik şiddet oranı
- Kadınların yönetici ve uygulayıcı konumunda olduğu ve kadınların sosyal ve ekonomik yaşama katılımını öngören proje sayısı
- Sosyal yardımların etki analizlerine yönelik yapılan çalışma sayısı
- Bölge'de sosyal haritalama çalışmaları sayısı
- Yeşil kart oranı
- İşsizlik oranı

Hedefler

1.2.1 Kadın okuryazarlığının özellikle kırsal kesimde yaygın eğitim ve bilinçlendirme yoluyla artırılması

1.2.2 Kadınların işgücüne katılımının yaygın eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları yoluyla artırılması

1.2.3 Kadınlara yönelik sosyal hizmet faaliyetlerinin iyileştirilmesi

1.2.4 Kadın girişimciliğinin artırılmasına yönelik destek çalışmalarının yaygınlaştırılması ve sürekliliğinin sağlanması

1.2.5 Gençlere yönelik sosyal hizmet faaliyetlerinin iyileştirilmesi

1.2.6 Çocuk ve ailelere yönelik sosyal hizmet faaliyetlerinin iyileştirilmesi

1.2.7 Engellilere yönelik sosyal hizmet faaliyetlerinin iyileştirilmesi

1.2.8 Yoksulluk kültürünün yerleşmesini önlemek için bireylerin üretken duruma geçip sürdürülebilir gelir elde etmelerinin sağlanması

1.2.9 Sosyal yardımların etki analizlerine, mekânsal odaklanmaya, kurumlar arası koordinasyona ve ihtiyaç sahiplerinin doğrudan tespit edilerek ulaştırılmasına dayalı etkin kullanımının sağlanması

Gelişme Ekseni: BEŞERİ GELİŞME ve SOSYAL İÇERME

Amaç 1. Bölge'de sosyal göstergelerde ülke ortalamalarına yaklaşılması ve sosyal içermenin geliştirilmesi

Stratejik Öncelik: 1.3

Sağlık hizmetlerine erişimin artırılması ve hizmet kalitesinin iyileştirilmesi

Mevcut Durum / Açıklamalar

Bölge kişi başına düşen uzman hekim sayısı ve yüzbin kişi başına hastane yatak sayısı gibi önemli sağlık göstergelerinde ülke genelinin altında değerler almaktadır. Bölge içinde bakıldığında sağlık göstergelerinde en ileri olan il Siirt olup en geride olan il ise Şırnak'tır. Birinci basamak sağlık hizmetlerinin yetersiz oluşu nedeni ile ikinci basamakta yığılmalar oluşmaktadır. Yüksek bebek ölüm oranları ve yüksek doğurganlık hızları Bölge'de anne ve çocuk sağlığı alanında da büyük eksiklikler olduğuna işaret etmektedir. Bölge'nin sağlık göstergelerinde geride bulunan konumuna rağmen, Bölge'de gerçekleştirilen kişi başına programlanmış sağlık yatırımları (22,09 TL), 2009 yılı itibariyle ülke genelindeki değerin (23,43 TL) altındadır.

Bölge'nin sağlık göstergelerinde ülke ortalamalarına yaklaşabilmesi için Bölge'ye yapılacak sağlık yatırımlarıyla sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi ve kapasitenin artırılması gerekecektir. Ancak Bölge'nin sağlık göstergelerinde ilerlemesi için hastane yatak kapasitesi ve sağlık personeli artışı yeterli olmayıp, Bölge'nin gelir ve eğitim düzeyi ile kırsal nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu kesimler göz önünde bulundurularak birinci basamak sağlık hizmetlerinin, aile hekimliği uygulamalarının güçlendirilmesi, halk sağlığı ve bilinçlendirme çalışmalarıyla temel sağlık bilgisinin daha fazla sayıda kişiye ulaşması sağlanmalıdır. Bölge'de özellikle kadın okuryazarlık oranının düşük olması, anne ve çocuk sağlığını olumsuz etkilemektedir. Bölge'de koruyucu anne ve çocuk sağlığı hizmetleri ile aile planlaması hizmetlerinin özellikle kırsalda daha fazla sayıda kişiye ulaşmasını sağlayacak tedbirler alınmalıdır. Bölge'de hiç Türkçe bilmeyen nüfusun (özellikle kadınlarda) büyüklüğü düşünüldüğünde, Türkçe bilmeyen nüfusun sağlık hizmetlerine ve bilinçlendirme çalışmalarına erişimini sağlayacak önlemler alınması sunulan hizmetlerin etkinliğini arttıracaktır.

Üst Ölçekli Planlarla İlişkisi

9. UKP Bölüm 7.3.2., Madde: 603-605
GAP EP Eylem No: S.G 3.2, S.G 3.2
Sağlık Bakanlığı Stratejik Planı (2010-2014)

Paydaşlar

İl Sağlık Müdürlükleri, Yerel Yönetimler, Sivil Toplum Örgütleri

Olası Finansman Kaynakları

Merkezi bütçe, GAP EP

Performans Göstergeleri

- Yüzbin kişi başına düşen uzman hekim sayısı
- Yüzbin kişi başına düşen hastane yatak sayısı
- Bölge'de kişi başına düşen kamu sağlık yatırımları
- Bebek ölüm oranı
- Doğurganlık hızı

Hedefler

1.3.1 Sağlık alanında Bölge'ye yapılan kamu yatırımlarının bölgeler arası eşitsizlikleri giderecek şekilde ülke ortalamalarının üzerinde değerler alması

1.3.2 Koruyucu anne ve çocuk sağlığı hizmetleri altyapısının güçlendirilmesi ve bilinçlendirme çalışmalarıyla yaygınlaştırılması yoluyla bebek ölüm oranının azaltılması ve genel doğurganlık hızının düşürülmesi

1.3.3 Özellikle kırsal kesimde birinci basamak sağlık hizmetleri ve aile hekimliği altyapısının iyileştirilmesi

1.3.4 Bölge'de istihdam edilen sağlık personelinin Bölge'deki vatandaşlar tarafından konuşulan dilleri öğrenmeleri için çeşitli kurslar açılması ve bu kurslara katılımın teşvik edilmesi

Gelişme Ekseni: BEŞERİ GELİŞME ve SOSYAL İÇERME

Amaç 1. Bölge'de sosyal göstergelerde ülke ortalamalarına yaklaşılması ve sosyal içermenin geliştirilmesi

Stratejik Öncelik: 1.4

Bölge'de sosyal alanda araştırma kapasitesinin geliştirilmesi

Mevcut Durum / Açıklamalar

TRC3 Bölgesi'nde ortalama hane halkı büyüklüğü (6,79-8,37), Bölge'de gizli konut ihtiyacının (aşırı kalabalık, birden çok ailenin bir arada yaşadığı konutlar) yaygınlığına işaret etmektedir. Bölge'deki konut ihtiyacının boyutlarına yönelik olarak araştırmalar yapılması ve tespit edilen veriler ışığında çözüme yönelik alternatif modeller oluşturulması gerekmektedir.

TRC3 Bölgesi göç veren bir bölgedir. 2010 yılı istatistiklerine göre TRC3 Bölgesi ‰ -5,61 net göç hızına sahiptir (TÜİK, 2010). 2010 yılı itibari ile Bölge illerinden yalnızca Batman net göç alırken, Siirt ‰ -16 ile net göç hızına göre Bölge'de en çok göç veren ildir. İller arası göç dışında, mevsimlik tarım işçiliğine bağlı göç olgusu da Bölge'nin belli ilçelerinde başta çocukların eğitime katılımı olmak üzere sosyal yaşamı etkilemektedir. Bölge içi ve dışı göç hareketlerinin tüm boyutlarıyla değerlendirilmesi ve göçe yönelik politikalar üretilebilmesi hususunda, konuya ilişkin verilere ulaşılamamaktadır. Göç olgusunun bu denli önemli boyutta olduğu Bölge'de göçe ilişkin kapsamlı araştırmalar yapılması ve mevcut durumun ortaya konulması önemli bir ihtiyaçtır.

Bölge'de yoksulluğun nedenleri ve boyutlarına ilişkin güncel verilere ulaşılamamaktadır. Bölge'deki yoksulluğun tüm boyutlarıyla ortaya konulması bu alanda yapılacak çalışmalara ışık tutacaktır. TRC3 Kalkınma Ajansı tarafından hâlihazırda Şırnak Merkez'de yürütülen ve 2011 yılı içerisinde tüm Bölge illerine yaygınlaştırılacak olan sosyal haritalama çalışması ile Bölge'deki yoksulluğa ilişkin verilere ulaşılabilecektir.

Bölge'de üniversiteler yeni kurulmuş olup Mardin, Batman ve Şırnak illerinde bulunan İktisadi ve İdari Bilimler Fakültelerinin Bölge'ye ilişkin sosyal sorunlara yönelik araştırmalar yapması teşvik edilmelidir.

Üst Ölçekli Planlarla İlişkisi

9. UKP Bölüm 7.4.2., Madde: 665
GAP EP Eylem No: SG.1.5, SG.2.6

Paydaşlar

DİKA, Üniversiteler, SYDGM, Yerel Yönetimler, Sivil Toplum Kuruluşları, Bayındırlık ve İskân İl Müdürlükleri, Belediyeler, Yerel Yönetimler, İl Sosyal Hizmetler Müdürlükleri

Olası Finansman Kaynakları

DİKA Teknik ve Doğrudan Faaliyet Destekleri, üniversitelerin öz kaynakları, TÜBİTAK, GAP

Performans Göstergeleri

- Sosyal alanda destek verilen araştırma projesi sayısı

Hedefler

1.4.1 Bölge içi ve dışı göç hareketlerine ilişkin araştırma çalışmalarıyla veri ihtiyacının karşılanması

1.4.2 Bölge'deki sosyal konut ihtiyacının tespiti ve ihtiyacın giderilmesine yönelik alternatif modellerin geliştirilmesi

1.4.3 Yoksulluğun nedenlerinin ve boyutlarının tüm boyutlarıyla kent-kır ayrımı gözetilerek araştırılması

1.4.4 Bölge'ye zorunlu göç kapsamında dönüş yapan kesimin ihtiyaçlarının tespit edilmesi ve bu kişilerin toplumsal ve ekonomik hayata entegrasyonu konusunda stratejiler oluşturulması

Gelişme Ekseni: BEŞERİ GELİŞME ve SOSYAL İÇERME

Amaç 1. Bölge'de sosyal göstergelerde ülke ortalamalarına yaklaşılması ve sosyal içermenin geliştirilmesi

Stratejik Öncelik: 1.5

Bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımının bilgiye erişim odaklı olarak geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması

Mevcut Durum / Açıklamalar

Son yıllarda önemli ölçüde artan internet kullanımına rağmen internet abone penetrasyonu ülke ortalamasının çok altındadır. Bu nedenle bu konuda bilgiye erişim odaklı bir fırsat eşitsizliği söz konusudur. Son yıllarda sabit telefon abone sayısı mobil telefon hizmetlerinin artmasına bağlı olarak düşme eğilimindedir. Ancak bina dışı nüfus kapsama oranının Bölge'de Şırnak (% 97), Siirt (% 96) ve Batman (% 96)'da düşük olması Bölge'de haberleşme kalitesinin düşük olmasına sebebiyet vermektedir. İnternet kullanımının artırılması ve mobil hizmetlerinin geliştirilmesi, Bölge'deki haberleşmenin geliştirilmesi ve bilgiye erişimin arttırılmasını sağlayacak ve Bölge'nin sosyal gelişmesine katkıda bulunacaktır. Bölge'nin mevcut gelir düzeyi göz önünde bulundurulduğunda özellikle internet kullanımının tüm kesimlere yaygınlaştırılması, bilgisayar okuryazarlığının arttırılması için eğitim sistemini de kapsayan sosyal tedbirler alınması, güvenli ve doğru internet kullanımı konusunda bilinçlendirme sağlanması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

İnternet kullanımının arttırılması ve mobil hizmetlerinin geliştirilmesi, Bölge'deki haberleşmenin geliştirilmesi ve bilgiye erişimin arttırılmasını sağlayacaktır. Bu sayede bilgiye erişim odaklı fırsat eşitsizliğinin azaltılması mümkün olacaktır.

Üst Ölçekli Planlarla İlişkisi

9.UKP Bölüm 5.2.4., Madde: 173-178
Ulaştırma Bakanlığı Stratejik Planı (2009-2013)
IV. Bölüm

Paydaşlar

TRC3 Bölgesi halkı, yatırımcılar, bilgi ve iletişim sektöründe faaliyet gösteren şirketler ve çalışanları, Sivil Toplum Kuruluşları

Olası Finansman Kaynakları

Sorumlu kuruluşlara ayrılan ödenekler, DİKA mali destek programları

İlgili DİKA Eylemi

DİKA Mali Destek Programları, mevcut durum raporları ve ihtiyaç analizi, koordinasyon toplantıları, eğitimler

Performans Göstergeleri

- Sabit internet abone penetrasyonu
- Sabit ve mobil telefon abone penetrasyonu
- Eğitim kurumlarında bilgisayar kullanımı
- İnternet bağlantılı bilgisayar sınıfı olan okul sayısı

Hedefler

1.5.1 İnternet kullanımının yaygınlaştırılması

1.5.2 İletişim altyapısının geniş bant hizmetlerine de uyumlu olacak şekilde iyileştirilmesi

1.5.3 Mobil telefon hizmetlerinde nüfus kapsama oranlarının artırılması

GELİŞME EKSENİ 2

İYİLEŞTİRİLMİŞ KENTSEL ÇEVRE ve SÜRDÜRÜLEBİLİR ŞEHİRLEŞME

Bölge'de bulunan dört ilden, Batman ve Şırnak 90'lı yılların başında il yapılmıştır. Bölge'deki dört il merkezinin yanında Cizre, Kızıltepe, Silopi, Kurtalan, Nusaybin gibi ilçe merkezleri 90'lı yıllarda altyapı itibariyle hazır olmadıkları hızlı ve yoğun bir köyden kente göç dalgasıyla karşı karşıya kalmışlardır. TRC3 Bölgesi'nde çevre kirliliği genelde gıda alanında yoğunlaşmış olan sanayileşmeden çok Bölge'de hızlı nüfus artışına bağlı olarak yaşanan plansız ve çarpık kentleşmeden kaynaklanmakta, bunun sonucunda doğal kaynaklar sürdürülebilir bir şekilde değerlendirilemeyerek tahrip edilmektedir. Bölge'de gelir ve eğitim düzeyinin düşük olmasının yarattığı kaçak enerji ve su kullanımı doğal kaynakların israfına, düşük kaliteli yakıtların kullanılması ise çevre kirliliğinin artmasına sebep olmaktadır. Bölge'de kentsel çevre kalitesinin düşük olması Bölge'nin sosyal ve ekonomik yapısını da olumsuz etkilemektedir. Sanayide çalışabilecek nitelikli işgücü, eğitim ve sağlık alanında çalışabilecek kamu görevlileri Bölge'de çalışmayı tercih etmemektedir. Kentsel çevre kalitesinin yükseltilmesi ve sürdürülebilir şehirleşmenin sağlanması için Bölge'deki il ve ilçe merkezlerinde sosyal ve fiziki altyapının geliştirilmesi ve doğal kaynakların etkin kullanımının sağlanması gerekmektedir.

Bölge kentlerinde sosyal ve fiziki altyapının geliştirilmesi ve doğal kaynakların etkin kullanımının sağlanması için ortak kullanıma yönelik sosyal altyapı eksikliklerinin giderilmesi ve sosyal donatıların çoğaltılması, kaçak elektrik kullanımı ile mücadele edilerek ve doğal gaz altyapısı oluşturularak konutlara temiz ve sürekli enerji arzının sağlanması, çevre kirliliğinin azaltılması için yeşil alanların artırılması ve rehabilite edilmesi ve atıkların arıtılarak alıcı ortamların korunması için gerekli altyapının ve arıtma tesislerinin oluşturulması, su alanındaki kayıp kaçakların önlenerek su kaynaklarının etkin kullanımının sağlanması, yeni yapılaşan kentsel gelişme alanlarında ise doğal afet risklerinin ve koruma / kullanma dengesinin gözetilmesi gerekmektedir.

Gelişme Ekseni: İYİLEŞTİRİLMİŞ KENTSEL ÇEVRE ve SÜRDÜRÜLEBİLİR ŞEHİRLEŞME

Amaç 2. Kentsel fiziki ve sosyal altyapının geliştirilmesi ve doğal kaynakların etkin kullanımının sağlanması

Stratejik Öncelik: 2.1

Bölge'de temel altyapı eksikliklerinin giderilmesi için içme suyu ve kanalizasyon altyapısının geliştirilmesi

Mevcut Durum / Açıklamalar

TRC3 Bölgesi'nde bulunan toplam 76 belediyeden 73'ü içme suyu şebekesi ile hizmet verebilmektedir. Mardin'in tüm belediyelerinde içme suyu şebekesi bulunurken, Batman, Şırnak ve Siirt belediyelerinde 1'er olmak üzere toplamda 3 belediyede içme ve kullanma suyu şebekesi mevcut değildir. Belediye nüfusunun % 97'sine içme ve kullanma suyu şebekesi ile hizmet verilirken, belediye nüfusu içerisinde yer alan yaklaşık 40.000 kişiye bu hizmet sağlanamamaktadır. Türkiye genelinde içme ve kullanma suyu şebekesi ile hizmet verilemeyen belediye nüfusunun % 7,5'i TRC3 Bölgesi'nde bulunmaktadır.

Türkiye genelinde içme suyu arıtma tesisinden faydalanan belediye nüfusunun Türkiye geneli toplam belediye nüfusuna oranı % 50'dir. TRC3 Bölgesi'nde ise içme suyu arıtma tesisinden faydalanan belediye nüfusunun TRC3 Bölgesi toplam belediye nüfusuna oranı % 1'den azdır. Belediyelerin içme suyu arıtma tesisi projelerinin desteklenmesi, Bölge'de örnek olabilecek ve etkin bir şekilde işletilebilecek içme ve kullanma suyu arıtma projeleri ortaya çıkarılması açısından faydalı olacaktır.

TRC3 Bölgesi'nde bulunan toplam 76 belediyeden 65'inde kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilmektedir. Siirt''in tüm belediyelerinde kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilirken, Mardin'de 3, Şırnak'ta 7 ve Batman'da 1 olmak üzere toplamda 11 belediyede kanalizasyon şebekesi mevcut değildir. Bölge'de belediye nüfusunun %86'sına kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilirken, belediye nüfusu içerisinde yer alan yaklaşık 143.000 kişiye kanalizasyon şebekesi hizmeti sağlanamamaktadır. Türkiye genelinde kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilemeyen belediye nüfusunun % 2'si TRC3 Bölgesi'nde bulunmaktadır.

Kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen nüfusun belediye nüfusu içindeki oranı, Türkiye geneli için % 88, Bölge için % 86 iken, arıtma tesisi ile hizmet verilen nüfusun belediye nüfusu içindeki oranı Türkiye geneli için % 56, Bölge için ise % 0'dır. 2009 yılı itibari ile hizmete başlayan Siirt Belediyesi'ne ait atık su arıtma tesisi ile birlikte bu oran yükselmiştir.

Üst Ölçekli Planlarla İlişkisi

9. UKP Madde: 465
GAP EP Eylem No: AG.4.4, AG.5.5

Mevzuat İlişkisi

5393 No'lu Belediye Kanunu

Paydaşlar

TRC3 Bölgesi Belediyeleri

Olası Finansman Kaynakları

İller Bankası, belediye öz kaynakları

Performans Göstergeleri

- İçme suyu arıtma tesisi ile hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı
- İçme suyu şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı
- Kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı
- Atık su arıtma tesisi ile hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı

Hedefler

2.1.1 Bölge'deki belediye nüfusunun tamamına hizmet verebilecek şekilde içme suyu şebekesi altyapısının genişletilmesi

2.1.2 İl merkezlerinde yaşayan belediye nüfusuna hizmet verebilecek içme suyu arıtma tesislerinin projelendirilmesi ve örnek uygulamalar gerçekleştirilmesi

2.1.3 Bölge'deki belediyelerin tamamının kanalizasyon şebekesine kavuşturulması

2.1.4 İl ve ilçe merkezlerinde yaşayan belediye nüfusuna hizmet verebilecek atık su arıtma tesislerinin projelendirilmesi ve örnek uygulamalar gerçekleştirilmesi

Gelişme Ekseni: İYİLEŞTİRİLMİŞ KENTSEL ÇEVRE ve SÜRDÜRÜLEBİLİR ŞEHİRLEŞME

Amaç 2. Kentsel fiziki ve sosyal altyapının geliştirilmesi ve doğal kaynakların etkin kullanımının sağlanması

Stratejik Öncelik: 2.2

Ortak kullanıma yönelik sosyal altyapı eksiklerinin giderilmesi ve sosyal donatıların çoğaltılması

Mevcut Durum / Açıklamalar

Gelişmekte olan Bölge kentlerinde kentsel rekreasyon alanları ve yeşil alanlar ile kent çevresinde halkın ücretsiz olarak yararlanabileceği rekreasyon alanları yetersizdir. Bölge kentleri Dicle Nehri'nin varlığı ve kent çevresinde yer alan Beyazsu, Ğurs Vadisi, Zınnar, Tillo, Botan Vadisi, Kasrik, Hasankeyf gibi kent yakınında yer alan doğal mesire ve ören yerleri ile rekreasyon alanlarının oluşturulması açısından potansiyele sahiptir.

Bölge'de nüfusun % 21'ini oluşturan genç nüfusun yararlanacağı sosyal ve kültürel olanaklar kısıtlıdır. Yüksek oranda genç nüfus barındıran Bölge için bu büyük bir eksikliktir. Bölge 100.000 kişi başına düşen spor kulübü ve spor tesisi göstergelerinde ülke ortalamasının çok gerisinde olup, sinema salonu, tiyatro salonu sayısında çok kısıtlı kalmaktadır.

Çocuk ve gençlerin okul dışı zamanlarını daha verimli geçirmeleri için çeşitli alanlarda hobi ve kişisel gelişim kursları yeterli derecede mevcut değildir.

Gençliğin sosyal ve mesleki becerilerinin geliştirmesi; karar alma süreçlerine katılımlarının sağlanması; sorunların farkına varmalarına ve çözüm üretmelerinde yol gösterici olması, sosyo-kültürel faaliyetler düzenlenmesi ve gelir getirici eğitim programları düzenlemesi amacıyla kurulan gençlik merkezleri Bölge'de yeterli sayıda bulunmamaktadır.

Bölge'de kütüphane sayısı yetersizdir. Bazı ilçelerde hiç kütüphane bulunmamaktadır. (Mazıdağı, Dargeçit, Baykan, Sason, Güçlükonak vs.)

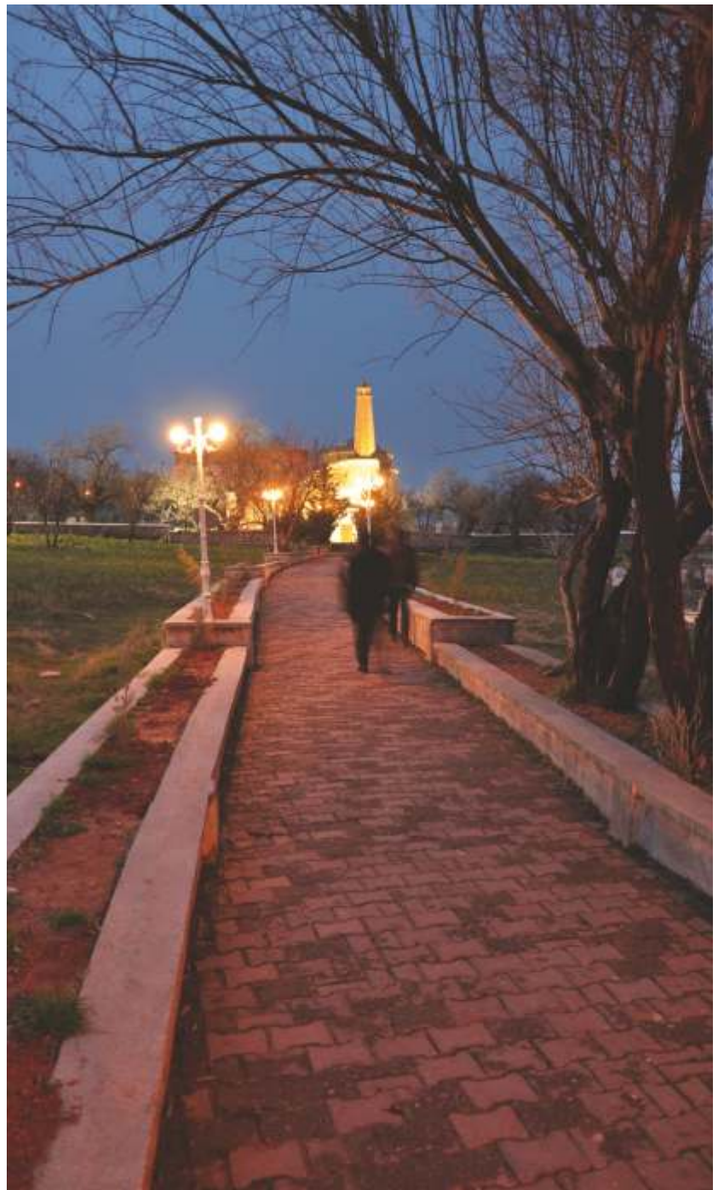

Üst Ölçekli Planlarla İlişkisi

9.UKP Madde: 268, 638
GAP EP Eylem No: SD.5.3

Paydaşlar

Sivil Toplum Kuruluşları, ÇATOM'lar, Gençlik Merkezleri, Gençlik ve Spor İl Müdürlükleri, Bayındırlık ve İskân İl Müdürlükleri, Halk Eğitim Merkezleri, Yerel Yönetimler

Olası Finansman Kaynakları

DİKA Mali Destek Programları, yerel yönetimler, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, SODES

Performans Göstergeleri

- Kütüphane sayısı
- Sinema salonu sayısı
- Tiyatro salonu sayısı
- Spor tesisi sayısı
- Yeni kurulan kentsel yeşil alan ve rekreasyon alanı

Hedefler

2.2.1 Gençlere yönelik yaşam, danışma, kültür ve spor merkezlerinin açılması ve var olanların iyileştirilmesi

2.2.2 Yeni kütüphane, kitapevleri, kitap kafeler ve okuma salonlarının açılması, mevcut benzeri mekânların geliştirilmesi

2.2.3 Sinema, tiyatro, konser salonları ile diğer sosyal ve kültürel imkânların geliştirilmesi

2.2.4 Kentsel yeşil alanların ve rekreasyon alanlarının artırılması ve mevcut olanların geliştirilmesi ve yeniden düzenlenmesi

2.2.5 Kent çevresinde halkın ortak kullanımına açık, doğa ve çevre ile uyumlu alternatif açık hava dinlenme ve sağlıklı yaşam alanları oluşturulması, mevcut alanların rehabilitasyonu

Gelişme Ekseni: İYİLEŞTİRİLMİŞ KENTSEL ÇEVRE ve SÜRDÜRÜLEBİLİR ŞEHİRLEŞME

Amaç 2. Kentsel fiziki ve sosyal altyapının geliştirilmesi ve doğal kaynakların etkin kullanımının sağlanması

Stratejik Öncelik: 2.3

Konutlara temiz ve sürekli enerji arzının sağlanması

Mevcut Durum / Açıklamalar

TRC3 Bölgesi kayıp-kaçak oranı % 68'dir. TEİAŞ ve DEDAŞ İl Müdürlükleri ile yapılan görüşmelerde Bölge'deki dağıtım hatlarının çok eski olduğu, trafo merkezlerinin zayıf kalıp enerji talebini karşılayamadığı bu sebeplerle kesinti ve dalgalanmaların kaçınılmaz olduğundan bahsedilmiştir. Şırnak'ta yapılan pilot sosyal haritalama çalışmasında da sık yaşanan elektrik kesintileri hanelerin kamu hizmetleriyle ilgili başta gelen şikâyetleri arasında yer almıştır.

Konutlarda ısıtmada enerji kaynağı olarak kömür kullanılmaktadır. Sürdürülebilir ve temiz bir enerji kaynağı olan doğalgaz kullanımı için Diyarbakır-Batman-Siirt doğalgaz boru hattının yapımı devam etmektedir. Mardin ve Şırnak illeri için de planlama ve inşa faaliyetlerinin yapılması önem arz etmektedir.

Üst Ölçekli Planlarla İlişkisi

9.UKP Madde: 405, 406, 409, 410

Paydaşlar

TEİAŞ, DEDAŞ, BOTAŞ

Olası Finansman Kaynakları

DİKA Doğrudan Faaliyet Destekleri, kurum ve kuruluş öz kaynakları

Performans Göstergeleri

- Hazırlanan araştırma / fizibilite sayısı
- TRC3 illeri kayıp-kaçak oranları

Hedefler

2.3.1 Bölge'deki elektrik enerjisi dağıtımının özelleşmesiyle birlikte kaçak elektrik kullanımıyla daha etkin mücadele edilmesi

2.3.2 Kayıpların azaltılması amacıyla iletim dağıtım hatlarının iyileştirilmesi, dağıtım şebekelerinin revizyonu ve kesintilerin azaltılması için güçlü trafo merkezlerinin yapılması

2.3.3 Diyarbakır-Batman-Siirt doğalgaz boru hattının tamamlanmasının ardından Mardin ve Şırnak illerinin doğalgaz boru hattının yapılmasıyla Bölge'de konutlara doğalgaz arzının sağlanması

Gelişme Ekseni: İYİLEŞTİRİLMİŞ KENTSEL ÇEVRE ve SÜRDÜRÜLEBİLİR ŞEHİRLEŞME

Amaç 2. Kentsel fiziki ve sosyal altyapının geliştirilmesi ve doğal kaynakların etkin kullanımının sağlanması

Stratejik Öncelik: 2.4

Bölge'de çevre kirliliğine neden olan atıkların kaynakta azaltılması, arıtılarak alıcı ortamların korunması

Mevcut Durum / Açıklamalar

Bölge'de bulunan hava kalitesi ölçüm istasyonları raporları incelendiğinde SO_2 kirliliği ile birlikte partikül madde kirliliğinin hava kalitesini olumsuz yönde etkilediği görülmektedir. Özellikle Şırnak ilinde kış aylarında görülen SO_2 kirliliği diğer Bölge illerine göre çok daha yüksek oranlarda görülmektedir. SO_2 kaynaklı kirlilik büyük oranda kış aylarında konutların ısıtılması amacı ile fosil yakıt kullanılması sonucu ortaya çıkmaktadır. Kalitesiz fosil yakıt kullanımının yanında, yakıtın yakılma metodu da SO_2 miktarını etkilemektedir.

Partikül madde kaynaklı hava kirliliği, fosil yakıt kullanılması, endüstriyel tesisler ve rüzgârların diğer bölgelerden taşıdıkları tozlar nedeni ile ortaya çıkmaktadır. Havada SO_2 ve PM miktarlarının yüksek oranlarda bulunması solunum yolu rahatsızlıkları başta olmak üzere insan sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir.

Ormanlar ve ağaçlık alanlar, hava kirleticilerinin tutulabileceği veya azaltılabileceği yutak alanlardır. Bölge'de özellikle partikül madde kaynaklı kirliliğin azaltılmasında bozuk orman alanlarının rehabilite edilmesi etkili olabilecektir.

TRC3 Bölgesi sınırları içerisindeki toplam orman alanı 644.618,5 hektardır. Bölge'deki ormanlık alanlar, Türkiye ormanlık alanlarının % 4,5'ini oluşturmaktadır. Bu miktar Bölge'nin toplam alanı içerisinde % 25,2 oranında yer kaplamaktadır. Türkiye genelinde toplam ormanlık alanların, toplam alana oranının % 27,2 olduğu göz önüne alındığında, Bölge'nin toplam ormanlık alan bakımından Türkiye ortalamasına yakın olduğu söylenebilir. Ancak, Türkiye genelinde toplam orman alanlarının % 5 0,12'si normal, % 49,88'i bozuk orman alanı iken Bölge toplam orman alanlarının % 25,96'sı normal, % 74,04'ü bozuk orman alanları olduğu tespiti ile beraber Bölge toplam orman alanları içerisindeki bozuk orman alanlarının yüksekliği dikkat çekmektedir.

Endüstriyel faaliyetler sonucu yeraltı ve yer üstü su kaynaklarında meydana gelen kirlilik düzeyi düşük olmakla birlikte en son açıklanan 2008 yılı verilerine göre Bölge'de toplanan atık suların % 93'ü akarsu kaynaklarına deşarj edilmektedir. Bölge'de bulunan Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Sitelerinin atık su arıtma sistemlerinin olmaması veya çalıştırılmaması nedeni ile atıkların doğrudan su kaynaklarına veya kanalizasyona verildiği saha çalışmalarında tespit edilmiştir. Su kaynaklarının endüstriyel atık suların etkilerinden korunması gerekmektedir.

TRC3 Bölgesi'nde bulunan 76 belediye tarafından toplam belediye nüfusunun % 98'ine katı atık toplama hizmeti verilmektedir. Bölge'nin katı atıklarının %90'ı belediye çöplüğü olarak kullanılan açık arazilerde toplanmaktadır. Bölge'de kompost tesisi ve düzenli depolama alanı yoktur. Türkiye genelinde dere ve göle dökme şeklinde bertaraf edilen yıllık 47.685 ton katı atığın % 22,6'sı TRC3 Bölgesi'ne aittir. Toplamda 4 belediye atıklarını dere ve göle dökme şeklinde bertaraf etmektedir.

Mardin Belediyesi ve Bölge'deki diğer 16 belediye tarafından ortak kullanılacak olan ve yapım çalışmaları süren Mardin Katı Atık Düzenli Depolama Alanı Bölge için örnek teşkil edebilecektir. Yeni katı atık düzenleme sahalarının kurulması ile birlikte, mevcut katı atık düzensiz depolama alanlarının ıslah edilmesi durumu ortaya çıkacağı göz önüne alınmalıdır.

Kent merkezlerinde kullanılan ancak gerekli standartları sağlayamayan katı atık aktarma istasyonlarının rehabilite edilerek kentsel çevre sağlığı ve yaşam kalitesi artırılmalıdır.

Üst Ölçekli Planlarla İlişkisi

9.UKP Bölüm 5.2.5
GAP EP Eylem No: AG.4.5, AG.4.6
Ulusal İklim Değişikliği Strateji Belgesi

Mevzuat İlişkisi

Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği,
Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği

Paydaşlar

Bölge'deki Valilikler, Çevre İl Müdürlükleri, Belediyeler, apartman yönetimleri ve görevlileri, fosil yakıt satışı yapan ticarethaneler, kömür madeni işletmeleri, alıcı ortamlara atık su deşarjı ve/veya hava kirletici madde salınımı yapan endüstri tesislerinin yetkilileri

Olası Finansman Kaynakları

DİKA Mali Destek ve Teknik Destek Programları, AB fonları, Sorumlu kurum veya kuruluşların bütçesindeki finans kaynakları, Uluslararası finans sağlayan kurumlar

Performans Göstergeleri

- Bölge'de SO_2 konsantrasyonu değerleri ortalaması
- Bölge'de PM konsantrasyonu değerleri ortalaması
- Rehabilite edilen bozuk orman arazisi miktarı
- Katı atık düzenli depolama alanları büyüklüğü
- Doğal kaynakların korunması amacı ile kapatılan veya rehabilite edilen katı atık depolama alanları

Hedefler

2.4.1 Partikül madde kirliliğinin azaltılarak hava kalitesinin iyileştirilmesi amacı ile bozuk orman alanlarının rehabilite edilmesi, ormanlık alanın genişletilmesi ve ağaçlandırma çalışmalarının yapılması

2.4.2 SO_2 kaynaklı kirliliğinin azaltılarak hava kalitesinin iyileştirilmesi amacı ile kükürt oranı yüksek kömürlerin yakılmasının önlenmesi, binaların ısıtılmasında fosil yakıt kullanım miktarını azaltacak sistemlerin kurulması ve/veya bina ısı yalıtımlarının iyileştirilmesi

2.4.3 Şırnak asfaltitlerinin termik santrallerde değerlendirilmesi ve kurulacak termik santrallerin konuşlanacağı noktaların insan sağlığına, çevreye etkileri gözetilerek belirlenmesi

2.4.4 Bölge su kaynaklarının korunması amacı ile atık su arıtma sistemlerinin kurulması veya mevcut sistemlerin rehabilite edilmesi

2.4.5 Katı atık düzenli depolama alanları projelerinin üretilmesi ve/veya uygulanması

2.4.6 Kentlerde; mevcut katı atık toplama istasyonlarının rehabilite edilmesi, modern aktarma istasyonları kurulması

2.4.7 Doğal kaynaklar üzerinde tehdit oluşturan düzensiz katı atık depolama alanlarının kapatılması veya gerekli tedbirlerin alınması

Gelişme Ekseni: İYİLEŞTİRİLMİŞ KENTSEL ÇEVRE ve SÜRDÜRÜLEBİLİR ŞEHİRLEŞME

Amaç 2. Kentsel fiziki ve sosyal altyapının geliştirilmesi ve doğal kaynakların etkin kullanımının sağlanması

Stratejik Öncelik: 2.5

Su kaynaklarının etkin kullanılması yoluyla altyapı hizmetlerinin etkinliğinin artırılması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması

Mevcut Durum / Açıklamalar

İçme ve kullanma suyu altyapı mevcut durumunun ortaya çıkarılmasında Bölge belediyeleri ile görüşmeler neticesinde içme suyu iletim ve dağıtım şebekelerindeki fiziksel kaçaklar ve kaçak kullanımlar nedeni ile kayıp-kaçak oranının çok yüksek olduğu gözlenmiştir. Örneğin, Bölge il belediyelerinden Batman ve Mardin Belediyeleri su temini ve iletimi sırasında yıllık yaklaşık 10 Milyon TL civarında enerji harcaması yapmaktadır. Söz konusu belediyelerden elde edilen verilere dayalı olarak yapılan hesaplamalara göre şebekede var olan fiziksel kayıp ve kaçaklar nedeni ile kayıp oranın yaklaşık olarak % 80'ler seviyesinde olduğu düşünülmektedir.

Bölge belediyelerinin kısıtlı olan finansal kaynaklarının etkin kullanımına katkıda bulunarak altyapı hizmetlerinde kaynak kayıplarının önlenmesi gerekmektedir. İçme ve kullanma suyu şebekesi altyapısı hizmetlerinde görülen kaynak israfının önlenmesi ile birlikte Bölge belediyelerinin hizmet kalitesi yükseltilerek kentlerde yaşam kalitesinin yükseltilmesine katkıda bulunulacaktır.

Üst Ölçekli Planlarla İlişkisi

9.UKP Madde: 467-469
GAP EP Eylem No: AG.4.4

Mevzuat İlişkisi

Enerji Verimliliği Kanunu, Belediye Kanunu

Paydaşlar

Çevre Bakanlığı, Valilikler, Çevre İl Müdürlükleri, Belediyeler

Olası Finansman Kaynakları

DİKA Mali Destek Programları, AB fonları, fon kuruluşları, sorumlu kurum veya kuruluşların bütçe kaynakları

Performans Göstergeleri

- İçme ve kullanma suyu şebekelerinde kayıp ve kaçaklar nedeni ile kaybedilen su miktarı
- Belediyeler altyapı hizmetlerinde enerji gideri miktarı

Hedefler

2.5.1 İçme ve kullanma suyu şebeke sisteminin uzaktan kontrolü sistemlerinin kurularak su kayıp-kaçak miktarının azaltılması ve kontrolünün sağlanması

2.5.2 Enerji sarfiyatının düşürülmesi amacı ile mevcut altyapı sistemlerinin yenilenmesi, iyileştirilmesi, bakımlarının yapılması

Gelişme Ekseni: İYİLEŞTİRİLMİŞ KENTSEL ÇEVRE ve SÜRDÜRÜLEBİLİR ŞEHİRLEŞME

Amaç 2. Kentsel fiziki ve sosyal altyapının geliştirilmesi ve doğal kaynakların etkin kullanımının sağlanması

Stratejik Öncelik: 2.6

Kentsel gelişme alanları planlanırken doğal afet risklerinin ve koruma/kullanma dengesinin gözetilmesi

Mevcut Durum / Açıklamalar

KENTGES (2010-2023)'de kentleşme ve yerleşme vizyonu, "Bölgeler, yerleşmeler arası ve içi eşitsizlikleri azaltılmış, doğal ve kültürel mirasın korunup geliştirildiği, yaşam ve mekân kalitesi iyileştirilmiş, riskleri azaltılmış, toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanmış, yarışma gücü kazandırılmış, dengeli, tamamlayıcı, çok merkezli (yığılmayı önleyici) ve sürdürülebilir, bir yerleşme sistemine ulaşma" şeklinde tanımlanmıştır.

TRC3 Bölgesi'nde tarımdan kopuş, kırsal alanlarda artan işsizlik ulaşım güçlükleri, güvenlik problemi nedeniyle göç akınına uğrayan Bölge kentlerinin nüfus emme kapasiteleri, sanayileşme ve kentsel olanaklar açısından yetersizdir. Bunun sonucunda, Bölge kentlerindeki nüfus artışı, kentleşmeden ziyade nüfus yığılması ya da demografik şişme olarak tanımlanabilecek bir yapıyı ortaya çıkarmıştır. Kentlerdeki bu nüfus şişmesi yoksullukla ve denetimsizlikle birleşerek gecekondu ve kaçak yapılaşma sorunlarına sebep olmaktadır.

Hızlı gelişme süreci içinde Bölge kentleri, bir yandan yeni alanlara doğru büyürken, tarım alanları, tarihi ve kültürel değere sahip alanlar yapılaşma baskısından korunamamakta, diğer yandan da yapılaşmış alanların bazı bölgelerinde yaşanan kentsel altyapı ve kaçak yapılaşma sorunlarının çözümüne yönelik bir planlama yapılmamakta, Bölge belediyelerinin mevcut mali yapısı düşünüldüğünde kentsel yenileme ve dönüşüm projeleri geliştirilememektedir.

Bölge'de yaşanan kentleşme sorununa kısa vadeli anlık önlemlerle yaklaşılması, kentsel gelişmenin doğayla ve ekosistemle ilişkisinin dikkate alınmaması, şehrin mevcut yerleşim yapısı ve yeni gelişme eksenlerinin belirlenip bunlar arasında denge kurulmaması, kentsel ile kırsalı ayıran sınırların dengelenmesinde yaşanan problemler sonucu; planlı bir kentsel gelişme sağlanamamakta, kentsel bozulma ve kontrolsüz gelişme ciddi toplumsal sorunlara yol açabilecek şekilde ilerlemektedir. Önümüzdeki dönemde yapılacak imar planlarında çok gerekli olmadığı sürece tadilatların yapılması önlenmeli ve planların bütünselliğinin ve sürdürülebilirliğinin korunması sağlanmalıdır.

Bölge'de çok hızlı ve aşırı bir kentleşme olmasına rağmen planlı kentsel gelişme sağlanamamaktadır. Kentlerin nüfusu artarken, kentsel altyapıdaki arz ve olanakların yaratılmasında ve sunulmasında aynı düzeyde bir gelişme görülmemektedir. Bölge'de kentlerin gelişiminde başta artan nüfus, ekonomik gelişme, şehir merkezine göç ve bunlara bağlı olarak da mevcut karışık kent yerleşim alanının düzenlenmesiyle birlikte başka kullanım alanlarına da ihtiyaç duyulacağı bir gerçektir. Bunların başında toplu konut alanları gelmektedir. Bölge'de hane halkı büyüklüğünün Türkiye ortalamasının çok üzerinde olması mevcut gelir düzeyi ile birlikte düşünüldüğünde küçük konutlarda çok sayıda kişinin bir arada yaşamakta olduğuna ve Bölge'deki gizli konut ihtiyacına işaret etmektedir.

Bölge'de nüfus, tarıma elverişli toprakların, sulama alanlarının ve yerleşime uygun arazilerin bulunduğu alanlarda toplanmıştır. Köylerden kentlere göç eden insanlar, kırsal ekonomik ve kültürel faaliyetlerini şehre taşımaktadır. Tüm bu nüfus hareketlerinin yoğunluğuna karşı şehir merkezlerinin çeşitli hizmetleri sağlama yönünde yeterli düzeyde gelişmemesi, plansız büyümelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Özellikle büyük göç hareketlerine cevap verecek sanayileşme ve ticaret sağlanamadığından göç eden nüfusa yönelik iş imkânlarının yaratılması, kent yönetimlerinin kentleşmeyi kontrol etmesi ve kentsel hizmetleri sağlaması giderek zorlaşmıştır.

1980'li yıllardan sonra TRC3 Bölgesi'nde yaşanan hızlı ve denetimsiz kentleşme süreci, kentlerin doğal afetlere karşı dayanıksız biçimde büyümesine neden olmuştur. Başta sel, taşkın ve toprak kayması olmak üzere doğal afet tehlikelerine maruz alanlarda, hızlı yapılaşmaya odaklanmış imar uygulamaları, kırdan kente yoğun göç, plansız şehirleşme, kaçak yapılaşma, yasal yaptırımların ve denetim kapasitesinin eksikliği, bilgi, deneyim, ekip-ekipman yetersizliği riski daha da artırmıştır.

Üst Ölçekli Planlarla İlişkisi

9.UKP Bölüm 5.2.5
GAP EP Eylem No: AG.4.1, AG.4.2, AG.4.3
KENTGES

Paydaşlar

Bölge'deki Valilikler, Bayındırlık ve İskân İl Müdürlükleri, Bölge Belediyeleri, Kent Meclisleri

Olası Finansman Kaynakları

Sorumlu kurum veya kuruluşların bütçesindeki finans kaynakları, Uluslararası finans sağlayan kurumlar

Performans Göstergeleri

- Bölge'de yapılacak kentleşme ve sektörel gelişim planları sayısı
- Bölge'deki Belediyelerin hazırladıkları güncel İmar Planı sayıları
- Bölge'deki kentlerde, tüm nüfusun insanca koşullarda barınma haklarının sağlanabileceği konut alanları varlığı
- Bölge'de kentsel yenileme ve dönüşüm projeleri
- Bölge'deki çevre ve kent içi ulaşımı sorunu çözümüne dönük ulaşım planı ve proje sayıları

Hedefler

2.6.1 Şehirler için sürdürülebilir ve uzun vadeli, estetik, işlevsel ve teknik unsurları içeren 'kentleşme ve sektörel gelişim' planlaması yapılmasıyla şehirlerin düzenli bir yapılaşmaya doğru gitmesinin sağlanması

2.6.2 Bölge'de nüfus artış hızları dikkate alınarak planlanacak kentsel gelişme alanlarında, tüm nüfusun barınabileceği yeni konut alanlarının açılması

2.6.3 Hızlı gelişme süreci içindeki kent merkezlerinde gecekondu ve kaçak yapılaşmaya yönelik kentsel yenileme ve dönüşüm projelerinin hazırlanması ve uygulanması

2.6.4 Bölge kentlerinin ana ticaret yolları üzerinde olması sebebiyle şehir içi ulaşımı etkileyen ağır vasıta trafiğini kent merkezleri dışına taşıyacak çevre yollarının yapılmasıyla kent merkezlerindeki trafik yükünün hafifletilmesi

2.6.5 Bölge'deki belediyelerin imar planı hazırlama ve uygulama süreçlerinde; doğal, kültürel ve tarihi mirasın korunmasının sağlanması

2.6.6 Kentsel mekânların planlaması yapılırken; kentte yaşayan çocuklar, gençler, yaşlılar ve özürlü grupların ihtiyaçlarının dikkate alınmasının sağlanması

2.6.7 Bölge'de güvenli ve sürdürülebilir kentsel gelişmenin sağlanabilmesi için, afet sonrası uygulamalar yerine, afet tehlike ve risklerini giderme / azaltma amaçlı yaklaşımların planlamanın tüm aşamalarına dâhil edilerek mekânsal planlama sistemi ile bütünleşmesinin sağlanması

GELİŞME EKSENİ

UYGUN YATIRIM ORTAMI ve REKABETÇİLİK

Bölgeler arası eşitsizliği gidermek amacıyla sağlanan teşvikler ve diğer desteklerin etkileri TRC3 Bölgesi'nde uygun yatırım ortamını sağlayacak bileşenler bulunmadığı sürece yetersiz kalmakta ve Bölge yatırım çekme konusunda diğer bölgelerle rekabet edememektedir. Bölge planlama çalışmaları kapsamında Bölge firmalarına uygulanan yatırım ortamı anketlerinde ve çalıştaylarda öne çıkan yatırım ortamı kısıtlamaları arasında finansmana ve teknik bilgiye erişim güçlükleri, sanayi altyapısı (arazi tahsisi, elektrik kesintileri, doğalgaz), ulaştırma altyapısı ve tarımsal altyapı (sulama, arazi, ortak depolama vs.) yetersizlikleri, uygun nitelikte işgücü bulunamaması, pazarlama ve tanıtım yetersizliği, sınır kapılarının etkin değerlendirilememesi, ihracata ilişkin teknik bilgi ve bağlantıların yetersizliği gibi faktörler yer almaktadır.

Bölge'nin rekabet gücünün artırılması ve yatırımların yapılabileceği asgari şartların oluşturulabilmesi için Bölge'de yatırıma elverişli altyapı ve emek piyasası koşullarının oluşturulması; finansman, danışmanlık ve tanıtım kapasitesinin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda uygulanacak olan tüm stratejiler Bölge'de tüm sektörlerde faaliyet gösteren işletmeleri yatay olarak kesen temel yatırım ortamı bileşenleri olup, her sektörde gelişme yaratabilecek etkilere sahiptir.

Gelişme Ekseni: UYGUN YATIRIM ORTAMI ve REKABETÇİLİK

Amaç 3. Bölge'de yatırıma elverişli altyapı ve emek piyasası koşullarının oluşturulması; finansman, danışmanlık ve tanıtım kapasitesinin geliştirilmesi yoluyla Bölge'nin rekabetçilik düzeyinin artırılması

Stratejik Öncelik: 3.1

Bölge yatırımcı ve girişimcilerine yönelik finansman kaynaklarının ve danışmanlık, kurumsal ve teknik destek hizmetlerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması

Mevcut Durum / Açıklamalar

Bölge yatırımcı ve girişimcileri, yeni yatırımlar ve girişimciliğin önündeki en büyük engellerden biri olarak finansman kaynaklarının yetersizliğini belirtmektedirler. Bölge'de banka hizmetlerinin kullanımı ve kredi/mevduat oranı düşüktür. Finansman kaynaklarının çeşitlendirilmesi, hem yaygın olan tefeciliğin engellenmesini hem de yatırımların ve girişimciliğin artmasını sağlayacaktır.

Bölge illerinde yatırım ve girişim konularında profesyonel danışmanlık hizmeti veren kuruluş sayısı son derece azdır. Bu hizmetlerin yaygınlaştırılması, Bölge'deki sermaye kaynaklarının doğru yönlendirilmesi açısından önem arz etmektedir.

Düşük verimlilik ve üretim kalitesi, büyük ölçekli siparişlerin zamanında dağıtım zorluğu, ulusal ve uluslararası firmalarla bağlantı sorununun yaşandığı Bölge'de yeni kurulan işletmeleri destekleyici kuluçka merkezleri, ya da mevcut işletmelerin kurumsal kapasitelerini geliştirmek için faydalanabilecekleri iş geliştirme merkezleri ve üniversite sanayi işbirliği merkezleri yoktur. Yeni girişimcilere kalifiye eğitim, yönetim ve kurumsallaşma desteği, çekirdek sermaye, teknik destek ve pazarlama desteği imkânları sunabilen kuluçka merkezlerinin girişimciliği artırıcı ve destekleyici etkileri yadsınamazdır.

Üst Ölçekli Planlarla İlişkisi

9.UKP Madde: 107, 375, 389, 540, 579, 662, 668

Mevzuat İlişkisi

Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı (16 Temmuz 2009),Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklıklarına İlişkin Esaslar Tebliği, Yatırım Ortaklıklarına İlişkin Esaslar Tebliği, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Destek Programları Yönetmeliği

Paydaşlar

Yatırımcılar, girişimciler, iş adamı dernekleri, kamu kurum ve kuruluşları, KOSGEB, banka müdürlükleri, üniversiteler

Olası Finansman Kaynakları

DİKA Mali Destek Programları, KOSGEB, bankalar

Performans Göstergeleri

- Bölge'de ofis/şube açan danışmanlık şirketi sayısı
- Bölge'de hizmet veren yatırım ortaklığı şirketi sayısı
- Kredi/mevduat oranında artış
- Bölge'de mikro kredi uygulamalarında artış
- Bölge'de iş geliştirme merkezi, kuluçka merkezi, üniversite sanayi işbirliği merkezi kurulması yönünde çalışmalar

Hedefler

3.1.1 Bankaların risk sermayesi hizmetlerinin Bölge'de bir finans modeli olarak uygulanabilirliğinin araştırılması

3.1.2 Yatırım ortaklığı kuruluşlarının Bölge'de faaliyet göstermelerinin sağlanması

3.1.3 KOSGEB kredileri hakkındaki bilgilendirmelerin artırılması

3.1.4 Danışmanlık hizmeti veren kuruluşların Bölge'ye çekilmesi

3.1.5 Bölge'de kuluçka merkezi, iş geliştirme ve üniversite sanayi işbirliği merkezleri gibi kurumsal ve teknik destek mekanizmalarının oluşturulmasına yönelik ön hazırlık ve araştırmalar yapılması

3.1.6 Mikro-kredi uygulamalarının yaygınlaştırılması

3.1.7 Bölge'de girişim sermayesi fonu kurulması konusunda araştırma ve çalışmalar yapılması

3.1.8 Bölge'deki işletme sahipleri, mevcut ve potansiyel yatırımcılara yönelik kredi sistemi hakkında tanıtım ve bilgilendirme çalışmaları yapılması

Gelişme Ekseni: UYGUN YATIRIM ORTAMI ve REKABETÇİLİK

Amaç 3. Bölge'de yatırıma elverişli altyapı ve emek piyasası koşullarının oluşturulması; finansman, danışmanlık ve tanıtım kapasitesinin geliştirilmesi yoluyla Bölge'nin rekabetçilik düzeyinin artırılması

Stratejik Öncelik: 3.2

Ulaşım altyapısının iyileştirilmesi

Mevcut Durum / Açıklamalar

TRC3 Bölgesi karayolu altyapısı son yıllardaki faaliyetler sayesinde geliştirilmiş fakat hala genel kalite itibariyle ülke ortalamasının altında yer almaktadır. Mevcut durumda TRC3 Bölgesi ülke otoyol ağına dâhil değildir. Ağırlıklı olarak dış ticaret amaçlı taşımalarda kullanılan E90 karayolu Urfa-Habur hattı Eylül 2010 Dönemi itibariyle % 75 oranında çok şeritli hale getirilmiş ve asfalt kalitesi artırılmıştır.

TRC3 Bölgesi illerinden Batman ve Siirt TCDD 5'inci Bölge Müdürlüğü, Mardin ve Şırnak TCDD 6'ncı Bölge Müdürlüğü hizmet alanı kapsamında yer almaktadır. Mevcut durumda demiryolları ağı ortak üretim bölgelerini içermemektedir. Demiryolu yük taşımacılığı son yıllarda önemli oranda artış göstermiştir. Söz konusu talebin iyileştirilmiş bir demiryolu altyapısı ile desteklenmesi gereklidir. Havayolu yolcu taşımacılığında son yıllarda önemli bir artış sağlanmıştır. Mevcut havaalanlarının artan talebe daha iyi cevap vermesi amacıyla modernize edilmesi gereklidir. Batman Havaalanı yeni terminal binası faaliyete geçmiş, Mardin Havaalanı yeni terminal binası projesi çalışmaları devam etmektedir. Şırnak Havalimanı projesi inşaat aşamasında olup projenin 2014 yılında bitirilmesi planlanmaktadır.

Üst Ölçekli Planlarla İlişkisi

9.UKP Bölüm 5.2.4., Madde: 138-145, 150-155
GAP EP Eylem No: AG.3.1
Ulaştırma Bakanlığı Stratejik Planı (2009-2013) IV. Bölüm

Paydaşlar

TRC3 Bölgesi halkı, yatırımcılar, ulaştırma sektöründe faaliyet gösteren şirketler ve çalışanları, T.C.DLH, T.C.KGM, T.C. DHMİ, TCDD, T.C.GAP BKİ, İl Özel İdareleri

Olası Finansman Kaynakları

Sorumlu kuruluşlara ayrılan ödenekler

Performans Göstergeleri

- Havayolu yük ve yolcu taşımacılığı miktarı
- Demiryolu yük ve yolcu taşımacılığı miktarı
- İl ve devlet yollarında bölünmüş yol ve beton asfalt yol oranı
- Köy yolları asfalt yol oranı
- Trafik kazası sayısı
- Demiryolu yük ve yolcu taşımacılığı miktarı

Hedefler

3.2.1 Karayolları ağı altyapısının iyileştirilmesi, trafik güvenliğinin artırılması

3.2.2 Demiryolu ağının üretim merkezlerini de içerecek şekilde geliştirilmesi yük ve yolcu taşımacılığının yaygınlaştırılması

3.2.3 Demiryolu ve karayolu yük taşımacılığında konsolidasyon faaliyetlerine hizmet verebilecek ortak aktarma bölgelerinin oluşturulması

3.2.4 Havayolu ulaşımı kalitesinin iyileştirilmesi ve kapasitesinin artırılması

Gelişme Ekseni: UYGUN YATIRIM ORTAMI ve REKABETÇİLİK

Amaç 3. Bölge'de yatırıma elverişli altyapı ve emek piyasası koşullarının oluşturulması; finansman, danışmanlık ve tanıtım kapasitesinin geliştirilmesi yoluyla Bölge'nin rekabetçilik düzeyinin artırılması

Stratejik Öncelik: 3.3

Sanayi bölgelerinin altyapısının geliştirilmesi

Mevcut Durum / Açıklamalar

TRC3 sanayi bölgelerinde sık sık yaşanan elektrik kesinti ve dalgalanmaları, bu bölgelerin ulaşım nedeniyle yaşadıkları erişilebilirlik sorunları (Siirt ve Şırnak OSB'leri), yol konusunda yaşanan sıkıntılar (OSB'ler içindeki bozuk ve dar yollar), demiryolu ağının yük taşımacılığında kullanılamaması, katı atık toplama veya geri dönüşüm tesislerinin ve doğalgaz altyapısının bulunmaması gibi eksiklikler sanayinin gelişmesine, yeni yatırımların özendirilmesine engel olmaktadır. Mevcut sanayi ise çevreye duyarlılık konusunda sorunlar yaşamaktadır.

Yeni yatırımların yapılabilmesine engel olan bir diğer konu ise arazi temininde yaşanan sıkıntılardır. Talebi yüksek olan Mardin OSB'de fiziki olarak boş araziler olmasına rağmen %99 doluluk oranına ulaşılmış görünmektedir. OSB'lerde alınmış fakat yatırım yapılmamış boş arazilerin değerlendirilebilmesi için gerekli mevzuat düzenlemelerinin yapılması ve uygulamaya geçirilmesi gerekmektedir. OSB dışında yatırım yapmak isteyen büyük yatırımcılara arazi sağlama konusunda da sıkıntılar yaşanmaktadır. Bu konuda bürokratik işlemlerin süresinin kısaltılması, kolaylaştırılması önem arz etmektedir.

Bölge sanayiinin rekabet edebilirliğinin artırılması için yüksek maliyete neden olan, üretimin devamlılığını ve verimliliğini etkileyen, çevreye zarar veren bu eksikliklerin giderilmesi, sadece Ortadoğu değil İstanbul gibi geniş yurt içi pazarlarında da rekabet edilebilmesi için nakliyeden doğan maliyetlerin düşürülmesi bu nedenle demiryolu ağının yük taşımacılığı için aktif hale getirilmesi gerekmektedir.

Üst Ölçekli Planlarla İlişkisi

9.UKP Madde: 197, 336, 369, 377, 378, 379, 423, 463, 469, 471, 482, 519, 541

Mevzuat İlişkisi

Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu, Organize Sanayi Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği, Organize Sanayi Bölgeleri Yer Seçimi Yönetmeliği

Paydaşlar

GAP BKİ, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, yerli ve yabancı yatırımcılar, kamu kurum ve kuruluşları, ihracatçılar, işçiler, işverenler, OSB yönetimleri, Sanayi ve Ticaret İl Müdürlükleri, Sanayi ve Ticaret Odaları, Valilikler, Belediyeler, KSS Yönetimleri, Karayolları Müdürlüğü, TCDD, DEDAŞ

Olası Finansman Kaynakları

DİKA Mali Destek Programları, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı

Performans Göstergeleri

- Kurulan katı atık toplama ve geri dönüşüm sitelerinin sayısı
- Elektrik hattı, trafo, regülatör sayısı (yenilenen veya yeni alınan)
- Kurulan ve/veya yapılmakta olan OSB sayısı
- OSB parsel sayısı

Hedefler

3.3.1 Sanayi bölgelerinin elektrik ve ulaşım altyapılarının yenilenmesi, iyileştirilmesi

3.3.2 Sanayi bölgeleri içinde/yakınında katı atık toplama ve geri dönüşüm tesislerinin kurulması

3.3.3 OSB'lerde kullanılmayan arazilerin işlenebilmesi için gerekli mevzuat düzenlemelerinin yapılması konusunda lobi faaliyetleri yapılması

3.3.4 Bölge'deki doğalgaz kaynaklarının sanayi kullanımında değerlendirilmesi için gerekli çalışmaların yapılması

3.3.5 Mevcut haliyle kullanılmayan OSB'lerin (Şırnak) altyapısında iyileştirmeler yapılarak ve gerekli düzenlemeler işleme konarak cazip hale getirilmesi.

3.3.6 Yapılması gereken yeni OSB'lerin (Mardin 2. OSB, Batman 2. OSB, Cizre OSB) yapımına başlanması, başlananların en kısa sürede bitirilebilmesi için bürokratik işlemleri kısaltıcı çalışmaların yapılması

3.3.7 Yapılması düşünülen (Mardin ve Batman) veya yapımına başlanan OSB'lerin (Cizre) en iyi şekilde değerlendirilebilmesi amacıyla yatırımcılara yönelik tanıtım faaliyetleri yapılması

Gelişme Ekseni: UYGUN YATIRIM ORTAMI ve REKABETÇİLİK

Amaç 3. Bölge'de yatırıma elverişli altyapı ve emek piyasası koşullarının oluşturulması; finansman, danışmanlık ve tanıtım kapasitesinin geliştirilmesi yoluyla Bölge'nin rekabetçilik düzeyinin artırılması

Stratejik Öncelik: 3.4

Tarımsal altyapının güçlendirilmesi

Mevcut Durum / Açıklamalar

Bölge'deki arazilerin bir kısmı tarımsal faaliyet yürütülmesine elverişli olmasına karşın kullanılamamaktadır. Kullanılamayan tarıma elverişli arazilerin tespit edilmesi ve tarıma kazandırılması yararlı olacaktır. Bununla birlikte çeşitli nedenlerle Bölge halkının özellikle hayvancılık için çayır ve mera taleplerinin yerine getirilemediği görülmektedir. Bölge'deki arazi yapısının parçalı olmasının yarattığı sorunları çözmek için toplulaştırma çalışmalarına önemle eğilinmesi, hayvancılıkla uğraşan kişilere uygun çayır ve mera alanlarının geliştirilmesi gerekmektedir.

GAP kapsamında sürdürülen baraj ve sulama kanalları çalışmalarının önümüzdeki birkaç yıl içinde biteceği göz önüne alındığında, yeni oluşacak sulanabilir tarım arazilerindeki çiftçilere yönelik eğitim ve yayım çalışmaları yararlı olacaktır. Daha önce sulu tarım alanlarına katılan bölgelerde halkın bu konuda hazırlıksız olması arazi yapısında verimliliği uzun vadede etkileyebilecek olumsuzluklara yol açmıştır. Sulanabilir alan envanterine yeni alanlar katmak barajlarla birlikte, değerlendirilebilecek küçük kaynak sularıyla da mümkündür. Bölge'de sulama havza bazlı fizibiliteler yapılmalı ve buna göre küçük ölçekli kanalet sulama ve/veya basınçlı sulama projeleriyle değerlendirilebilecek potansiyeller ortaya çıkarılmalı ve değerlendirilmesine yönelik projeler geliştirilmelidir.

Bölge'de hâkim olan konvansiyonel tarım anlayışının yerini modern uygulamalara bırakabilmesi için tarımsal alet ve ekipman kullanımının desteklenmesinin yanında, organik tarım, iyi tarım, alternatif tarım uygulamalarıyla ilgili yayım ve eğitim çalışmaları altyapısının oluşturulması gerekmektedir. Bu yayım ve eğitim çalışmaları Bölge'ye özel uyarlamaları içerecek şekilde olmalıdır. Ayrıca Bölge'nin optimum ürün deseninin bilinmiyor olması, özellikle sulamaya kazandırılacak alanlarda yetiştirilebilecek alternatif ürünlerin bilinmemesine sebep olmakta ve verimsizliğe yol açmaktadır. Bölge'de seracılık yapılabilecek uygun alanların tespit edilmesi için gerekli fizibilite çalışmalarının yapılması faydalı olacaktır. Yenilenebilir enerji kaynaklarından tarımda istifade edilebilmesi için de fizibiliteler hazırlanması özellikle güneş, rüzgâr ve jeotermal potansiyelin değerlendirilmesi açısından önemlidir.

Bölge'de az da olsa belli oranda sebzecilik ve meyvecilik yapılmaktadır. Bölge'de sebze ve meyveciliğin gelişmemesi sulama altyapısının yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte meyvecilik ve sebzeciliğin geliştirilmesi için bu ürünleri uygun koşullarda saklama ve depolama altyapısının oluşturulması, en az sulama altyapısı kadar önemlidir. Kırsalda köylerin büyüklüklerine göre gruplandırılarak depolama ihtiyaçlarının belirlenmesi ve bu ihtiyaçlara cevap verebilecek mali destek programlarına yönlendirilmeleri çok faydalı olacaktır.

Üst Ölçekli Planlarla İlişkisi

9.UKP Bölüm 5.2.8. ve 5.5.1.
GAP EP Bölüm "Ekonomik Kalkınmanın Gerçekleştirilmesi", " Tarım",
GAP EP Bölüm "Altyapının Geliştirilmesi", "Sulama"

Mevzuat İlişkisi

5488 Sayılı Tarım Kanunu

Paydaşlar

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, GAP İdaresi, DİKA, DSİ, Üniversiteler, Köylere Hizmet Götürme Birlikleri, Kalkınma Birlikleri, Tarım İl Müdürlükleri, Tarım kooperatifleri

Olası Finansman Kaynakları

GAP BKİ, Kamu yatırımları, Kırsal Kalkınma (IPARD) Programı

Performans Göstergeleri

- Toplam ekili arazi
- Çayır/mera alanları
- Toplulaştırılan arazi
- Sulanabilir arazi
- Bilgilendirme ve yayım çalışmaları
- Araştırma projesi sayısı, fizibilite çalışması sayısı

Hedefler

3.4.1 Tarım ve hayvancılık faaliyetlerine uygun arazi envanterinin oluşturularak ve parçalı arazilerin toplulaştırma çalışmalarının gerçekleştirilmesi ve arazilerin etkin kullanımının sağlanması

3.4.2 Sulama altyapısının geliştirilmesi, eğitim ve yayım çalışmalarıyla bilinçli sulamanın sağlanması

3.4.3 Modern tarım uygulamalarıyla ilgili bilgi altyapısının geliştirilmesi, tarımsal alet ve ekipman kullanımının yaygınlaştırılması

3.4.4 Tarımsal ürünlerin depolama olanaklarının artırılması ve geliştirilmesi

Gelişme Ekseni: UYGUN YATIRIM ORTAMI ve REKABETÇİLİK

Amaç 3. Bölge'de yatırıma elverişli altyapı ve emek piyasası koşullarının oluşturulması; finansman, danışmanlık ve tanıtım kapasitesinin geliştirilmesi yoluyla Bölge'nin rekabetçilik düzeyinin artırılması

Stratejik Öncelik: 3.5

Bölge'nin dış ticari ilişkilerinin geliştirilmesi

Mevcut Durum / Açıklamalar

Bölge'nin Suriye ve Irak'a komşu coğrafi konumu sebebiyle, her iki ülke de Bölge ticareti ve ekonomisi açısından önem taşımaktadır. Ancak Bölge ihracatının % 98'inin Irak'a yapılıyor olması, Suriye ile ticari ilişkilerin yeterince gelişmediğini göstermekte, Irak ile yapılan ihracatın ise büyük bir kısmının yerel üretime dayanmadığı, nakliyecilik kaynaklı olduğu bilinmektedir (TRC3 Yatırım Ortamı Anketi).

Bölge, Suriye'ye Nusaybin Sınır Kapısı ile bağlanmaktadır. Türkiye son yıllarda Suriye ile olan ticari ilişkilerini önemli ölçüde artırmış, ancak Bölge bu artıştan faydalanamamıştır.

Bölge ve Suriye Ticaret ve Sanayi Odaları arasında gerçekleştirilecek ortak toplantılar, Bölge üreticilerine yönelik bilgilendirmeler ve Nusaybin Sınır Kapısı'nın modernizasyonunun tamamlanması ile Bölge'nin ve Türkiye'nin Suriye'ye (Suriye bağlantılı olarak Irak'a) yaptığı ihracatın ve Bölge'nin bu ihracattan aldığı payın artırılması hedeflenmektedir.

Türkiye'nin 2010 yılında Irak'a yaptığı 6.026 milyon ABD Doları ihracatın yaklaşık % 15'lik kısmı Bölge tarafından gerçekleştirilmektedir. Bölge, Habur Sınır Kapısıyla ülkeyi Irak'a bağlayan bir konumdadır. Türkiye'nin Irak'a ihracatı Irak'ın yaptığı toplam ithalatın yaklaşık % 20'sini oluşturmaktadır. Bölge'de saha ziyaretleri ve odak gruplar arasında yapılan toplantılarda ticaretin daha çok Kuzey Irak'a yapıldığı, ticari ilişkilerin kişisel çabalarla şekillenip kurumsallaşmamış olduğunu ortaya koymaktadır.

Bölge ve Irak Ticaret ve Sanayi Odaları arasında gerçekleştirilecek ortak toplantılar, Bölge üreticilerine yönelik bilgilendirmeler ve Habur Sınır Kapısı'nın etkinleştirilmesi ile Bölge ile Kuzey Irak'a ve Irak'ın geri kalan kısmıyla mevcut ticari ilişkilerin geliştirilmesi ve Türkiye'nin Irak'a yaptığı ihracat ile Bölge'nin bu ihracattan aldığı payın artırılması hedeflenmektedir.

Üst Ölçekli Planlarla İlişkisi

9.UKP Madde: 139, 559
DTM 2009-2013 Stratejik Plan (Strateji 3)
GAP EP Eylem No: ED.2.2

Mevzuat İlişkisi

DTM Uluslararası rekabetin geliştirilmesi hakkındaki 2010/8 sayılı tebliği

Paydaşlar

Gümrük Müsteşarlığı, İGEME, TOBB, Bölge Sanayi ve Ticaret Odaları, Türkiye'nin Suriye ve Irak Ticaret Ataşeleri, Suriye ve Irak Ticaret ve Sanayi Odaları, Bölge Sanayici ve İş adamları, Suriye ve Irak sanayici ve işadamları

Olası Finansman Kaynakları

DİKA Mali Destek ve Doğrudan Faaliyet Desteği Programları, Türkiye-Suriye Bölgeler arası İşbirliği Programı, TOBB (Nusaybin Sınır Kapısı), İGEME (Bilgilendirme faaliyetleri)

Performans Göstergeleri

- Bölge'den ve Türkiye'den Suriye'ye yapılan ihracat
- Nusaybin Sınır Kapısı'ndan günlük geçen ticari araç sayısı
- Bölge'nin Suriye ihracatındaki payı
- Bölge'den ve Türkiye'den Irak'a yapılan ihracat
- Habur Sınır Kapısı'ndan günlük geçen araç sayısı
- Bölge'nin Türkiye'nin Irak'a olan ihracatındaki payı

Hedefler

3.5.1 Bölge Ticaret ve Sanayi Odaları ve Suriye Ticaret ve Sanayi Odaları arasında ilişkilerin artırılması

3.5.2 Nusaybin Sınır Kapısı modernizasyonunun gerçekleştirilmesi

3.5.3 Bölge Ticaret ve Sanayi Odaları sanayici ve işadamlarının Suriye, Irak pazarları, dış ticaret imkânları ve alternatif pazarlar hakkında bilgi düzeyinin artırılması

3.5.4 Bölge Ticaret ve Sanayi Odaları ve Irak Ticaret ve Sanayi Odaları arasında ilişkilerin artırılması

3.5.5 DİKA ve Kuzey Irak Bölgesel Yatırım Ajansı arasındaki ilişkiler ile iki tarafın kamu kurum ve kuruluşları arasında planlama, teknik işbirliği ve yatırımcıya yönelik desteklemelerde işbirliği imkânlarının artırılması

3.5.6 Habur Sınır Kapısı'nın etkinliğinin artırılması

3.5.7 Bölge sanayici ve işadamlarına yönelik bilgilendirilmelerin yapılması

3.5.8 Irak'taki ekonomik, sosyal ve siyasi gelişmelerin Bölge ekonomisi üzerine olası etkilerine yönelik operasyonel stratejiler belirlenmesi

Gelişme Ekseni: UYGUN YATIRIM ORTAMI ve REKABETÇİLİK

Amaç 3. Bölge'de yatırıma elverişli altyapı ve emek piyasası koşullarının oluşturulması; finansman, danışmanlık ve tanıtım kapasitesinin geliştirilmesi yoluyla Bölge'nin rekabetçilik düzeyinin artırılması

Stratejik Öncelik: 3.6

Bölge'deki emek piyasası ihtiyaçları ve mevcut işgücü nitelikleri arasındaki uyuşmazlığın azaltılması

Mevcut Durum / Açıklamalar

İşgücü verimliliği ve istihdamın artırılmasının önündeki en büyük engellerden biri de işgücü piyasası talepleri ile mevcut işgücü arzı arasındaki uyumsuzluktur. İşgücü verimliliğinin artırılmasında Bölge'de işgücü piyasasının ihtiyaçlarının tespit edilmesi ve bu doğrultuda tedbirler alınması bir ihtiyaç olarak görülmektedir. Bu anlamda mesleki eğitim kurumları ve sektörler arasında işbirliği kurulması önem taşımaktadır.

Dünyada küreselleşme ve hızlı teknolojik gelişme sürecinde uluslararası piyasalarda uzmanlaşma ve teknoloji geliştirme yetkinliği rekabet gücünün önemli unsurları olmuştur. Rekabet avantajı unsurlarının hızla değiştiği bu süreçte, bilgi ve iletişim teknolojileri iş yapma biçimlerinde köklü değişiklikler meydana getirmiştir. Ekonomik gelişmede bilgi yoğun ve yüksek katma değerli mal ve hizmet üretimi ön plana çıkmış, özellikle işgücünün eğitim seviyesi ve gerekli yeteneklere sahip olması önem kazanmıştır (9.UKP).

Bölge'de işgücünün % 70'ini okuryazar olmayanlar ve ilköğretim mezunları oluşturmakta ve nitelikli personel temininde sorunlar yaşanmaktadır. İstihdam edilecek nitelikli personel çoğunlukla Bölge dışından sağlanmaktadır. Bu anlamda Bölge'nin rekabet edebilmesi için işgücü niteliğini geliştirmek kritik öneme sahiptir.

Bölge'de ara eleman temininde sorun yaşanmaktadır. Ara eleman temininde yaşanan sıkıntılarda, mesleki ve teknik eğitim okullaşma oranının düşük olmasının, mesleki eğitim programlarının Bölge'ye özgü ihtiyaçlar göz önünde bulundurulmadan oluşturulmasının yine bu programlarının işgücü piyasası taleplerine cevap verecek nitelikte olmamasının yanı sıra eğitim personeli ile eğitim kurumlarındaki fiziki ve teknolojik altyapı yetersizliğinin etkisi bulunmaktadır.

Hızla azalan tarım sektörü istihdamından kopan işgücü Bölge'de işsizlik oranlarını artırıcı rol oynamaktadır. Bölge'de istihdam düzeyinin ideal olan değerlerden uzak olmasında tarımdan kopan işgücünün hizmet ve sanayi sektörlerine entegrasyonun zayıflığı da etkili olmaktadır. İşgücü nitelikleriyle ilgili Bölge'nin öncelikli sorunu olan bu alanda İŞKUR İl Müdürlükleri, Halk Eğitim ve Belediyeler başta olmak üzere ilgili kurumlar tarafından tarımdan kopan işgücünün hizmet ve sanayi sektörlerinde istihdamına yönelik mesleki eğitim programları uygulanmaktadır. Avrupa Birliği İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Operasyonel Programı (İKGOP) bu alanda faydalanılabilecek önemli kaynaklardan biridir.

Üst Ölçekli Planlarla İlişkisi

9. UKP Bölüm 7.2.3., Madde: 578, 579
GAP EP Eylem No: SG.2.4, SG.2.5, SG.2.6
Milli Eğitim Bakanlığı Stratejik Planı (2010-2014)

Paydaşlar

İl Milli Eğitim Müdürlükleri, İŞKUR, Halk Eğitim Merkezleri, Bölge işletmeleri, Üniversiteler, Ticaret ve Sanayi Odaları, İş Adamı Dernekleri

Olası Finansman Kaynakları

DİKA Doğrudan Faaliyet Destekleri, SODES, GAP Destekleri, KOSGEB, AB IKGOP

Performans Göstergeleri

- Mesleki eğitim okullaşma oranı
- İstihdam garantili mesleki eğitim programları ve sertifikasyon programları sayısı

Hedefler

3.6.1 Mesleki ve teknik eğitim okullaşma oranının artırılması

3.6.2 Bölge'de işgücü piyasası ihtiyaç analizlerinin yapılarak mesleki eğitim programlarının emek piyasası talepleriyle uyumlaştırılması

3.6.3 İstihdam garantili mesleki eğitim kursları ve sertifikasyon programlarının yaygınlaştırılması

3.6.4 Mesleki eğitimin cazip hale getirilmesi konusunda rehberlik faaliyetleri yürütülmesi

3.6.5 Mesleki eğitim kurumlarının teknolojik altyapısının iyileştirilmesi ve tanıtımının arttırılmasıyla öğrenciler açısından cazip hale getirilmesi

3.6.6 Mesleki eğitim kurumlarının ve programlarının sektör bağlantısının güçlendirilmesi

Gelişme Ekseni: UYGUN YATIRIM ORTAMI ve REKABETÇİLİK

Amaç 3. Bölge'de yatırıma elverişli altyapı ve emek piyasası koşullarının oluşturulması; finansman, danışmanlık ve tanıtım kapasitesinin geliştirilmesi yoluyla Bölge'nin rekabetçilik düzeyinin artırılması

Stratejik Öncelik: 3.7

Enerji verimliliği uygulamalarının yaygınlaştırılması

Mevcut Durum / Açıklamalar

2008 yılında Türkiye genelinde enerji yoğunluğu (kWh /GSKD) 0,19 TL iken Bölge'de 0,62 TL'dir. Bölge'de sanayi alanında enerji verimliliği oldukça düşüktür. Yüksek verim sağlayan kojenerasyon sistemlerinin yaygınlaşması hem sanayici için hem de arz eden taraf için önemli bir avantaj sağlayacaktır.

KOBİ'lerin üretim sürecinde enerji yoğunluğunu azaltacak düzenlemeleri sağlayacak uzmanların eksikliği hissedilmektedir.

Üst Ölçekli Planlarla İlişkisi

9.UKP Madde: 405

Performans Göstergeleri

- Kojenerasyon/trijenerasyon sistemini uygulayan KOBİ sayısı
- Bölge'de kurulan enerji verimliliği danışmanlık şirketi sayısı
- Bölge'de enerji yöneticisi sertifikasına sahip kişi sayısı

Hedefler

3.7.1 Sanayi işletmelerinde yüksek verim yaratarak enerji maliyetlerini düşüren kojenerasyon/trijenerasyon sistemlerinin yaygınlaştırılması ve teşvik edilmesi

3.7.2 Bölge'de enerji verimliliği danışmanlık şirketi/şirketlerinin kurulması ve enerji yöneticisi sayısının artırılması

3.7.3 KOBİ'lere yönelik enerji verimliliği bilgilendirme toplantıları yapmak, bilinçlendirme organizasyonları yapıp, geleneksel hale gelecek sempozyum ve toplantılar düzenlemek

3.7.4 Enerji verimliliğini artıran projelerin sayısını ve enerjiyi verimli kullanan makinelerin kullanım kapasitesini artırmak. DİKA mali destek programlarında orta ve yüksek verimli motorların tercih edilmesi yönünde teşvik sistemleri geliştirmek

Gelişme Ekseni: UYGUN YATIRIM ORTAMI ve REKABETÇİLİK

Amaç 3. Bölge'de yatırıma elverişli altyapı ve emek piyasası koşullarının oluşturulması; finansman, danışmanlık ve tanıtım kapasitesinin geliştirilmesi yoluyla Bölge'nin rekabetçilik düzeyinin artırılması

Stratejik Öncelik: 3.8

İşletmelerin tanıtım, markalaşma ve pazarlama kapasitesinin geliştirilmesi

Mevcut Durum / Açıklamalar

Bölge gerek tarım gerekse sanayi alanında marka potansiyeli taşıyan ürünlere sahiptir. DİKA Yatırım Ortamı Anketi'nden ve saha görüşmelerinden de ortaya çıkan sonuçlara göre Bölge'deki üreticiler markalaşma ve pazarlama konusunda yeterince bilgiye sahip değildir. İşletmelerin markalaşma, tanıtım ve pazarlama stratejileri olmadığı görülmektedir. İç ve dış pazarlarda rekabet edebilirliğin artırılması amacıyla bu konuda çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Üst Ölçekli Planlarla İlişkisi

9.UKP Madde: 281, 500, 505, 510, 522, 541, 549, 667, 677

Paydaşlar

Yatırımcılar, işletme sahipleri, vatandaş, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, ürün müşterileri, reklam-tanıtım-pazarlama sektöründeki kuruluşlar

Olası Finansman Kaynakları

DİKA Mali Destek Programları, Doğrudan Faaliyet Destekleri, yatırımcı öz kaynakları, Valilik, Kaymakamlık ve yerel yönetim bütçeleri, üretici birlikleri bütçeleri, KOSGEB

Performans Göstergeleri

- Marka tescil sayısı
- Marka kuruluşların Bölge üreticileriyle yaptıkları ortak proje sayısı
- Markalaşma, pazarlama ve tanıtım konularında verilen eğitim sayısı ve eğitimlerle ulaşılan firma sayısı

Hedefler

3.8.1 Firmaların ve üretici birliklerinin markalaşma, tanıtım ve pazarlama kapasitelerinin geliştirilmesi

3.8.2 Bölge illerinde öne çıkan ürünlere yönelik örnek markalaşma çalışmaları yapılması

3.8.3 Alanlarında marka olmuş tarım ve sanayi kuruluşları ile Bölge ürünleri üzerine markalaşma ve tanıtım projeleri geliştirilmesi

Gelişme Ekseni: UYGUN YATIRIM ORTAMI ve REKABETÇİLİK

Amaç 3. Bölge'de yatırıma elverişli altyapı ve emek piyasası koşullarının oluşturulması; finansman, danışmanlık ve tanıtım kapasitesinin geliştirilmesi yoluyla Bölge'nin rekabetçilik düzeyinin artırılması

Stratejik Öncelik: 3.9

Bölge'nin ulusal ve uluslararası tanıtımının geliştirilmesi

Mevcut Durum / Açıklamalar

TRC3 Bölgesi'nin uygun yatırım sahaları ulusal ve uluslararası düzeyde bilinmemektedir. Hem Böl-ge'de üretilen ürünlerin mevcut ihracatının artması hem de Bölge'ye yeni yatırımlar çekmek açısından Bölge'nin yurtiçi ve yurtdışında, sahip olduğu değerlerin, içsel potansiyeline ve coğrafi konumuna göre avantajlı olduğu sektörlerinin tanıtımı önem arz etmektedir.

İçinde TRC3 illerinin de yer aldığı Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin uzun yıllardır medyada terör haberleriyle yer alıyor olması ve meydana gelen terör olaylarının görsel ve yazılı basında yer alış biçimi, toplumun tüm Bölge'yi kötü bir imajla algılamasına neden olmaktadır. Öte yandan, Bölge'den diğer illere göç eden vatandaşların yaşadığı uyum sorunu ve sosyo-kültürel sorunlar da bu göçlerin yapıldığı illerdeki vatandaşların Bölge ile ilgili fikirlerini olumsuz yönde etkilemekte ve ön yargı yaratmaktadır.

Yukarıda bahsedilen olumsuz imaj, Bölge dışında Bölge ile ilgili bir güvenlik algısı sorunu yaratmakta, bu algının olumsuz etkileri ise özellikle potansiyel yatırımcılarda görülmektedir. Bölge dışındaki yatırımcılarda Bölge'ye yatırım yapmak konusunda bir tereddüt söz konusu iken, DİKA tarafından gerçekleştirilen Yatırım Ortamı Anketi'nde güvenlik sorununun müessesenin yatırım iklimi kısıtları arasında son sıralarda yer almış olması, güvenlik konusunun Bölge'de hâlihazırdaki yatırımcı için bir tehdit olmadığını ortaya koymaktadır.

Türkiye'nin uluslararası tanıtımlarında Bölge illerine ilişkin değerlerin yeterince yer almadığı görülmektedir. Bölge'nin mevcut turizm zenginliği ulusal ve uluslar arası düzeyde yeterince bilinmemekte, özellikle inanç turizmi açısından öneme sahip merkezleri ulusal ve uluslararası turlara dâhil edilmemektedir.

Üst Ölçekli Planlarla İlişkisi

9.UKP Madde: 270, 387, 667.
GAP EP Eylem No: ED.2.2, ED.5.2

Paydaşlar

Yerli ve yabancı yatırımcılar, Valilik, Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri, GAP belediyeler, ihracatçılar, iş adamları, Ticaret ve Sanayi Odaları, Sivil Toplum Kuruluşları

Olası Finansman Kaynakları

DİKA Mali Destek Programları, Banka Kredileri, KOSGEB, Doğrudan Faaliyet Destekleri, paydaş kaynakları

Performans Göstergeleri

- Bölge'ye yapılan yerli ve yabancı yatırım sayısı
- Bölge'ye gelen yerli, yabancı turist sayısı

Hedefler

3.9.1 Bölge'nin, Türkiye'nin uluslararası tanıtımında (özellikle komşu ülkelerdeki tanıtımında) ve turizm yayınlarında yer almasının sağlanması

3.9.2 Bölge'yi iyi bir şekilde tanıtan kapsamlı ve nitelikli internet sitelerinin ve diğer tanıtım araçlarının oluşturulmasının sağlanması

3.9.3 Bölge üreticilerinin sektörel fuarlara katılımlarının artırılması

3.9.4 Yurtiçi ve yurtdışı kardeş şehir uygulamaları gibi faaliyetlerle Bölge'nin ulusal ve uluslararası ortaklıklarının artırılması

3.9.5 Mardin'in UNESCO "Dünya Kültürel Mirası" listesine dâhil olması için gerekli çalışmaların tamamlanması

3.9.6 Bölge'nin güvenlik algısı ve imajını değiştirme amaçlı bilgilendirme, araştırma ve tanıtım faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi

GELİŞME EKSENİ 4

SEKTÖREL GELİŞME

Bölge'de ekonomik kalkınmanın gerçekleşebilmesi için yatırım ortamını güçlendiren ve çoğunluğu kamu tarafından sağlanması gerekli asgari koşulları içeren "Uygun yatırım ortamı ve rekabetçilik" stratejileri yanında Bölge'nin coğrafi konumu ve içsel potansiyeline dayalı rekabet gücü ve istihdam yaratma kapasitesine sahip sektörlerde, girişimcilerin çabasıyla ve yönlendirilmesiyle uygulanabilecek stratejilere "Sektörel Gelişme" başlığı altında yer verilmiştir.

Bölge'de rekabet avantajına ve geniş ölçekte istihdam yaratma kapasitesine sahip sektörler arasında sanayi (özellikle tekstil, gıda ve yan sanayi), turizm, inşaat ve inşaat malzemeleri, lojistik (taşımacılık), madencilik, yenilenebilir enerji, hayvancılık ve tarım gelmektedir. Bu sektörleri dikey olarak hedefleyen stratejilerle Bölge'nin yerel potansiyeli harekete geçirilerek ve yönlendirilerek sektörün rekabet gücünün, sağladığı istihdamın ve Bölge'ye yarattığı katma değerin artırılması amaçlanmaktadır. Bunun yanında söz konusu sektörün gelişmesini tetikleyebilecek bazı kilit kamu yatırımlarına da bu kapsamda yer verilmiştir (örn. Maden arama çalışmaları, ana ticaret güzergâhlarında yapılan iyileştirmeler ya da yeni açılabilecek lojistik bağlantıları, turizm için kritik öneme sahip bazı kazı çalışmaları vs.).

Gelişme Ekseni: SEKTÖREL GELİŞME

Amaç 4. Bölge'nin coğrafi konumu ve içsel potansiyeline dayalı rekabet avantajına ve istihdam yaratma kapasitesine sahip sektörlerin geliştirilmesi

Stratejik Öncelik: 4.1

Bölge sanayisinde kümelenme potansiyelinin değerlendirilmesi, yan sanayinin geliştirilmesi ve katma değeri yüksek ürünlerin üretiminin artırılması yoluyla iş ve üretim alanlarının çeşitlendirilmesi

Mevcut Durum / Açıklamalar

Bölge sanayiinde iş alanlarının dar bir yelpazede olması, istihdamın çeşitlenmesini, değişik sektörler arasında istihdam akışlarının olmasını, farklı eğitim dallarından insanların istihdam edilebilmesini engellemektedir. Bu durum, hem Bölge'ye farklı disiplinlerden oluşan kalifiye personel gelmesini hem de kısır bir döngü şeklinde kalifiye personel yokluğundan Bölge sanayisinin farklı üretim alanlarına yönelmesini zorlaştırmaktadır. Aynı zamanda, Bölge'de iş alanı bulamayan gençler Bölge dışına göç etmektedirler ve bu da sosyal sorunları beraberinde getirmektedir.

Bölge sanayisinde belli alanlara yoğunlaşma olduğu halde bu alanlar kendi yan sanayilerini yaratamamaktadırlar. Yan sanayi bulunmadığı için sanayide gelişmiş komşu iller veya Gaziantep, Adana gibi illere bağımlı bir üretim yapılmaktadır. Bölge'de firmaların yoğun olarak faaliyet gösterdiği gıda, metalik olmayan mineral ürünler, petrol ve kömüre dayalı sanayi gibi alanlarda yan sanayinin geliştirilmesi, Bölge sanayiinin dışa bağımlılığının azaltılması, bu bağımlılığın yol açtığı zaman kaybı ve yüksek maliyetlerin giderilmesi yoluyla rekabet edebilirliğin artırılmasını sağlayacaktır.

Bölge sanayiinde gıda sanayiinin bazı alanlarında birçok üretici bulunmasına ve bir bilgi birikimine sahip olunmasına rağmen bu sektörlerde katma değerin artırılması yönünde bir gelişme olmamaktadır. Örneğin unlu mamuller, makarna, bisküvi, salça, Yeşilli kirazı ve Zivzik narından meyve suyu veya reçel, Derik zeytininden ambalajlı zeytin ve zeytinyağı gibi ürünlere geçiş yapılmamaktadır. Bölge ihracatının neredeyse tamamının gerçekleştiği Irak'ta da zenginleşme ve istikrar arttıkça işlenmiş ürünlere talebin artacağı öngörülmektedir.

Bölge'de son yıllarda tekstil, yoğun istihdam sağlayan bir sektör olarak gelişmektedir. Ülke genelinde tekstil sektörü küresel rekabette zorlanırken, Bölge'de işgücü, arazi gibi maliyetlerin düşük olması, 2010 yılına kadar tekstil sektöründeki firmalara Hazine Teşvikleri ile Batı'dan Doğu'ya taşınma desteği verilmesi Bölge'de tekstil sektörünü cazip kılmaktadır. Bölge'de özellikle Batman ilinde Valiliğin sağladığı imkânlar ve DİKA Batman Yatırım Destek Ofisi teknik destekleriyle tekstil sektörünün ilde gelişmesi için cazip koşullar oluşmuş, 10 firma Valiliğin oluşturduğu tekstil sitesinde faaliyete geçmek için başvuru yapmıştır. Tekstil sektörünün gelişmesi Bölge'nin öncelikli meselelerinden biri olan kadın istihdamının artırılması için de bir çözüm sunmaktadır.

Ulusal Kümelenme Politikasının Geliştirilmesi Projesi, GAP GİDEM Projesi ve Türkiye'de Sektör-Bölge Yığınlaşmaları (DPT-TÜSİAD) çalışmalarında da yer verilen TRC3 Bölgesi sanayiinin kümelenme potansiyeli taşıyan sektörlerinin küme olabilmeleri için işletme sahibi ve yatırımcılar ile ilgili kamu kurumlarında hem farkındalığın hem de ortak irade ve işbirliğinin sağlanması gerekmektedir. Bölge sanayiinde özellikle işbirliği ve ortaklıklar konusunda bir yetersizlik bulunmaktadır. Aynı sektörde faaliyet gösteren işletmeler, sektörün sorunları ve bu sorunların çözümü konusunda ortak hareket etmemektedir. İşletmeler ile yan sanayi kuruluşları ve kamu kurumları arasında da iletişim ve işbirliği yetersiz kalmaktadır. Bölge'de kümelenme potansiyeli taşıyan sektörlerin tespit edilerek bunlara yönelik farkındalık çalışmalarının artırılması, Bölge sanayisinde rekabetçilik, kalite, işbirliği kültürü, yan sanayinin gelişmesi, istihdamın artırılması, ortak fiziki altyapı ve Pazar geliştirme, bilgi paylaşımı gibi bir çok konuda olumlu etki yaratacaktır.

Üst Ölçekli Planlarla İlişkisi

9.UKP Madde: 96, 99, 193, 194, 197, 331, 363, 482, 501, 506, 513, 520, 534, 537, 539, 541, 542, 544, 663, 669, 677
GAP EP E.D.3.1

Paydaşlar

Valilik, İl Sanayi ve Ticaret Müdürlükleri, Ticaret ve Sanayi Odası, OSB Müdürlükleri, yatırımcılar, işletme sahipleri, girişimciler, kamu kurum ve kuruluşları, TRC3 işletmelerinin ihtiyaçlarını sağlayan diğer illerdeki yan sanayi kuruluşları, İşadamı ve işkadını dernekleri, meslek kuruluşları

Olası Finansman Kaynakları

DİKA Mali Destek Programları, KOSGEB destekleri, bankaların girişimcilik kredileri, devlet teşvikleri, yatırımcı sermayesi

Performans Göstergeleri

- Bölge'de farklı sanayi kollarında faaliyet gösteren işletme sayısı
- Yan sanayi alanında kurulan işletme sayısı
- Bölge'ye çekilen yatırım sayısı
- Entegre tesis sayısı
- Sanayide üretilen GSKD
- Tekstil sektöründe faaliyet gösteren firma sayısı ve firma kapasitesi

Hedefler

4.1.1 Ambalaj, catering, soğuk hava deposu gibi gıda yan sanayiinin Bölge'de geliştirilmesi.

4.1.2 Entegre tesislerin artırılması

4.1.3 Bölge'de üretilen tarım ürünlerinin değerlendirilebileceği (tarıma dayalı) sanayi kollarının geliştirilmesi

4.1.4 Ortadoğu, Afrika ve Türk Cumhuriyetleri Pazar talepleri gözetilerek (ihracata dayalı) sanayinin geliştirilmesi

4.1.5 Petrol ve kimya ana ve yan sanayiinde yer alan faaliyet kollarının (özellikle boya, kozmetik, yapı kimyasalları) Batman ve çevresinde yaygınlaştırılması

4.1.6 Metal ana ve yan sanayiinin geliştirilmesi (özellikle döküm, metal eşya, bakır ürünleri)

4.1.7 Birincil (primer) üretimden analitik, sentetik ve fabrikasyon üretime geçilmesi yönünde çalışmalar yapılması

4.1.8 Bölge'nin hangi katma değeri yüksek ürünler konusunda rekabet avantajına sahip olduğu konusunda araştırma ve fizibilite çalışmaları yapılması

4.1.9 İstihdam yoğun ve kadın istihdamına müsait bir sektör olarak Bölge'deki tekstil sektörünün gelişimin desteklenmesi, sürdürülebilir pazar altyapısının oluşturulması

4.1.10 Başta gıda, tekstil ve metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı olmak üzere sanayide kümelenme potansiyeli taşıyan sektörlerin rekabetçilik ve kümelenme analizlerinin yapılarak tespit edilen sektörler için yol haritası hazırlanması ve bu konuda farkındalık yaratılması

Gelişme Ekseni: SEKTÖREL GELİŞME

Amaç 4. Bölge'nin coğrafi konumu ve içsel potansiyeline dayalı rekabet avantajına ve istihdam yaratma kapasitesine sahip sektörlerin geliştirilmesi

Stratejik Öncelik: 4.2

Bölge turizminin kapasite, altyapı ve hizmet niteliklerinin geliştirilerek ve çeşitlendirilerek rekabet edebilirliğinin artırılması

Mevcut Durum / Açıklamalar

TRC3 Bölgesi kültür ve inanç turizmi, iş turizmi, doğa turizmi alanında ulusal ve ulusla arası pazara hitap edebilecek, termal turizmde ise yerel pazara hitap edebilecek potansiyele sahiptir. Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Belgesi'ne göre GAP Kültür ve İnanç Turizmi koridoru üzerinde yer alan Bölge'ye gelen turist sayısında Mardin özelinde son yıllarda artış olsa da, diğer illerin turizmden yeterince faydalanabildiğini söylemek güçtür. Mardin ve çevresi de ülkedeki diğer kültür ve inanç turizmi merkezleriyle kıyaslandığında turizm altyapısı ve kapasitesi, hizmet kalitesi ve turistik faaliyetlerin çeşitliliği bakımından gerilerde kalmaktadır.

Bölge'deki turistik tesisler hizmet kalitesi ve hizmet çeşitliliği açısından Türkiye'deki gelişmiş illerde bulunan diğer tesislere göre yetersiz görülmektedir. Mardin İli dışında TRC3 Bölgesi'nde turizm sektörüne yönelik eğitim veren Meslek Yüksek Okulu veya üniversite düzeyinde bir bölüm bulunmamaktadır. Bölge'de profesyonel rehberlik hizmetleri yetersiz olmasının yanında turizm danışma büroları bulunmamaktadır. Turizme yönelik tüm bu iş kollarının geliştirilmesi Bölge'de özellikle genç nüfus için iş alanlarını artıracak, Bölge turizminin rekabet edebilirliğini geliştirecektir.

Bölge'de kültür ve inanç turizmi dışında turizm açısından farklılaştırılmış ve bütünleştirilmiş faaliyetlere uygun yer ve mekânlar değerlendirilememektedir. Termal turizm, gençlik turizmi, gönüllü turizmi, mağara turizmi, eko turizm, kamp ve karavan turizmi, akarsu turizmi gibi turizm çeşitleri için Bölge'de var olan potansiyel değerlendirilememektedir. Bölge'de turistlerin boş vakitlerini geçirebilecekleri mekânlar yetersizdir. Özellikle Irak ve Suriye'den gelecek ziyaretçilere farklılıklar sunacak onların ilgilerini çekecek turistik faaliyetlerin oluşturulması gerekmektedir. Markalaşma olmadığı için Bölge'ye has ürünler yeterli ilgiyi görmemekte, turizme açılan yöresel örnekler çok kısıtlı kalmaktadır.

Bölge'de yıldızlı otel sayıları ve mevcut yatak kapasitesi oldukça yetersizdir. Konaklama tesislerinin doluluk oranları Türkiye ortalamalarının üzerindedir. Özellikle sezon dönemlerinde Bölge'de konaklama sıkıntıları yaşanmaktadır. Bu durum Mardin'in GAP turizmine genelde günübirlik bir destinasyon olarak dâhil olmasına sebebiyet vermektedir. Şırnak ve Siirt gibi turizm bakımından gelişmemiş illerde, İl'e dışarıdan iş için gelen kişiler için nitelikli konaklama alternatifleri yoktur. Bu illerde konaklama tesislerinin açılması ilin istihdamına katkı sağlayacaktır. Turizm açısından potansiyele sahip Mardin ilinde ise yatak kapasitesinin artırılması ilin daha çok sayıda ve geniş çaplı organizasyonlara aynı anda ev sahipliği yapabilmek için bir alternatif haline gelmesini sağlayacaktır.

TRC3 Bölgesi'nde tescil edilmiş taşınmaz kültür varlıkları ve sit alanları dışında henüz tescil edilmemiş, arkeolojik kazı çalışmalarıyla ortaya çıkacak birçok kültür varlığı bulunmaktadır. Bölge'deki turistik yerler ve rekreasyon alanları da nitelik ve nicelik olarak arzu edilen seviyede gelişememiştir. Kültür ve doğa varlıklarının çevre düzenlemesi, aydınlatılması, doğru levha ve donatılar ile turiste yönelik yönlendirme ve bilgilendirme içermesi konularında Bölge'de eksiklikler bulunmaktadır. Bölge'de Mezopotamya'nın Efes'i olarak kabul edilen ve Mardin'deki turizm çeşitlerine antik kent turizmini de kazandıracak olan Dara Antik kenti kazıları henüz tamamlanmamıştır.

Üst Ölçekli Planlarla İlişkisi

9.UKP Madde: 208. 548, 549, 550, 551, 552, 677
GAP EP Eylem No: ED.2.1, ED.5,1, ED.5.2, ED.5.3
Türkiye Turizm Stratejisi (2023) ve Türkiye Turizm Stratejisi Eylem Planı (2007-2013): GAP Kültür ve Gelişim Bölgesi,
GAP Turizm Master Planı

Paydaşlar

GAP BKİ, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Koruma Kurulu, Valilik, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Belediyeler, Meslek Odaları, özel sektör, Bölge üniversiteleri, yerli ve yabancı yatırımcılar, turizm alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları, turizm işletmeleri, seyahat acenteleri, tur operatörleri, yerel basın

Olası Finansman Kaynakları

DİKA Mali Destek, Doğrudan Faaliyet Desteği Programları, sorumlu kurum ve kuruluşlara aktarılan ödenekler, turizmde faaliyet gösteren firmaların öz kaynakları, yatırımcı sermayesi, banka kredileri

Performans Göstergeleri

- Yerli, yabancı turist sayısı
- Turistlerin ortalama kalış süresi
- Komşu ülkelerden gelecek turist sayısı
- Bölge'de yatak kapasitesi
- Bölge'de tesis sayısı
- Turizm altyapısının iyileştirilmesine yönelik gerçekleştirilen proje sayısı
- Tamamlanan kazı ve açığa çıkarılan eser sayısı
- Tescil edilen kültür varlığı sayısı

Hedefler

4.2.1 Turizm danışma bürolarının kurulması ve etkin bir şekilde faaliyet göstermesi

4.2.2 Yerel acentelerin Türkiye'deki büyük acentelerle işbirliğinin artırılarak güçlendirilmesi

4.2.3 Hizmet sektöründe kalifiye işgücü ihtiyacının karşılanması amacıyla Bölge'ye Turizm Meslek Yüksek Okulları açılması ve turizm sektöründeki iş kollarına yönelik istihdam garantili meslek edindirme kurslarının yaygınlaştırılması

4.2.4 Eğlence mekânları, kültür merkezleri, alışveriş merkezleri, tiyatro ve sinemalar ile turistlerin ağırlanabileceği, vakit geçirebileceği, tesislerin sayıları ve niteliklerinin artırılması

4.2.5 Kültür kongre merkezlerinin açılmasıyla bölgesel kongre turizminin canlandırılması

4.2.6 Bölge'nin zengin mutfak kültürünün ve el sanatlarının geliştirilmesi ve markalaştırılması

4.2.7 Farklı turizm kollarında faaliyet gösterecek örnek tesisler üzerine araştırma, fizibilite ve tanıtım çalışmaları gerçekleştirilmesi

4.2.8 Konaklama tesislerinin sayılarının ve kapasitesinin artırılması

4.2.9 Ev Pansiyonculuğu ve butik otelcilik gibi farklı konaklama alternatiflerinin yaygınlaştırılması

4.2.10 Otellerin proje ve iş geliştirmeye, uluslararası ortaklıklar kurmaya yönelik faaliyetlerinin artırılması

4.2.11 Arkeolojik kazı çalışmalarıyla henüz tespit ve tescil edilmemiş kültür varlıklarının ortaya çıkarılması

4.2.12 Hasankeyf antik kenti Ilısu Barajı altında kalmadan eserlerin gün ışığına çıkarılarak müzelere kazandırılması

4.2.13 Yeni yerleşim alanlarının plansız ve düzensiz bir şekilde yapılaşması önlenerek, bu alanların var olan kültür varlıkları ve tarihi mekânlar ile bütünlük oluşturmasının sağlanması; çevre düzenleme ve ıslahı, sokak sağlıklaştırma çalışmaları, rekreasyon alanları ve yeşil alanların artırılmasıyla turistik alanlarda mekânsal kalitenin artırılması

4.2.14 Tarihi ve kültürel değer taşıyan alanların turistlerin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde günübirlik tesisler, aydınlatma ve bilgilendirme araçları ile beraber iyileştirilmesi

4.2.15 Sağlık turizmi açısından önemli olan termal kaynaklar için gerekli altyapı iyileştirmeleri yapılması, termal konaklama tesislerinin hizmet kalitesi ve kapasitesinin iyileştirilmesi

Gelişme Ekseni: SEKTÖREL GELİŞME

Amaç 4. Bölge'nin coğrafi konumu ve içsel potansiyeline dayalı rekabet avantajına ve istihdam yaratma kapasitesine sahip sektörlerin geliştirilmesi

Stratejik Öncelik: 4.3

İnşaat sektörüne yönelik üretim ve hizmet kapasitesinin artırılması

Mevcut Durum / Açıklamalar

Irak'ın ithalatında Türkiye'nin tüm sektörlerde üst sıralarda yer alması ve yeniden bir inşa sürecinden geçiyor olması, bu pazardaki arz açığı ve orta ve uzun vadede ortaya çıkabilecek fırsatlar söz konusudur. Irak'ta altyapı ve inşaat sektöründeki ihtiyacı karşılayacak yeterli kapasitenin bulunmaması ve güvenlik koşullarıyla birlikte düzelen ekonomi, ülkeyi yatırımcılar için bir yüksek getiri bölgesi haline getirmektedir. Bu durum, lojistik olarak Irak'ta büyük avantaja sahip TRC3 Bölgesi'nde faaliyet gösteren işletmelerin Irak'a yatırım yaptığı takdirde buradaki yeniden inşa sürecinden büyük yarar sağlayabileceğini göstermektedir. Türkiye'nin bugüne kadarki müteahhitlik faaliyetleri Irak'ın kuzeyine yoğunlaşmış durumdadır. Irak'ın güneyinde yeniden yapılanmanın başlamasıyla birlikte Türkiye'den müteahhitlerin etkinliğini artırmak için fırsatlar ortaya çıkacaktır.

En temel konu Irak'taki altyapı eksikliklerinin giderilmesidir:

- Su ve kanalizasyon bağlantıları talebin yalnızca % 6'sını karşılıyor durumdadır.
- Savaş sırasında yıkılan veya zarar gören kamu binaları restore edilecektir.
- Kara ve demiryollarının yenilenmesi için devlet tarafından projeler başlatılacaktır.
- Çok sayıda okul ve hastane yapımı için kaynak ayrılmıştır.

Irak'taki Yatırım Bakanlığı'ndan alınan bilgilere göre 2010 yılında yeni yatırımlar içerisinde en büyük payı inşaat sektörü (özelde konut) almaktadır.

Müteahhitlik hizmetleri dışında inşaat malzemeleri üretimi açısından da Irak Bölge üreticilerine fırsatlar sunmaktadır. Türkiye'nin Irak'a yaptığı ihracat bazında İşlenmiş mamuller kapsamında % 77'sini (toplam ihracatın % 27'sine denk gelmektedir) inşaata yönelik malların ihracatının (demir-çelik % 35, demir-çelikten mamul eşya % 21 ve çimento, seramik vb maddeden eşya % 21) oluşturduğu göze çarpmaktadır. Irak'ta inşaat sektörü, sürmekte olan 8 milyar doların üzerinde değere sahip 500'ün üzerinde proje ile Türk müteahhitlerin en etkin olduğu sektör olarak öne çıkmaktadır.

TRC3 Bölgesi'nde inşaat sektörü için sadece Irak değil, bölge içi pazar da önemli bir pazardır. Bölge'deki nüfus artış hızı, kentleşme ve üniversitelerin kurulmasıyla birlikte konut ihtiyacı ve inşaat sayısı artmaktadır.

Üst Ölçekli Planlarla İlişkisi

9.UKP Madde: 555

Paydaşlar

Müteahhitler, Çimento fabrikaları, inşaat malzemeleri üretici ve satıcıları, Irak ve Bölge'den Sanayi ve Ticaret Odaları, Irak Yatırım Bakanlığı

Olası Finansman Kaynakları

DİKA Mali Destek Programları, banka kredileri, IGEME, yatırımcı sermayesi

Performans Göstergeleri

- Irak'ta inşaat sektöründe faaliyet gösteren Türk (Bölge) firmaları sayısı
- Bölge'de faaliyet gösteren inşaat malzemeleri üreticilerinin Irak'a yaptığı ihracat tutarı
- Bölge'de inşaat sektöründe faaliyet gösteren firma ve çalışan sayısı

Hedefler

4.3.1 Bölge inşaat firmaları ile inşaat malzemesi üretici ve tedarikçilerinin yeniden yapılanmakta olan Irak'ın inşaat sektöründeki mevcudiyetinin artırılması

4.3.2 Bölge'de inşaat malzemeleri üreticileri ve inşaat firmalarının Bölge'de şehirleşme ve konut ihtiyacı paralelinde kapasite artışının sağlanması

Gelişme Ekseni: SEKTÖREL GELİŞME

Amaç 4. Bölge'nin coğrafi konumu ve içsel potansiyeline dayalı rekabet avantajına ve istihdam yaratma kapasitesine sahip sektörlerin geliştirilmesi

Stratejik Öncelik: 4.4

Lojistik sektörü altyapısının geliştirilmesi

Mevcut Durum / Açıklamalar

Bölge'nin iki ülkeye komşu olması, Habur-Mersin arterinde bulunması, Mardin ve Şırnak'ta nüfusun büyük bir bölümünün geçimini taşımacılık sektöründen karşılamasından dolayı lojistik sektörü Bölge'de geniş bir nüfusu etkilemektedir. Ancak Bölge, Mevcut Durum Analizi'nde belirtildiği gibi lojistik sektörünün can damarı olan ulaştırma altyapısında Türkiye ortalamasının oldukça gerisindedir.

Bölge'de ulaştırma altyapısının iyileştirilmesi, lojistik köy kurulması, yük taşımasının çeşitliliğinin artırılması ile lojistik sektörü önemli ölçüde gelişecektir. Siirt-Şırnak yolunun tamamlanmasıyla Bölge sadece Batı'dan Doğu'ya değil Kuzey'den Güney'e gerçekleşen ticaret için de bir geçiş üssü olacaktır.

Üst Ölçekli Planlarla İlişkisi

9.UKP Madde: 138,
GAP EP Eylem No: AG.3.1

Paydaşlar

Ulaştırma Bakanlığı, GAP, Bölge Sanayici ve İş adamları, nakliye sektöründe faaliyet gösteren firmalar, GAP, Ulaştırma Bakanlığı, Karayolları ve TCDD Bölge Müdürlükleri, Bölge Ticaret ve Sanayi Odaları

Olası Finansman Kaynakları

DİKA Teknik ve Doğrudan Faaliyet Destek Programları, DİKA Güdümlü Proje Programı, merkezi bütçe

Performans Göstergeleri

- Bölge'den ve Türkiye'den Irak'a ve Suriye'ye yapılan ihracat
- Habur ve Nusaybin Sınır Kapılarından günlük geçen araç sayısı
- Lojistik köy kurulması
- Hedeflerde belirtilen kritik karayolu projelerinde tamamlanan yol uzunluğu

Hedefler

4.4.1 Bölge'de Mardin ve ya Şırnak'ta lojistik köy kurulması

4.4.2 Şanlıurfa-Habur Karayolu arterinin tamamlanması

4.4.3 Siirt-Batman-Diyarbakır karayolu çalışmalarının tamamlanması

4.4.4 Siirt-Şırnak yolunun tamamlanması

Gelişme Ekseni: SEKTÖREL GELİŞME

Amaç 4. Bölge'nin coğrafi konumu ve içsel potansiyeline dayalı rekabet avantajına ve istihdam yaratma kapasitesine sahip sektörlerin geliştirilmesi

Stratejik Öncelik: 4.5

Bölge'de işletilmeyen madenlerin ekonomiye kazandırılması, işletilen madenlerden alınan verimin artırılması ve alternatif alanlarda değerlendirilmesiyle madencilik sektörünün Bölge'ye sağladığı katma değerin artırılması

Mevcut Durum / Açıklamalar

Bölge'de bulunduğu bilinen bazı madenler işletilmemekte (krom, fosfat), bulunduğu bilinen bazı madenlerin gerçekçi tespiti yapılamamakta (uranyum), bazı işletilen madenlerden ise yeterince verim alınamamaktadır (bakır, asfaltit, jeotermal kaynaklar). Bölge'deki yeraltı ve yer üstü zenginliklerinin gerçek potansiyelinin ve alternatif değerlendirilme modellerinin ortaya konması, işletilen madenlerden alınan verimin artırılması, işletilmeyen madenlerin ekonomiye kazandırılması için arama çalışmalarının, araştırma ve fizibilite çalışmalarının yapılması önem taşımaktadır. Bölge'de genel anlamda yeraltı ve yer üstü zenginliklerini işleyen ve değerlendiren işletmelerin sayısı son yıllarda artmakta olup, bu alandaki girişimcilerin desteklenmesinin ve uygun bilgilendirme, araştırma ve fizibilite çalışmalarıyla yönlendirilmesinin Bölge ekonomisine ve istihdamına katkıları olacaktır.

TPAO'nun alanına giren petrol ve doğalgaz dışında Bölge'de yaklaşık 30 yıldır madencilik alanında ayrıntılı araştırma faaliyetleri yapılmamaktadır. Güncel arama faaliyetlerinin yapılması için mayınlı arazilerin temizlenmesi sağlanmalıdır. MTA Diyarbakır'ın 2008-2012 yılları için proje teklifi sürecinde olan "Mardin-Mazıdağı Fosfat ve Şırnak-Silopi Asfaltit Yatakları Radyoaktif Hammadde Arama" projesinin faaliyete geçmesi de Bölge madencilik sektörü için kilit önem taşımaktadır.

Yeraltı kaynaklarının uygun bir üretim planlaması ile verimli değerlendirildiğini söylemek güçtür. Bölge'de yıllardır atıl durumda bulunan ve 2011 yılında özelleştirmesi gerçekleşen Mazıdağı Fosfat Tesisi'nin verimli bir şekilde işletilerek Bölge'ye katma değer sağlaması gerekmektedir. Siirt ilindeki bakır cevherlerinin ise uygun üretim planlaması ile daha verimli işletilmesi sağlanmalıdır.

Bölge'deki madenlerin alternatif alanlarda değerlendirilmesine yönelik yapılacak araştırma ve fizibilite çalışmaları Bölge'de madencilik sektörünün yarattığı katma değeri artıracaktır. Bunlar arasında Siirt kromlarının zenginleştirilmesi ve değerlendirilmesine yönelik araştırmalar, Siirt bakırları içindeki piritlerin yan ürün olarak değerlendirilmesine yönelik araştırmalar, Şırnak yeraltı sıcak su kaynaklarının (Beytüşşebap) termal tesislerde kullanılmasına yönelik çalışmalar, Şırnak asfaltit küllerinin amonyak üretimi için kullanılmasına yönelik araştırma çalışmaları, Şırnak asfaltitindeki kükürt oranının düşürülmesine ve konutlarda ısınma amaçlı kullanılmasına yönelik araştırma çalışmalarının yapılması ve bu alanda faaliyet gösterecek olan işletmelerin desteklenmesi önem taşımaktadır. Bölge için kritik önem taşıyan ve Türkiye'nin en geniş fosfat rezervi üzerine kurulu özelleştirme aşamasında bulunan Mardin-Mazıdağı Fosfat Tesislerinde alternatif yatırım olanaklarının değerlendirilmesine yönelik araştırmalarla bu madenin ekonomiye kazandırılması için farklı alternatifler ortaya konabilir. Fosfat cevherinde yer alan uranyum ve benzer radyoaktif ürünlerin oranları ve yan ürün olarak değerlendirilebilirliğin araştırılması (yatakların farklı bölgelerinden alınan numunelerin analizi ve yatırımın ekonomik olup olmadığı) ve uranyum oranın düşük olduğu bölgelerin tespiti ile organik tarımda kullanılabilecek uygun alanların ortaya çıkmasına yönelik çalışmalar, fosfat konsantresinin kanatlı hayvan yemlerinde kullanılmasına ve tavukçuluk kümesi oluşturulmasına yönelik yürütülecek çalışmalar bunlardan bazılarıdır.

Bölge'de yaygın olan endüstriyel hammaddelerin (kil, kireçtaşı, jips, alçıtaşı, silisyum-kuvars kumu, bazalt vd.) envanterinin çıkartılıp, endüstriyel değerlendirme alanlarının ortaya konması gerekmektedir. Bölge'ye özgü endüstriyel hammaddeler olan Mardin taşı ve Midyat taşının özelliklerinin tescili ve tanıtımının yapılması, bu hammaddelerin gelişen turizm sektörüyle birlikte aslına uygun restorasyon çalışmalarında ve taş kaplama binalarda kullanımını artıracak ve pazarını büyütecektir.

Üst Ölçekli Planlarla İlişkisi

9.UKP Madde: 407, 544

Paydaşlar

MTA, Üniversiteler, Ticaret ve Sanayi Odaları, madencilik alanında faaliyet gösteren firmalar, MİGEM, İl Özel İdareleri

Olası Finansman Kaynakları

DİKA Mali Destek ve Doğrudan Faaliyet Desteği, üniversite öz kaynakları, sorumlu kuruluşlara aktarılan kaynaklar

Performans Göstergeleri

- Yapılan araştırma sayısı
- Hazırlanan fizibilite sayısı
- Madencilik sektöründeki işletme sayısındaki artış

Hedefler

4.5.1 Bölge'de güncel arama çalışmaları yapılarak maden rezervinin gerçekçi tespitinin sağlanması

4.5.2 Bölge'de işletilmeyen fosfat, krom, endüstriyel hammaddeler gibi madenlerin ekonomiye kazandırılması

4.5.3 Bölge'de değerlendirilmekte olan bakır, asfaltit gibi madenlerin daha verimli işletilmesi

4.5.4 Bölge'deki krom, asfaltit, bakır, fosfat gibi madenlerin ve jeotermal kaynakların alternatif değerlendirme olanaklarının ortaya konması

4.5.5 Bölge'de yaygın olan endüstriyel hammaddelerin envanterinin çıkarılarak, gerekli tescil ve tanıtım faaliyetleriyle pazar payının büyütülmesi

Gelişme Ekseni: SEKTÖREL GELİŞME

Amaç 4. Bölge'nin coğrafi konumu ve içsel potansiyeline dayalı rekabet avantajına ve istihdam yaratma kapasitesine sahip sektörlerin geliştirilmesi

Stratejik Öncelik: 4.6

Bölge'nin yenilenebilir enerji potansiyelinin ortaya çıkarılması ve değerlendirilmesi

Mevcut Durum / Açıklamalar

Bölge'nin yenilenebilir enerji potansiyeli yüksektir. Bölge genelinde güneş enerjisi potansiyeli yüksek iken geçen yıldan bu yana maliyetleri oldukça düşen ve yerli üretimin yaygınlaştığı rüzgâr enerjisi alanında Mardin'in önemli bir potansiyeli bulunmaktadır.

Bölge'de Dicle nehri ve kollarının varlığı, baraj kurulumuna gerek kalmadan elektrik üretimi gerçekleştiren küçük ölçekli hidroelektrik santrallerinin kurulumu için uygun şartları yaratmaktadır. Elektrik İşleri Etüt İdaresi Stratejik Planı (2009-2013), ülke genelinde KÖHES potansiyelinin araştırılması gerekliliğini ortaya koymuş ve İdare Bölge potansiyeli hariç çalışmaları büyük oranda tamamlamıştır.

Bölge'deki yenilenebilir enerji potansiyelinin ortaya konması ve yatırımcılar tarafından değerlendirilebilmesi için özellikle biyogaz/biyokütle/çöp gaz, KÖHES, rüzgâr ve jeotermal enerji üzerine yatırımcıyı yönlendirebilecek araştırma ve fizibilite çalışmalarının yapılması önem taşımaktadır.

Mevcut işletmelerin ve yerel yönetimlerin yenilenebilir enerji uygulamalarını entegre etmeleriyle Bölge'de yenilenebilir enerji sektörü gelişecektir. Otellerde ve kamu binalarında güneş enerjili soğutma, klima ve ısıtma sistemlerinin kullanımının yaygınlaşması amaçlı pilot uygulamalar yapılması, Belediyelerle işbirliği içinde rol model biyogaz ya da çöp gaz tesisleri kurulması, Mikro HES (KÖHES), rüzgâr ve solar enerji kaynaklı elektrik üretimi gerçekleştiren küçük ölçekli tesislerin kurulumunun desteklenmesinin bu alanda katkıları olacağı düşünülmektedir. Bölge'deki yatırımcı ve girişimcilerin gerekli yönlendirmelerle yenilenebilir enerji alanında çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından sunulan desteklerden daha fazla faydalanması sağlanmalıdır.

Üst Ölçekli Planlarla İlişkisi

9.UKP Madde: 407, 411; ETKB 2010-2014 Stratejik Planı Rüzgâr, Hidro-elektrik ve Jeotermal hedefleri

Paydaşlar

GAP, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Valilikler, Belediyeler, Eletrik İşleri Etüt İdaresi

Olası Finansman Kaynakları

GAP Yenilenebilir Enerji Projesi, DİKA Mali Destek ve Doğrudan Faaliyet Desteği Programları, sorumlu kuruluşlara ayrılan bütçe, Kalkınma Bankası, banka kredileri, yatırımcı sermayesi, Avrupa Yatırım Bankası, Dünya Bankası

Performans Göstergeleri

- Yapılan araştırma sayısı
- Hazırlanan fizibilite sayısı
- Bölge'deki yenilenebilir enerji üretimi oranındaki artış
- HES dışında kurulan yenilenebilir enerji kaynaklı tesis sayısı

Hedefler

4.6.1 Özellikle belediyeler ile işbirliği içinde su, atık su ve katı atık gibi çevre korumaya yönelik altyapı tesislerinin kurulması, tesislerde biyokütle/biyogaz/çöp gaz potansiyellerin araştırılması, atıkların farklı ekonomik amaçlarla kullanılmasına yönelik fizibilite ve araştırmaların desteklenmesi

4.6.2 KÖHES ve rüzgâr başta olmak üzere Bölge'de yenilenebilir enerji kaynağı potansiyelinin noktasal düzeyde ortaya çıkartılması, güneş enerjisi üretim tesislerinin kurulabileceği arazi alanlarının haritalandırması ve tüm sektörlerde yenilenebilir enerji kaynaklarının değerlendirilmesine yönelik araştırma ve fizibilite çalışmaların desteklenmesi (EİEİ ile)

4.6.3 Batman Kozluk yeraltı sıcak su kaynaklarından elektrik enerjisi elde etme çalışması

4.6.4 Bölge'deki yenilenebilir enerji kaynaklarının kentsel dönüşüm projelerine ve imar planlarına entegrasyonunun sağlanması

4.6.5 Bölge'de yenilenebilir enerji kaynaklarını değerlendiren pilot projelerin hayata geçirilmesi (Güneş enerjili soğutma ve ısıtma sistemleri, biyogaz, çöp gaz, KÖHES, rüzgâr ve güneş enerjisine dayalı elektrik üretimi vs.)

4.6.6 Bölge'nin yenilenebilir enerji kaynakları üzerine çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından sunulan mali destek programlarından yararlanma kapasitesinin artırılması

Gelişme Ekseni: SEKTÖREL GELİŞME

Amaç 4. Bölge'nin coğrafi konumu ve içsel potansiyeline dayalı rekabet avantajına ve istihdam yaratma kapasitesine sahip sektörlerin geliştirilmesi

Stratejik Öncelik: 4.7

Küçük ölçekli hayvancılık işletmelerinin teknik ve mali kapasitelerinin artırılarak rekabetçi düzeye getirilmeleri

Mevcut Durum / Açıklamalar

AB'ye geçiş sürecinde, yerelde bulunan büyük ve küçükbaş hayvanların kayıt altına alınması, yereldeki üreticinin bilinçlendirmesi konularında aktif rol alan birlikler, TRC3 Bölgesi et, süt ve bal üretiminde öncü rol alabilecek kurumsal yapılardır.

Mevcut durumda, et, süt, bal gibi yörede potansiyel taşıyan ürünler geçimlik düzeyde üretilmekte ve üretici hane halkları tarafından yerinde tüketilmekte olup, küçükbaş hayvanlar tüccarlar vasıtasıyla ilkbahar ve sonbahar aylarında Bölge dışına satılmaktadır. Özellikle süt ve bal üretiminin kurumsal bir yapıda gerçekleşmesi ve köy bazında üretilen bu besinlerin gelir getirici bir özellik taşıması için Birliklerin oluşturacağı toplama ağı, kesimhaneler ve paketleme tesisleri önem arz etmektedir. Sözleşmeli üretimin Bölge'de yaygınlaştırılması da küçük ölçekli üreticilerin sanayi bağlantısını güçlendirecek ve pazarını büyütebilecek bir diğer araçtır.

TRC3 için önemli olan bir diğer konu da kayıt dışı hayvan varlığının önemli oranda bulunmasıdır. Tarım İl Müdürlükleri ile Birliklerin tüm çalışmalarına karşılık, TRC3 illerindeki hayvanların birçoğu henüz kaydedilememiştir. Bu durum, kayıt dışı üreticilerin, Devlet'in verdiği desteklerden faydalanamamasına, ülke hayvan envanterinin sağlıklı bir şekilde tutulamamasına ve gelecekle ilgili et, süt, bal üretim projeksiyonunun yapılamamasına neden olmaktadır.

Güneydoğu Anadolu Projesi Eylem Planı kapsamındaki illerde Süt Sığırcılığı Yatırımlarını desteklemeye ilişkin olarak hayvan alımı, inşaat ve makine alımlarını kapsayan konularda hibe desteğine çıkılmıştır. Buna göre yeni yatırımlarda inşaat giderlerinin % 30'u, hayvan alımında damızlık gebe düve alımının % 40'ı, makine alımında süt sağım ünitesi ve/veya soğutma tankının % 40'ı karşılanmaktadır. Hibeden faydalanabilmek için işletmelerin minimum 50 baş hayvan ile yatırım yapması gerekmektedir. Kooperatiflere büyükbaş hayvan kapsamında verilen desteklerde, hayvanların gebe olması, yatırımcıların 3-6 ay boyunca süt almadan işletmelerini yönetmelerini gerektirmektedir. Hâlihazırda, gelir seviyeleri düşük olan kooperatif üyelerinin, bu süre zarfında süt satışı yapmadan işletme giderlerini karşılamaya çalışmaları neredeyse imkânsızdır.

TRC3 genelindeki birçok girişimci ve yeşil kart sahibi kooperatif üyesi, asgari 50 başlık bir yatırım için hibe desteği dışındaki sermayeyi bir araya getirmekte güçlük çekmektedir. Kalkınma amaçlı destekler genel anlamda asıl ihtiyaç sahiplerine ulaşamamakta, bankalar tarafından sunulan sıfır faizli ve uzun vadeli kredilerin de yüksek ölçekli ipotek gerektirmesi ve üreticilerin birçoğunun ipotek gösterememesi Bölge'de önemli bir sorun oluşturmakta ve Bölge'de tarımsal istihdamdaki gerilemelerden de görülebileceği gibi hayvancılık sektöründe yeterince istihdam sağlanamamaktadır.

Bal üretiminde de bankaların sunmuş olduğu olanaklar, ipotek nedeniyle, hedef gruplara yeterince ulaşamamaktadır. 15.000 TL'lik bir yatırımla 50 koloniye sahip bir aile işletmesinin ortalama aylık 2.000 TL kazanabileceği düşünüldüğünde, bu tür yatırımların canlandırılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Üst Ölçekli Planlarla İlişkisi

Kırsal Kalkınma Planı-Stratejik Amaç 1

Paydaşlar

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Valilikler, Tarım İl Müdürlükleri, Belediyeler
Birlikler, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Müdürlükleri

Olası Finansman Kaynakları

DİKA Doğrudan Faaliyet Desteği ve Mali Destek Programları, Tarım İl Müdürlükleri, GAP BKİ, IPARD Programı

Performans Göstergeleri

- Birlikler vasıtasıyla kurulan süt, bal paketleme ve kesimhane tesis sayısı
- TRC3 Bölgesi'nde markalaşan süt ve bal ürün sayısı
- Modern paketleme ve kesimhanelere yönelik yapılan fizibilite etüt sayısı
- Hayvan bakımı konusunda eğitim verilen köy sayısı
- Günlük ortalama süt ve bal verimi
- Bir önceki yıla göre açılan mera sayısı ve büyüklüğü (ha)
- Desteklemelerden faydalanan hayvan yetiştiricileri sayısı

Hedefler

4.7.1 Tarım Bakanlığı, Tarım İl müdürlükleri ve Birlikler arasında koordinasyonun sağlanarak Bölge'deki hayvan varlığının gerçekçi tespitinin yapılması

4.7.2 Küçük ölçekli hayvancılık işletmelerine yönelik finansman imkânlarının geliştirilmesi

4.7.3 Üreticilerin örgütlenme, pazarlama ve markalaşma konularında bilgi düzeyinin artırılması

4.7.4 Küçük ölçekli hayvancılık üreticilerinin sanayiye entegrasyonunun sağlanarak pazarlama kapasitesinin geliştirilmesi

Gelişme Ekseni: SEKTÖREL GELİŞME

Amaç 4. Bölge'nin coğrafi konumu ve içsel potansiyeline dayalı rekabet avantajına ve istihdam yaratma kapasitesine sahip sektörlerin geliştirilmesi

Stratejik Öncelik: 4.8

Bölge'de tarımsal üretim değer zincirinin güçlendirilmesi, yenilikçi uygulamaların yaygınlaştırılması ve rekabetçi ürünlere odaklanma yoluyla tarımsal potansiyelin etkin ve sürdürülebilir şekilde değerlendirilmesi

Mevcut Durum / Açıklamalar

Bölge'de üretilen tarımsal ürünlerin işlenebiliyor olması katma değer yaratılabilmesi açısından önemlidir. Tarımsal ürünleri işleyecek tesislere zemin hazırlanması büyük ölçüde belli bölgelerde belli ürünlerin yoğunlaşmasına bağlıdır. Bu konu, tarımın sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Bölge süt üretiminin, baklagil üretiminin, tahıl üretimin, sebze ve meyveciliğin belli alanlarda yoğunlaşması bu ürün gruplarının kolayca temin edilebilirliğini sağlayacağından işlenmelerine yönelik girişimlere zemin hazırlayacaktır. Ayrıca tarımsal ürünlerin bilinirliklerinin artırılması ve marka bilincinin oluşturulması emek-fiyat dengesinin üretici lehine iyileşmesine olanak sağlayacaktır. Bununla birlikte tarımsal ürünlerin pazarlanma olanaklarının geliştirilmesi bu zincirin en son ve en önemli halkasıdır. Pazarlama olanaklarının geliştirilebilmesi için pazar taleplerinin belirlenmesi ve bu taleplere göre eylem planları hazırlanarak projeler dâhilinde hayata geçirilmesi gerekmektedir. Burada pazardan alınan taleplerle değer zincirinin belli halkalarının iyileştirilerek tarımsal üretimin geliştirilmesine katkı sağlanmış olacaktır. Özellikle ilaç kullanım düzeyinin düşük olması TRC3 Bölgesi'nin diğer bölgelere göre organik tarım bakımından avantajlı olmasını sağlamaktadır. Organik tarımdan alınan verimde Türkiye ortalamasının üzerinde olan Bölge'de organik tarım konusunda bilinç oluşturulması, üreticilerin sertifikasyonla desteklenmesi ve uygun pazarların bulunması, bu sektörün gelişmesine katkıda bulunacaktır.

Bölge'de tarla tarımı özellikle tahıllara odaklanmış durumdadır. Bölge iklim koşulları ve toprak yapısı bakımından uygun olmasına rağmen, katma değeri tahıllara göre daha yüksek olan meyvecilik ve sebzecilik Bölge'de belli alanlar dışında neredeyse hiç yapılmamaktadır. Sulama altyapısının geliştirilmesine paralel olarak Bölge iklim koşulları ve toprak yapısına uygun, katma değeri yüksek meyve ve sebze türlerinin (zeytin, nar, fıstık, ceviz, bıttım, üzüm vb.) Bölge'de yetiştirilmesi desteklenmelidir.

Hayvancılık için uygun koşulların bulunduğu Bölge'de yem üretimi de istenilen düzeyde olmayıp Bölge yem tedariki açısından dışa bağımlı bulunmaktadır. Bölge'de gelişmekte olan hayvancılık faaliyetleri de göz önünde bulundurulduğunda, yem bitkileri üretiminin yerelde yapılarak bu pazarın Bölge çiftçileri tarafından değerlendirilmesinin önemi anlaşılmaktadır.

Ayrıca tarımda yanlış uygulamalar ve bitki bakımı konusunda Bölge'nin eğitim düzeyinin düşüklüğü göz önüne alındığında çiftçilere yerinde, uygulamalı ve sürekli bilgilendirmelerin yapılması yerinde olacaktır. Eğitim ve yayım çalışmalarıyla Bölge'de modern tarımsal aletlerin kullanımı da teşvik edilmelidir.

Bölge özellikle buğday, mercimek, arpa, pamuk, fıstık, nar gibi zirai ürünlerde önemli bir potansiyeli barındırmaktadır. Bu ürünlerde verim ve etkinliğe dayalı rekabetçi pozisyonun güçlendirilmesi, pazar olanaklarının genişletilmesi ve ayrıca işlenerek katma değer oluşturulması önemlidir.

Üst Ölçekli Planlarla İlişkisi

9. UKP Bölüm 7.4.4., Bölüm 5.2.8., Bölüm 5.5.1.
GAP EP Bölüm "Ekonomik Kalkınmanın Gerçekleştirilmesi", "Tarım"

Mevzuat İlişkisi

5488 Sayılı Tarım Kanunu

Paydaşlar

Ziraat Odaları, Ticaret ve Sanayi Odaları, GAP, Ziraat Odaları, Tarımsal Birlikler, Ticaret ve Sanayi Odaları

Olası Finansman Kaynakları

Üretici sermayesi, DİKA Mali Destek Programları ile Doğrudan Faaliyet Destekleri, Kırsal Kalkınma Destekleri, GAP, tarımsal krediler

Performans Göstergeleri

- Bilgilendirme faaliyetleri sayısı
- Fizibilite sayısı
- Örnek uygulama sayıları
- Sebze ve meyveciliğe katılan yeni alanlar
- Kişi başına düşen makine ekipman sayısı

Hedefler

4.8.1 Tarımsal üretimin değer zinciri yaklaşımında geliştirilmesi

4.8.2 Yenilikçi ve nitelikli tarım uygulamalarının yaygınlaştırılması

4.8.3 Tarımda rekabetçi ürünlerin öne çıkarılması ve desteklenmesi

GELİŞME EKSENİ 5

KURUMSAL KAPASİTE ve BÖLGESEL KALKINMANIN YÖNETİŞİMİ

"Kurumsal kapasite ve bölgesel kalkınmanın yönetişimi" gelişme ekseni altında yer alan stratejiler planda yer alan tüm stratejileri tamamlayıcı ve destekleyici mahiyettedir. Bölge'deki kamu kurumlarının mali, teknik ve beşeri kapasitesinin yetersizliği, kamu personelinin niteliksel ve niceliksel dağılımında bölgeler arası ve bölge içi eşitsizliklerin giderilememesi, Bölge'deki düşük örgütlenme düzeyi, mevcut sivil toplum kuruluşlarının ve birliklerin yetersiz mali ve teknik kapasiteye sahip olmasından dolayı yönetişimde etkin rol alamaması, toplumun farklı kesimleri (özel sektör, kamu, STK'lar, üniversiteler) arasında yeterli işbirliği ve koordinasyonun bulunmaması Bölge'nin hem sosyal hem de ekonomik gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir.

Bölgesel kalkınmanın sağlanabilmesi için kamunun yanında, özel sektör, üniversite ve STK'ların da etkin ve güçlü aktörler olarak bölgesel gelişme politikalarında söz sahibi olmasına ve tüm bu kesimlerin ortak kalkınma hedefleri doğrultusunda birlikte hareket etmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Gelişme Ekseni: KURUMSAL KAPASİTE ve BÖLGESEL KALKINMANIN YÖNETİŞİMİ

Amaç 5. Bölge'de kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi, kurumlar arası işbirliğinin artırılması yoluyla yönetişimin geliştirilmesi

Stratejik Öncelik: 5.1

Bölge'de kamu kurum ve kuruluşlarında kurumsal kapasitenin geliştirilmesi

Mevcut Durum / Açıklamalar

Bölge'deki kamu kurum ve kuruluşlarında, kurumsal kapasitenin geliştirilmesinin önündeki en önemli engeller, insan kaynaklarının yetersizliği, bilgi teknolojisi ve veri yönetimi altyapısının, stratejik planlama ve proje yönetme kapasitesinin zayıf olmasıdır.

Kamu kurumlarında çalışan personelin nitelikleri ve nicelikleri konusunda Bölge içinde ve bölgeler arasında dengesizlikler bulunmaktadır. Nitelikli personel, Bölge'de sosyal imkânların yetersiz olması sebebiyle Bölge'ye gelmemekte, Bölge'ye gelen nitelikli personel ise Bölge'de tutulamamaktadır. Bölge'de özellikle yerel yönetimlerde ihtiyaç duyulan teknik niteliklere sahip personel bulunamamaktadır. Ulusal düzeyde norm kadro ve sözleşmeli kadro uygulamalarında yeni ve esnek düzenlemeler yapılarak Bölge'deki kamu kurumları ve yerel yönetimlerde ihtiyaç duyulan nitelikte personel istihdamı sağlanmalı, personelin niteliksel ve niceliksel dağılımında bölgeler arası ve bölge içi dengesizlikleri gidermek amacıyla merkezi düzeyden Bölge'de çalışacak personelin ücret, lojman ve izinler başta olmak üzere diğer imkânlarında ayrıcalıklar tanınmalıdır. Bölge'ye dışarıdan gelen nitelikli personelin Bölge'deki kalış süresinin uzatılabilmesi için kamu kurumlarının personele sunduğu sosyal ve kültürel imkân setleri (lojman, eğitim, kültürel ve sportif aktiviteler, esnek çalışma imkânları) geliştirilmelidir.

Bölge'deki kamu kurum ve kuruluşlarında, yerel yönetimlerde ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarında çalışan personelin eğitim ve beceri düzeyinin idarenin değişen rollerine uyumlaştırılması, Bölge'deki kurumsal kapasitenin geliştirilmesi ve yönetişim anlayışının yaygınlaştırılabilmesi için en önemli önceliklerden birisidir. Özellikle kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarında insan kaynakları kapasitesinin sektördeki üreticilere ve işini geliştirmek isteyen kişilere teknik destek sağlayacak şekilde geliştirilmesi ve sürekli hizmet içi eğitimlerden faydalanılması gereklidir.

Kamu kurumlarındaki bilişim altyapısının ve personelin teknoloji kullanımının geliştirilmesi, kamu kurumlarında işlem süreçlerinin kısalmasını, vatandaşın bilgiye erişiminin kolaylaşmasını sağlayacak ve yatırım planlama ve takip faaliyetlerini destekleyecektir. Aynı zamanda, Bölge'deki kamu kurum ve kuruluşlarındaki bilgilerin standardizasyonunu, Bölge'deki kamu kurum ve kuruluşlarının e-devlet uygulamalarına entegrasyonunu kolaylaştıracaktır.

Başta belediyeler olmak üzere stratejik planlama anlayışına geçişle birlikte, kamu hizmetleri hedef-maliyet odaklı olarak planlanacak, hedef grup ve paydaşların katılımıyla kamu hizmetlerinden vatandaşın beklentileri değerlendirilecektir. Bölge'de Valilikler, Kaymakamlıklar, Belediyeler ve Ticaret ve Sanayi Odalarında proje ofisleri kurulması ve bu konuda personel istihdam edilerek yetiştirilmesi kamu kurumlarının Bölge'nin kalkınmasına hizmet edecek projeler geliştirmelerini ve gerekli kaynakların yönetimini yapmalarını sağlayacaktır.

Üst Ölçekli Planlarla İlişkisi

9.UKP Madde: 672, 698-703, 702, 704 ve 705.
GAP EP Eylem No: KK.1.1; KK.1.4; KK.2.2

Mevzuat İlişkisi

Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Uyulacak Usul Ve Esaslara İlişkin Yönetmelik dördüncü ve beşinci maddeleri, 5272 Sayılı Belediyeler Kanunu, İçişleri Bakanlığı Norm Kadro Yönetmeliği

Paydaşlar

Kaymakamlıklar, İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri, Sivil Toplum Kuruluşları, Yerel Yönetimler

Olası Finansman Kaynakları

DİKA Doğrudan Faaliyet Desteği, kurum ve kuruluş öz kaynakları, SODES ve AB fonları

Performans Göstergeleri

- İnternet sitesi olan kamu kurum ve kuruluşu sayısı
- Coğrafi Bilgi Sistemi kullanan belediye sayısı
- Bölge'deki kamu kurum ve kuruluşlarında proje ofisi sayısı
- Bölge'deki yerel yönetimlerin ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının hazırladıkları stratejik plan sayısı

Hedefler

5.1.1 Kamu personelinin niceliksel ve niteliksel dağılımında Bölge içi ve bölgelerarası dağılımın dengelenmesi

5.1.2 Kamu kurum ve kuruluşlarında insan kaynaklarının hizmet içi eğitim imkânlarıyla geliştirilmesi

5.1.3 Bölge'deki kamu kurum ve kuruluşlarında, teknoloji ve veri yönetimi altyapısının iyileştirilmesi

5.1.4 Kamu hizmetlerinin planlanmasında stratejik planlamaya dayalı yönetim anlayışına geçişin sağlanması

5.1.5 Kamu kurum ve kuruluşlarında proje hazırlama ve uygulama kapasitesinin artırılması

Gelişme Ekseni: KURUMSAL KAPASİTE ve BÖLGESEL KALKINMANIN YÖNETİŞİMİ

Amaç 5. Bölge'de kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi, kurumlar arası işbirliğinin artırılması yoluyla yönetişimin geliştirilmesi

Stratejik Öncelik: 5.2

Bölge'de birlikler ve sivil toplum kuruluşları temelinde örgütlenme düzeyinin geliştirilmesi

Mevcut Durum / Açıklamalar

Bölge'de kamu kurum ve kuruluşları dışında kurumsal yapı zayıftır. Bölge'de üretim ve hizmet amaçlı birlikler ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla örgütlenmenin geliştirilmesi gerekmektedir.

Üretici birlikleri küçük ölçekli üreticilerin yaygın olduğu Bölge'de üreticilerin satış ve pazarlama kanallarına erişimini kolaylaştırmakta, üretim planlama ve organizasyonu için bir altyapı oluşturmaktadır. Mevcut durumda Bölge'de bulunan tarımsal örgütlenmeler (kooperatifler, üretici birlikleri, sulama birlikleri) merkezden sağlanan desteklemelerin etkisiyle yukarıdan aşağıya bir yaklaşımla kurulmaktadır. Tarımsal örgütlenmelerin tabandan hareketle kurulması ve işlemesi için Bölge'de tarımsal örgütlenmenin sağlayabileceği faydalar üzerine bilinç düzeyi artırılmalı, tarımsal örgütlenmelerin mali, teknik ve beşeri kapasitesi çiftçilerin ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde desteklenmelidir. Bunun dışında "battaniyeciler birliği", "kuyumcular birliği" gibi meslek birliklerinin de kapasitesi güçlendirilerek ve Bölge'deki sektörel yapıya paralel bir şekilde sayısı artırılarak etkinleştirilmesi sağlanmalıdır.

Bölge'deki tarımsal örgütlenmeler arasında TRC3 Bölgesi düzeyinde yatay yapılanmalar da mevcut değildir. Bu yapılanmaların oluşması ve güçlendirilmesi Bölge'de tarım alanındaki aktörlerin bir arada hareket etmesini ve ortak sorunlara çözüm bulmasını kolaylaştıracaktır.

Bölge'de KÖYDES programları için ayrılan bütçe Mahalli İdare Birlikleri vasıtasıyla yürütülmektedir. Bu durum Köye Hizmet Götürme Birliklerinin kapasitesinin güçlendirilmesi ihtiyacını doğurmaktadır. Bölge'de bulunan mevcut sulama birliklerinin yanında yeni sulama kanallarının, içme suyu ve katı atık depolama alanı projelerinin tamamlanmasıyla tüm bu projelerin yönetimi birliklere devredilecektir. Bu kapsamda birliklerin kurumsal ihtiyaç analizleri yapılarak beşeri, mali ve teknik kapasitelerinin güçlendirilmesi önemli hale gelecektir.

Bölge'deki kurumsal yapıya bakıldığında kamu ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, yarı resmi vakıflar ağırlıklı bir kurumsal yapı göze çarpmaktadır. Bu yapılanmanın içinde sivil toplum yapılanmalarının varlığı ve etkisi yetersizdir. Bölge'deki sivil toplum kuruluşlarının varlığı sosyal sermayenin en önemli bileşenlerinden biri olarak görülmektedir. Bölge'nin içinde bulunduğu coğrafyada uzun yıllardır yaşanan toplumsal olaylar ve aşiret yapısının bireysel katılımın önüne geçmesi Bölge'de sivil toplumun ve sosyal sermayenin gelişmesine engel olmuş ve Bölge'de kamu ağırlıklı bir yapılanma oluşmuştur. Bölge'nin sorun ve önceliklerinin aşağıdan yukarıya bir yaklaşımla yönetim kademelerine iletilebilmesi ve kalkınma politikalarına yansıtılabilmesi için Bölge'de sivil toplumun güçlenmesi gerekmektedir. Bölge'de yönetişimin geliştirilmesi için sivil yapılanmaların niteliksel ve niceliksel artışı, sürdürülebilirlik kazanması, ulusal düzeydeki kuruluşlarla dikey bağlantılarının ve etkileşiminin artması Bölge'deki sosyal sermayeyi ve yönetişimi geliştirecektir.

Üst Ölçekli Planlarla İlişkisi

9.UKP Madde: 673
Kırsal Kalkınma Planı

Mevzuat İlişkisi

Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu, Hayvan Islahı Kanunu, Kooperatifler Kanunu, Mahalli İdare Birlikleri Kanunu, Dernekler Kanunu

Paydaşlar

GAP BKİ, DSİ, Valilikler, Belediyeler, İl Dernekler Müdürlükleri, Esnaf ve Sanatkârlar Odaları, tarım alanındaki dernekler ve birlikler, çiftçiler, üreticiler, Bölge'deki mevcut mahalli idare birlikleri, vakıflar, ulusal düzeydeki STK'lar

Olası Finansman Kaynakları

GAP BKİ, Kırsal Kalkınma Destekleri, DİKA Mali Destek Programları, KÖYDES, Çevre ve Orman Bakanlığı Destekleri, üretici birlikleri öz kaynakları, AB Yaşam Boyu Eğitim Programları, SODES, AB Kültür Programı, Türkiye'de bulunan Yabancı Ülke Elçiliklerinin uyguladığı programlar

Performans Göstergeleri

- Bölge'de üretici birlikleri sayısı
- Bölge'deki tarımsal örgütlenmeler arasında yatay örgütlenmelerin sayısı
- Bölge'deki meslek birlikleri sayısı
- Bölge'de yüzbin kişi başına düşen dernek sayısı
- Bölge'deki sivil toplum kuruluşları tarafından uygulanan proje sayısı (SODES)

Hedefler

5.2.1 Bölge'de tabana dayalı ve üreticilere teknik destek sağlayan mesleki örgütlenmelerin (tarımsal eğitim, önder çiftçi dernekleri, arıcılar birliği, battaniyeciler birliği vs.) yaygınlaşması

5.2.2 Mevcut birliklerin teknik, mali ve beşeri kapasitelerinin analiz edilmesi ve geliştirilmesi

5.2.3 Bölge'deki sivil toplum kuruluşlarının sayısının artması, mali ve beşeri kapasiteleriyle proje hazırlama ve uygulama kapasitelerinin geliştirilmesi

5.2.4 Bölge'deki sivil toplum kuruluşlarının ulusal düzeydeki sivil toplum kuruluşlarıyla iletişim ve işbirliklerinin geliştirilmesi

Gelişme Ekseni: KURUMSAL KAPASİTE ve BÖLGESEL KALKINMANIN YÖNETİŞİMİ

Amaç 5. Bölge'de kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi, kurumlar arası işbirliğinin artırılması yoluyla yönetişimin geliştirilmesi

Stratejik Öncelik: 5.3

Bölge'de üniversite, özel sektör, sivil toplum ve kamu kuruluşları arasında koordinasyon ve işbirliğinin artırılması

Mevcut Durum / Açıklamalar

Bölge'deki sosyal sermaye ve yönetişimin geliştirilmesinin en önemli bileşenlerinden birisi özel sektör, kamu kurum/kuruluşları ve STK'lar arasındaki işbirliklerinin ve etkileşimin artmasıdır. Bölge'de üniversiteler yeni kurulmuş olduğundan üniversite ve Bölge'deki sektörler arasında işbirliği gelişmemiştir; fakat kurulan üniversitelerin bölümlerine bakıldığında turizm, restorasyon, maden ve madenlerin işlenmesi, işletme, inşaat, elektrik elektronik, makine gibi sektörlerle işbirliği geliştirilmesi için uygun altyapının önümüzdeki yıllarda oluşabileceği görülmektedir. Bölge'de ziraat ve veterinerlik fakültelerinin bulunmaması bu alanda işbirlikleri yapma imkânını kısıtlamaktadır; dolayısıyla bu konularda Bölge'deki piyasa aktörleri ve kamu kuruluşları diğer Bölge'lerdeki üniversitelerle ve araştırma merkezleriyle işbirliği yapmaktadır.

Bölge'de mevcut durumda sivil toplum kuruluşları arasında Bölge düzeyinde ağlar ve platformlar bulunmamaktadır. Söz konusu yatay oluşumların konu ve hedef odaklı olarak (örn. Engelli platformu, kadın eğitimi vs.) artması, Bölge'deki sivil toplumun etkinliğini artıracak ve karar alma süreçlerine katılımını kolaylaştıracaktır. Günümüzde sosyal projelerin gerçekleştirilmesinde önemi gittikçe artan bir özel sektör-STK işbirliği modeli olan "kurumsal sosyal sorumluluk" konusunda Bölge'deki büyük ve orta ölçekli firmalar henüz aktif değildir. Kurumsal sosyal sorumluluk projeleri hem firmaların pazarlama ve tanıtım faaliyetlerine katkıda bulunmakta, hem de Bölge için öncelikli sosyal projelere kaynak yaratmaktadır. Bölge'nin öncelikli ihtiyaçlarına yönelik sosyal sorumluluk projelerinin Bölge STK'ları ve firmaları işbirliğiyle gerçekleştirilmesi, Bölge'deki STK'ların da kurumsal kapasitesini güçlendirecektir.

Kamu, özel sektör ve STK aktörlerinin karar alma süreçlerine birlikte katılımını sağlayan "kent konseyleri" modeli konusunda Bölge'de başarılı olan iki örnek bulunmaktadır. Kent konseylerinin Bölge'de yaygınlaştırılması ve idari kapasitesinin geliştirilmesi toplumun tüm kesimlerinin yatay etkileşimini ve karar alma süreçlerine katılımını yaygınlaştıracaktır. Bunun dışında Bölge'deki kamu kurum ve kuruluşlarının oluşturduğu kurul ve komisyonlar (İl Koordinasyon Kurulu, İl İstihdam Kurulu, Çocuk Koruma Kurulu vs.) bulunmaktadır. Mevcut platformların kapsayıcılığının (sivil toplum ve özel sektöre yönelik) ve etkinliğinin geliştirilmesiyle kamu-özel sektör ve STK'lar arasında etkileşim artacaktır. TRC3 Bölgesi düzeyindeki tek yatay platform olan Kalkınma Kurulu'nun etkinliğinin artırılması, il düzeyinde daha sık aralıklarla toplanması, Ajans faaliyetlerine ve Yönetim Kurulu toplantılarına Kalkınma Kurulu temsilcilerinin katılması da Kurul üyelerinin ve paydaşların temennisidir.

Üst Ölçekli Planlarla İlişkisi

9. UKP Madde: 666, 671-673
GAP EP Eylem No: SD.4.9

Mevzuat İlişkisi

5272 Sayılı Belediyeler Kanunu

Paydaşlar

GAP, Valilikler, Belediyeler, Üniversiteler, Bölge'deki firmalar ve ulusal firmalar, ulusal düzeydeki STK'lar, Bölge'deki kamu kurum ve kuruluşları, dernekler ve vakıflar.

Olası Finansman Kaynakları

Üniversitelerin, kamu kurum ve kuruluşlarının ve firmaların öz kaynakları, DİKA Mali Destek Programları, AB Yaşam Boyu Eğitim ve Gençlik Programları, GAP, UNDP

Performans Göstergeleri

- Bölge'deki kent konseylerinin sayısı
- Bölge'deki firmalar tarafından uygulanan kurumsal sosyal sorumluluk projeleri sayısı
- Bölge'deki sivil toplum kuruluşları arasında yatay örgütlenmelerin sayısı

Hedefler

5.3.1 Üniversite ve Bölge'deki sektörler arasında işbirliğinin geliştirilmesi

5.3.2 Bölge'deki sivil toplum kuruluşları arasında il ve Bölge düzeyindeki ağların geliştirilmesi

5.3.3 Bölge'den ve Bölge dışından firmaların Bölge'deki vakıf ve STK'larla işbirliğine dayalı kurumsal sosyal sorumluluk projeleri gerçekleştirmesi

5.3.4 Bölge'deki Kent Konseylerinin yaygınlaştırılması, kamu kurum ve kuruluşlarının oluşturduğu kurul ve komisyonların kapsayıcılığının ve etkinliğinin geliştirilmesi

7 Bölgesel Gelişme Senaryosu ve Mekansal Gelişme Şeması

TRC3 Bölgesi Mevcut Durum Analizi'nde yer alan veriler sosyal ve ekonomik gelişmeler ışığında değerlendirildiğinde Bölge geneli ve Bölge illeri için aşağıdaki senaryolar öngörülmektedir.

TRC3 Bölgesi Gelişme Senaryosu

Nusaybin Sınır Kapısı'nın faaliyete geçmesi, OSB'lerin sayısının artması ve bu alanların daha etkin kullanımının sağlanması, lojistik ve enerji altyapısındaki iyileşmeler, İl'lerin birbirleriyle entegrasyonunun ve etkileşiminin artmasıyla TRC3 Bölgesi sanayi ve ticaret sektörlerinde hızlı bir gelişme olacağı beklenmektedir. Sektörel gelişme şemasında işaret edildiği gibi, **sanayi sektöründe bu gelişmenin özellikle Batman Merkez, Kurtalan, Kızıltepe ve Cizre ilçelerinde, ticaret sektöründe ise Batman Merkez (iç pazar), Nusaybin (dış pazar), Silopi (dış pazar), Cizre (dış pazar) ve Şırnak Merkez'de (iç pazar) gerçekleşeceği söylenebilir.**

Bölge'de sanayi ve hizmet sektörlerinde üretilen katma değerde ve istihdamda artış olması beklenirken, kişi başına düşen gelirin ülke ortalamasının altında kalmaya devam edeceği öngörülmektedir.

Bölge genelinde var olan zengin maden kaynaklarının rezerv tespitinin yapılması, rezervlerin değerlendirilmesi ve çıkarılan maddelerin sanayide kullanılmasının artacağı tahmin edilmektedir. Sektörel gelişme şemasında **madencilik faaliyetlerinin yoğunlaştığı alanlar olarak Şirvan (bakır), Batman Merkez (petrol), Mazıdağı (fosfat), Midyat-Mardin arası (taş ocakları), Mardin (kuvars kumu), Nusaybin (doğalgaz), İdil (bazalt), Şırnak Merkez (kömür) işaret edilmektedir.**

Bölge illerinde yatak kapasitesinin ve turizm işletmelerinde kalitenin yükselmesi ile turizm gelirlerinin artacağı, yöresel el sanatlarının markalaşarak turistik birer değer haline geleceği öngörülmektedir. **Kültür ve inanç turizminin gelişeceği yerler sektörel gelişme şemasında Aydınlar (Tillo), Hasankeyf, Mardin Merkez, Midyat ve Cizre olarak gösterilmiştir. Aydınlar, Kozluk, Güçlükonak, Beytüşşebap ilçeleri termal turizmin ve Hasankeyf, Beyazsu (Midyat-Nusaybin arası) ve yapılacak barajlar neticesinde göller alanına dönüşecek olan Botan Vadisi ise doğa turizminin gelişeceği yerler olarak öne çıkmaktadır.** Dicle Nehri'nin sunduğu doğal güzelliğin daha iyi değerlendirilmesi de doğa turizmi için önemli imkânlar yaratacaktır.

Tarımda sulama, seracılık ve kırsal kalkınma destekleri ile birlikte ürün çeşitliliğinin ve katma değerin, buna bağlı olarak da tarım ürünlerinin sanayide kullanımının (tarımsal sanayinin) artacağı tahmin edilmektedir. Ayrıca nitelikli ve büyük-orta ölçekli hayvancılığın gelişmesiyle yem bitkisi üretiminin Bölge'de bu alanda hali hazırda ilk sırada olan Siirt'te artacağı öngörülmektedir. **Tarım sektörünün gelişeceği alanlar olarak sektörel gelişme şemasında Mazıdağı, Derik, Midyat, Savur, Ömerli, Kızıltepe, Nusaybin, Gercüş, Beşiri, Kurtalan, Siirt Merkez ve Silopi gösterilmektedir.**

Bölge'de hayvancılığın gelişmesi açısından önem arz eden konuların başında gelen güvenlik sorununun kısa vadede çözülmediği varsayımına dayanarak hayvancılığın yapılması için gerekli olan mera arazisi miktarında bir değişiklik olmayacağı öngörülmektedir. Bu nedenle kırsal kalkınma destekleri ve bilinçlendirme faaliyetlerinin de etkisiyle gelişecek olan hayvancılık için öngörülen alanlar kırsal bölgelerden ziyade il ve ilçe merkezlerine yakın olan alanlardır. Siirt ve Şırnak'ta arıcılık ile birlikte gelişecek olan bal paketleme sektörünün iç ve dış pazarda ürüne talebi artıracağı düşünülmektedir. **Sektörel gelişme şemasına göre hayvancılık sektörünün gelişeceği alanlar; Sason, Baykan, Şirvan, Siirt Merkez, Pervari, Mazıdağı, Derik ve Beytüşşebap'tır.**

Bölge'de yapımı devam eden çok sayıda barajın tamamlanmasının Bölge ikliminde değişikliklere sebep olabileceği öngörülmektedir. Ayrıca barajlar nedeniyle bazı ilçe ve köylerde nüfus yer değiştirecektir.

Ilısu Barajı'nın tamamlanmasının **İdil, Cizre, Nusaybin ve Silopi ovalarında sulu tarıma geçilmesini** ve dolayısıyla ürün çeşitliliğinin artmasını, balıkçılık ve su ürünlerinde ve turizm sektöründe olumlu gelişmeler sağlayacağı düşünülmektedir. Ancak barajın Hasankeyf'i olumsuz yönde etkilememesi için yapılacak çalışmalar önemini korumaya devam edecektir.

Bölge'de baraj ve termik santrallerin tamamlanması ve yenilenebilir enerji konusunda dünya genelinde artan ilgi sayesinde Bölge'nin potansiyele sahip olduğu rüzgâr, biyokütle, mikro HES ve güneş enerjisi gibi yenilenebilir enerji alanlarında çalışmaların yapılması ile Bölge'nin temiz enerji üretimi artacaktır.

Kentlerde sosyal ve teknik altyapıda Bölge genelinde bir iyileşme sağlanacağı beklenmektedir.

Bölge'de devam eden ulaştırma altyapısının iyileştirilmesi çalışmaları (özellikle bölünmüş yol çalışmaları) sonucunda Bölge illerinin erişilebilirliğinin, ticaret ve turizmin artacağı öngörülmektedir. Turizm Stratejisi 2023 kapsamında Şanlıurfa demiryolu hattının Diyarbakır, Mardin ve Siirt'e bağlanmasının da hem ulaşım hem de turizm sektörü açısından önemli katkıları olacağı düşünülmektedir.

Bölge'de mevcut durumda 10-14 yaş grubunun oranı yüksek olması nedeniyle önümüzdeki 10 yılda nüfus 15-24 yaş arasında yoğunlaşacak, eğitim ihtiyacı ve işsizlik kısa vadede çözülemediği takdirde **genç işsizlik oranı artacaktır.**

Bölge üniversitelerinin her birinin kendine bir gelişme alanı belirlemiş olması (Siirt Üniversitesi-kimya, Artuklu Üniversitesi-güzel sanatlar ve mimarlık, Batman Üniversitesi-petrol ve enerji, Şırnak Üniversitesi-iktisadi ve idari bilimler ve ilahiyat), bulundukları illerin gelişimine katkı sağlayacaktır. Üniversitelerin yaptığı çalışmalarla özel sektör-üniversite-kamu-STK işbirliklerinin artacağı, üniversitelerin öğrenci sayılarının artmasıyla kentlerde hizmetler ve konut sektörlerinin canlanacağı ve bu durumun sosyal ve ekonomik hayatta olumlu etkileri görüleceği beklenmektedir.

Mardin İli Gelişme Senaryosu

Mardin'de tarım sektöründe, Mardin-Kızıltepe ovalarında sulu tarıma geçilmesi ile tarımda ve buna bağlı olarak tarımsal sanayide ürün çeşitliliğinin ve sektörün katma değerinin artacağı beklenmektedir. Bu çeşitlenmenin özellikle meyve ve sebze üretiminde olacağı öngörülmektedir. Bilinçsiz ve aşırı kullanım sonucu toprakta tuzlanma sorununun engellenmesi amacıyla hâlihazırda devam eden çiftçilere yönelik bilinçlendirme faaliyetlerinin artacağı tahmin edilmektedir. Sulu tarıma geçilmesinin diğer bir etkisi ise enerji arzı probleminin büyük ölçüde çözülmesi olacaktır.

Sanayi ve ticaret sektörlerinde ise İl'in maden potansiyelinin büyük sanayi yatırımlarının daha fazla ilgisini çekeceği ve İl'de önemli sanayi kuruluşlarının kurulacağı öngörülmektedir. Buna bağlı olarak gelişecek olan yan sanayi ile birlikte sanayi üretiminin hızlı bir şekilde artacağı beklenmektedir. 2011'de faaliyete geçmesi planlanan Nusaybin-Kamışlı transit sınır kapısının Suriye, Türkiye ve Irak arasında ekonomik, ticari ve yatırım ilişkilerini geliştireceği, İl'deki sanayi üretiminin bu kapı sayesinde üretime dayalı ihracatı artıracağı düşünülmektedir. Aynı zamanda İl'de devam eden doğalgaz çalışmalarından elde edilecek olumlu sonuçların da İl'deki sanayi işletmelerinin gelişmesine önemli katkılar yapacağı öngörülmektedir.

UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne girmesinin de etkisiyle önümüzdeki dönemde İl'in turizm potansiyelinin daha iyi değerlendirileceği, yapımı devam eden butik veya yıldızlı otellerin katkısıyla yatak kapasitesinin artacağı ve Mardin'in yakın gelecekte uluslararası bir kültür ve inanç turizmi destinasyonu olacağı beklenmektedir. Ayrıca Turizm Stratejisi 2023 kapsamında uygulanacak olan İnanç Turizmi Koridoru projesi kapsamında Tarsus'tan Mardin'e kadar bölünmüş yol yapımı çalışmaları da hem turizm hem de ulaştırma açısından önemli bir katkı sağlayacaktır.

Üniversite'deki öğrenci sayısının artmasıyla birlikte kentte hizmet sektörüne talebin, konut ihtiyacının ve sosyal ve kültürel aktivitelerin artacağı düşünülmektedir. Bu gelişmelerin, eğitim, inşaat ve hizmetler sektörlerinin gelişmesinde olumlu etkiler yaratacağı ve kamu hizmetlerinde de kalite artışının sağlanmasıyla İl'in dışarıya olan göç hızında düşüş olacağı öngörülmektedir.

Batman İli Gelişme Senaryosu

Batman'da hızlı bir şekilde gelişecek sektörlerin başında hizmetler ve sanayi olacağı, İl'de sanayi üretim kapasitesinin ve ürün çeşitliliğinin artacağı beklenmektedir. Girişimcilik ve yenilikçiliğin en yüksek olduğu Bölge ili olarak Batman'ın, yeni yatırımların artarak devam edeceği ve mevcut yatırımların gelişeceği bir yatırım ortamına sahip olacağı, enerji altyapısının gelişmesinin de sanayi yatırımlarındaki yükselişte etkili olacağı düşünülmektedir. Buna bağlı olarak hâlihazırda Bölge'de pazarı olan İl'in iç pazar payını diğer bölgelerde de (özellikle Diyarbakır-Van aksında) artıracağı ve ticaret sektöründe ilerleme olacağı öngörülmektedir.

Mevcut OSB'de yaşanan arazi kısıtının OSB'nin genişletilmesiyle kısa bir süre için aşılacağı, uzun vadede ise hızla artan sanayi yatırımları için yeni bir OSB''nin gerekli olacağı tahmin edilmektedir.

Kümelenme çalışmalarının da etkisiyle sanayide ve sanayi istihdamında tekstil sektörünün öneminin ve iç pazarda İl'in bu alanda rekabet gücünün artacağı düşünülmektedir.

İl'in çevre illerden ve ilçelerinden yüksek göç alan bir yer olmasının getireceği sosyo-kültürel ve ekonomik sorunların devam edeceği, çarpık kentleşmenin ve şehrin düzensiz büyümesinin kontrol edilememesi durumunda İl'de kenar mahalle oluşumlarının ve suç oranlarının artacağı öngörülmektedir.

Tarihi ve kültürel dokusu ile önemli turistik yerlerden biri olan Hasankeyf'te, Türkiye'nin üçüncü büyük barajı olacak ve enerji üretimine önemli katkılar sağlayarak ekonomisini canlandıracak olan Ilısu Barajı'nın yapımı sırasında ve sonrasında kültürel varlıkların korunabilmesi konusu, İl'in ve Bölge'nin turizmi açısından önemini korumaya devam edecektir. Ayrıca Ilısu Barajı'nın tamamlanmasının ardından bağlantılı olan Cizre Barajı'nın yapılacağı ve bu sayede Cizre Ovası'nda sulu tarımın başlaması ile tarım sektöründe olumlu gelişmeler yaşanacağı beklenmektedir.

Siirt İli Gelişme Senaryosu

Hâlihazırda yapımı devam eden barajların tamamlanmasıyla bazı köyler ve tarım arazileri su altında kalacaktır. Fakat aynı zamanda kot değişikliğinden dolayı sulanabilir alanlar artacaktır. Bu barajların iklim değişikliği meydana getirmesi ihtimal dâhilindedir.

İl'de ulaşım sektöründe yaşanacak gelişmelerin ekonomiye olumlu etkileri olacağı düşünülmektedir. Özellikle Eruh yolunun yapılması ile Kuzey-Güney ulaşımının gelişmesi ve dolayısıyla Siirt'in İpek Yolu'na bağlanmasının ticaret sektörünü canlandıracağı öngörülmektedir. İl'in Kurtalan üzerinden Batman ile ekonomik ilişkilerinin artması ve bu anlamda sağlanacak entegrasyonun da ticaret sektörü için önemli gelişme kanallarından biri olacağı beklenmektedir.

Tarım ve hayvancılıkta da olumlu gelişmeler beklenen İl'de, Avrupa Birliği Katılım Öncesi Mali Yardımları'ndan elde edilen kaynağın değerlendirilmesiyle fıstıkçılığın hızlı bir gelişme göstereceği öngörülmektedir. Fıstıkçılık alanında İl'deki uzmanlaşmanın artması ve Siirt OSB'de yapılması planlanan Fıstık İşleme Tesisi gibi tesislerle birlikte bu alanda istihdam yaratılacağı, bal ve nar gibi ürünlerde markalaşma yolunda önemli adımlar atılacağı, İl'e özgü diğer ürünlerde de üretimin artacağı tahmin edilmektedir.

İl için en büyük problemlerden biri olan sanayi yatırımlarının yetersizliği ve işsizlik sorununda, İl'in ticaret yollarına bağlanması neticesinde ticaret sektöründe yaşanacak canlanmanın sanayi yatırımlarına da olumlu etki yapmasıyla ilerleme kaydedileceği fakat bu durumun da İl'de kısa vadede dışa göç eğilimini önleyemeyeceği düşünülmektedir.

Yeni kurulacak üniversite kampüsünün etkisiyle İl merkezi imar açısından batıya doğru bir gelişme gösterecektir.

Şırnak İli Gelişme Senaryosu

Cizre'de ihalesi yapılmış olan OSB'nin tamamlanmasıyla birlikte sanayi yatırımlarının artacağı, buna bağlı olarak İl'in ihracat payında nakliyeciliğin yanında üretimin de önemli bir payı olacağı beklenmektedir. Irak'la gelişen ilişkiler neticesinde İl'in Irak'a olan ihracatının artarak devam edeceği, artan lojistik altyapısı ihtiyacının ise lojistik sektörünün gelişimini hızlandıracağı tahmin edilmektedir. Ayrıca lojistik anlamında Mardin-Şırnak aksında İpek Yolu üzerinde kurulması planlanan lojistik köy ile bu altyapı ihtiyacının önemli bir kısmının karşılanacağı düşünülmektedir. (Kızıltepe-Nusaybin-Cizre-Silopi hattı) Şırnak-Cizre karayolunun tamamlanması da Şırnak Merkez'de ticaret sektörünün gelişmesini sağlayacaktır.

Seracılığın bu alanda elverişli koşullara sahip olan Silopi Ovası'nda yaygınlaşması sonucu ürün çeşitliliğinin artması ve Habur Sınır Kapısı'nın etkisiyle tarım ve ticaret sektörlerinde görülecek ilerlemeler sayesinde özellikle Cizre ve Silopi ilçelerinde hızlı nüfus artışı beklenmektedir.

İl genelinde yapılması planlanan termik santrallerin tamamlanmasıyla birlikte enerji üretimi artacak, fakat bu santrallerin çevreye duyarlı bir teknoloji ile inşa edilmemesi ve denetimlerinin düzenli yapılmaması durumunda İl'de yüksek oranda bir çevre kirliliği olacağı tahmin edilmektedir.

İhalesi yapılacak olan Hısta Kaplıcası'nın (Güçlükonak) faaliyete geçmesi ve Ilıca Köyü'ndeki (Beytüşşebap) jeotermal kaynağın da değerlendirilmesiyle İl'in jeotermal turizm kapasitesi artacaktır.

Yöresel bir ürün olan şal-şapik kumaşının üretiminin artarak özellikle İl'deki kadın nüfus için önemli bir istihdam alanı sağlayacağı ve yöresel bir marka olacağı düşünülmektedir.

GAP turizmi kapsamında Hezil Çayı, Hz. Nuh Türbesi ve İdil'e bağlı Süryani köylerin öneminin artacağı, Mardin ve Batman kültür ve inanç turizmiyle entegre edilmesi halinde Şırnak'ın da turizm destinasyonlarından biri haline geleceği beklenmektedir.

2012'de faaliyete girmesi planlanan Şırnak Havaalanı'nın konaklama ve turizm amaçlı tesislerin artmasına önemli bir katkısı olacağı, hizmet sektöründe istihdamın artacağı öngörülmektedir.

Harita 1: TRC3 Bölgesi sektörel gelişme şeması

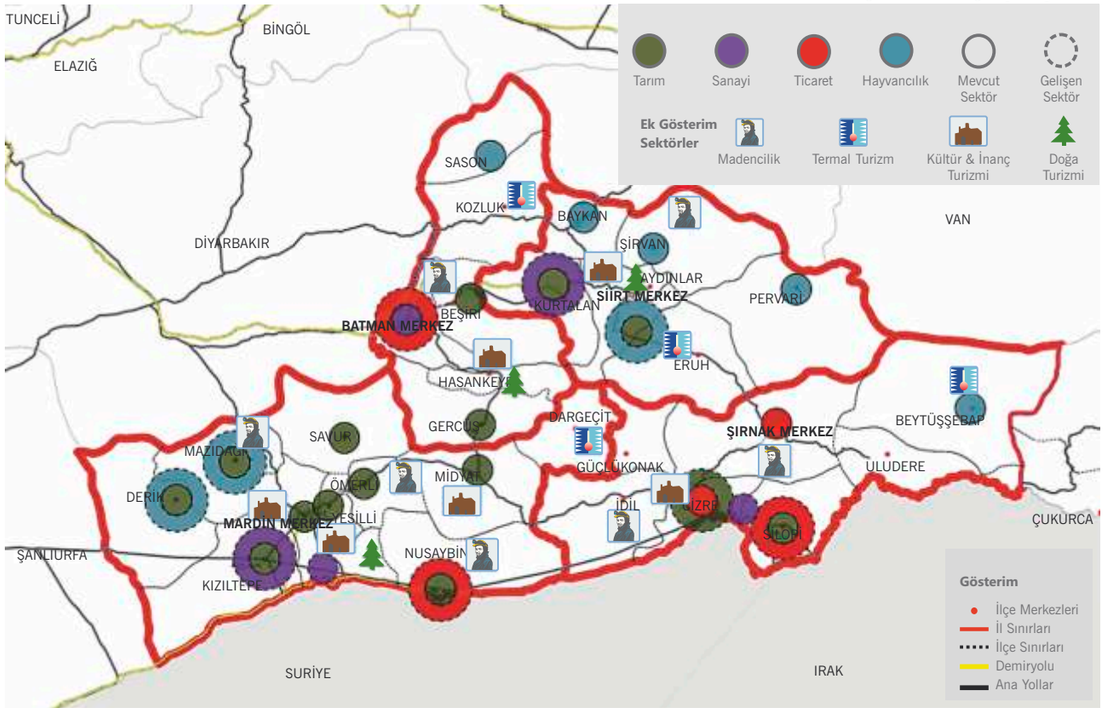

Harita 2: TRC3 Bölgesi mekânsal gelişme şeması

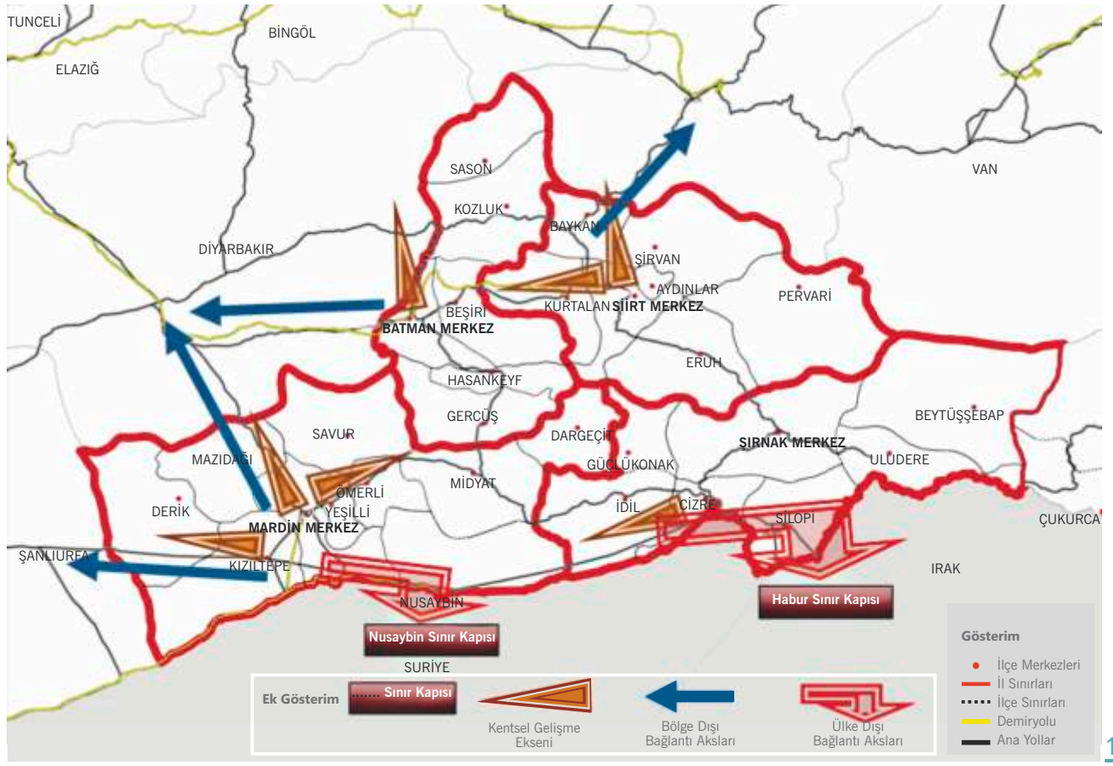

Uygulama, İzleme ve Değerlendirme

8

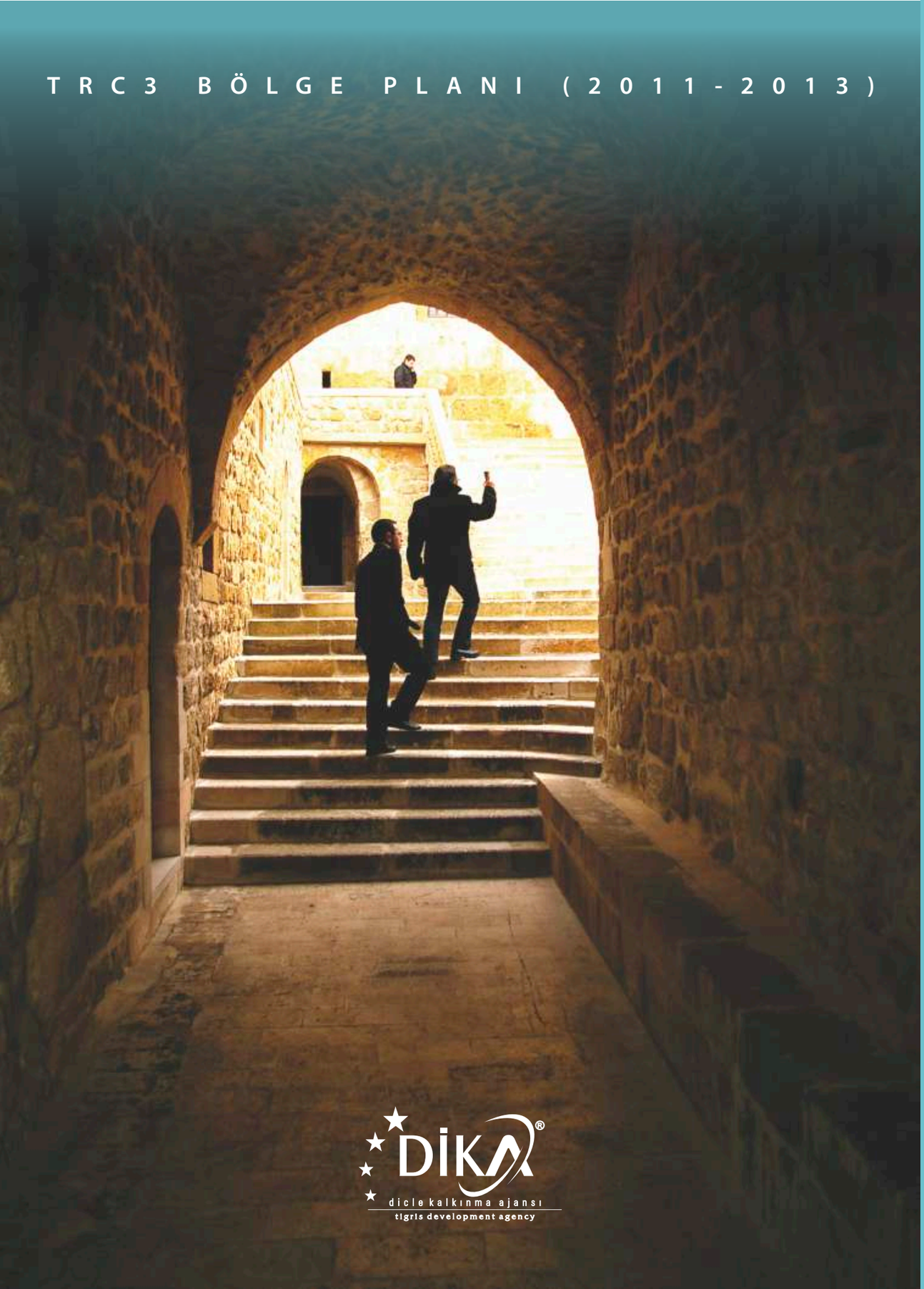

8

TRC3 Bölge Planı stratejik önceliklerinin bir kısmı ulusal, bir kısmı bölgesel bir kısmı da yerel düzeyi ilgilendirmektedir. Dolayısıyla, Plan'ın uygulama, izleme ve değerlendirilmesi ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde farklı yöntemlerle sağlanacaktır.

Planlama, uygulama ve izleme faaliyetleri çerçevesinde ulusal, bölgesel ve yerel düzeyler arasında rol dağılımını gösteren örnek bir modele aşağıda yer verilmektedir.[16]

	Planlama	Uygulama	İzleme
Ulusal Düzey	Yerel malumat ve verilerin temin edilmesi	Yerel sorun, öncelik ve projelerin tanıtımı, lobicilik, işbirliği ortak proje fırsatları, aracılık	Yönetişim konusunda raporlama
Bölge Düzeyi	1-Yerel önceliklerin katılımcı yöntemlerle elde edilmesi, uyumlaştırılması ve bölge bazında konsolide edilmesi 2-Yerel önceliklerin bölgedeki aktörler tarafından öğrenilmesi, sahiplenilmesi ve iş planlarına girmesinin sağlanması	Stratejik amaçlar doğrultusunda, yerel aktörlerin bölge düzeyinde kendi aralarında ve diğer bölgelerle işbirlikleri, ortak proje ve eylemler. (1-Kamu-Kamu 2- Kamu-Özel/STK ve 3- Özel/STK-Özel/STK)	1-Ajansın proje ve faaliyetlerinin Bölge Planı'na katkılarını izleyecek ve değerlendirecek şeffaf bir çerçeve oluşturmak 2-Kalkınma Kurulunun ve diğer bölgesel aktörlerin uygulamayla ilgili olarak bilgilenmeleri, geri bildirimlerinin alınması ve değerlendirme
Yerel Düzey	1-Ulusal öncelikler, sektörel ve tematik stratejiler: örneğin KOBİ stratejisi, İstihdam stratejisi, kırsal kalkınma stratejisi konusunda yerel (kamusal ve özel) aktörlere malumat sağlamak 2-Yerel kamusal aktörlerin kendi planlama süreçlerinde katılım ve yönetişim ilkelerinin uygulanmasını sağlamak, kapasite oluşturmak	1-Yerel aktörlerin uygulama kapasitesinin artırılması 2-Yerel aktörlere stratejik alanlarda malumat sağlama 3-Ulusal aktörlere yerel malumat sağlama, ulusal aktörlere yerel sekretarya oluşturma, gerektiğinde yerel uygulama ayağı olma	1-Yerel demokratik meclis, STK, basın ve vatandaşların özellikle kamu uygulamaları izlemesini sağlayacak şeffaflık ve araçların gelişmesini teşvik edecek araçlar geliştirmek 2-Bölge Planı'nın yerelde uygulamasına ilişkin geri bildirim ve mekanizmaları oluşturmak

Bölge Planı'nın uygulama, izleme ve değerlendirme döneminde paydaşlarla iletişim zemini oluşturmak için en temel iletişim aracı olması beklenmektedir. Paydaşlarla birlikte kararlaştırılacak periyodik toplantılar, veri akışı ve raporlama süreçleriyle plan öncelikleri doğrultusundaki ilerlemeler 2011-2013 döneminde izlenebilecektir.

Planın uygulanması konusunda Ajans'ın 2011-2013 döneminde uygulayacağı destekleri ve gerçekleştireceği tüm faaliyetleri plana dayandırmasının yanı sıra, Ajans'ın görev ve yetki alanında girmeyen stratejilerin uygulanabilmesi için Ajans'ın koordinasyon ve kolaylaştırıcı işlevini yerine getirmesi gerekmektedir. Plan sürecinde 26 Aralık 2010 tarihinde gerçekleştirilen Kalkınma Kurulu toplantısında taslak stratejiler kurul üyeleriyle paylaşılmış ve üyelerin Ajans'tan bölgesel gelişmenin yönetişiminin sağlanmasındaki beklentileri üzerine "Yönetişim" anketi uygulanmıştır. Anket sonuçlarına göre üyelerin Ajans'tan beklentileri üç alanda yoğunlaşmaktadır:

1. DİKA, kalkınmaya yönelik bir sorunun tespit edilmesi veya çözülmesi veya farkındalığının artırılması gibi konulara ilişkin **yerel aktörlerin kendi aralarında işbirliği geliştirmelerini teşvik etmeli, bu işbirliklerinin aracısı ve kolaylaştırıcısı** olmalıdır.

2. DİKA, Bölge'deki ve Bölge dışındaki üniversiteler ile Bölge'nin kalkınma potansiyelini ortaya çıkarmaya, sorunları tespit etmeye ilişkin araştırma çalışmaları yapmalarını ve bu **araştırma sonuçlarının yereldeki aktörlerle birlikte değerlendirilmesini** teşvik etmelidir.

3. DİKA, Bölge'deki paydaş kuruluşlar ve kanaat önderleriyle sanayi, tarım, hayvancılık, ticaret gibi sektörler altında belirlenen meseleleri daha iyi anlamak, birlikte çözüm önerileri geliştirmek için sıklıkla **il ve Bölge düzeyinde çalışma toplantıları** yapmalıdır.

Bölge Planı'nın izleme ve değerlendirmesi, Bölge düzeyinde Ajans Yönetim Kurulu ve Kalkınma Kurulu tarafından altı aylık periyotlarda gelişme eksenleri doğrultusunda performans göstergelerinin izlenmesi, sorunların değerlendirilmesi temelinde gerçekleştirilecektir. Bölge Planı'nın izleme ve değerlendirme sürecinde Ajans kontrolünde olan üç temel araçtan faydalanılacaktır.

Bunlardan birincisi, bölge planlama sürecinde 13 Temmuz 2010 tarihinde toplanan Kalkınma Kurulu'nda üyeleri uzmanlık alanlarına göre planlama çalışmalarına dâhil etmek amacıyla kurulan "İhtisas Komisyonları"dır. Bunlar;

- **Sosyal yapı,**
- **Çevre ve altyapı,**
- **Sanayi ve ticaret,**
- **Tarım ve hayvancılık,**
- **Turizm ve kültür,**

komisyonlarıdır.

Üyelerin isteği üzerine bu komisyonlar Kalkınma Kurulu'na dâhil olmayan paydaşları da içerecek şekilde Kalkınma Kurulu periyotlarına paralel bir şekilde toplanacak ve sektörel gelişmeleri izleyip, değerlendirecektir.

Bölge Planı izleme değerlendirme sürecine girdi sağlayabilecek ikinci önemli araç ise Mali Destek Programları Nihai Raporları ve Kapanış Toplantısıdır.

Bölge Planı izleme değerlendirme sürecinde kullanılması düşünülen bir diğer araç ise Bölge Planı internet sayfasıdır. Plan sayfasında gelişme eksenleri doğrultusunda hazırlanan raporlar, bilgi notları yayınlanacak, paydaşlardan gelen haberlerin ve yorumların iletilebileceği ve yayınlanabileceği bir platform oluşturulacaktır.

[16] *"Kalkınma Ajansları ve Yönetişim Çerçevesi" başlıklı TEPAV politika notundan faydalanılmıştır.*

Performans Göstergeleri

9

9

9.1 Beşeri Gelişme ve Sosyal İçerme

9.2 İyileştirilmiş Kentsel Çevre ve Sürdürülebilir Şehirleşme

9.3 Uygun Yatırım Ortamı ve Rekabetçilik

9.4 Sektörel Gelişme

9.5 Kurumsal Kapasite ve Bölgesel Kalkınmanın Yönetişimi

Performans Göstergeleri

9.1 BEŞERİ GELİŞME ve SOSYAL İÇERME

	Birim	Yıl	Değer	Kaynak	Hedef (2013)
Kız çocukları ortaöğretim okullaşma oranı (net)	%	2010	35,73	TÜİK	50,00
Okul öncesi okullaşma oranı (4-5 yaş)	%	2010	32,00	MEB	50,00
Ortaöğretim okullaşma oranı (net)	%	2010	44,47	TÜİK	60,00
İlköğretim derslik başına düşen öğrenci sayısı	Kişi	2010	40	MEB	35
Ortaöğretim derslik başına düşen öğrenci sayısı	Kişi	2010	42	MEB	35
Kadın okuryazarlık oranı	%	2010	75,47	TÜİK	79,00
İşsizlik oranı	%	2010	11,8	TÜİK	9,50
İstihdam oranı	%	2010	31,8	TÜİK	38,00
Kadınların işgücüne katılım oranı	%	2010	10,2	TÜİK	16,00
Genç işsizlik oranı	%	2010	17,7	TÜİK	11,00
Net göç hızı	‰	2010	-5,61	TÜİK	-5,00
Toplam doğurganlık hızı	‰	2009	3,68	TÜİK	2,90
Bölge'de kadın merkezi sayısı (ÇATOM + Belediye Kadın Merkezleri ve Konukevleri, SHÇEK Kadın Konukevleri)	Adet	2009	24	GAP BKİ, SHÇEK, TRC3 Kurumsal Kapasite Anketi	27
Bölge'de engellilere yönelik sosyal hizmet kuruluşları sayısı	Adet	2009	2	SHÇEK	6
Bebek ölüm oranı	‰	2003	52,00	DPT	40,00
Bölge'de çocuk ve ailelere yönelik sosyal hizmet kuruluşları sayısı	Adet	2010	36	TRC3 Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri	45
Yüzbin kişi başına düşen hastane yatak sayısı	Adet	2011	150,5	Sağlık Bakanlığı	170
Yüzbin kişi başına düşen uzman doktor sayısı	Adet	2011	45	Sağlık Bakanlığı	55
Yeşil kart oranı	%	2010	43,20	TÜİK	36,00
Bölge'yi kapsayan sosyal haritalama uygulaması varlığı	Adet	2009	0	TRC3 Bölge Planı	1
Sabit internet abone penetrasyonu	%	2009	2,29	BTK	3,10
Sabit telefon abone penetrasyonu	%	2009	6,48	BTK	5,90
Mobil telefon abone penetrasyonu	%	2009	60,07	BTK	65,00

Performans Göstergeleri

9.2 İYİLEŞTİRİLMİŞ KENTSEL ÇEVRE ve SÜRDÜRÜLEBİLİR ŞEHİRLEŞME

	Birim	Yıl	Değer	Kaynak	Hedef (2013)
İçme suyu şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı	%	2008	97	TÜİK	100
İçme suyu arıtma tesisi ile hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı	%	2008	1	TÜİK	5
Kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı	%	2008	86	TÜİK	100
Atık su arıtma tesisi ile hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı.	%	2008	0	TÜİK	5
Yüzbin kişi başına düşen spor tesis sayısı	Adet	2010	3	TÜİK	3
Tiyatro salonu sayısı	Adet	2009	2	TÜİK	4
Sinema salonu sayısı	Adet	2009	7	TÜİK	10
Kütüphane sayısı	Adet	2009	22	TÜİK	26
TRC3 elektrik kayıp-kaçak oranı	%	2008	68,00	TEDAŞ	61
Bölge'de SO2 konsantrasyonu değerleri ortalaması	Mg/M3	2010	46,50	TRC3 Bölgesi İlleri Çevre İl Müdürlükleri	40,00
Bölge'de PM konsantrasyonu değerleri ortalaması	Mg/M3	2010	107,75	TRC3 Bölgesi İlleri Çevre İl Müdürlükleri	100,00
Bölge'de atık su arıtma tesisi sayısı	Adet	2010	0	TRC3 Bölgesi İlleri Çevre İl Müdürlükleri	1
İçme suyu şebekesi kayıp-kaçak oranı	%	2010	80,00	TRC3 Bölgesi İlleri Çevre İl Müdürlükleri	70,00

Performans Göstergeleri

9.3 UYGUN YATIRIM ORTAMI ve REKABETÇİLİK

	Birim	Yıl	Değer	Kaynak	Hedef (2013)
TRC3 Kredi/Mevduat Oranı	%	2009	83,46	Türkiye Bankalar Birliği	115,00
Bölge'de İŞGEM kurulması	Adet	2010	0,00	KOSGEB	1,00
Havayolu yolcu sayısı	Kişi	2009	398.770,00	DHMİ	620.000,00
Demiryolu ile TRC3 Bölgesi istasyonlarına gelen ve giden yük miktarı	Ton	2009	913.518,00	TCDD	1.600.000,00
İl ve devlet yolları bölünmüş yol oranı	%	2010	24,00	KGM	35,00
İl ve devlet yolları beton asfalt yol oranı	%	2010	16,00	KGM	26,00
Köy yolları asfalt yol oranı	%	2010	39,00	TRC3 Bölgesi İl Özel İdareleri	45,00
TRC3 Bölgesi İlleri OSB'lerinde faaliyet gösteren toplam firma sayısı	Adet	2010	97,00	OSBÜK	160,00
Altyapı ve üst yapı gereksinimleri tamamlanmış OSB sayısı	Adet	2010	3,00	DİKA Saha Çalışmaları	5,00
Sulu tarım arazisi oranı	%	2009	19,00	TÜİK	22,00
Mesleki eğitim okullaşma oranı	%	2009	11,00	MEB	13,00
TRC3 Bölgesi'nden yapılan ihracat	X 1000 $	2010	1.228.202	DTM	1.500.000,00
TRC3 Bölgesi'nin Türkiye'nin ihracatındaki payı	%	2010	1,07	DTM	1,40
TRC3 Bölgesi ihracat/ithalat oranı	İhracat/İthalat	2010	7,4	DTM	8,00
TRC3 Bölgesi enerji yoğunluğu	Kwh /GSKD TL	2008	0,62	TEİAŞ	0,35
Bölge'ye gelen yabancı turist-gün sayısı	Kişi X Gün	2009	27.655,90	Kültür ve Turizm Bakanlığı	40.000,00
Bölge'ye gelen yerli turist sayısı	Kişi X Gün	2009	294.236,10	Kültür ve Turizm Bakanlığı	360.000,00

Performans Göstergeleri

9.4 SEKTÖREL GELİŞME

	Birim	Yıl	Değer	Kaynak	Hedef (2013)
İhracatçı firma sayısı	Adet	2009	433	DTM	550
Sanayinin Bölgesel GSKD'deki payı	%	2008	31,2	TÜİK	34,00
Tekstil sektöründe faaliyet gösteren firma sayısı	Adet	2009	26	GAP	33
Turistlerin ortalama kalış süresi	Gün	2009	1,50	Kültür ve Turizm Bakanlığı	2,00
Bölge'de yatak kapasitesi	Adet	2009	5.483	Kültür ve Turizm Bakanlığı	7.000
Bölge'de tesis sayısı	Adet	2009	49	Kültür ve Turizm Bakanlığı	65
Tescil edilen Sit Alanı sayısı	Adet	2010	56	Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü	60
Tescil edilen yapı alanı sayısı	Adet	2010	1.217	Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü	1.300
Habur ve Nusaybin sınır kapılarından yıllık geçen araç sayısı	Adet	2009	1.413.614	TÜİK	2.000.000
Taş ve toprağa dayalı sanayide işletme sayısı	Adet	2009	35	GAP	40
Yıllık küçükbaş süt üretimi	Ton	2009	52.467,00	TÜİK	60.000,00
Yıllık büyükbaş süt üretimi	Ton	2009	122.417,00	TÜİK	140.000,00
Yıllık küçükbaş bal üretimi	Ton	2009	1.068,00	TÜİK	12.000,00
1000 kişi başına bitkisel üretim değeri	TL	2009	707,00	TÜİK	850,00
1000 kişi başına hayvansal üretim değeri	TL	2009	123,00	TÜİK	235,00
1000 kişi başına canlı hayvanlar değeri	TL	2009	344,00	TÜİK	388,00
TRC3 sebze bitkilerinin toplam üretim miktarı	Ton	2009	231.259,00	TÜİK	290.000,00
On bin hektar ekili alan başına kullanılan tarımsal alet sayısı	Adet / 10.000 ha	2009	1.430,00	TÜİK	1.800,00
Organik tarım sertifikalı üretim yapılan tarımsal alan büyüklüğü	ha	2008	1.789,00	TÜİK	175.000,00

Performans Göstergeleri

9.5 KURUMSAL KAPASİTE ve BÖLGESEL KALKINMANIN YÖNETİŞİMİ

	Birim	Yıl	Değer	Kaynak	Hedef (2013)
Bölge'deki yerel yönetimlerde coğrafi bilgi sistemleri altyapısı mevcudiyeti	Adet	2009	0	TRC3 Kurumsal kapasite anketi	4
Bölge'deki kamu kurum ve kuruluşları (belediyeler + kaymakamlıklar) tarafından yürütülen proje sayısı	Adet	2009	96	TRC3 Kurumsal kapasite anketi	115
Bölge'deki yerel yönetimlerin (belediyeler + il özel idaresi) hazırladıkları stratejik plan sayısı	Adet	2009	5	Saha görüşmeleri	12
Kamu kurum ve kuruluşlarında (belediyelerde) çalışan üniversite mezunu personel oranı	%	2009	10	TRC3 Kurumsal kapasite anketi	15
Bölge'de tarımsal üretici birlikleri sayısı	Adet	2009	10	TRC Tarım Master Planı, 2010	13
Bölge'deki tarımsal örgütlenmeler arasında yatay örgütlenmelerin (kooperatif birlikleri) sayısı	Adet	2009	0	TRC Tarım Master Planı, 2010	1
Bölge'de yüzbin kişi başına düşen dernek sayısı	Adet	2010	44	İl Dernekler, 2010	48
Bölge'deki sivil toplum kuruluşları tarafından uygulanan proje sayısı (SODES)	Adet	2009	109	SODES, 2010	125
Bölge'deki kent konseylerinin sayısı	Adet	2010	2	TRC3 Kurumsal kapasite anketi	4
Bölge'deki firmalar tarafından uygulanan kurumsal sosyal sorumluluk projeleri sayısı	Adet	2010	0	Saha görüşmeleri	4
Bölge'deki sivil toplum kuruluşları arasında yatay örgütlenmelerin sayısı	Adet	2010	0	Saha görüşmeleri	1

10

10

Kısaltmalar
Ekler
Tablo Listesi
Şekil Listesi
Harita Listesi

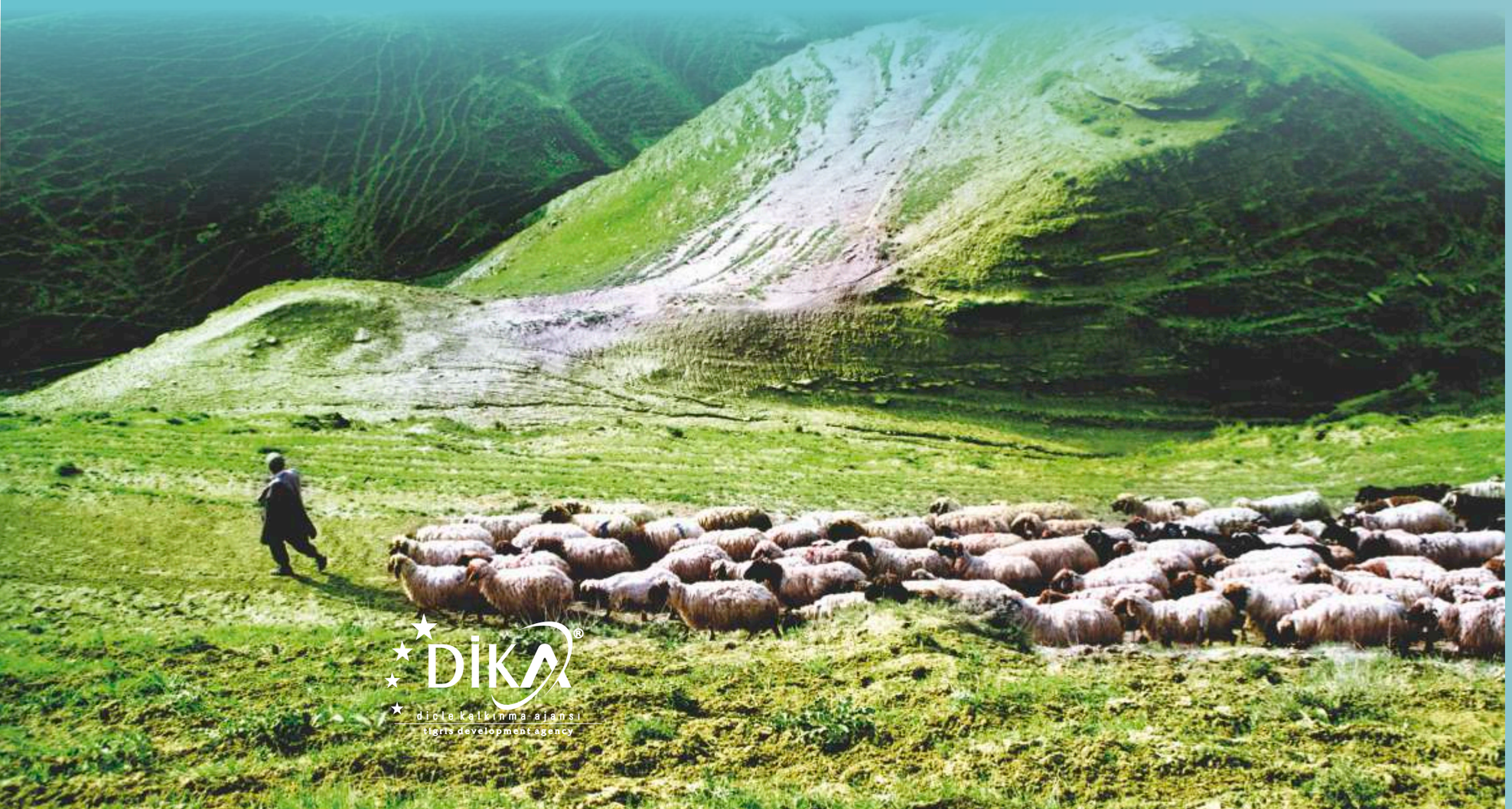

Kısaltmalar

İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) Düzey 2 Bölgeleri

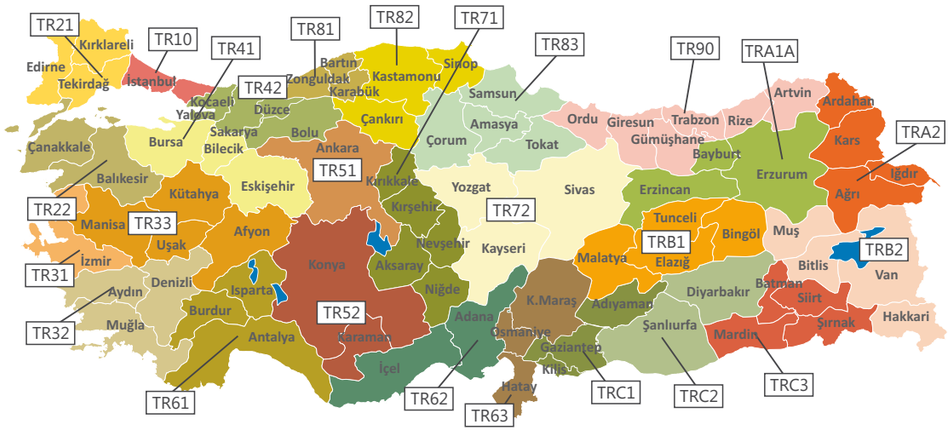

Ar-Ge	: Araştırma Geliştirme
AB	: Avrupa Birliği
ABİGEM	: Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezi
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
BELDES	: Belediyelerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi
BM	: Birleşmiş Milletler
BOTAŞ	: Boru Hatları İle Petrol Taşıma A.Ş.
BÖLGE	: TRC3 Bölgesi
BROP	: Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı
BTK	: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
ÇATOM	: Çok Amaçlı Toplum Merkezleri
ÇED RAPORU	: Çevre Etki Değerlendirme Raporu
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DİKA	: Dicle Kalkınma Ajansı
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DSİ	: Devlet Su İşleri
DTM	: Dış Ticaret Müsteşarlığı
EDAM	: Eğitim Danışmanlığı ve Araştırmaları Merkezi
EPDK	: Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
EUROSTAT	: Avrupa Birliği İstatistik Kurumu
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GAP BKİ	: Güneydoğu Anadolu Projesi Bölgesel Kalkınma İdaresi
GAP EP	: GAP Eylem Planı
GAP-GİDEM	: Güneydoğu Anadolu Projesi Girişimci Destekleme Merkezi
GSKD	: Gayri Safi Katma Değer
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla

GZFT	: Güçlü ve Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler
HES	: Hidroelektrik Santral
İKG OP	: İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Operasyonel Programı
İHD	: İnsan Hakları Derneği
IPA	: Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı
IPARD	: Katılım Öncesi Kırsal Kalkınma
ISPA	: Katılım Öncesi Yapısal Politikalar Aracı
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
KADER	: Kadın Adayları Destekleme ve Eğitme Derneği
KDV	: Katma Değer Vergisi
KENTGES	: Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı
KBGSYİH	: Kişi Başına Düşen Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
KKP	: Kırsal Kalkınma Planı
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli Sanayiyi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KÖYDES	: Köylerin Altyapısının Desteklenmesi
KSS	: Küçük Sanayi Sitesi
MENA	: Middle East and North Africa (Orta Doğu ve Kuzey Afrika)
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
OSB	: Organize Sanayi Bölgesi
ÖBGP	: Ön Bölgesel Gelişme Planı
ÖSYM	: Öğrenci Seçme ve Yerleştime Merkezi
ÖYK	: Özelleştirme Yüksek Kurulu
PHARE	: Polonya ve Macaristan Ekonomilerini Yapılandırmak için Yardım
SAPARD	: Tarımsal ve Kırsal Kalkınma için Özel Eylem Planı
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
SODES	: Sosyal Destek Programı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
ŞNT	: Şartlı Nakit Transferi
TEDAŞ	: Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş.
TEİAŞ	: Türkiye Elektrik İletim A.Ş.
TEPAV	: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TKB	: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜPRAŞ	: Türkiye Petrol Rafinerileri A.Ş.
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TMMOB	: Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TPAO	: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
UKP	: Ulusal Kalkınma Planı
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
URAK	: Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu
USD	: Amerikan Doları
ÜLKE	: Türkiye
YTB	: Yatırım Teşvik Belgesi

Ekler

Ek1: GAP Eylem Planı TRC3 Bölgesi projeleri ve gerçekleşme durumları

YAPILACAK İŞLEM VE AÇIKLAMA	GERÇEKLEŞMELER
I. EKONOMİK KALKINMANIN GERÇEKLEŞTİRİLMESİ (2010 2. Dönem Sonu)	
Teşvik Politikaları	
Özel sektör yatırımlarını Bölge'ye çekmek amacıyla, ülke geneli için geliştirilen teşvik sistemi GAP illerinin bölgesel ve sektörel özelliklerini de dikkate alarak kademeli şekilde düzenlenecektir.	2009/15199 sayılı "Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar" 16.07.2009 tarih ve 27290 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 2009 yılında TRC3 Bölgesi'nde sabit yatırım tutarı 278 milyon TL olan ve 2864 kişilik istihdam öngörülen 76 adet teşvik belgesi verilmiştir. TRC3 Bölgesi'nde 5084 sayılı kanun kapsamında 2009 yılında 25 milyon TL elektrik enerjisi ödemesi yapılmıştır.
KOBİ Destekleri ve Kümelenme	
1. 230 işletme bölgesel kalkınma programından yararlanacak, 28 milyon TL tutarında yeni yatırım desteklenecektir.	1. TRC3 Bölgesi'nde 2008-Haziran 2010 döneminde 563 işletme toplam 44,9 milyon TL kredi için faiz desteğinden faydalanmıştır.
2. GAP Bölgesi'nde işletmelerin ve girişimcilerin rekabet güçlerini geliştirmek amacıyla başta KOBİ'ler olmak üzere finansman imkânları artırılacak ve finansmana erişim kolaylaştırılacaktır. Bu çerçevede, küçük işletmelerin finansmana erişiminde yeni bir imkân olan AB SELP II Programı'ndan KOBİ'ler yararlandırılacaktır.	2. SELP II kapsamında 2009 yılında TRC3 Bölgesi'nde 273 işletmeye 3.482.164 Avro kredi desteği verilmiştir.
Kültür-Turizm	
1. Hasankeyf Tarihi ve Arkeolojik Sit Alanı Araştırma ve Kazı Kurtarma Projesi tamamlanacaktır. (Batman)	1. "Laboratuar Çalışmaları kapsamında kazı evindeki seramik eserlerin düzenlenmesi ve seramik, cam ve metal eserlerin konservasyonu çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Mimari Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları kapsamında Büyük Saray'da acil onarım ve kısmi sağlamlaştırma, güçlendirme ve destekleme çalışmalarına devam edilmiştir. Çevre Düzenlemesi ve Basit Onarım Çalışmaları kapsamında kazı alanında temizlik çalışması, İç Kale yolunda basit onarım çalışması ve kazı evinin bakımı ve tadilatı gerçekleştirilmiştir."[17]
2. 4 tarihi eser onarımı gerçekleştirilecektir. (Siirt)	2. "2009 yılında Şeyhl-ül Neccat Türbesi onarımı için 40.000 TL ödenek ayrılmıştır. Aydınlar (Tillo) Kubbe-i Haysa çevre düzenlemesi, Beğendik'te muhtelif işler ve Aydınlar kilit parke yapımı için 2009 yılında 500 bin TL harcanmıştır. 2008 öncesi ve 2008-2009 yılı sonuna kadar eski eserlere ilişkin 2 proje işi tamamlanmıştır. 2010 yılında 5 adet eski eser onarımının gerçekleştirilmesi planlanmaktadır."[18]
3. Bölge'de yeni turizm çekim merkezleri oluşturulacak ve mevcutlar güçlendirilecektir. (Şırnak)	3. "Parke, yağmursuyu kanalizasyon yapımı, dere ıslahı, yol yapımı ve altyapı çalışmaları için 85 bin TL harcanmıştır."[19]
4. Kasımiye Medresesi Çevre Düzenlemesi Projesi uygulanacaktır. Antik Kentten Yeniden Yerleşime Dara Projesi gerçekleştirilecektir. 5 eski eser onarımı gerçekleştirilecektir. Mardin'in İnanç ve Kültür turizmi için çekim merkezi olması amacıyla düzenlemeler, altyapı ve tanıtım çalışmaları yapılacaktır. (Mardin)	4. "Dara Kalesi Onarım ve Çevre Düzenleme Projesi Yapımı: İhale çalışmaları sürdürülmektedir. Dara Kalesi Onarım, Çevre Düzenleme ve Teşhir Tanzimi Projesi Yapımı: Projeler tamamlandıktan sonra ihale edilecektir. 2008 öncesi ve 2008-2009 yılı sonuna kadar bir tarihi eser onarımı ve 9 proje işi tamamlanmıştır. 2009 sonu itibariyle Mardin ilindeki altyapı uygulamaları (Sümer Kanalizasyon Yapımı ile Merkez Çevre Düzenlemesi ve Yol Islahı) için 3.020.000 TL harcanmıştır. Türkiye Turizm Stratejisi'nde Kültür Turizmi Marka Kentleri olarak geliştirilmesi öngörülen, kültür turizmi potansiyeli yüksek olan Adıyaman ve Mardin illerinde Markalaşma Toplantısı yapılmış; illerde oluşturulan Marka Kent Komiteleri tarafından hazırlanan Marka Kent Eylem Planları değerlendirilmek üzere Bakanlığa iletilmiştir"[20]
Doğal Kaynaklar (2010 2. Dönem Sonu)	
2008-2012 Döneminde 5.100 ha alanda rehabilitasyon, 6.740 ha alanda erozyon kontrolü, 200.000 ha alanda orman kadastrosu çalışması yapılacaktır.	TRC3 Bölgesi'nde 2008 ve 2009 yıllarında 1.072 ha alanda ağaçlandırma, 500 ha alanda rehabilitasyon, 2.750 ha alanda erozyon kontrolü yapılmış ve 2.719.000 adet fidan üretilmiştir.
Tarım	
Tarımsal örgütlenme projelerine destek artırılacaktır.	2009 yılında TRC3 Bölgesi'nde programa alınan kooperatiflere 49.108.838 TL kredi desteği sağlanmıştır. Batman ilinde 60 arıcıya 880 kovan dağıtılmıştır. Siirt ilinde nar, fıstık ve bağ tesisi kurulmuştur.
Organik tarım üretimi içinde uygun alanların tespiti yapılacak, eğitim ve yayım faaliyetleri yürütülecektir.	TRC3 Bölgesi'nde projelere hibe desteği ödemeleri ile makine-ekipman alımları için 2009 yılında 17.085.229 TL ödeme yapılmıştır.
Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı kapsamındaki projelere hibe desteği sağlanacaktır.	2008 sonu itibariyle Batman'da kooperatiflere 1.156.916 TL kredi desteği verilmiş; ahır, ağıl, sera ve işletme binalarının yapımına başlanmıştır. "Yeni kurulacak 50 baş ve üzeri süt sığırcılığı işletmelerinin desteklenmesi ile ilgili Kararname 31.10.2009 tarihli ve 27392 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir."[21]
Hayvancılık işletmelerinin kurulmasını teşvik amacıyla 50 büyükbaş ve üzeri işletmelere özel destek sağlanacaktır.	SYDGM gelir getirici projeler kapsamında kır-kent ayrımı gözetmeksizin kendi işini kurmak isteyenlere kişi başına 15.000 TL destek verilmesi uygulamasına devam etmektedir. 2009 yılında proje kapsamında Şırnak ilinde Taşlı Arazi Islahı ve Organik Tarıma Hazır Hale Getirilmesi projesi kapsamında 334.000 TL destek sağlanmıştır.
Sulama dışı alanlarda tarım ve tarım dışı faaliyetler çeşitlendirilecek ve yaygınlaştırılacaktır. (Batman ve Şırnak)	Tarımsal faaliyetlerin çeşitlendirilmesi amacıyla Siirt ilinde toplam 100 çiftçiye 300.000 TL destek verilmiştir.
Özel nitelikli bölgesel kalkınma projeleri uygulanacaktır. Şirvan'da 300 tonluk soğuk hava deposu yapılacaktır. (Siirt)	Nusaybin ilçesinde açılması planlanan sınır kapısı için mayınlı arazinin 316.826 m^2'si Mardin Valiliği İl Özel İdaresi Genel Sekreterliği'ne tahsis edilmiş olup, bunun 200.000 m^2'lik kısmı mayınlardan temizlenmiştir. Mayınlı Arazilerin Temizlenmesi ve kullanıma açılması ile ilgili olarak 17.06.2009 tarihli ve 5903 sayılı Kanun çıkarılmış ve Milli Savunma Bakanlığı (MSB) yetkilendirilmiştir.[22]
Sınır boyunca uzanan 30 000 ha mayınlı alan temizlenerek verimli şekilde değerlendirilecektir. (Mardin)	
II. SOSYAL GELİŞMENİN SAĞLANMASI	
Eğitim (2010 2. Dönem Sonu)	
1. Okul öncesi eğitimde Mardin, Batman ve Şırnak'ta toplam 316 derslik yapılacak, 25.059 öğrenci eğitime kazandırılacaktır. Siirt'te Okul öncesi okullaşma oranları %50'ye çıkarılacaktır.	1. TRC3 Bölgesi'nde anaokulu yapımları için 2009 yılı için 1.609.680 TL, 2010 yılı için 2. 325.000 TL kaynak ayrılmıştır.
2. İlköğretimde 615 derslik yapılacak, 3.821 öğrenci eğitime kazandırılacaktır.	2. İlköğretim yatırımları için 2010 yılında TRC3 Bölgesi'ne 14.485.000 TL ödenek ayrılmış, ayrıca yedek ödenekten

[17] *Batman İli Gap Eylem Planı Yatırımları Hedefler ve Gerçekleşmeler-Haziran 2010, T.C. Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 2010*
[18] *Siirt İli Gap Eylem Planı Yatırımları Hedefler ve Gerçekleşmeler-Haziran 2010, T.C. Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 2010*
[19] *Şırnak İli Gap Eylem Planı Yatırımları Hedefler ve Gerçekleşmeler-Haziran 2010, T.C. Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 2010*
[20] *Mardin İli Gap Eylem Planı Yatırımları Hedefler ve Gerçekleşmeler-Haziran 2010, T.C. Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 2010*
[21] *Batman İli Gap Eylem Planı Yatırımları Hedefler ve Gerçekleşmeler-Haziran 2010, T.C. Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 2010*
[22] *Mardin İli Gap Eylem Planı Yatırımları Hedefler ve Gerçekleşmeler-Haziran 2010, T.C. Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 2010*

	2.465.000 TL gönderilmiştir.
3. Ortaöğretimde 855 derslik yapılacak, 87.473 öğrenci eğitime kazandırılacaktır. Ortaöğretim Pansiyonlarında kapasite artışı sağlanacaktır.	3. Ortaöğretim Yatırımları (Batman): 2 Halk Eğitim Merkezi, 1 İmam Hatip Lisesi, 1 Sağlık Meslek Lisesi olmak üzere 4 yeni proje 2010 Yılı Yatırım Programı'na alınmıştır. Ortaöğretim Pansiyonu (Batman):2010 Yılı Yatırım Programı'nda toplam 800 öğrencilik 4 adet pansiyon yapımı için 5.050.000 TL ödenek tahsis edilmiştir. Ortaöğretim Yatırımları (Siirt): 2010 yılında ortaöğretim yatırımları için 3.350.000 TL ödenek ayrılmıştır. Ortaöğretim Pansiyonu (Siirt): Baykan 200 öğrenci kapasiteli Ortaöğretim Pansiyonu-2010 yılında Yatırım Programı'na alınmış ve 750.000 TL ödenek ayrılmıştır. Ortaöğretim Yatırımları (Şırnak): 2009 yılı yatırımı 5.430.000 TL düzeyinde gerçekleşmiştir. Ortaöğretim Pansiyonu (Şırnak): 2010 Yılı Yatırım Programı 950.000 ödenek tahsis edilmiş ve daha sonra 750.000 TL ek ödenek ayrılmıştır. Ortaöğretim Yatırımları (Mardin): 2010 yılında ortaöğretim yatırımlarına tahsis edilen ödenek 13.641.000 TL'dir. 24 derslikli Kız Meslek Lisesi 2010 yılı Yatırım Programı'na yeni proje olarak alınmıştır. Ortaöğretim Pansiyonu (Mardin): Derik'te 100 öğrenci kapasiteli, Ömerli'de 200 öğrenci kapasiteli iki ortaöğretim pansiyonu Yatırım Programı'nda yer almaktadır.
4. Batman Üniversitesi'nin fiziki altyapısı geliştirilecektir. Fen-Edebiyat Fakültesi, Mühendislik-Mimarlık Fakülteleri, Merkezi Yemekhane, Kütüphane ve Hizmet Binası yapılacaktır. 750 kişilik öğrenci yurdu tamamlanacaktır.	4. "Batman Üniversitesi'nin 2010 yılı için ayrılan ödenek 16.650.000 TL'dir. Fen Edebiyat Fakültesinin fiziki gerçekleşmesi % 60'tır. (Yardım paraları ile yaptırılmaktadır.) Mühendislik-Mimarlık Fakültesinin İnşaatın fiziki gerçekleşmesi % 5'tir. (İşadamı Necat Nasıroğlu tarafından yaptırılmaktadır.) Rektörlük Hizmet Binasının fiziki gerçekleşmesi % 60'tır. (MEB tarafından yapılmaktadır.) TEF ve MYO Ek Derslik Binasının fiziki gerçekleşmesi % 60'tır. (2010 yılı sonuna kadar tamamlanması planlanmaktadır.) Öğrenci yurdu için arsa temin edilmiş, taşınmazın diğer hukuki bilgilerinin tamamlanmasına çalışılmaktadır. 2010 yılında 4.000.000 TL ödenek tahsis edilmiştir."[23]
5. Siirt Üniversitesinin fiziki ve beşeri altyapısı geliştirilecektir. Fen-Edebiyat ve Eğitim Fakülteleri, Merkezi Yemekhane, Kütüphane ve Hizmet Binası yapılacaktır. 129 öğretim elemanı ihtiyacı karşılanacak ve 1.133 öğrencilik ek kapasite oluşturulacaktır. 750 kişilik öğrenci yurdu tamamlanacaktır.	5. "Siirt Üniversitesi-2010 yılı yatırım ödeneği toplamı 15.600.000 TL'dir. Çeşitli Ünitelerin Etüt Projesi: Yeni yerleşke alanı için Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) raporu hazırlatılmıştır. Kampus Altyapısı: Projesi tamamlanmış olup en kısa sürede ihale edilecektir. Derslik ve Merkezi Birimler: Bu proje kapsamında 3 blok ve ısı merkezinden oluşan Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi inşaatı 17.782.155 TL + KDV yaklaşık maliyet ile ihaleye çıkılmış, 13.499.473 TL + KDV bedelle sözleşmeye bağlanmış olup, 26.02.2010 tarihinde yer teslimi yapılarak inşaatına başlanmıştır. 3 blok ve ısı merkezinin kazıları tamamlanmış olup, A2, B1, C1, C2, C3, C4 ve C7 blokları ve ısı merkezinin temelleri atılmıştır. İnşaat çalışmaları devam etmektedir. Lojman ve Sosyal Tesisler: 35 daireli lojman inşaatı 2.413.500 TL +KDV bedelle 2009 yılında ihale edilmiş, 1.639.538 TL + KDV ile sözleşmeye bağlanmış olup, 26.10.2009 tarihinde yer teslimi yapılarak inşaata başlanmıştır. Kaba inşaatı tamamlanmış, ince işleri devam etmektedir. Muhtelif İşler: Büyük onarım işleri kapsamında Eruh Meslek Yüksek Okulu'nda düzenleme yapılmıştır. Üniversitenin ihtiyacı olan makine ve teçhizat alınmıştır.

[23] *Batman İli Gap Eylem Planı Yatırımları Hedefler ve Gerçekleşmeler-Haziran 2010, T.C. Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 2010*

	Bilgi teknolojileri alanında harcama yapılmıştır. Açık ve Kapalı Spor Tesisi: 1.000 seyirci kapasiteli olarak ihalesi yapılmış olup, değerlendirme aşamasındadır. Siirt'te öğrenci yurdu için arsa temin edilmiş ve 2010 yılında 4.000.000 TL ödenek tahsis edilmiştir."[24]
6. Mardin Artuklu Üniversitesi'nin tamamlanacak fiziki alanları: Fen-Edebiyat Fakültesi, Mühendislik-Mimarlık Fakülteleri, Merkezi Yemekhane, Kütüphane ve Hizmet Binası tamamlanacaktır. 70 Öğretim elemanı ihtiyacı karşılanacak, 3 312 öğrencilik kapasite oluşturulacaktır.750 kişilik öğrenci yurdu tamamlanacaktır.	6. "Mardin Artuklu Üniversitesi'nin fiziki altyapısının geliştirilmesi kapsamında 2010 yılında 15.100.000 TL ödenek ayrılmıştır. Süleyman BÖLÜNMEZ Güzel Sanatlar Fakültesi ve Hacı Ahmet BÖLÜNMEZ Edebiyat Fakültesi: Fiziki gerçekleşme % 10 düzeyindedir. Mimarlık ve Tasarım Fakültesi: İnşaatın fiziki gerçekleşmesi % 10'dur. Rektörlük Binası: İhalesi yapılmış olup değerlendirme aşamasındadır. Konferans Salonu: Uygulama projeleri tamamlanmış olup, Ağustos ayında ihaleye çıkılacaktır. Yurtlar: Avan projeler tamamlanmış olup, uygulama projeleri hazırlanmaktadır. 1.Etap Yerleşke Altyapısı: Projelendirmesi tamamlanmış olup, Ağustos ayında ihaleye çıkılacaktır. Öğretim elemanı ihtiyacı 180 olup, mevcut öğretim elemanı sayısı 108 olmuştur. Öğretim üyesi ihtiyacı 70 olup, mevcut öğretim üyesi sayısı 22'dir. Diğer öğretim elemanları ihtiyacı 110 olup, mevcut sayı 86'dır. 2009 yılında Mardin'de 750 kişilik bir öğrenci yurdu yapımı yeni proje olarak Yatırım Programı'na alınmıştır. Yeni yurt binası için arsa tahsisi Mardin Artuklu Üniversitesi Rektörlüğü tarafından yapılmıştır. 2010 yılı ödeneği 4.000.000 TL'dir."[25]
İstihdam (2010 2. Dönem Sonu)	
İşgücü yetiştirme programları yaygınlaştırılacak ve bu programların etkinliği artırılacaktır (İstihdam Garantili İşgücü Yetiştirme Kursları).	İŞKUR tarafından 2009 yılında TRC3 Bölgesi'nde 4.018 kişinin yararlandığı programlar düzenlenmiştir.
Kendi işini kurmak isteyenlere yönelik eğitim programları ve danışmanlık hizmetleri verilecektir (Genel İşgücü Yetiştirme Kursları).	2010 yılında Siirt ve Mardin illerinde 10 tanesi TYÇP olmak üzere toplam 32 kurs programı düzenlenmiştir. Bu programlara 441'i erkek, 160'ı kadın olmak üzere toplam 601 kişi katılmıştır.
İşgücü piyasasını girişleri kolaylaştırmak amacıyla mesleki danışmanlık ve rehberlik hizmetleri yaygınlaştırılacaktır (İş ve Meslek Danışmanlığı Hizmetleri).	
İstihdamı artırmaya yönelik hibe programı geliştirilecek ve uygulanacaktır. (Toplum Yararına Çalışma Programları)	
SODES Programı (2010 2. Dönem Sonu)	
Meslek Edindirme Faaliyetleri, Sosyal Hizmet ve Yardımlar, Kültür-Sanat-Spor	2008 yılında TRC3 Bölgesi'nde SODES Programı çerçevesinde toplam 110 proje desteklenmiş ve bu projelere 12.420.030 TL ödenek ayrılmıştır. 2009 yılında TRC3 Bölgesi'nde desteklenen 266 projeye 31.910.350 TL ödenek ayrılmıştır.

[24] *Siirt İli Gap Eylem Planı Yatırımları Hedefler ve Gerçekleşmeler-Haziran 2010, T.C. Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 2010*
[25] *Mardin İli Gap Eylem Planı Yatırımları Hedefler ve Gerçekleşmeler-Haziran 2010, T.C. Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 2010*

Sağlık (2010 2. Dönem Sonu)	
TRC3 Bölgesi'nde sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi amacıyla yeni sağlık tesisleri inşa edilecek ve yeni sağlık araçları alınacaktır.	TRC3 Bölgesi'nde 2009 ve 2010 Yıllarında 10 adet sağlık tesisinin inşaatı tamamlanmış ve 8 adet sağlık tesisi 2010 yılı yatırım programına dâhil edilmiştir. 10 adet yeni ambulans alınmıştır.
Aile Hekimliği uygulaması yaygınlaştırılacaktır.	2010 yılında aile hekimliği uygulamasına başlanması planlanmıştır.
Sosyal Hizmet ve Yardımlar (2010 2. Dönem Sonu)	
TRC3 Bölgesi'nde sosyal hizmetlerin iyileştirilmesi amacıyla çeşitli tesisler (Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi ve Engelsiz Yaşam Merkezi, Gençlik Merkezi, Toplum Merkezi, Yaşlı Dayanışma Merkezi) kurulacak ve güçlendirilecektir.	TRC3 Bölgesi'nde 2 adet ÇATOM, 2 adet Engelsiz Yaşam Merkezi, 1 adet Toplum Merkezi ve 1 adet Gençlik Merkezi kurulmuştur. Bunun yanı sıra plan ve ihale aşamasında olan sosyal tesisler de mevcuttur. Mevcut sosyal tesislerde güçlendirme çalışmaları yapılmıştır.
Kültür-Sanat-Spor (2010 2. Dönem Sonu)	
1. Eski Batman Kültür Merkezi'nin onarımı ve makine-teçhizat ihtiyacı karşılanacak, yeni Batman Kültür Merkezi'nin yapımı tamamlanacak ve Kozluk Kültür Merkezi açılacaktır. Beşiri ve Gercüş ilçelerine 250, Sason ilçesine 500 seyirci kapasiteli spor salonları yapılacaktır.	1. Batman Kültür Merkezi'nin kaba inşaatı ve çatı üstü kaplaması tamamen bitirilmiştir. Fiziki gerçekleşmesi % 95,2'dir. Sason Spor Salonu (500 seyirci): İhalesi 2009 yılında gerçekleştirilmiş, 19.03.2010 tarihinde yer teslimi yapılmış ve inşaata başlanmıştır.
2. Siirt Kültür Merkezi'nin onarım ve makine teçhizat ihtiyacı giderilecektir. Kurtalan ilçesine Kültür Merkezi kurulacaktır. Yapımı devam eden tesisler bitirilecek, Aydınlar, Baykan, Kurtalan ve Pervari ilçelerine 250 seyirci kapasiteli spor salonları yapılacaktır.	2. 250 kişi kapasiteli Baykan ve Şirvan spor salonlarının ihaleleri 2009 yılında yapılmıştır.
3. Şırnak Kültür Merkezinin onarım ve makine teçhizat ihtiyacı giderilecektir. Cizre, İdil, Silopi ilçelerine nüfus oranları göz önünde bulundurularak Kültür Merkezleri kurulacaktır. Beytüşşebap ve Uludere ilçelerine 250 seyirci kapasiteli spor salonları yapılacaktır. Mardin-Ömerli Kültür Merkezi yapımı bitirilecek ve hizmete açılacaktır. Derik, Kızıltepe, Midyat ve Nusaybin ilçelerine nüfus oranları göz önünde bulundurularak Kültür Merkezleri kurulacaktır. Yapımı devam eden tesisler bitirilecek, Dargeçit, Derik, Mazıdağı ve Savur ilçelerine 500 seyirci kapasiteli spor salonları yapılacaktır.	3. Ömerli Kültür Merkezi projesinin fiziki gerçekleşmesi % 70'tir. (2010 yılında tamamlanması planlanmaktadır.) Savur ilçesinde 250 seyirci kapasiteli spor salonu inşaatına başlanmıştır.
III. ALTYAPININ GELİŞTİRİLMESİ	
Sulama (2010 2. Dönem ve 3. Sonu)	
1. Batman Sağ Sahil ve Sol Sahil ana kanal inşaatları (292 km) tamamlanacaktır. Batman Sağ Sahil (18.193 ha) ve Batman Sol Sahil (17.903 ha) sulamaları tamamlanacaktır. Arazi toplulaştırması (AT) ve tarla içi geliştirme hizmetleri (TİGH) yürütülecektir.	1. "Batman Sol Sahil Ana Kanal İnşaatı: 2010 yılı ödeneği 53.000.000 TL'dir. Ana kanal km: 50+000-65+000 arası sanat yapıları imalatları yapılmaktadır. Fiziki gerçekleşmesi % 60,9'dur. AT ve TİGH-2012 yılı sonuna kadar arazi toplulaştırması ve tarla içi geliştirme hizmetleri yapılacak toplam alan 51.547 ha'dır. İhaleler tamamlanmış olup, çalışmalar sürdürülmektedir."[26]
2. 94.929 hektara hizmet edecek, 136 km uzunluğundaki Mardin-Ceylanpınar ana kanal inşaatı tamamlanacaktır.	2. Aşağı Mardin Ana Kanalı İnşaatı: 211.075 ha alanın sulanmasına hizmet edecek 136 km uzunluğundaki Aşağı Mardin Ana Kanalı üç kısım halinde ihale edilmiş olup, çalışmalar hızla devam

[26] *Batman İli Gap Eylem Planı Yatırımları Hedefler ve Gerçekleşmeler-Haziran 2010, T.C. Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 2010*

Mardin-Ceylanpınar (67.106 hektar) ve Mardin Depolaması cazibe (27.883 hektar) ve Mardin Ceylanpınar YAS (111.939) sulama şebekelerine başlanacak ve dönem sonuna kadar inşaatın büyük kısmı tamamlanacaktır.	etmektedir. I. Kısımda fiziki gerçekleşme % 78, II. Kısımda % 70, III. Kısımda ise % 51 düzeyine ulaşmıştır. * GAP Bölgesi'nde arazi toplulaştırma (AT) ve tarla içi geliştirme hizmetleri (TİGH) projelerinin toplam alanı 2.061.287 ha'dır. 2009 yılında ihale edilen ve başlanan 53 proje ile Diyarbakır, Batman, Mardin ve Şanlıurfa illerinde toplam 1.187.000 ha alandaki çalışmalar devam etmektedir. *
Enerji (2010 3. Dönem Sonu)	
1. Elektrik iletim ve dağıtım hattı ve tesisleri güçlendirilecektir.	1. -
2. Doğalgaz boru hattı yapılacaktır.	2. Diyarbakır-Batman-Siirt Doğalgaz Boru Hattı: Yapım sözleşmesi 17.07.2009 tarihinde imzalanmış, 24.07.2009 tarihinde yer teslimi yapılmıştır. Projenin 2011 Kasım ayı itibarıyla tamamlanması planlanmaktadır. Mardin Doğalgaz Boru Hattı Yapım İşi: Mühendislik işi ihalesi 18.02.2010 tarihinde yapılmış olup, 31.08.2010 tarihinde sözleşme imzalanmıştır. Mühendislik çalışmalarının tamamlanmasını müteakip yapım ihalesine çıkılması planlanmaktadır. 2010 yılı ödeneği 900.000 TL'dir.
3. Ilısu Barajının iş programına uygun olarak yapımına devam edilecek ve gerekli finansman sağlanacaktır.	3. Ilısu Barajı: Fiziki gerçekleşme %13,5'tir.
Ulaştırma (2010 3. Dönem Sonu)	
1. Şanlıurfa-Kızıltepe-Silopi (Viranşehir-Kızıltepe (50 km)) Şanlıurfa-Kızıltepe-Silopi (Kızıltepe-Nusaybin (56km)) Şanlıurfa-Kızıltepe-Silopi (Nusaybin Ay.-Ov.Ay. (45km)) Şanlıurfa-Kızıltepe-Silopi Oyalı Ayr.-Cizre Şanlıurfa-Kızıltepe-Silopi-Cizre-Silopi-Diyarbakır-Mardin BY (Mardin sınır içi 43 km)	1. Şanlıurfa-Kızıltepe-Silopi Bölünmüş Yol Projesinde genel fiziki gerçekleşmesi % 75 düzeyine ulaşmıştır.
2. Silvan-Malabadi-H.Köp. 11.Böl.Hd. (İl sınırı içindeki 22 km) Projesi	2. Diyarbakır Mardin BY (Mardin sınır içi 43 km) Projesinde fiziki gerçekleşme oranı % 90'dır.
3. (Diyarbakır-Mardin) Ayr.-Bismil-Batman	3. Silvan-Malabadi-H.Köp. 11.Böl.Hd. (İl sınırı içindeki 22 km) Projesi'nde fiziki gerçekleşme % 50 düzeyindedir.
4. Batman (Silvan-Kozluk)Ayr. (BY 28 km)	4. Projede fiziki gerçekleşme oranı % 52'dir.
5. Çatakköprü-Sason-Yücebağ-Diyarbakır	5. Projede fiziki gerçekleşme oranı % 90'dır.
6. Siirt-Eruh Yolu Projesi	6. Projede fiziki gerçekleşme oranı % 91'dir.
7. Silvan-Malabadi-H.Köp. 11.Böl.Hd. (İl sınırı içindeki 22 km)	7. Siirt-Eruh Yolu Projesinde % 75 fiziki gerçekleşme sağlanmıştır.
8. Cizre-Şırnak Yolu Projesi	8. Projede fiziki gerçekleşme oranı % 50'dir.
9. Cizre Çevreyolu (5 km) BY Saklan Grubu Köprüleri, Dicle Grubu Köprüleri tamamlanacaktır.	9. Projenin fiziki gerçekleşmesi % 50'dir.
10. Batman Havaalanı Terminal Binası tamamlanacaktır. Yeni bir terminal binası yapımı planlanmaktadır.	10. Saklan grubu köprüleri tamamlanmıştır.
11. Şırnak Havaalanı Projesi	11. Batman Havaalanı Terminal Binası 29.08.2010 tarihinde hizmete girmiştir.
12. Nusaybin Aktarma İstasyonunun düzenlenmesi, 32 km mevcut demiryolunun standardına getirilmesi.	12. Şırnak Havaalanı inşaatının ihalesi 12.02.2010 tarihinde yapılmış ve inşaatına başlanmıştır.

	13. Yol düzenlemeleri ve saha betonu projeleri onaylandıktan sonra yapım ihalesine çıkılacaktır.
Sosyal Fiziki Altyapı (2010 2. Dönem Sonu)	
1. İmar planı ve hâlihazır harita yapım. (Batman, Mardin, Siirt, Şırnak)	1. Batman, Mardin, Siirt, Şırnak Planlama Bölgesi 1/100 000 ölçekli çevre düzeni planı ihale edilmiş ve sözleşmesi imzalanarak çalışmaları başlatılmıştır. 2011 yılı sonunda bitirilmesi planlanmaktadır.
2. Konut yapımı (Batman, Mardin, Siirt, Şırnak)	2. İhalesi yapılmış ve onaylanmış konut sayısı 1.323, proje sayısı 70'tir.Proje ve ihale çalışmaları devam eden konut sayısı 4.126'dır.
3. Batman İçme suyu Projesi	3. Batman İçme suyu Uygulama Projesi onaylanmıştır. 2010 yılı ödeneği 10.000.000 TL'dir.
4. Batman Tevsii OSB'nin altyapı çalışmaları	4. Batman Merkez Tevsii OSB (12 ha) yatırım programına 2009 yılında girmiş olup yer seçimi yapılmış ve sicil alınmıştır. İmar planı çalışmaları devam etmektedir.
5. Batman Ek KSS projesi	5. Batman Ek KSS 2009 yılı sonu itibarıyla tamamlanmıştır.
6. Siirt İçme Suyu Projesi	6. Projenin 2. Kısım fiziki gerçekleşmesi % 96'dır.
7. Siirt Arıtma Tesisi Projesi	7. Projenin fiziki gerçekleşmesi % 97'dir.
8. Şırnak İçme Suyu projesi	8. Projenin fiziki gerçekleşmesi % 93'tür.
9. Şırnak OSB ve Şırnak Cizre OSB projeleri	9. Etüt çalışmaları % 72 oranında tamamlanmıştır.
10. Şırnak 73 KKS ve Şırnak Cizre KKS projeleri	10. Şırnak 73 KKS projesi tamamlanmış ve Şırnak Cizre KKS projesinin üstyapı kısmında % 73 oranında fiziki gerçekleşme sağlanmıştır.
11. Mardin OSB'nin genişletilmesi	11. Mardin Merkez Tevsii OSB'nin (300 ha) yer seçimi tamamlanmış ve sicil alınmıştır. 2010 yılı ödeneği 1.500.000 TL'dir.
IV. KURUMSAL KAPASİTENİN GELİŞTİRİLMESİ	
Yerel İdareler ve Bölgesel Kuruluşlar (2010 3. Dönem Sonu)	
Bölge'de **Kalkınma Ajansları** kurulacaktır.	**Dicle Kalkınma Ajansı** (DİKA) merkez birimi Mardin İli'nde kurulmuş ve personel alım sürecini tamamlanmıştır. Bunun yanı sıra Mardin, Batman, Şırnak ve Siirt illerinde de Yatırım Destek Ofisleri faaliyete geçmiştir.

Kaynak: T.C. Başbakanlık Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 2010
Not: (*) 2010 yılı 3. dönem gerçekleşmeleridir.

Ek2: Geniş katılımlı paydaş toplantıları katılımcı listeleri

Siirt Çalıştayı

1.	Mehmet Şirin YAŞAR	Aydınlar Kaymakamlığı, Aydınlar Kaymakamı
2.	Murat SÜZEN	Baykan Kaymakamlığı, Baykan Kaymakamı
3.	Ramazan KESKİN	Eruh Kaymakamlığı, Eruh Kaymakamı
4.	Abdulhalim CAN	Kurtalan Kaymakamlığı, Kurtalan Kaymakamı
5.	Sinan BATMAZ	Pervari Kaymakamlığı, Pervari Kaymakamı
6.	Cemal KARTAL	Pervari Kaymakamlığı, Pervari İlçe Milli Eğitim Müdürü ve Proje Birimi Koordinatörü
7.	Mustafa CAN	Şirvan Kaymakamlığı, Şirvan Kaymakamı
8.	Selçuk EĞİLMEZ	Şirvan Kaymakamlığı, Proje Koor. Br. Ziraat Müh.
9.	Mesut ZEREN	Şirvan Kaymakamlığı, Proje Koor. Br. Öğretmen
10.	Doç.Dr. Said KINGIR	Siirt Üniversitesi, Sağlık Yüksekokulu Müd.
11.	İbrahim TEYİN	Siirt Üniversitesi, MYO Müdürü
12.	Kemal BULUŞ	Siirt Belediyesi, Başkan Yardımcısı (Teknik)
13.	İsmail KARTAL	Pervari Belediyesi, Proje Sorumlusu
14.	Ruhi KARAÇAY	Baykan Atabağı Belediyesi, Fen İşleri Sorumlusu
15.	Hanefi EREN	GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Uzman
16.	Şakir TİKİZ	GAP BKİ Başkanlığı Bölge Müdürlüğü, Ziraat Müh.
17.	İdris BEYAZIT	TÜİK Bölge Müdürlüğü, Grup Sorumlusu
18.	Hasan Gazi YAY	TPAO Bölge Müdürlüğü, Bölge Müdür Yard.
19.	Yusuf İNCE	TPAO Bölge Müdürlüğü, Baş Mühendis
20.	Ali İhsan SANLİ	MTA Bölge Müdürlüğü, MTA Bölge Md. Yardımcısı/Jeo. Müh.
21.	Veysi KANAT	DSİ 10.Bölge Müdürlüğü,
22.	Mehmet Siraç KAYA	TEİAŞ 16. İletişim Tesis ve İşletme Grup Müdürlüğü/Batman, Elektrik Teknikeri
23.	Metin EVSEN	T.C. Başbakanlık Vakıflar Bölge Müdürlüğü-Bitlis, Bölge Müdürü
24.	Sıdık Sinan ÇOLAK	T.C. Başbakanlık Vakıflar Bölge Müdürlüğü-Bitlis, Mühendis
25.	İhsan GÜÇ	Karayolları Genel Müdürlüğü 9.Bölge Müdürlüğü, Müdür Yard.
26.	Mehmet Savaş ÖZEVİN	Karayolları Genel Müdürlüğü 9.Bölge Müdürlüğü 94. Şube Şefliği, Şube Şefi
27.	Mahmut YETKİN	T.C. Devlet Demiyolları 5. Bölge Müdürlüğü-Malatya, Bölge Müdür Yard.
28.	Sezai ÖRKMEZ	Ziraat Bankası Bölge Müdürlüğü, Bireysel Krediler Bl. Müd.
29.	Aytaç TURAN	Ziraat Bankası Siirt Şubesi, Siirt Şube Müdürü
30.	Remzi YELLİLER	İller Bankası 11. Bölge Müdürlüğü, Jeo. Müh.
31.	REŞİT EREZ	Halk Bankası Bölge Müdürlüğü, Tic/Kobi Paz Yöneticisi
32.	M.Şükrü URAS	Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü, Basın Müdür V.
33.	Hifzullah ERYEŞİL	Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü, Basın Koordinatörü
34.	Veysel ÖGETÜRK	İl Planlama Müdürlüğü, Müdür
35.	Süleyman GÜÇLÜ	İl Mahalli İdareler Müdürlüğü
36.	M. Cengiz ÇOKYAŞA	Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü
37.	Vadullah GÜVEN	Nüfus İl Müdürlüğü, Merkez İlçe Nüfus Müdürü
38.	İbrahim BİŞKEN	İl Özel İdaresi, Pln Prj. Yat. İnş. Md.
39.	Zeki DEMİR	İl Özel İdaresi, Kimya Mühendisi
40.	Erol AVCI	İl Özel İdaresi, Topoğraf Ekipbaşı
41.	Abdullah SOLMAZ	İl Acil Afet ve Yardım Müdürlüğü, Müdür Vekili
42.	K. Coşkun KIZILKAN	Milli Eğitim Müdürlüğü, Proje Ekibi Üyesi
43.	M. Kazım BENEK	Siirt Milli Eğitim Müdürlüğü, Proje Ekibi Üyesi
44.	Edip ALAN	İl Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü, Müdür Yardımcısı
45.	Bekir CEZLAN	İl Sağlık Müdürlüğü, Aile Ve Toplum Sağlığı Şube Müdürü
46.	Günseli ÜNSAL	Tarım İl Müdürlüğü, Proje İstatistik Şubesi/Ziraat Müh.
47.	M. Necat SEYHAN	Orman İşletme Müdürlüğü, Müdür
48.	Av. İsmail SELİM	SGK İl Müdürlüğü, İl Müd.
49.	Murat AY	Türkiye İşkurumu Müdürlüğü, İşsizlik Sigortası Servisi Büro Personeli
50.	Mehmet ÜÇBAŞ	İl Sanayi Ticaret Müdürlüğü, İl Müdürü
51.	Bahattin ÇELİK	Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü, Müdür V.
52.	Mehmet Yaşar BARAN	Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, İl Kültür ve Turizm Müdürü
53.	Mehmet Cabir ALPER	Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, Sanat Tarihçisi
54.	Abdullah ERKOYUNCU	TEDAŞ İl Müdürlüğü Siirt, İl Müdür Yardımcısı
55.	Selahaddin YILDIRIM	Devlet Demiryolları Kurtalan Gar. Şef.
56.	Mahmut DEMİRPENÇE	Siirt Havaalanı Müdürlüğü, Havaalanı Müdürü
57.	Aydın ŞAKAR	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Müdürlüğü, İl Müdürü
58.	Nedim KUZU	Siirt Ticaret Ve Sanayi Odası, Ticaret ve Sanayi Odası Başk. Vekili
59.	Onur ÖZYEŞİL	Kosgeb Sinerji Odağı, KOBİ Uzmanı
60.	Halil ÖZDEMİR	Siirt İGEME Temsilciliği, Ticaret ve Sanayi Odası Proje Uzmanı
61.	Şuayip ASLAN	Siirt Fıstık Üreticileri Birliği
62.	Faik EFE	Siirt Arıcılar Birliği
63.	Mansur ÖZKILIÇ	Küçük Sanayi Sitesi Kooperatifi, Başkan
64.	Fuat Özgür ÇALAPKULU	Genç İstihdamı ve Gençlere Meslek Edindirme Derneği, Siirt Tic. San. Odası Başk. Vek.
65.	Yusuf ELDEMİR	Siirt'i Geliştirme ve Kalkındırma Derneği
66.	Faruk PAMUKÇU	Siirt İş Adamları Derneği
67.	Abdulkadir DEMİRHAN	Siirt Genç İşadamları Derneği (Sirgiad), SİRGİAD Başk.
68.	Zekeriya BATĞI	Siirt Tarihi ve Kültürel Mirasları Koruma, Onarma ve Tanıtma Derneği
69.	Murat ÇİFTÇİ	Gap Araştırma Kalkındırma Eğitim Sanat Tarım Ve Turizm Derneği
70.	Yener TANIK	Türkiye Kızılay Derneği Siirt Şubesi, Başkan
71.	Fahrettin ERDEMİR	Uzerkan Metal
72.	Sümer LALE	Lale Parke
73.	Fikri ELİNÇ	Elinç Pervari Arıcılık
74.	A.Bedri KIZILAY	Kızılay Maden A.Ş.
75.	Nurullah GEYİK	Anka Vizyon Eğtim Hizmeteri Ltd.Şti Siirt Genç Girişimciler Kr.
76.	Murat ATABAĞ	Şahıs Firması
77.	İsmet SEYİTOĞLU	Seyitoğlu Ltd Şti.
78.	Saadettin YEŞİLYURT	Şahıs Firması, Uyanık Kardeşler Ltd. Şti.
79.	M. Beşir ÖZYEŞİL	Enerji, Sanayi ve Madencilik Hizmetleri Çalışanları Birliği Sendikası İl Temsilciliği Enerji Bir-Sen/Memur-Sen
80.	Ömer ARSLAN	Eğitim Bir-Sen (Eğitimciler Birliği Sendikası)/Memur-Sen
81.	İsa AĞAH	Toç-Bir-Sen (Tarım Orman ve Çalışanları Birliği Sendikası)
82.	Pelin ERTEKİN	Çatom
83.	Muzaffer ERFÜS	Baykan Kaymakamlığı
84.	Hüseyin GÜL	San. Kül. Çevre Dern., Dernek Başkanı
85.	Mustafa MERGEN	Halk Eğt. Merkezi, Müdür
86.	Hifzullah ERYEŞİL	Siirt Kültür Turizm (SİZDER), Sanat ve Kalkınma Der. Yönetici
87.	Erhan KORKIN	Kurtalan Kaymakamlığı Proje Ofisi, Koordinatör
88.	Mahmut KURTULUŞ	İl Özel İdaresi, Genel Sekreter
89.	Ercan BİLGİLİ	
90.	Hamza EMİNOĞLU	İl Afet ve Acil durum Müd., V.H.K.İ.
91.	İzzettin İÇİN	Fıstık Üreticileri Dış İlişkiler
92.	Arzu KORKMAZ	Kurtalan ÇATOM
93.	Yılmaz AKSU	AR-GE Temsilcisi
94.	Fuat BİLİM	Siirtliler.Net
95.	Canan CAN	Siirt Çatom
96.	Selda OĞUZ	Kurtalan Çatom

Batman Çalıştayı

1.	Ahmet TURHAN	Batman Valiliği, Batman Valisi
2.	M. Şamil HORASANLI	Batman Valiliği, Vali Yardımcısı
3.	Ö. Faruk ERTUĞRUL	Batman Valiliği, Mühendis
4.	Şehmus ÖZMEN	Gercüş Kaymakamlığı, Uzman
5.	Huzeyfe CİTER	Kozluk Kaymakamlığı, Kaymakam
6.	Yusuf İzzet KARAMAN	Sason Kaymakamlığı, Kaymakam
7.	Murat KAPTANOĞLU	Sason Kaymakamlığı, Uzman
8.	Ö. Faruk AKYÜZ	İl Konseyi, Genel Sekreter
9.	Tahsin KILIÇOĞLU	Batman Üniversitesi Rektörlüğü, Öğretim Üyesi
10.	M. Tahir NALBANTÇILAR	Batman Üniversitesi Rektörlüğü, Öğretim Üyesi
11.	Süleyman TAŞKIRAN	Beşiri Belediyesi, Mühendis
12.	S. SOVVURAL	Hasankeyf Belediyesi
13.	Hüseyin GEYLANİ	Batman Balpınar Belediyesi, Başkan
14.	M. Şakir TİKİZ	GAP BKİ Bölge Müdürlüğü, Mühendis
15.	Yakup DEMİR	GAP BKİ Bölge Müdürlüğü, Uzman
16.	M. Salih URAS	TÜİK Bölge Müdürlüğü, Uzman
17.	Adnan YÖRÜK	TPAO Bölge Müdürlüğü, Mühendis
18.	Ali İhsan SANLI	MTA Bölge Müdürlüğü, Bölge Müdür Yrd.
19.	Murat YETKİN	T.C. Devlet Demiyolları 5. Bölge Müdürlüğü, Bölge Müdür Yrd.
20.	Hidayet GÖKTAŞ	T.C. Devlet Demiyolları 5. Bölge Müdürlüğü, Gar Müdür V.
21.	Halil CAMAĞ	Ziraat Bankası Bölge Müdürlüğü, Müdür
22.	Şahabittin GÜNDÜZ	Ziraat Bankası Bölge Müdürlüğü, Müdür
23.	Mehmet H. KORKUSUZ	İller Bankası Bölge Müdürlüğü, Mühendis
24.	Reşit EREZ	Halk Bankası Bölge Müdürlüğü, Müdür
25.	Hayriye DİKER	Halk Bankası Batman Şubesi, Müdür Yrd.
26.	Özgür Timuroğlu	Vakıfbank Bölge Müdürlüğü, Uzman
27.	Ahmet DURAN	İl Müftülüğü, Vaiz
28.	Selim KARAMAN	İl Planlama Müdürlüğü, Müdür
29.	Eşref ARİÇ	İl Acil Afet ve Yardım Müdürlüğü, Müdür
30.	Kılıç DOĞAN	İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Müdür
31.	Şerif AKBOĞA	İl Milli Eğitim Müdürlüğü
32.	Necmettin SEYİTOĞLU	İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Uzman
33.	Naman BAKAÇ	İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Uzman
34.	İsa GÜLGÜR	İl Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü, Müdür V.
35.	Fehmi DEĞİRMEN	Karayolları Şube Şefliği, Şube Şefi
36.	Erkal AY	İl Sağlık Müdürlüğü, Müdür Yrd.
37.	Mücahit PARLAR	İl Sağlık Müdürlüğü
38.	Abdullah AKIN	Tarım İl Müdürlüğü, Müdür
39.	Halil RÜZGAR	Tarım İl Müdürlüğü, Mühendis
40.	Kemal DOĞAN	Orman İşletme Müdürlüğü, Mühendis
41.	Hasan AYRAL	Çevre ve Orman İl Müdürlüğü, Mühendis
42.	Sefa TATLISU	SGK İl Müdürlüğü, Müdür
43.	Mahmut BOZKURT	Türkiye İşkurumu Müdürlüğü, Müdür V.
44.	Abdülkadir EKMEN	Sanayi ve Ticaret Müdürlüğü, Müdür
45.	Zeynep AKBEL	Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü, Müdür
46.	Şeyhmus KARTAL	Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, Müdür
47.	Fulya Fatma DURGUT	Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, Uzman
48.	Veysi KANAT	DSİ Şube Müdürlüğü, Müdür
49.	Abdulkadir ÖZER	Dedaş İl Müdürlüğü, Müdür
50.	İdris SEMAN	İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü, Müdür V.
51.	İbrahim Halil YILMAZ	İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü, Müdür V.
52.	Ramazan ÇELİKAL	İl Sağlık Müdürlüğü, Uzman
53.	Eyüphan ERDOĞAN	Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü, Müdür
54.	Süleyman GENÇ	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Müdürlüğü, Müdür
55.	M. Casim CEYLAN	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Müdürlüğü, Uzman
56.	Süleyman KOÇ	Halk Eğitim Müdürlüğü
57.		Yurtkur Müdürlüğü, Müdür
58.	Zeki İSLAMOĞLU	Batman Eğitim ve Yardımlaşma Derneği (Bey-Der), Başkan
59.	Zeynep AKIN	Güneydoğu Kadınları Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Başkan
60.	Remziye SAKNUK	Güneydoğu Kadınları Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Başkan
61.	Gülhan BAĞRIYANIK	Batman Girişimci Kadınlar Derneği, Başkan
62.	Nesrin Özdemir KAYLAN	Batman İş Kadınları Derneği (Batikad), Başkan
63.	Beyhan AKIN	Kadın Dayanışma Derneği (Kdd), Başkan
64.	Veysi KUBBA	Güneydoğu-Doğu Anadolu Özel Sağlık İşletmeleri Derneği, Başkan
65.	Ahmet GÜNAYDIN	Bedensel Engelliler Derneği Batman Şubesi, Başkan
66.	M. Emin BULUT	Batman Turizm Tanıtım Derneği, Başkan
67.	Hamdullah GÜNEŞ	Gelsende Derneği, Başkan
68.	Fahrettin AKIN	
69.	Mehmet Emin BAŞ	Down Sendromu Mel. Derneği, Başkan
70.	Abdullah GEZİCİ	Zihinsel Engelliler Derneği, Başkan
71.	Melek ÖZBEK	Günışığı Derneği, Başkan
72.	Medeni TAŞ	Küçük Sanayi Sitesi Yön Kurulu Başkanı, Başkan
73.	M. Şah AYAZ	Serbest Mali Müşavirler Odası, Başkan
74.	Deniz YILDIZ	Yeşiltepe Çatom, Yönetici
75.	Ayşe ŞAHİN	Yeşiltepe Çatom, Yönetici
76.	Muzaffer BAĞ	Wordmar, İş Adamı
77.	Masum GÜMÜŞAY	Gümüşay Erpen, İş Adamı
78.	Fadıl DALAY	Karmersan, İş Adamı
79.	Nihat İPEKYÜZ	Raudi Mobilya, İş Adamı
80.	Nevzat IŞIK	Bato Termal Otel, İş Adamı
81.	Umut EKMEN	Artı Otomatik Kepenk Sistemleri, İş Adamı

Şırnak Çalıştayı

1.	Turgay İLHAN	Şırnak Valiliği, Şırnak Vali Yardımcısı
2.	Şükran SİNCAR	Uludere Belediyesi, Belediye Başkanı
3.	Mehmet Siraç KAYA	TEİAŞ Batman 16. Grup Müdürlüğü, Elektrik Teknikeri
4.	Savaş GÜNEL	TÜİK, Takım Sorumlusu
5.	Avni ÇELEBİ	Ziraat Bankası, Şırnak Şube Müd.
6.	Reşit EREZ	Halk Bankası Diyarbakır Bölge Müd. Pazarlama Yöneticisi
7.	Mahmut ARSLANHAN	TCDD 6. Bölge Müdürlüğü - Adana, Bölge Müdür Yard.
8.	Osman YILDIRIM	TCDD 6. Bölge Müdürlüğü - Adana, Yük Müdür Yard.
9.	İhsan GÜÇ	Karayolları 9.Bölge Müdürlüğü, Müdür Yard.
10.	Kazım ZAN	İl Özel İdare Genel Sekreterliği, Genel Sekreter
11.	Faysal ERMİŞ	İl Özel İdare Genel Sekreterliği, Bilgi İşlem Sorumlusu
12.	Selin ÖZBAY	İl Planlama Müdürlüğü, Şube Müdür Vekili
13.		İl Nüfus ve Vat. Müdürlüğü
14.	Ahmet ACAR	İl Acil Afet ve Yardım Müdürlüğü, İl Afet ve Acil Durum Müdürü
15.	Ali Şükrü AL	İl Milli Eğitim Müdürlüğü
16.	A.Vahap GÜVEN	İl Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü
17.	Özgür YASIL	İl Sağlık Müdürlüğü
18.	Şevket KURT	Tarım İl Müdürlüğü, Şube Müdür Vekili
19.		Çevre ve Orman İl Müdürlüğü
20.	Faysal SEKİN	SGK İl Müdürlüğü
21.	Ekrem BİRLİK	Türkiye İşkurumu Müdürlüğü, İl Müdür V.
22.	Giray ERKAN	Türkiye İşkurumu Müdürlüğü, VHKİ
23.	Mehmet APAK	Sanayi ve Ticaret Müdürlüğü, İl Müdürü
24.	Kasım KADIRHAN	Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü
25.	Sadık ÇELİK	Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, İl Müdürü
26.	Haluk GÜRCAM	DEDAŞ İl Müdürlüğü
27.	İhsan ÖZGÜR	Habur Gümrük ve Muhafaza Başmüdürlüğü
28.	Adil TUNÇ	TKİ Kömür İşletmeleri Kontrol Müdürlüğü
29.	Süleyman YEŞİLYURT	Şırnak Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, Vakıf Müdürü
30.	Halit BAYRAM	Halk Eğitim Müdürlüğü, Müdür Yrd.
31.	Abdullah ÇİÇEK	İl Dernekler Müdürlüğü, Müdür
32.	M.Emin ERGEL	Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü
33.	Fadıl ESMERAY	Cizre Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, İnceleme Görevlisi
34.	Selahattin ÖZKAN	Cizre Kaymakamlığı, Yazı İşleri Müdürü
35.		Güçlükonak Fındık Belediyesi
36.	İsa YİĞİT	Silopi Çalışkan Belediyesi
37.	Hasan ÖZDEMİR	Silopi Görümlü Belediyesi
38.	Nurettin HEZER	İdil Avcılar ve Atıcılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
39.	Ekrem BAYIK	Şırnak Genç Liderler Derneği
40.	Celal ATAK	Eğitim Derneği
41.	Abdullah UĞURLU	Silopi İnşaatçılar ve Müteahitler Derneği
42.	Senar BAŞAK	Şırnak Mali Müşavirler ve Muhasebeciler Derneği
43.	Nazime ALTÜRK	Şırnak Genç Girişimciler Derneği
44.	Ahmet ATUN	Şırnak İş Makinesi Operatörleri Derneği
45.	Hafzullah MENDUHOĞLU	Şırnak Esnaf ve San. Odası
46.	Hasan DOĞAN	Şırnak Kesk Platformu
47.	Reşat KOLUMAN	Şehr-i Nuh Derneği
48.	Nazlı ALTÜRK	Şırnak Gençlik Kült. Evi
49.	Hakan USAL	Sağlık-Sen Sendikası
50.	Süleyman İĞDİ	Yeni Habur Tic. İnş. Nak. ve Dış Tic. Ltd. Şti.
51.	Enes ÇETİN	Silopi Belediyesi
52.	Nadir ÖZTÜRK	Çalışkan Belediyesi
53.	Servet ABRAK	GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı
54.	Faruk ÖZERVARLI	Cizre Özel İdare Müdürlüğü
55.	Reşat SAKUR	Karpipe
56.	Mikail UÇAK	Cizre İlçe Emniyet
57.	Hakan USAL	Memur-Sen
58.	Bekir TAŞKIN	Şırnak Üniversitesi
59.	Asker GÜNDÜZ	Şırnak Üniversitesi
60.	Said ÖZER	Şırnak Üniversitesi
61.	Metin DİNDAR	Şırnak Üniversitesi
62.	Medine YILDIZ,	
63.	Şükran ÇETİK	Şırnak MYO
64.	Abdulbasit BARİK	İl Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü
65.	A.Kerim ALĞAN	İdil Belediyesi
66.	Fuat KÜTÜN	Ziraat Bankası
67.	Bumin KÜÇÜK	Ziraat Bankası
68.	Halil ACAR	
69.	Selim ÜSTÜN	Şırnak Belediyesi
70.	Tokman TATUN	
71.	Duran DEMİR	TPAO
72.	Ahmet KELEŞ	TPAO
73.	Ahmet YALDU	Tarım İl Müdürlüğü
74.	Devlet Çevik CİHAN	Şırnak STO
75.	Rahmet YUMAK	Şırnak El Sanatları Derneği
76.	Adem AHISKALI	
77.	Nebil SARIKAYA	Şırnak Üniversitesi
78.	Aydın ULAŞ	Beytüşşebap Belediyesi
79.	Mesut İĞNİ	Yeni Habur Tic. İnş. Nak. ve Dış Tic. Ltd. Şti.
80.	Abdullah TÜZÜN	İl Planlama Müdürlüğü
81.	Ahmet YALDIZ	Tarım İl Müdürlüğü
82.	Turgut ORMAN	Tarım İl Müdürlüğü
83.	Abdullah KAPLAN	İl Müftülüğü
84.	Cengizhan TATAR	Ziraat Odası
85.	Melike ATAY	Şırnak Üniversitesi
86.	İbrahim H. SUGÖZÜ	Şırnak Üniversitesi
87.	Celal BULUT	Cizre İlçe Milli Eğitim
88.	M.Sadık BORA	Cizre İlçe Milli Eğitim
89.	Nihat BİLEN	Yağız İnşaat
90.	Rüşen ERZEN	Yağız İnşaat
91.	Orhan ALDONMAZ	Şırnak Üniversitesi
92.	Salih ERGÜN	Vakıfbank
93.	Ayten AKGÜL	Esnaf Sanat Odası

Mardin Çalıştayı

1.	Murtaza VARLIK	Mardin Belediyesi, Belediye Başkan Yardımcısı
2.	Hüseyin AVCI	Derik Kaymakamlığı, Kaymakam
3.	Erkaya YIRIK	Kızıltepe Kaymakamlığı, Kaymakam
4.	M. Selami YAZICI	Ömerli Kaymakamlığı, Kaymakam
5.	Çağlar DEMİREL	Derik Belediyesi, Belediye Başkanı
6.	Şerife ALP	Kızıltepe Belediyesi, Belediye Bşk. V.
7.	M. Tevfik BAYSAL	Midyat Belediyesi, Belediye Başkan Yardımcısı
8.	Abdulkadir DAĞ	Pınardere Belediyesi, Belediye Başkanı
9.	Halil HOMAN	İl Özel İdare Genel Sekreterliği, Genel Sekreter
10.	Abdurrahman EKİNCİ	Artuklu Üniversitesi, Öğretim Üyesi
11.	Aziz ALTINTERİN	İl Planlama Müdürlüğü, İl Müdürü
12.	Hayrettin BAHÇIVANCI	Sanayi ve Ticaret Müdürlüğü, Müdür
13.	Turhan YAMAÇ	İl Sağlık Müdürlüğü, İl Müdürü
14.	Suat KELEŞ	İl Nüfus ve Vat. Müdürlüğü, İl Müdürü
15.	Adil DEMİR	SGK İl Müdürlüğü, İl Müdürü
16.	Fevzi HAMİDİ	Sosyal Hizmetler Müdürlüğü, İl Müdürü
17.	Mehmet Şirin IRMAK	Tarım İl Müdürlüğü, Tarım İl Müdürü V.
18.	Faruk KAYA	Mazıdağı Kaymakamlığı, Proje ve Koordinasyon Sorumlusu
19.	Sinem GÖZÜPEK	Midyat Kaymakamlığı, İlçe Proje Koordinatörü
20.	Hüseyin ÖNCEL	Kılavuz Belediyesi, İnşaat Teknikeri
21.	Halil İbrahim METİN	İl Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü, İl Müdürü
22.	M. Emin ÖRNEK	Karayolları Şube Şefliği, Şube Şefi
23.	M. Latif İNANÇ	Tarım İl Müdürlüğü, Proje ve İstatistik Şubesi
24.	Hicran AKAALP	Tarım İl Müdürlüğü, Ç.E.Y Şubesi
25.	Siyamet KAYA	Orman İşletme Şefliği, Mardin Orman İşletme Şefi
26.	İlhan ŞIK	Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü
27.	Mehmet Siraç KAYA	TEİAŞ İl Müdürlüğü, Tekniker
28.	M. Cemil ÇETİN	DEDAŞ İl Müdürlüğü, Müdür Trd.
29.	Mehmet AKIN	Sosyal Hizmetler Müdürlüğü, Kuruluş Müdürü
30.	Ali DALİOĞLU	Sosyal Hizmetler Müdürlüğü, Uzman
31.	Mahmut BATUR	Sosyal Hizmetler Müdürlüğü, Uzman
32.	Deniz MIZRAK	Sosyal Hizmetler Müdürlüğü, Uzman
33.	M. Mahsum BİÇEN	Halk Eğitim Müdürlüğü, Müdür Başyardımcısı
34.	M. Emin OĞUR	Köylere Hizmet Götürme Birliği, Müdür
35.	Hüseyin CAN	YURTKUR Müdürlüğü, Yurt Müdürü
36.	Celal DEMİR	İl Dernekler Müdürlüğü, Şef
37.	Yakup YÜKSEL	Müftülük, Müftü Yrd.
38.	Hamide ERCAN	Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü, Şube Müdürü
39.	Servet ABRAK	GAP BKİ Bölge Müdürlüğü, Ziraat Müh.
40.	Çetin ŞAHİN	TÜİK Bölge Müdürlüğü, Takım sorumlusu
41.	Duran DEMİR	TPAO Bölge Müdürlüğü, Baş Müh.
42.	Hüsnü ÇETİN	DSİ 10. Bölge Müdürlüğü, Ziraat Müh.
43.	Mehmet YILMAZ	DSİ 15. Bölge Müdürlüğü, Ziraat Müh.
44.	Fatih DİLEKOĞLU	DSİ 15. Bölge Müdürlüğü, Çevre Müh.
45.	Mahmut ARSLANHAN	T.C. Devlet Demiyolları 6. Bölge Müdürlüğü, Bölge Müdür Yard.
46.	Osman YILDIRIM	T.C. Devlet Demiyolları 6. Bölge Müdürlüğü, Yük Müdür Yard.
47.	Fuat KÜTEN	Ziraat Bankası Bölge Müdürlüğü, Bireysel Bankacılık
48.	Bumin KÜÇÜK	Ziraat Bankası Bölge Müdürlüğü, Bireysel Bankacılık
49.	Nafiz S. ÇOLAKOĞLU	İller Bankası Bölge Müdürlüğü, İnş. Müh./Bölge Müd. Yard.
50.	Reşit EREZ	Halk Bankası Bölge Müdürlüğü, Tic/Kobi Paz. Yöneticisi
51.	Ahmet ASLAN	Kızıltepe Ticaret ve Sanayi Odası, Genel Sekreter
52.	Malik ÖZKAN	Ziraat Odası Başkanlığı, Başkan
53.	Hıdır ÖZER	Mardin Küçük Sanayi Sitesi Kooperatifi, Başkan
54.	İbrahim BİLGİÇ	Mardin ve Köylerini Tan. Tarımsal Eğt. Yay. Dan. Day. Dern.
55.	Cemil AYDOĞAN	Mezopotamya Gazeteciler Cemiyeti Derneği, Gazeteci-Yazar
56.	Zeynep ALKIŞ	Töre Cinayetlerini Önleme ve Kadın Potansiyelini Değerlendirme Dern.
57.	Mehmet Şerif ÖTER	Kızıltepe Zahireciler Yardımlaşma Day. ve Kor. Dern.,Yön. Kur. Bşk.
58.	Sultan OĞRAŞ	Nusaybin Kadınları Kalkındırma Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
59.	Nurullah KILIÇ	Kızıltepe Çiftçiler Derneği, Başkan
60.	Kazım AKSOY	Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği Mardin Şubesi, Şube Bşk.
61.	Rükiye EGİ	Kızıltepe Sosyal Kadınlar Derneği, Genel Başkan
62.	Halit YENİGÜN	Midyat Genç İşadamları Derneği
63.	Mehmet Nur ÇELİK	Midyat Genç İşadamları Derneği, Veteriner Hekim
64.	Abdulgafur EROĞLU	Marbims, Genel Müdür
65.	Seyfettin KURTAY	Bahrioğulları Gıda, Yönetim Kurulu Bşk.
66.	Yuhanna AKTAŞ	Ninve Gıda, Firma Sahibi
67.	Muhyettin ERTAŞ	İl Planlama ve Koor. Müd., İl Planlama ve Koordinasyon VHKİ
68.	Lokman TOPRAK	Artuklu Üniversitesi, Öğretim Üyesi
69.	Sayfettin AKTUĞ	
70.	Mehmet ÇAKMAK	Ortaköy Belediyesi, Belediye Bşk.
71.	Hasan PALA	Midyat Acırlı Belediye Bşk.
72.	Gürkan DEMİR	Savur Belediyesi, Fen işleri Müdürü
73.	Ercan KASAP	İpek Bulgur A.Ş., Yönetici
74.	Resul YABİR	GAP
75.	Adnan ŞAHİN	Söğütlü Belediyesi, İnş. Müh
76.	Adnan YALÇIN	Anadolu İnsan Hakları Derneği
77.	Orhanveli ERAP	Kızıltepe Belediyesi
78.	Yusuf FİDANCI	Kızıltepe Belediyesi
79.	Dr. Musa ÖZTÜRK	Artuklu Üniversitesi
80.	Beşir Murat ENSARİ	Martu A.Ş., Genel Müdür
81.	Şeyhmus AYAZ	Kızıltepe Sanayi Sitesi Kooperatif, Kooperatif Bşk.
82.	Şenol YARDIM	İl Milli Eğitim Müdürlüğü
83.	Hıdır BATUR	Yalım Belediyesi, Başkatip
84.	M. Ali ASLAN	Gülbiş, Müdür
85.	Saadettin NOYAN	Mardin Tarihi Evleri Koruma Derneği, Yazar
86.	Arzu YILDIZ	Ortaköy Belediyesi, Fen İşleri İn. Tek.
87.	Seyfettin AKTUĞ	Nusaybin K.S.S., Başkan
88.	Hüseyin SAZAN	Damızlık Koyun ve Keçi Yetiştiriciliği Birliği, Üye
89.	Nurdan ATALAY	Artuklu Üniversitesi, Arş. Görevlisi
90.	M. Şehap İLHAN	MARCAN Un, Yön. Kurulu Bşk.
91.	Nedim KARAHAN	Belediye Meclisi, Üye
92.	Fayık TAMUR	Mes-Bulgur
93.	Gürsel ÇİLİNGİROĞLU	Midyat Mesleki Eğitim Mrkz., Proje Koordinatörü
94.	Lokman ASLAN	İpekyolu Lojistik, Genel Müd.
95.	Ahmet KASSAP	İpekyolu Gümrük Müşavirliği, Şube Müdürü
96.	Mine SİME	Mardin Kültür Turizm ve Tanıtım Derneği
97.	Leyla GÜN	ÇATOM Meydanbaşı
98.	Cebrail BÜLBÜL	Bülbül Tarım

Tablo Listesi

Tablo 1: Eski ve Yeni Bölgesel Gelişme Planlaması 23
Tablo 2: TRC3 Bölge Planı Süreç Akış Şeması 25
Tablo 3: Bölge Planı Geniş Katılımlı Paydaş Toplantıları İllere Göre Katılımcı Profili 34
Tablo 4: Bölge Planı Geniş Katılımlı Paydaş Toplantıları İllere Göre Katılımcı Profili 35
Tablo 5: Ulusal ve bölgesel gelişme eksenleri 70
Tablo 6: Gelişme eksenleri, stratejik amaç ve öncelikler 72

Şekil Listesi

Şekil 1: Gelişme eksenleri ve stratejik önceliklerin ilişkilendirilmesi 74

Harita Listesi
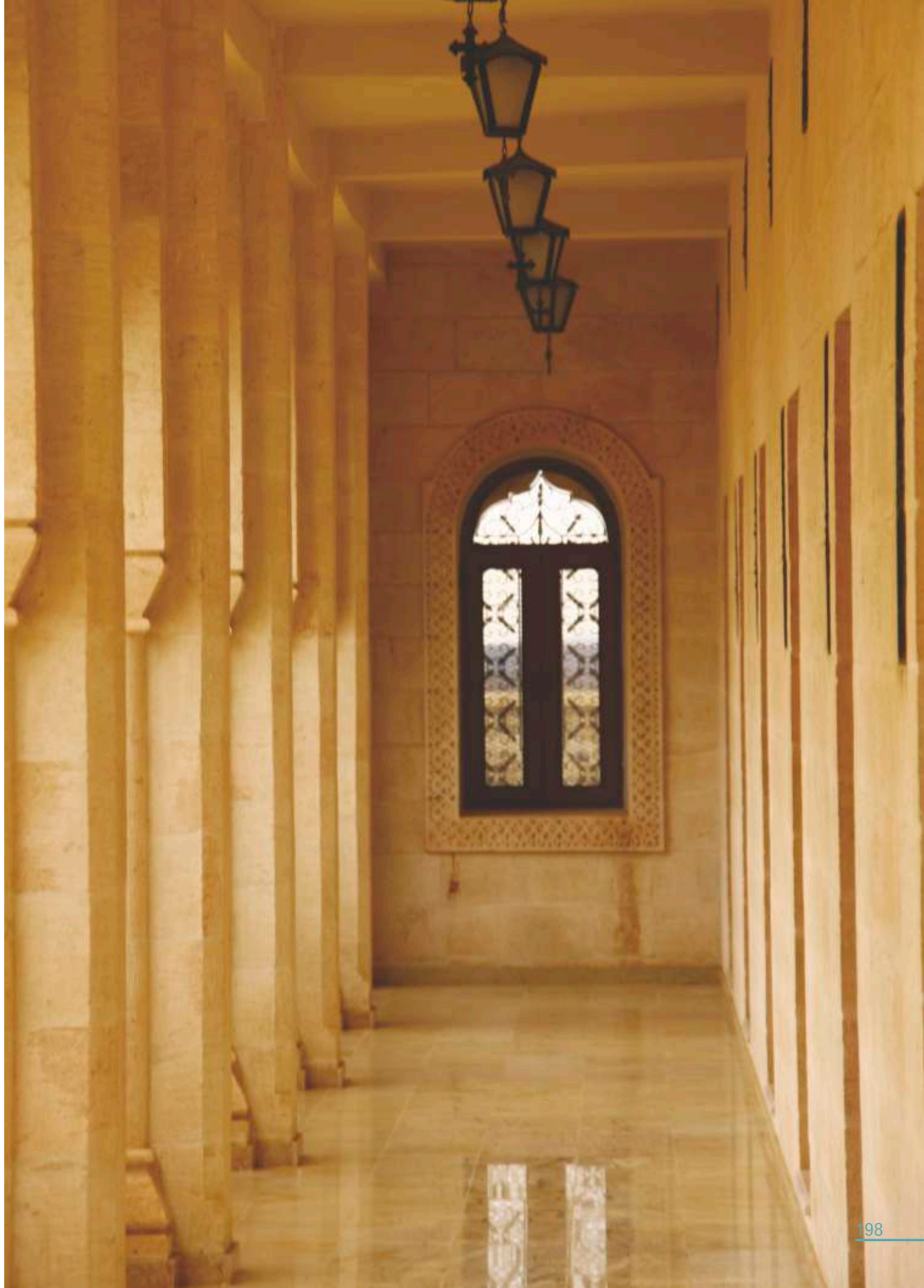
Harita 1: TRC3 Bölgesi sektörel gelişme şeması 158
Harita 2: TRC3 Bölgesi mekânsal gelişme şeması 158